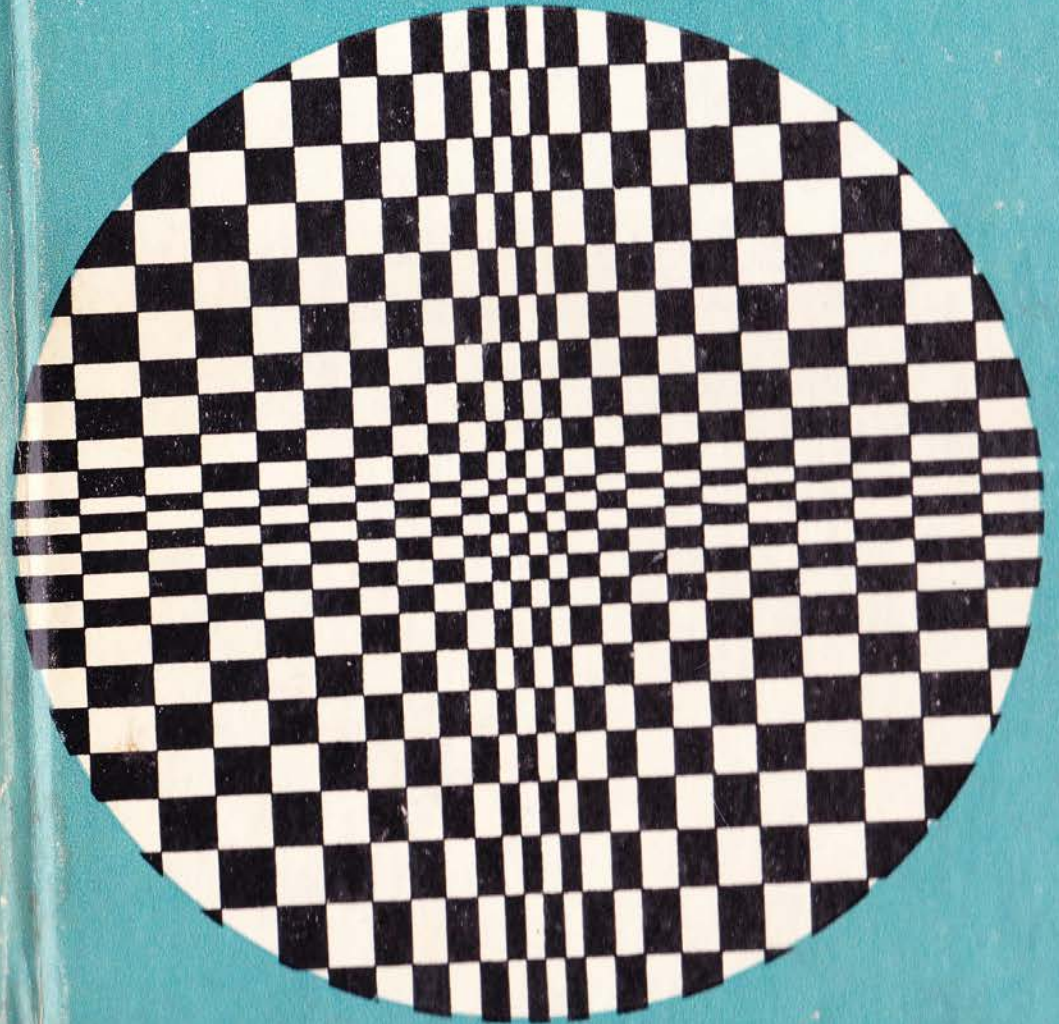

Georgeta Chiriță

PEDAGOGIE

30 L'

507 119

Lei 16

STADION EDITURA STADION

GEORGETA CHIRIȚĂ
Doctor în pedagogie

PEDAGOGIE APLICATĂ
LA DOMENIUL
EDUCAȚIEI FIZICE

EDITURA STADION
1974

Coperta și supracoperta :
ION DRĂGAN

PARTEA I

BAZELE GENERALE ALE PEDAGOGIEI

CAPITOLUL I

OBIECTUL, SARCINILE ȘI METODELE DE CERCETARE ALE PEDAGOGIEI

APARIȚIA ȘI DEZVOLTAREA PEDAGOGIEI CA ȘTIINȚĂ

Din punct de vedere etimologic, termenul pedagogie, compus din două cuvinte grecești : pais-copil și agogé-conducere, desemnează acțiunea conducerii copilului (paidagogé). Termenul corespunzător în limba latină este educatio.

Denumirea de pedagogie a avut la început un înțeles restrâns, referindu-se numai la activitatea educativă. Mai târziu și-a lărgit accepția, fiind întrebuințată în sensul de știință despre conducerea copilului — știința educației.

Considerînd știința un ansamblu sistematic de cunoștințe despre realitatea obiectivă (natură și societate) sau despre realitatea subiectivă (psihic, gîndire), pedagogia poate fi definită drept știința care are ca domeniu de cercetare societatea și, în mod special, fenomenul educativ. Este o știință socială, pentru că educația este un fenomen specific societății umane.

Fr. Engels, în lucrarea Anti-Dühring clasifică științele, după criteriul legității, în științe care studiază legi cu acțiune pe o durată mai îndelungată (în natura însuflețită — științele biologice : anatomie, fiziologie, biologie etc. și în natura neînsuflețită — matematică, fizică, geografie, geologie, astronomie etc.) și științe care studiază legi cu acțiune de scurtă durată (în societate — istorie, filozofie, economie politică, pedagogie etc.).

Pedagogia studiază legile educației în general, și în condițiile diverselor orînduiri sociale (sclavagistă, feudală, burgheză, socialistă), în funcție de specificul fiecăreia. În prezent pedagogia din țara noastră studiază legile obiective ale educației în general și aplicațiile lor în societatea socialistă.

Deoarece legea reprezintă raportul constant, general, între două fenomene, se poate afirma că legile pedagogiei reprezintă raportul dintre educație și societate, dintre educator și educat.

Analitic, pedagogia descoperă și formulează legile obiective ale instrucției și educației cu scopul de a le dirija, studiază relația dintre influențele educative și dezvoltarea omului pentru a dezvălui legile formării unui anumit tip de om.

Pedagogia, ca teorie despre educație, a rezultat din cerințele practicii educative.

ORIGINEA, NATURA ȘI SPECIFICUL EDUCAȚIEI

Odată cu apariția societății, a apărut și nevoia de a pregăti oamenii pentru muncă și viață.

Proces relativ simplu, la începuturile dezvoltării societății, pregătirea pentru muncă și viața socială a impus mai târziu cerințe complexe, ca urmare a îmbogățirii cunoștințelor despre natură, viață și societate, a acumulării experienței de muncă.

Formarea noilor generații a devenit cu timpul o preocupare specială a societății, necesitînd din partea educatorilor o pregătire din ce în ce mai temeinică, în vederea cunoașterii scopului activității educative și a modalităților pedagogice de realizare a acestuia.

Educația este o activitate conștientă de formare a omului, de pregătire pentru viață.

În decursul dezvoltării societății, esența educației rămîne aceeași, se schimbă doar conținutul, scopul, metodele și modul de organizare.

Activitatea de educație deține un loc special în ansamblul influențelor sociale. „Ea cuprinde acele influențe și condiții care se organizează și se exercită asupra individului în mod

voit, conștient și programat, în vederea realizării aceluia tip de om care este cerut de societate și, mai ales, de perspectivele ei de dezvoltare”¹

Prin scopurile și sarcinile pe care le formulează, educația concretizează cerințele obiective ale societății față de formarea viitorilor cetățeni. Pe această bază, activitatea educațională primește un caracter programat și prospectiv, ea are rolul de a integra omul în contextul social.

Ca fenomen social distinct și organizat, educația presupune un sistem de instituții specializate.

Educația se caracterizează prin următoarele *trăsături esențiale*: este un fenomen social, are caracter istoric și de clasă și un caracter permanent.

a) *Educația este un fenomen social*. Ea este proprie societății umane, deoarece reprezintă o activitate conștientă și organizată, în absența căreia societatea nu poate exista și progresa.

Unii pedagogi și psihologi burghezi susțineau în mod fundamental greșit că procesul educativ poate fi întîlnit și la animale, identificînd educația cu fenomenele pur biologice, instinctive (creșterea puilor) și cu procesele de imitație (dresajul).

Pedagogia științifică combate asemenea teorii, arătînd că educația nu este instinct, nici dresaj, ci un proces conștient.

Educația s-a dezvoltat odată cu societatea și a acționat ca un factor de progres, vehiculînd valorile materiale și spirituale în decursul veacurilor. Cea mai prețioasă valoare pe care a creat-o educația, ca element al culturii, este omul, personalitatea umană. Educația constituie o condiție a existenței umane, este o necesitate vitală pentru dezvoltarea societății, asigurînd legătura continuă între generații în procesul de producție și în celelalte sfere ale vieții sociale. Prin intermediul acestui proces se realizează însușirea experienței trecutului și pregătirea pentru viață.

Educația se deosebește de celelalte fenomene sociale, prin *funcțiile sale generale*: orientarea primelor legături ale copilului cu lumea înconjurătoare, însușirea limbajului, înarmarea cu un sistem de cunoștințe, priceperi, deprinderi, transmi-

¹ A. Dancsuly *Educația-dominantă a dezvoltării personalității*. În: *Educație și contemporaneitate*, Edit. Dacia, 1972, p. 50.

terea experienței muncii productive, a tradițiilor sociale și a normelor de conduită, formarea omului în spiritul ideologiei corespunzătoare intereselor sociale și de clasă ale orînduirii respective.

Aceste funcții primesc un conținut concret, în condiții istorice date, în raport cu scopurile, sarcinile, conținutul și mijloacele de organizare și desfășurare a procesului educativ.

b) *Caracterul istoric și de clasă al educației.* Educația are un *caracter istoric*, deoarece este determinată de baza economică a societății, se dezvoltă și se schimbă odată cu aceasta. Transformările care au loc în baza economică, în primul rînd, și în viața socială, determină schimbări în educație; ea se adaptează noilor condiții sociale create.

În decursul dezvoltării societății, educația s-a modificat de la o orînduire socială la alta, de la o etapă la alta.

În societatea bazată pe exploatarea omului de către om, educația constituie o armă în lupta de clasă, are deci un *caracter de clasă*, formează tipul de om necesar clasei sociale care organizează sistemul educativ în societatea respectivă.

Educația a apărut odată cu societatea omenească, în *comuna primitivă*. Proprietatea comună asupra mijloacelor de producție și nivelul scăzut de dezvoltare economico-socială îi conferă următoarele caracteristici: se realizează în procesul muncii, este comună și egală pentru toți, fără diferențieri.

În *orînduirea sclavagistă*, odată cu scindarea societății în clase antagoniste: stăpîni și sclavi, educația capătă un caracter de clasă.

Stăpîinii de sclavi foloseau educația publică în interesele lor de dominare a majorității covârșitoare a populației alcătuite din sclavi.

Educația se făcea în mod diferențiat. Pentru sclavi nu exista o preocupare specială în acest sens; formarea lor se realiza, în procesul muncii, unde deprindeau mînuirea uneltelor de muncă și supunerea față de stăpîn. Sclavilor le re- veneau muncile fizice, disprețuite de stăpîinii lor, care se ocupau de problemele conducerii, artei militare, științei etc. Conținutul, metodele și formele de organizare a educației clasei stăpînitoare se deosebesc în funcție de condițiile istorico-sociale concrete ale diferitelor state sclavagiste. Dar

cu toate aceste deosebiri, esența educației este aceeași: ea are caracter de clasă, este organizată de către stăpîinii de sclavi și servește intereselor lor de clasă, sclavii fiind excluși din sistemul de învățămînt.

În *orînduirea feudală*, iobagii erau educați în procesul muncii, în spiritul supunerii totale față de stăpîn.

Nobilimea, interesată să dea copiilor o pregătire militară în scopul apărării privilegiilor feudale, și-a creat un sistem de *educație cavaleriească*. Aceasta se reducea la o pregătire fizică și militară, avea caracter religios, nivel intelectual scăzut și se caracteriza prin devotament față de superiori, dispreț față de munca fizică și față de iobagi.

Clerul a deținut multă vreme monopolul asupra educației și învățămîntului, organizînd *școlile bisericești* pe lîngă mînăstiri, centre episcopale și biserici, în care elevii învățau dogme religioase și erau deprinși cu umilînța și supunerea față de biserică și față de puterea laică. Metodele de învățămînt erau formale, bazate pe memorizare mecanică. Pedepsele corporale asigurau disciplina și supunerea oarbă față de autorități.

Spre sfîrșitul evului mediu, la cele două tipuri de educație (cavaleriească și bisericească) s-a adăugat *educația laică* pe care o primeau elevii în școlile de bresle și ghilde, organizate de meseriași și comercianți (condiționate deci de schimbările survenite în viața economică a societății, de dezvoltarea comerțului și a meseriilor în secolele XII și XIII). În aceste școli, elevii își însușeau cunoștințe și deprinderi practice de scris, citit, socotit.

Prin apariția acestor școli a slăbit monopolul bisericii asupra învățămîntului.

În *orînduirea feudală*, educația își menține caracterul de clasă, fiind subordonată intereselor clasei dominante.

În *orînduirea capitalistă* gînditorii progresiști au luat atitudine împotriva scolasticii feudale, enunțînd totodată valoroase idei pedagogice, care preconizau caracterul realist al învățămîntului, dezvoltarea fizică și spirituală a copilului, extinderea învățămîntului. J.A. Komenský, J. Locke, J.J. Rousseau, J.H. Pestalozzi și alți mari pedagogi au elaborat concepții referitoare la problemele educației, care au servit burgheziei în lupta ideologică împotriva feudalismului.

Învățământul medieval a fost înlăturat în urma lichidării relațiilor feudale de producție. Învățământul burghez a însemnat un pas înainte față de cel feudal, pentru că burghezia era interesată să asigure maselor populare o oarecare instruire, necesară dezvoltării producției și ridicării productivității muncii.

În perioada de ascensiune a capitalismului, învățământul a evoluat simțitor: s-a lărgit rețeaua școlară, au luat naștere tipuri noi de școli, s-au introdus obiecte noi în planul de învățământ (fizica, geografia, științele naturale etc.), a fost stimulată atitudinea activă a elevilor în asimilarea cunoștințelor (prin organizarea procesului de învățământ și prin metodele de predare).

Cînd a devenit clasă dominantă, burghezia nu a mai fost consecventă în realizarea ideilor progresiste pe care le enunțase.

Caracterul de clasă al educației se evidențiază pe măsura ascutirii contradicțiilor în sînul orînduirii capitaliste și a intensificării luptei de clasă între burghezie și proletariat. Învățământul se transformă într-un instrument de educare a fiilor oamenilor muncii în spiritul supunerii față de dominația de clasă și capătă un caracter dualist, deoarece permite accesul maselor numai pe treptele inferioare: în școlile primare, supraprimare și în școlile profesionale, în timp ce fiii celor avuți dobîndesc o pregătire mai variată și mai cuprinzătoare în gimnazii clasice, licee reale și clasice, și în învățământul superior. Caracterul reacționar al școlii burgheze se accentuează în stadiul imperialist al capitalismului, cînd se fundamentează din ce în ce mai mult pe baze neștiințifice, menținîndu-se deferențierile între cele două clase sociale.

În orînduirea socialistă, ca urmare a transformărilor sociale, se creează un nou sistem de învățământ, deosebit calitativ de sistemele de învățământ din toate celelalte orînduiri sociale, pus în slujba idealurilor mărețe ale clasei muncitoare.

Armă a clasei muncitoare în lupta pentru lichidarea exploatarei omului de către om și pentru construirea socialismului și comunismului, educația se transformă dintr-un

instrument al dominației de clasă într-un instrument de lichidare a împărțirii societății în clase antagoniste.

Superioritatea educației și a școlii socialiste rezultă din faptul că se organizează pe baze științifice, asigură dezvoltarea multilaterală a unei personalități complexe și are un caracter profund democratic, fiind pătrunsă de spiritul egalității între toți oamenii muncii. Școala, ca principal factor de cultură și izvor de civilizație, contribuie în mod hotărîtor la ridicarea nivelului cultural al poporului, la pregătirea temeinică și multilaterală a cadrelor necesare economiei, științei și culturii socialiste. Ea are nobila misiune de a forma constructori conștienți și activi ai societății noi.

c) *Caracterul permanent al educației* se referă la particularitatea educației de a fi prezentă în întreaga existență umană, constituind o condiție a acesteia. Procesul instructiv-educativ se continuă pe tot parcursul vieții, „din leagăn pînă în mormînt“ (J. Bernal).

Educația permanentă presupune adoptarea unui sistem de obiective și metode care să dezvolte și să mențină la adult, pe o perioadă cît mai îndelungată, capacitatea de adaptare la schimbările care intervin în toate domeniile. În prezent, marea problemă, care domină școala nouă, este orientarea educației în funcție de cerințele neîntreruptei integrări a omului modern în viața societății noastre, în progres continuu. Educația permanentă este o cerință a contemporaneității, o condiție a evoluției societății noastre socialiste. Perfecționarea producției și a vieții sociale, modernizarea diferitelor domenii de activitate reprezintă cuceriri ale inteligenței umane, pe care școala de ieri nu a avut cum să le transmită adulților de azi, iar cuceririle de astăzi și cele viitoare nu pot fi folosite eficient pentru individ și societate, dacă nu sînt mai întîi învățate. De aceea, se impune extinderea învățământului în sensul angrenării tuturor membrilor societății, indiferent de vîrstă. În aceste condiții, educația permanentă, înțeleasă pînă acum după formula curentă „omul învață cît trăiește“, devine *școlarizare permanentă*, se instituționalizează. Reciclarea, perfecționarea, specializarea profesională, cursurile postuniversitare au devenit căi ale educa-

ției permanente în măsura în care cultivă desăvârșirea în muncă și viață, îmbogățirea cunoștințelor dobândite în școală.

Educația permanentă impune realizarea unei legături organice între etapele școlare și post-școlare, atât din punct de vedere informațional, cât și din punct de vedere formativ.

În prezent, în țara noastră se realizează primii pași spre instituționalizarea educației permanente: de la o acțiune larg culturalizatoare pentru populația activă de vîrstă adultă se conturează jaloanele unui învățămînt permanent, diferențiat prin formele de pregătire, în raport nemijlocit cu profilul profesiilor și cu locul de muncă pe care îl ocupă fiecare om în producție și, în general, în activitatea socială utilă.

„Educația permanentă, așa cum s-a conturat, este continuarea fără întrerupere a procesului instructiv-educativ pentru a satisface exigențele personalității umane, în raport cu cerințele fiecărui stadiu de dezvoltare, răspunzînd în același timp trebuințelor din ce în ce mai accentuate ale unei lumi în continuă transformare”¹. O asemenea înțelegere e educației permanente modifică și conceptul despre educație, în sensul că ea nu se mai limitează la o anumită vîrstă (copilărie și adolescență-tinerete), ci se extinde în timp, favorizînd procesele de adaptare.

Educația permanentă implică o succesiune continuă de procese instructiv-educative, spre deosebire de acțiunile educației adulților din trecut, care aveau ca scop completarea unor lacune în predarea cunoștințelor școlare și, numai ocazional, asimilarea noului.

Astăzi, conceptul educației permanente este bine conturat. necesitatea acestei acțiuni este unanim recunoscută, ea reprezentînd o problemă înscrisă pe agenda preocupărilor UNESCO.

În condițiile orînduirii socialiste, educația permanentă are sarcina să le redea adulților prospecțiunea gîndirii, gustul meditației, să le stimuleze îndrăzneala și inițiativa, să le reînviereze facultățile creatoare, cu alte cuvinte să le regenereze sensibilitatea la nou, să-i facă apti de a se orienta ei înșiși în torentul abundent al noutăților, de a selecta operativ și competent ce este efectiv valoros și aplicabil la realitățile cu

care au de-a face, de a manifesta curaj și capacitate de decizie în promovarea noilor mijloace tehnice și a noilor metode organizatorice.

Educația permanentă trebuie să asigure: a) completarea cunoștințelor inițiale în domeniul profesional și actualizarea ansamblului de cunoștințe, corespunzător cerințelor modului actual și de perspectivă al desfășurării activității practice; b) însușirea cunoștințelor din domenii adiacente, care se găsesc într-o strînsă interdependență; c) asimilarea unor cunoștințe noi și perfecționarea celor existente în domeniul conducerii și organizării producției și a muncii; d) lărgirea neconținută a orizontului politic și social, formarea unei atitudini cetățenești înaintate.

În acest fel, educația permanentă realizează nu numai stăpînirea deplină a profesiei, ci și participarea activă la viața socială.

Apariția și dezvoltarea pedagogiei

Apariția și dezvoltarea teoriei pedagogice au fost determinate de necesitatea de a cunoaște fenomenul educativ în toată complexitatea lui, de a orienta și direcționa acțiunea educațională, de a explica și generaliza experiența acumulată în practica educației.

Primele idei despre educație au fost exprimate în zicători, maxime, proverbe (folclorul pedagogic). Mai tîrziu, gîndirea pedagogică s-a dezvoltat în cadrul sistemelor filozofice, filozofia înglobînd, ca știință a științelor, toate științele. Marii filozofi din antichitate (Socrate, Platon, Aristotel) și cei din evul mediu (Augustin, Toma d'Aquino) au adus o contribuție valoroasă la dezvoltarea gîndirii pedagogice. În operele lor filozofice ei au cuprins și idei referitoare la educație.

Pînă în secolul al XVI-lea nu se remarcă momente semnificative în dezvoltarea pedagogiei.

În timpul Renașterii, pedagogia s-a desprins de filozofie și s-a conturat ca știință de sine stătătoare. Acum apar primele lucrări destinate problemelor de educație: Gargantua și Pantagruel (1534) — François Rabelais (1494—1553); Eseuri (1580) — Michel de Montaigne (1533—1592). Perioada de fundamantare și de dezvoltare a pedagogiei, ca disciplină distinctă, a durat aproximativ două secole, de la pedagogul ceh J.A. Komenský (1592—1670) pînă la pedagogul german J.Fr.

¹ C. Zahirnic Considerații privind conceptul de educație permanentă. În: Revista de pedagogie, nr. 9, 1970, p. 101.

Herbart (1776—1841). În acest timp, gânditori de seamă au elaborat adevărate sisteme pedagogice, care, deși valoroase, prezintă unele lipsuri, deoarece interpretează fenomenul educativ precumpănitor de pe poziții idealiste, în spirit metafizic. Dintre lucrările lui Komenský amintim „Marea didactică” (1632 în limba cehă — 1657 în limba latină), „Școala maternă”, „Poarta de aur deschisă a limbilor”, „Lumea văzută în imagini” etc.¹

John Locke (1632—1704), prin lucrarea sa „Cîteva păreri asupra educației” (1693) a înfrunțat puternic dezvoltarea pedagogiei în secolele XVIII—XIX.²

Jean Jacques Rousseau (1712—1778) a expus concepția sa pedagogică în opera „Emil sau despre educație” (1762), preconizînd realizarea educației în conformitate cu natura proprie a copilului.³

Johann Heinrich Pestalozzi (1746—1827), marele pedagog și didactician elvețian, a publicat o serie de lucrări cu caracter educativ, dintre care menționăm: „Ora de seară a unui sihastru” (1780), „Leonard și Gertruda” (1781—1787), „Cum își învață Gertruda copiii” (1801) și „Cîntecul lebedei” (1826).⁴

Johann Friedrich Herbart (1776—1841) considera că partea cea mai importantă a educației este instruirea care urmă-

¹ Komenský este fondatorul didacticii. El a conceput pentru prima oară sistemul de învățămînt organizat pe ani de studii, pe clase și pe lecții, bazat pe munca în colectiv a elevilor sub conducerea pedagogului. El a pledat pentru o disciplină izvorînd din convingere și respect față de personalitatea elevului. Komenský a preconizat o școală nouă, bazată pe principii realiste și democratice.

² Locke a preconizat educarea în familie a unui „gentleman” de tip nou, purtător activ al spiritului întreprinzător burghez.

³ Rousseau a pus bazele unei concepții despre educația diferențiată pe categorii de vîrstă și despre metodele acestei educații, considerînd copilăria ca o perioadă specifică extrem de importantă în formarea personalității umane. El a acordat o mare atenție activității independente a copilului și a accentuat importanța educativă a muncii. Limitele principale ale concepției sale pedagogice constau în caracterul ei individualist și în izolarea de societate a procesului educativ.

⁴ Pestalozzi a experimentat concepția sa pedagogică în așezămîntul pentru copii săraci și orfani de la Neuhof, în orfelinatul din Stans, la Institutul din Burgdorf și la complexul școlar de la Yverdon. La baza școlii pestalozziene stau principii, ca: întuiția, stimularea activității proprii a copilului, respectarea individualității lui, asigurarea dezvoltării armonioase și echilibrate a omului și încadrarea în comunitatea educativă.

rește încadrarea cunoștințelor noi în cele vechi. El recomandă ca lecția să se desfășoare după mai multe momente sau „trepte formale”.

Instrucția trebuie completată cu educația morală, pe care Herbart o concepea în spiritul individualismului, al religiozității și al supunerii față de clasele stăpînitore.

De la jumătatea secolului al XIX-lea, odată cu apariția filozofiei marxiste, pedagogia s-a dezvoltat în două direcții: a) pedagogia științifică, marxistă, care fundamentează studierea fenomenului educativ pe materialismul dialectic și istoric și b) pedagogia idealistă care privește educația de pe pozițiile filozofiei idealiste.

Fundamentată pe învățătura marxist-leninistă, pedagogia socialistă-științifică asigură o justă orientare ideologică a întregului proces de formare a omului, ceea ce îi conferă o evidentă superioritate față de pedagogiile burgheze.

Aplicarea punctului de vedere dialectic în problematica științifică a pedagogiei reprezintă o contribuție reală la dezvoltarea acestei științe¹ și ne ajută să înțelegem natura socială a fenomenului educativ.

Raporturile pedagogice care se stabilesc între educator și educat reprezintă relații sociale între indivizi și raporturi de suprastructură (psihologice, de conștiință, morale, de disciplină, organizare etc.). Ele sînt puternic influențate de factorii economici, evoluînd în strînsă legătură cu aceștia. De aceea, fiecare sistem economic, fiecare orînduire socială, fiecare clasă socială își are sistemul său școlar pedagogic propriu.

Raporturile educative, problemele, normele pedagogice nu sînt absolute, universale, neschimbătoare, ci dimpotrivă, ele evoluează odată cu societatea, în dependență de raporturile economice și, în ultima analiză, dependent de dezvoltarea mijloacelor de producție.

Adevăratul progres în domeniul școlar și pedagogic s-a realizat permanent sub formă revoluționară, izvorînd organic din revoluțiile sociale, care au fost întotdeauna creatoare și de concepții pedagogice, de sisteme școlare noi. În felul acesta, pedagogia și școala sînt un produs al mișcării istorice de dezvoltare a societății. Pe de altă parte, pedagogia ajută mișcarea de pregătire a revoluțiilor și faza de întărire a victoriei lor,

¹ Cf. Gh. T. Dumitrescu Pedagogia dialectică, București, 1945.

pregătind elementele progresiste. Succesul pedagogiei este asigurat de forța sistemului social, iar succesul sistemului social nou creat este, în mare parte, opera propriei sale pedagogii.

Fundamentată pe filozofia marxistă, pedagogia socialistă se conduce după legile de dezvoltare a societății și după consecințele ce dezurg din aceste legi cu privire la acțiunea educativă, împletind idealul educativ cu condițiile economice.

Pentru filozofia dialectică nimic nu este definitiv, absolut, sacru, devenirea și dispariția reprezentând procese continue.

În secolul XX, dezvoltarea pedagogiei științifice a fost accelerată de apariția orînduirii socialiste. În acest sens se menționează contribuția pedagogilor sovietici N.K. Krupskaja și A.S. Makarenko, iar după al doilea război mondial, a reprezentanților din toate țările socialiste.

Pedagogia științifică preia în mod critic tot ce a creat mai valoros gîndirea pedagogică din trecut și definește esența fenomenului educativ, obiectivitatea scopului și sarcinilor educației, rolul practicii, ca izvor și criteriu de verificare a adevărului pedagogic.

În țara noastră, gîndirea pedagogică s-a dezvoltat în prima jumătate a secolului al XIX-lea, mai ales odată cu organizarea unui învățămînt național. În această perioadă, în România au pătruns influențele pedagogiei apusene, ideile preconizate de Komenský, Rousseau, Pestalozzi, Herbart etc. Între cele două războaie mondiale s-au conturat unele curente, cele mai multe cu nuanțe idealiste : concepția formativ-organistică (G.G. Antonescu), școala nouă sau școala creatoare (I.Gabrea), școala activă (I.C.Petrescu) etc.

Mai tîrziu, principiile pedagogiei științifice au fost adoptate de pedagogi ca : Gheorghe Dumitrescu, Anghel Manolache, Stanciu Stoian, D. Todoran, Șt. Bărsănescu, I. Popescu-Teiușan, N. Apostolescu, A. Dancsuly și alții, care au adus și aduc contribuții remarcabile la dezvoltarea acestei științe.

Alături de celelalte științe sociale, pedagogia a cunoscut o evoluție continuă. Ea se afirmă tot mai mult ca o știință modernă, aplicînd învățătura marxist-leninistă despre învățămînt și educație, continuînd și sintetizînd, de pe poziții noi, tradițiile și experiența pedagogică a trecutului nostru.

În condițiile societății socialiste, educația devine un proces mult mai complex, cu o sferă mai largă, ceea ce impune pedagogiei să-și lărgească aria de cuprindere. Definirea pedagogiei ca știință, care are ca obiect educația tinerei generații, nu mai este satisfăcătoare astăzi, cînd pedagogia este chemată să-și aducă contribuția la educarea și formarea omului, nu numai în perioada școlarității și nu numai prin munca învățătorului și a profesorului, ci și dincolo de școală, la locul de muncă și în activitatea cultural-educativă desfășurată în cluburi, case de cultură, universități populare etc.

În societatea socialistă contemporană apare pregnant cerința formării și perfecționării continue a omului, în decursul întregii vieți.

În etapa actuală se impune ca pedagogia să fie înțeleasă într-o accepțiune mult mai largă, ca știință care se ocupă de educarea și formarea omului nou în general, prin întregul sistem al influențelor educative care acționează în societatea noastră, ca știință cu caracter predominant normativ-practic.

Aria de cuprindere a pedagogiei nu trebuie limitată la școală, ci ea trebuie să includă întregul fenomen educațional.¹ *Obiectul pedagogiei este educația permanentă.*

Răspunzînd exigențelor contemporaneității privind acțiunea educațională în prezent și în perspectivă, pedagogia trebuie să fie operațională, prospectivă, proiectivă ; ei îi revine o mare răspundere în așezarea învățămîntului, educației și instrucției pe baze științifice.

Pedagogia este chemată să furnizeze viitorului educator informații despre conducerea acțiunii educative (legi, principii, norme, metode etc.), informații care să satisfacă exigențele ridicate de noile ritmuri de viață, de transformările profunde sociale, științifice și tehnice.

SARCINILE PEDAGOGIEI

Sarcinile pedagogiei se stabilesc în funcție de cerințele sociale.

Principala ei sarcină constă în asigurarea pregătirii educatorilor pentru a realiza procesul de educare, corespunzător cerințelor contemporaneității.

¹ Stanciu Stoian Aria de cuprindere a pedagogiei. Din : Cercetarea interdisciplinară a învățămîntului, 1970, p. 120.

Societatea noastră impune o pedagogie nouă, care să contribuie la formarea unui om activ, capabil și dornic de a-și îmbogăți cunoștințele pe măsura dezvoltării accelerate a științei și tehnicii.

Pedagogia are sarcina deosebit de complexă de a contura profilul personalității în socialism și de a indica mijloacele cele mai potrivite pentru a forma omul nou, luând în considerație dinamica socială a zilelor noastre, uriașa revoluție științifică-tehnică în toate domeniile, condițiile noi pe care le oferă orânduirea socialistă pentru dezvoltarea multilaterală a fiecărui membru al societății.

Sarcinile concrete ale pedagogiei, în raport cu condițiile obiective ale dezvoltării societății, au fost formulate în diferite etape ale construirii socialismului, pe baza îndrumării permanente a P.C.R., care a acordat întotdeauna o atenție deosebită muncii de educare.

Pornind de la legitățile obiective ale construirii socialismului, bazându-se pe învățătura marxist-leninistă despre legile de dezvoltare a societății socialiste, pedagogia noastră studiază principalele probleme actuale ale educației comuniste, formulând scopul și sarcinile educației, analizând conținutul muncii instructiv-educative și formele ei de organizare, metodele de instruire și de educare, rolul factorilor educativi.

Pedagogia trebuie să fie în pas cu cerințele care stau în fața școlii, să fie strâns legată de problemele concrete ale școlii în etapa făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate. Ea are sarcina să studieze și să generalizeze experiența pozitivă, să combată aspectele negative, metodele și procedeele învechite, să scoată la iveală greutățile și lipsurile în munca educativă și să arate căile înlăturării lor.

Științei pedagogice îi revine obligația de a analiza cerințele practicii și de a contura scopul și conținutul procesului instructiv-educativ, de a studia temeinic, aprofundat și multilateral legile științifice ale activității educative, de a stabili cele mai eficiente metode de educație, de a studia, din punct de vedere științific, elementele esențiale ale personalității în socialism, de a prezenta trăsăturile morale ale omului zilelor noastre — constructor activ al socialismului și comunismului, de a descoperi legitățile formării și educării acestei personalități pe etape de vîrstă, de a dezvălui multitudinea modalităților de acțiune, conform acestor legități.

Orientarea justă a activității pedagogice presupune asigurarea purității ei ideologice și științifice, combaterea tuturor manifestărilor străine ideologiei noastre.

Documentele de partid oferă indicații prețioase cu privire la sarcinile pedagogiei în etapa actuală.

Congresele al IX-lea și al X-lea ale partidului, Conferința Națională a P.C.R. din iulie 1972, adoptînd măsurile pentru dezvoltarea și perfecționarea conducerii întregii activități economico-sociale, au acordat o atenție deosebită muncii politico-educative.

Raportul la Congresul al IX-lea (1965) arată că „dezvoltarea și perfecționarea continuă a învățămîntului de toate gradele” este unul din obiectivele importante ale politicii partidului și statului nostru, avînd un rol de seamă în „formarea tinerei generații și educarea omului nou, în ridicarea nivelului cultural și de conștiință al întregului popor, în spiritul înaltelor idei ale umanismului socialist.”¹

În Raportul la cel de al X-lea Congres al P.C.R. (1969) se subliniază că întreaga muncă de educație desfășurată de partidul și statul nostru trebuie să răspundă unor cerințe fundamentale, care se condiționează și se influențează reciproc și care vizează pregătirea pentru profesiune, dar și pentru viață. „În concepția noastră, educația socialistă, conștiința socialistă implică atît cunoașterea temeinică a ceea ce este valoros în domeniul culturii, științei și tehnicii contemporane, stăpînirea deplină a profesiei, cit și însușirea concepției filozofice despre lume și societate a partidului nostru — materialismul dialectic și istoric — formarea unei atitudini cetățenești înaintate.”² În raport se arată că nivelul actual al societății socialiste și perspectivele evoluției sale impun „perfecționarea multilaterală a învățămîntului într-o concepție unitară, pe baza programului de perspectivă, de pregătire a cadrelor în strînsă legătură cu dezvoltarea economică și socială.”³

¹ Nicolae Ceaușescu Raport la cel de-al IX-lea Congres al P.C.R., București, Editura politică, 1965, p. 51—52.

² Nicolae Ceaușescu Raport la cel de-al X-lea Congres al P.C.R., București, Editura politică, 1969, p. 93.

³ Op. cit., p. 48.

„Școala trebuie să dea societății atât buni specialiști, cât și cetățeni înaltați, cu un orizont larg, cu spirit de inițiativă, cu o minte receptivă la tot ce e nou și avansat, cu un înalt spirit de responsabilitate față de îndatoririle sociale“¹.

În expunerile tovarășului Nicolae Ceaușescu din 6 și 9 iulie 1971, referitoare la îmbunătățirea activității politico-ideologice și de educare marxist-leninistă, sînt semnalate unele deficiențe în munca politico-ideologică și cultural-educativă, atrăgîndu-se atenția asupra necesității imperioase de înlăturare a lor.

În acest sens, se evidențiază faptul că cerințele etapei actuale a construcției socialiste, obiectivele mari, care stau în fața partidului și poporului în făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate, impun măsuri pentru ridicarea nivelului combativității revoluționare și a spiritului militant, partinic al întregii activități politice, ideologice și de educație comunistă a maselor, desfășurate de organele și organizațiile de partid, de organizațiile de masă și obștești, de organizațiile de stat, de instituțiile de propagandă, ideologice și cultural-artistice“².

Prin intensificarea activității educative și de pregătire politică trebuie să se asigure ridicarea continuă a nivelului conștiinței socialiste a întregului nostru popor.

Programul de educație socialistă este prezentat de secretarul general al partidului în expunerea din 3 noiembrie 1971, ca o cerință imperioasă a etapei actuale, a dezvoltării ascendente a societății românești. „Făurirea unei înalte conștiințe socialiste trebuie să se realizeze pe baza concepției materialist dialectice și istorice, pe baza ideologiei marxist-leniniste“³.

¹ Nicolae Ceaușescu Raport la cel de al X-lea Congres al P.C.R., București, Editura politică, 1969, p. 94.

² Nicolae Ceaușescu Propuneri de măsuri pentru îmbunătățirea activității politico-ideologice, de educare marxist-leninistă a membrilor de partid, a tuturor oamenilor muncii, 6 iulie 1971. Expunere la Consfătuirea de lucru a activului de partid din domeniul ideologiei și al activității politice și cultural-educative, 9 iulie 1971. București, Editura politică, 1971, p. 8.

³ Nicolae Ceaușescu Expunere cu privire la programul P.C.R. pentru îmbunătățirea activității ideologice, ridicarea nivelului general al cunoașterii și educația socialistă a maselor, pentru așezarea relațiilor din societatea noastră pe baza principiilor eticii și echității socialiste și comuniste, 3 noiembrie 1971, Editura politică, 1971.

În procesul multilateral de formare a omului nou, cu o înaltă conștiință socialistă, „învățămîntul ocupă un loc primordial, ca factor principal de educație și cultură“⁴. Perspectivile societății noastre și revoluția tehnico-științifică contemporană „impun realizarea unui învățămînt receptiv la tot ceea ce este nou în cunoașterea umană, capabil să educe pe elevi și studenți, să-i înarmeze cu toate aceste cunoștințe, să-i pregătească pentru muncă, pentru viață“⁵.

Conferința Națională a P.C.R. din 19—21 iulie 1972 a trasat sarcina pregătirii tinerilor în vederea integrării rapide în producție, cu randament maxim și a subliniat că „una din carențele principale ale învățămîntului, îndeosebi a celui de cultură generală, este că nu asigură tinerilor pregătirea corespunzătoare pentru a se integra în producție...“, că „este necesar să se organizeze procesul de învățămînt, astfel încît la terminarea fiecărei etape — școala de 10 ani, liceul — tînarul să capete asemenea cunoștințe care să-i dea posibilitatea ca, în cazul că nu-și continuă studiile în învățămîntul superior, să se poate integra într-o activitate practică, utilă societății“⁶.

Cu acest prilej se evidențiază necesitatea perfecționării pregătirii profesionale a tuturor oamenilor muncii, prin lichidarea specializării înguste; „realizarea unei pregătiri multilaterale constituie o cerință importantă a economiei moderne, o condiție primordială a creșterii rolului creator al omului în desfășurarea producției și, pînă la urmă, un principiu fundamental al însuși comunismului, care presupune manifestarea polivalentă în cîmpul muncii a fiecărui membru al societății“⁷.

În cuvîntarea la deschiderea noului an universitar 1972—1973, tovarășul Nicolae Ceaușescu a arătat că sarcinile trasate de Conferința Națională au implicații largi și asupra învățămîntului în „realizarea integrării reale, organice a învățămîntului cu cercetarea și producția, în așa fel încît școala să devină un factor tot mai puternic al progresului general al României pe calea socialismului și comunismului“ și că „avem datoria să

⁴ Nicolae Ceaușescu Cuvîntare la mitingul consacrat deschiderii anului universitar, 1 octombrie 1971, Editura politică, p. 10.

⁵ Nicolae Ceaușescu Raport la Conferința națională a P.C.R. 19—21 iulie 1972, București, Editura politică, 1972, p. 24.

⁶ și ⁷ Op. cit., p. 25.

pregătim tînăra generație atît din punct de vedere al cunoștințelor de specialitate, cît și din punct de vedere politic, ideologic, astfel ca tînărul de mîine, noua generație să poată duce în mod sigur înaintea cuceririle înaintașilor: să ridice pe noi culmi civilizația socialistă, să asigure viitorul luminos al patriei noastre¹.

Hotărîrea Plenarei C.C. al P.C.R. din 18—19 iunie 1971 cu privire la dezvoltarea și perfecționarea învățămîntului a definit obiectivele de bază privind sporirea contribuției învățămîntului la formarea cadrelor, la ridicarea nivelului cultural al întregului popor și la lichidarea deosebirilor esențiale dintre munca fizică și cea intelectuală, pregătirea tineretului pentru viață, pentru muncă, pentru activități social-utile; asigurarea unui caracter deschis învățămîntului, dezvoltarea acțiunii de democratizare și generalizare a întregului învățămînt; realizarea educației permanente; modernizarea sistematică a conținutului învățămîntului și a metodelor de transmitere și însușire a cunoștințelor în ritmul impus de evoluția științei, tehnicii și culturii.

Din toate aceste documente, pedagogia desprinde sarcini importante referitoare la formularea scopurilor concrete ale educației, în raport cu cerințele actuale, sarcini privind conținutul învățămîntului — elaborarea planurilor de învățămînt, a programelor și manualelor școlare — metodele de învățămînt, conținutul, formele, căile și metodele muncii educative în școală și cu ajutorul celorlalți factori educativi: organizațiile de partid, de tineret, de pionieri, organizațiile obștești, instituțiile cultural-educative, familia, opinia publică.

Tendențele pedagogiei contemporane au scos în evidență numeroase probleme referitoare la educație.

Pedagogia zilelor noastre își concentrează atenția spre două mari obiective: pedagogia sistemelor și pedagogia învățării².

Pedagogia sistemelor privește școala ca sistem integrat în ansamblul societății. Odată cu dezvoltarea într-un ritm mai

¹ Nicolae Ceaușescu Cuvîntare la festivitățile organizate la Cluj cu prilejul deschiderii noului an universitar, 2 octombrie 1972. Edit. politică.

² Mircea Malița Renovarea pedagogiei și a educației în spiritul științei moderne. În: Revista de pedagogie, nr. 1, 1971.

intens a proceselor economice și sociale, odată cu planificarea economiei naționale și crearea unei rețele de stat care înglobează toate gradele și toate formele de învățămînt puse în slujba dezvoltării generale a societății, pedagogia trebuie să dezbată problemele de organizare optimă a sistemului de învățămînt. De mare actualitate sînt planificarea și programarea pe termen lung, cu scopul de a satisface în perspectivă necesarul de cadre calificate pentru economia națională și de a valorifica la maximum resursele umane disponibile.

Pedagogia învățării trebuie să răspundă la întrebările: „cum învățăm”, „de ce învățăm” (în ce scop) și „ce învățăm”.

Astăzi este unanim recunoscut caracterul prospectiv al pedagogiei, principala funcție a cercetării pedagogice fiind cea de elaborare, experimentare și validare a școlii de mîine.

NOTIUNILE FUNDAMENTALE ALE PEDAGOGIEI

(Educația, instrucția, învățămîntul)

Educația este o activitate conștientă, intenționată, organizată și sistematică, exercitată în mod voit de o ființă umană asupra alteia, cuprinzînd procesul de formare a omului, cu scopul de a-l pregăti pentru viață, corespunzător cerințelor sociale.

Procesul educativ include și reeducarea: transformarea conștiinței oamenilor, înlăturarea trăsăturilor negative din caracterul și conduita lor.

Educația este mai bine înțeleasă în legătură cu autoeducația, deoarece în procesul educativ se stabilește o interacțiune între influențele educative și reacția celui educat.

Autoeducația este participarea omului la propria sa formare.

Capacitatea de a acționa asupra propriei persoane se formează prin educație, deoarece educatorul se bazează în fiecare moment pe activitatea individuală a celui educat. Participarea acestuia din urmă la procesul educației face ca el să rămînă „principalul agent al propriei sale formări” (E. Planchard).

Instrucția este o parte componentă a educației, un proces de înzestrare cu un sistem de cunoștințe, priceperi și deprinderi

prin care se urmărește însușirea unei culturi generale (instrucție generală) și a unei specializări profesionale (instrucție specială). Instrucția poate fi de nivel elementar, mediu și superior.

Subliniind unitatea organică dintre educație și instrucție, pedagogia marxist-leninistă acordă o importanță deosebită, în cadrul instrucției, formării unei concepții științifice despre lume și societate și legării procesului instructiv de viață, de activitatea productivă.

Învățământul este procesul organizat de instruire și de educare a tinerei generații în instituții școlare de diferite grade și tipuri, sub conducerea unor persoane calificate. Noțiunea de învățământ include sistemul de învățământ și procesul de învățământ.

Totalitatea instituțiilor de învățământ și educație, aflate într-o anumită corelație, pe baza unor principii stabilite de stat, constituie sistemul de învățământ dintr-o țară, iar activitatea de transmitere a cunoștințelor și procesul de însușire a lor, presupunând o legătură strinsă între predare și învățare, se realizează în procesul de învățământ, în care sînt implicați cei doi factori: profesor și elev.

Învățământul este calea instituțională fundamentală prin care se asigură instruirea și educarea tinerei generații.

★

Educația, instrucția și învățământul sînt noțiuni pe care trebuie să le înțelegem în strînsă legătură.

Instrucția și învățământul sînt incluse în educație, în sensul larg al acesteia, ca pregătire pentru viață.

Educația se realizează cu ajutorul factorilor educativi, dintre care fundamental este învățământul, în care caracterul formativ se îmbină cu caracterul informativ, latura educativă și cea instructivă, constituind o unitate.

IZVOARELE PEDAGOGIEI

1. *Studierea practicii instructiv-educative.* Apărută din necesitatea practică de a explica și îndruma activitatea educativă, pedagogia are izvorul principal în practica instructiv-educativă, care îi pune în mod permanent probleme noi, ce trebuie studiate și soluționate.

Practica oferă teoreticienilor un material faptic bogat și variat pe baza căruia se pot stabili anumite generalizări științifice, în scopul extinderii experienței înaintate și a ridicării neconținute a nivelului muncii instructiv-educative.

Legătura pedagogiei cu problemele concrete ale școlii și vieții îi permite să răspundă cerințelor actuale privind educația socialistă.

2. *Studierea moștenirii pedagogice a trecutului.* Pedagogia socialistă nu se dezvoltă numai pe baza studierii practicii instructiv-educative, ci și pe baza unor concepții teoretice, elaborate în decursul dezvoltării societății.

Pedagogia universală și cea românească ne oferă idei valoroase cu privire la multe probleme actuale. Valorificarea critică a acestor idei, preluarea și reconsiderarea lor de pe poziții științifice contribuie la îmbogățirea gândirii pedagogice.

Înglobînd într-o sinteză nouă, superioară, tot ceea ce a fost înaintat și progresist în trecut, educația comunistă preia în mod critic și creator elementele pozitive ale vechiului sistem de educație.

SISTEMUL ȘTIINȚELOR PEDAGOGICE

Complexitatea fenomenului educativ și diversificarea treptată a domeniului de cercetare al pedagogiei au dus la dezvoltarea științei pedagogice, la apariția mai multor discipline sau ramuri, constituite în sistemul științelor pedagogice:

Pedagogia generală — are ca obiect de studiu problemele generale ale fenomenului educativ, referitoare la activitatea instructiv-educativă din școală și din afara ei, din toate instituțiile de educație.

Pedagogia generală tratează următoarele probleme:

I. Bazele generale ale pedagogiei — fundamentele de ordin filozofic, sociologic, psihologic care includ: apariția și dezvoltarea pedagogiei ca știință, obiectul științei pedagogice, izvoarele pedagogiei, metodele de cercetare, procesul formării omului, idealul educației.

II. Educația comunistă, părțile ei componente — educația intelectuală, educația moral-cetățenească, educația tehnică și profesională, educația fizică, educația estetică.

III. Factorii educativi: școala (ca instituție de educație și ca activitate), organizațiile de copii și tineret, familia etc.

Pedagogia generală, cea mai veche ramură a pedagogiei, își are începuturile în perioada constituirii pedagogiei ca știință.

Fiind și cea mai cuprinzătoare ca tematică, pedagogia generală fundamentează celelalte ramuri ale pedagogiei, conturate ulterior.

Pedagogia preșcolară studiază problemele educației copiilor de vîrstă preșcolară.

Pedagogia școlară studiază problemele educației și instrucției copiilor de vîrstă școlară în cadrul procesului de învățămînt. Sfera pedagogiei școlare se lărgeste, datorită dezvoltării impetuoase a școlii noastre și a creșterii importanței ei în educația tineretului.

Pedagogia învățămîntului superior (ramură nouă a pedagogiei, a cărei apariție a fost determinată de dezvoltarea, amplificarea și diversificarea învățămîntului superior) are ca obiect de cercetare instruirea și educația studenților, pregătirea lor ca viitori cercetători științifici, teoreticieni și practicieni¹.

Pedagogia socială este „știința educației societății”² și are ca obiect educația adulților; „este știința educării, atît a omului individual adult, cît și a maselor producătoare, deci a societății întregi”³. Printre problemele mai importante referitoare la conținutul pedagogiei sociale se menționează formele metodice de activitate culturală, laturile principale ale activității culturale, sistemul instituțional al activității cultural-educative cu masele de adulți etc.

Istoria pedagogiei este „disciplina care descrie și explică în mod științific apariția și dezvoltarea educației, evoluția instituțiilor de învățămînt, a sistemelor de educație și a noțiunilor, teoriilor și concepțiilor pedagogice, ca expresie a

¹ Șt. Bărsănescu. Constituirea pedagogiei învățămîntului superior și direcțiile ei de dezvoltare. În: Revista de pedagogie, nr. 5, 1971, p. 44—52.

² Gh. Dumitrescu, A. Manolache și M. Roșianu. Pedagogia socială, București, Editura politică, 1972, p. 24.

³ Op. cit., p. 27.

cerințelor societății într-un anumit moment al dezvoltării ei”¹.

Istoria pedagogiei studiază procesul instructiv-educativ de la forma inițială simplă și difuză din comunitățile primitive, pînă la aspectele complexe, prezentînd tipurile și sistemele de educație, formele de organizare și tehnica educației pe perioade și etape istorice, global și la diferite popoare.

De asemenea cercetează gîndirea pedagogică de la formele ei cele mai simple (observații și precepte populare, proverbe, zicale), pînă la teorii, sisteme și curente pedagogice.

Istoria pedagogiei din România studiază dezvoltarea educației și a pedagogiei pe teritoriul patriei noastre, influențele exercitate asupra școlii și pedagogiei românești, contribuțiile originale ale cercetătorilor români.

Studiul istoriei pedagogiei este deosebit de important, deoarece oferă tabloul luptei umanității pentru perfecționarea omului; contribuie la întregirea culturii și la o pregătire pedagogică mai completă a viitoarelor cadre didactice.

Pedagogia activităților corporale este o ramură nouă a pedagogiei, care s-a dezvoltat în ultimele decenii, odată cu dezvoltarea și noua organizare a activității de educație fizică și sport în condițiile societății moderne și, îndeosebi, în țările socialiste.

În țara noastră ea este reprezentată, în principal, prin studiile și cercetările catedrei de pedagogie din Institutul de educație fizică și sport și cele ale catedrelor de pedagogie de la facultățile de educație fizică.

Pedagogia activităților corporale studiază problemele generale ale educației, aplicate la activitatea de educație fizică școlară și la activitatea sportivă, privind fenomenul educațional prin prisma specificului acestor activități.

Metodicile studiază „sarcinile, conținutul, metodele și formele organizatorice ale predării unui anumit obiect de învă-

¹ Șt. Bărsănescu și col. Istoria pedagogiei. Manual pentru liceele pedagogice și institutele pedagogice de 2 ani, București, Editura didactică și pedagogică, 1966, p. 10.

țămînt, în conformitate cu scopul general al educației și ținînd seama de particularitățile de vîrstă ale elevilor¹.

Numărul metodicilor coincide cu cel al materiilor de învățămînt.

Ca ramură a pedagogiei, metodică educației fizice se ocupă de problemele educației fizice, avînd în vedere specificul acestui obiect de învățămînt.

Pedagogia comparată sau știința educației comparate studiază fenomenul educativ într-un mod deosebit, în unitatea sa dintre tendința de diferențiere și cea de integrare, căutînd să desprindă tipicul cu trăsăturile sale specifice, dar și universalul cu ceea ce este esențial. „Știința educației comparate are ca obiect studiul comparativ al teoriei și practicii educaționale contemporane, pornind de la realitățile naționale și urmărind aceleași fenomene în alte țări, în vederea descoperirii elementelor de valoare pedagogică ce se impun ca dominantă și asigură progresul educației, atît în țara respectivă, cît și pe plan internațional”².

Apariția acestei ramuri a pedagogiei a fost determinată de necesitatea de a cunoaște, compara și recomanda ceea ce este bun în educația altor popoare. Această necesitate a fost întrevăzută și preconizată în perioada în care se puneau bazele pedagogiei (la începutul secolului al XIX-lea). În etapa actuală, pedagogii comparațiști activează în Europa în cadrul Biroului internațional de educație, constituit ca organism specializat al U.N.E.S.C.O.

Pedagogia specială se ocupă cu educarea copiilor surdo-muți, nevăzători și înapoiți mintal (surdo-tiflo-oligofreno-pedagogia).

★

Toate aceste ramuri ale pedagogiei și altele în curs de conturare sînt în strînsă corelație, se intercondiționează și se influențează reciproc. Existența lor demonstrează complexitatea științei pedagogiei și importanța pe care o are ca știință socială.

¹ Dicționar enciclopedic român, vol. 3. Editura politică, 1965, p. 340.

² Iosif Antohi. Obiectul și sarcinile științei educației comparate. În: Revista de pedagogie, nr. 9, 1967, p. 125.

LEGĂTURA PEDAGOGIEI CU ALTE ȘTIINȚE

Pedagogia se dezvoltă și rezolvă problemele complexe ale educației, folosind din plin rezultatele altor științe care studiază aspecte legate de fenomenul educativ.

Creșterea continuă a conexiunii dintre diferitele ramuri ale științei exprimată prin faptul că progresele realizate de către o știință se reflectă și în conținutul altor ramuri, impune colaborarea specialiștilor în domeniul cercetării interdisciplinare în scopul cunoașterii și formării personalității umane.

Filozofia marxistă, materialist-dialectică, antropologia, sociologia, psihologia, anatomia, fiziologia se numără printre științele care îl ajută pe pedagog să înțeleagă faptul că procesul educativ este puternic influențat de mediul social în continuă dezvoltare și transformare și de noile particularități anatomo-fiziologice ale copiilor și tinerilor.

Studiile și cercetările experimentale inițiate de aceste științe în condițiile concrete din țara noastră sprijină pedagogia în cunoașterea specificului procesului instructiv-educativ la diferite vîrste, a problematicii însușirii cunoștințelor în multiplele forme de învățămînt, în formularea legităților și a modalităților de îmbunătățire continuă a procesului instructiv-educativ în școală și în societate.

Pedagogia este strîns legată în primul rînd de *filozofia marxistă*, de materialismul dialectic și istoric.

Nici o știință nu se poate lipsi de filozofie, deoarece situația conștientă pe pozițiile dialecticii materialiste fertilizează gîndirea științifică. Concepția materialistă despre lume și viață stă la baza cercetărilor efectuate de oamenii de știință și orientează interpretarea concluziilor desprinse de aceștia.

În pedagogie, tratarea consecvent științifică a fenomenului educativ poate fi rezolvată numai pe baza interpretării materialist-dialectice a legilor vieții sociale.

Filozofia marxistă asigură pedagogiei un caracter combativ și militant, constituind baza ei teoretică și metodologică. Fundamentată pe filozofia marxistă, pedagogia are în vedere condițiile concrete ale vieții sociale, legile de dezvoltare a societății și consecințele acțiunii educative.

La înțelegerea esenței sociale a fenomenului educativ contribuie și *sociologia* materialist-dialectică, știința care studiază procesele sociale, relațiile dintre oameni și instituțiile din învelișul social existentă. Ea demonstrează că educația aparține suprastructurii și se găsește sub determinismul bazei, exercitând, la rândul ei, influențe asupra acesteia.

Educația este studiată în corelație cu viața socială și înțeleasă în funcție de specificul colectivului în care se exercită.

Microsociologia, care cercetează structura grupurilor ca unități sociale, relațiile interpersonale și dinamica lor, oferă date valoroase privind cunoașterea colectivelor.

În afara cunoașterii necesităților și legilor sociale care determină scopul și conținutul educației, este necesară evidențierea legilor dezvoltării fizice și psihice, a naturii copilului, tinerului, omului pe care-l educăm.

În acest sens, prezintă o importanță deosebită pentru pedagogie, *anatomo-fiziologia și psihologia*.

Fiziologia îi oferă pedagogului cunoștințe despre funcțiile corpului și ale organelor sale constitutive, despre schimbările survenite în diferite etape ale dezvoltării, despre legile fundamentale ale activității nervoase superioare, care stau la baza organizării și conducerii științifice a procesului de înarmare a elevilor cu cunoștințe, priceperi, deprinderi. a întregii muncii de formare a personalității lor.

Cunoașterea particularităților psihologice ale procesului instructiv-educativ constituie o condiție esențială în desfășurarea activității pedagogice de instruire și de educare.

Psihologia științifică îi oferă pedagogului date în legătură cu dezvoltarea proceselor cognitive, afective și activitatea voluntară la diferite vârste, cu formarea conștiinței, a caracterului, a trăsăturilor morale, a motivelor comportării etc., convingându-l că cerințele cresc odată cu dezvoltarea psihică și, în același timp, stimulează dezvoltarea capacității psihice, făcând accesibilă învățarea la un nivel tot mai înalt.

Pedagogia este legată și de *igiiena școlară* care se ocupă de promovarea și păstrarea sănătății copiilor și adolescenților în raport cu factorii de mediu din instituțiile de educație, de înlăturarea unor influențe dăunătoare asupra sănătății și dezvoltării.

METODOLOGIA CERCETĂRILOR PEDAGOGICE

Ritmul rapid de dezvoltare a societății noastre și necesitatea perfecționării neconținute a muncii instructiv-educative presupun desfășurarea unei activități intense de cercetare a fenomenului educativ, prin care știința educației să ajute, să stimuleze funcția de integrare a omului în viața contemporană.

De aici decurg importante sarcini pedagogice, referitoare la însușirea scopului dictat de societate pentru formarea personalității și la stabilirea mijloacelor și metodelor de educare a unui om capabil să se integreze creator în evoluția umanității (ne referim la integrarea dinamică, de adaptare, creare și prospectare continuă).

Cercetarea pedagogică are ca scop studierea experienței privind desfășurarea fenomenului educativ, desprinderea direcțiilor de dezvoltare și evidențierea factorilor pozitivi în vederea generalizării experienței înaintate.

Pedagogia științifică preconizează metode de cercetare care au în vedere caracterul dinamic, viu, dialectic al fenomenului educativ, și reflectă complexitatea obiectului pedagogiei.

Cu ajutorul metodelor de cercetare cunoaștem realitatea educațională și prospectăm fenomenul educațional.

Activitatea de cercetare științifică prezintă un caracter creator. „Nefiind o repetiție a ei înseși, nici reproducția altora, este o activitate care merge spre necunoscut și care triumfă pe acest drum încă neexplorat. Este o activitate plină de chinuri și de tensiune a spiritului, care cere, în același timp, o erudiție și o luciditate a spiritului, împreună cu vigilență față de ceea ce este necunoscut, precum și riscul asumat în mod conștient”¹.

În evoluția metodologiei cercetării pedagogice se poate vorbi de trecerea treptată de la metodele mai simple la cele mai complexe.

Printre metodele de cercetare utilizate astăzi în pedagogia științifică se includ:

a) *metodele generale*, aplicabile și în alte domenii;

¹ Bogdan Suchodolski A fi creator. În: Scnteia tineretului, nr. 7275, 7 octombrie 1972, p. 6.

b) *metodele de investigație*, care îl pun pe cercetător în contact direct cu fenomenul educativ: observația, experimentul, ancheta, studierea documentelor școlare, metoda sociometrică;

c) *metodele de prelucrare* a datelor obținute prin investigație: analiza, metoda statistică, metoda grafică;

d) *metodele de elaborare* a rezultatelor, care duc la formularea unor concluzii și generalizări în publicații, articole, studii, cărți, comunicări în sesiuni științifice, discuții publice etc.

Cercetarea pedagogică se include ca factor de prim ordin în activitatea cadrelor didactice. Pentru optimizarea cercetărilor științifice în domeniul educației, ei trebuie să se documenteze cât mai amplu asupra obiectivelor și tehnicii investigației. La locul de muncă, fiecare profesor trebuie să fie un cercetător pasionat, să caute permanent metode și procedee noi, mai eficiente și mai adecvate sarcinilor actuale, prin care să asigure un caracter creator activității practice. Prin generalizarea unor rezultate pozitive (prin publicații, comunicări în cadrul consfătuirilor, lecturilor pedagogice etc.), profesorii de educație fizică pot contribui la îmbogățirea științei pedagogice din țara noastră. Aceasta impune însă cunoașterea tehnicii și a metodelor de cercetare științifică, cu atât mai mult cu cât metodele aplicate în domeniul pedagogiei dobândesc în același timp și un caracter instructiv-educativ, influențând deopotrivă pe cercetător și pe elevii cercetați, chiar în procesul folosirii lor.

Cercetarea științifică este o activitate complexă care trebuie să reflecte situația prezentă, să dezvăluie situația ideală, precum și modul de realizare a idealului.

De aceea, este important ca cercetătorul să-și însușească metodologia de cercetare pedagogică, să cunoască în ce constă fiecare metodă și cum trebuie utilizată, să nu se limiteze la o singură metodă, ci să le îmbine, confruntând datele obținute pentru o mai mare eficiență și probitate științifică.

Documentarea, ca o condiție de bază a oricărei activități de cercetare științifică, reprezintă o metodă generală, cu ajutorul căreia cercetătorul cunoaște contribuția predecesorilor și contemporanilor în problema studiată.

Importanța documentării se amplifică în condițiile societății contemporane, când cercetarea este influențată de două caracteristici principale ale lumii moderne: interdependența determinată de răspândirea rapidă a informației pe plan internațional și mobilitatea cauzată de ritmul accelerat al dezvoltării științei și tehnicii.

Documentarea nu este sinonimă cu studiul individual, este o noțiune mai cuprinzătoare, care presupune căutarea surselor bibliografice în care este tratată problema cercetată, consemnarea și selecționarea lor, urmată de studierea și prelucrarea-interpretarea datelor obținute.

Documentarea începe deci cu căutarea și semnalarea anumitor lucrări, prin consultarea surselor de informare bibliografică: buletine de informare și documentare, culegeri de titluri bibliografice, cataloage de publicații, culegeri de specialitate, reviste etc.

Munca de căutare continuă cu consultarea fișierelor din bibliotecă, în care fișele sunt clasificate tematic și pe autori.

Cercetătorul face și o muncă de selecționare a datelor pe care le consideră mai importante, alcătuind *fișele de semnalare*, ce conțin: autorul și titlul, sursa în care a fost publicat, orașul, editura, pagina de revistă, sau numărul de pagini al lucrării și anul apariției. De asemenea, se poate menționa, în paranteze, dacă materialul este în limba străină sau tradus, la ce bibliotecă se poate găsi și cota de clasificare.

Selecționarea titlurilor presupune de foarte multe ori consultarea materialului pentru a-și cunoaște conținutul.

Etapa următoare constă în studierea și conspectarea materialelor semnalate și consemnarea lor în *fișele cu conținut*. Există mai multe modalități de alcătuire a acestor fișe, printre cele mai frecvent întâlnite fiind:

- rezumatul materialului studiat, însușirea ideilor mai importante în ordinea în care au fost prezentate de autor;
- citatele din materialul studiat;
- conspectul în care sunt prezentate amplu unele idei din materialul studiat, selecționate de cercetător.

Urmează prelucrarea și comentarea unor idei, teze, citate din materialul studiat. Cercetătorul poate consemna pe fișe propriile observații sub formă de adnotări, semne, sublinieri etc.

Informațiile culese permit formularea mai multor presupuneri cu privire la evoluția procesului respectiv și a unor ipoteze care să orienteze preocupările spre aspectele cele mai importante.

În prelucrarea materialului informativ-documentar, cercetătorul trebuie să dea dovadă de probitate și corectitudine în însușirea și prezentarea ideilor, indicând totdeauna sursa din care le-a luat.

Prelucrarea trebuie să fie creatoare, să exprime punctul de vedere al cercetătorului, să aducă o contribuție proprie la rezolvarea ei.

Documentarea are un caracter permanent, este prezentă pe toată durata cercetării, nu numai într-o anumită etapă. Cercetătorul este obligat să urmărească problema în presa de specialitate și să fie la curent cu ultimele noutăți.

METODE DE INVESTIGAȚIE

Observația este una din metodele principale de investigație directă a realității, reprezentând punctul de plecare în obținerea materialelor factice, concrete care constituie baza analizei și a generalizărilor.

Această metodă constă în urmărirea intenționată, atentă și sistematică a anumitor fapte, în condiții obișnuite de desfășurare a procesului instructiv-educativ, cu scopul sesizării aspectelor esențiale sau a celor diferențiale.

Observația științifică nu se limitează la o descriere completă, ci urmărește și explicarea fenomenului. Pentru ca rezultatele să fie concludente, este necesar ca observația pedagogică să fie organizată și bine pregătită dinainte, în conformitate cu anumite exigențe.

Prima cerință se referă la necesitatea desfășurării ei corespunzătoare unui scop bine precizat.

Observația se organizează după un plan amănunțit, în care se stabilește activitatea ce va fi urmărită, relevându-se aspectele de detaliu, sarcinile pe etape, inclusiv locul de desfășurare a activității și perioada la care se referă observația, modul de efectuare a acesteia și de înregistrare a datelor.

Pentru a surprinde dinamica fenomenului educativ, pentru a înțelege esența dezvoltării lui și a stabili eficiența mijloacelor

folosite, observația trebuie să fie îndelungată, să cuprindă perioade lungi de activitate și să fie efectuată în condiții cât mai variate.

În timpul desfășurării observației este necesară consemnarea cât mai exactă și fidelă a datelor.

Acestea trebuie analizate pe parcurs, pentru a orienta în perspectivă desfășurarea observației. În final, se formulează generalizări și concluzii cu valoare teoretică și practică cu caracter constatat, care ilustrează, prin fapte bogate și concludente, conținutul și eficiența activității instructiv-educative studiate.

Consemnarea datelor se face în mod sistematic și în ordinea desfășurării procesului respectiv, în timpul observației sau imediat după aceea, în *protocolul de observație*, prezentat sub formă de tabel, schemă sau proces-verbal.

În domeniul educației fizice și sportului, prin metoda observației se constată și se apreciază:

- durata procesului (durata execuției, timpul de parcurgere etc.);
- valoarea deplasărilor în spațiu a subiecților sau a aparatelor (lungimea elanului, distanța de zbor a greutății etc.);
- aspectul cantitativ al procesului (număr de pași, număr de repetări etc.);
- caracterul deplasării în spațiu (încordată, puternică, bruscă etc.);
- condițiile externe (temperatură, ambianță, factori perturbatori etc.);
- conținutul procesului de instruire (sarcinile lecției, complexul de exerciții, dozarea efortului etc.);
- caracterul formativ al lecției;
- metode folosite pentru predarea și însușirea exercițiilor (tehnica de executare a mișcării, procedee tactice);
- atitudinea și interesul subiecților în timpul lecției;
- comportarea unui subiect în cadrul colectivului etc.

Observația este o metodă fundamentală pentru cunoașterea experienței cadrelor didactice. Studiind rezultatele acestora, cercetătorul trebuie să se orienteze mai ales spre experiența înaintată și, în același timp, să țină seama de experiența practicii curente, pentru a cunoaște activitatea tuturor categoriilor de profesori, cu rezultate pozitive sau mai slabe în

activitatea lor. Scopul urmărit trebuie să fie întotdeauna ridicarea practicii la nivel de teorie generalizată.

Observația este eficientă doar dacă este completată cu celelalte metode de investigație, deoarece fenomenul educațional este deosebit de complex și, în plus, uneori, trebuie să așteptăm mult timp până când se produce din nou fenomenul care ne interesează.

Experimentul pedagogic „constă în verificarea unei ipoteze sau teorii privind eficiența unor factori instructiv-educativi, potrivit unui scop”¹.

În timp ce prin observație se studiază experiența existentă, urmărindu-se mersul obișnuit al muncii instructiv-educative, experimentul presupune intervenția, modificarea condițiilor, izolarea unor factori, introducerea unor elemente noi etc.

În acest fel, cercetătorul nu așteaptă pasiv apariția fenomenului respectiv, ci îl provoacă în mod intenționat, creează condiții favorabile apariției și desfășurării lui.

Experimentul, ca metodă de cercetare, constă în reproducerea artificială sau modificarea intenționată a unui fenomen natural, cu scopul observării lui în condițiile speciale create de cercetător. Pe scurt, el poate fi definit ca o observație provocată.

Posibilitatea de a produce și de a repeta după dorință fenomenul cercetat, de a-i schimba condițiile și de a-l desprinde din ansamblul complex al interdependenței sale, determină superioritatea experimentului față de observația obișnuită, explică rolul deosebit pe care-l are în dezvăluirea esenței proceselor, pentru cunoașterea legilor naturii, societății și gândirii.

Ca formă a practicii, experimentul constituie sursa de verificare a adevărului ipotezelor și teoriilor științifice.

Experimentul se aplică mai greu în unele domenii educaționale, de exemplu, în educația morală sau estetică, în schimb, contribuie la abordarea eficientă a problemelor practice de tehnică a învățării, a căror particularitate constă în prezența aspectelor cantitative.

În utilizarea experimentului pedagogic se impune mult discernământ. În acest sens, nu este recomandabilă încercarea

¹ Stanciu Stoian Cercetarea pedagogică. București, 1969, p. 124.

oricărui fel de experiment, mai ales a acelor care prezintă o eventuală nocivitate.

În investigațiile experimentale nu se poate vorbi de un singur tip de experiment, ci de mai multe, care se clasifică din diferite puncte de vedere:¹

a) după scop: experiment de constatare și de verificare; se poate adăuga experimentul creator, în care ipoteza urmează să creeze un fenomen posibil;

b) după numărul subiecților: individual și colectiv;

c) după condițiile în care se desfășoară: experiment natural și de laborator. Psihologul și pedagogul rus Lazurski a recomandat experimentul natural efectuat în condițiile obișnuite în care se dezvoltă copilul: în clasă, în familie, în condiții naturale. Experimentul de laborator trebuie verificat întotdeauna prin experimente naturale;

d) după problematică, după aspectul procesului studiat: experiment educativ (general pedagogic) și experiment didactic;

e) după durată: de lungă și de scurtă durată.

În domeniul educației fizice și sportului se pot organiza experimente colective (pe clase de elevi, echipe sportive etc.), în condiții naturale (lecție, antrenament, concurs etc.), pe probleme de instruire sau educare (experiment didactic: cerințe pedagogice privind predarea educației fizice în școala generală, corelația cunoștințelor cu priceperile și deprinderile motrice, problematizarea lecției de educație fizică etc.; experiment general pedagogic: educarea disciplinei conștiente în lecția de educație fizică, corelația educației fizice cu celelalte laturi ale educației comuniste, criteriile de selecție a sportivilor, colaborarea profesorului de educație fizică cu ceilalți factori educativi etc.).

Cercetarea cu caracter experimental presupune formularea unei ipoteze de lucru, pe baza documentării și a cunoașterii experienței școlii. Aceasta este verificată prin cercetarea experimentală, care o confirmă sau o infirmă. În alegerea ipotezei trebuie să se urmărească promovarea noului și înlăturarea elementelor perimate.

Tehnica cercetării experimentale poate fi privită în funcție de trei etape mai importante: elaborarea ipotezei, verificarea

¹ Stanciu Stoian Cercetarea pedagogică, București, 1969, p. 130

ei, prelucrarea materialului în vederea formulării teoriei sau legii care poate fi stabilită prin verificare.

Având în vedere specificul educației, ipotezele trebuie să fie elaborate în conformitate cu scopurile impuse de formarea omului necesar construirii socialismului.

În organizarea experimentului este foarte important ca cercetătorul să precizeze scopul și sarcinile pe etape, să formuleze clar ipoteza de lucru, alegând, în funcție de aceasta, condițiile de desfășurare. După aceea urmează organizarea lui — în spațiu și timp — și precizarea conținutului, cu indicarea mijloacelor și procedeele propuse pentru verificare. De regulă în experiment sînt cuprinse clase-grupe experimentale și clase-grupe de control, pentru comparație.

Pentru valabilitatea concluziilor unei cercetări o importanță esențială revine constituirii colectivului experimental sau eșantionului. Eșantionul este un fragment reprezentativ dintr-o colectivitate, alcătuit dintr-un număr de reprezentanți ai acesteia. Deoarece nu este posibilă efectuarea cercetărilor pe o întreagă populație (de exemplu, asupra absolvenților școlii generale, la un anumit grad sau tip de învățămînt etc.) se alege un eșantion omogen din punct de vedere al temei (aceeași vîrstă, aceeași pregătire etc.) și neselectat, așa cum se prezintă în activitatea curentă.¹

Ancheta se realizează în două forme: *convorbirea directă* cu o persoană sau cu un grup și *chestionarul*, prin care se solicită răspunsuri în scris.

Ancheta poate fi realizată pe o perioadă mai îndelungată, în diferite etape ale cercetării și se poate extinde la diverse fenomene. Pe de altă parte, ea prezintă unele neajunsuri, deoarece răspunsurile pot avea caracter subiectiv sau pot fi incomplete, unilaterale. De aceea se recomandă ca metodologia cercetării să nu se limiteze numai la anchetă, ci să completeze și să verifice rezultatele și prin utilizarea altor metode. Prin intermediul anchetei, cercetătorul poate obține informații de la profesori, diriginți, directori, elevi, părinți, etc.

Pe această cale se pot cunoaște, de exemplu: modul în care elevul învață sau rezolvă unele probleme, atitudinea pe care o adoptă față de obligațiile școlare, față de activitatea de educație

fizică, interesele și preferințele personale, stilul de muncă, regimul de viață etc.

De asemenea, se pot obține informații cu privire la trecutul subiectului, la progresele înregistrate, la eficacitatea unor mijloace și metode de instruire și de educare folosite de profesor, la modalitățile de rezolvare a unor probleme.

Succesul anchetei este condiționat de respectarea cerințelor referitoare la pregătirea anchetei și la atitudinea anchetatorului în timpul efectuării ei.

Pregătirea anchetei constă în *formularea întrebărilor*, după ce în prealabil au fost stabilite scopul și problematica anchetei. Se urmărește ca fiecare întrebare să fie specifică și adecvată, să se refere la o singură idee, să fie concisă și clară, să ofere posibilitatea stabilirii unor legături între aspectele investigate. Nu este necesar ca întrebările să dezvăluie subiecților scopul anchetei, uneori se impune chiar ca acesta să fie mascat, astfel încît, prin răspunsurile obținute, să se ajungă în mod indirect la problema care interesează. Pentru ca întrebările să fie accesibile, cercetătorul trebuie să folosească cuvinte precise, simple. De asemenea, ordinea lor are o mare importanță: se pornește de la datele mai generale spre cele de amănunt și se alternează aspectele dificile cu cele ușoare. În plus, întrebările trebuie să asigure libertatea de alegere și formularea răspunsului.

Pregătirea anchetei include și alegerea subiecților, ținînd seama de numărul, calitatea, gradul de reprezentabilitate.

Prin atitudinea pe care o adoptă în timpul anchetei, cercetătorul trebuie să contribuie la crearea unei atmosfere de încredere, înțelegere, bunăvoință și sinceritate. De asemenea, el trebuie să știe să stimuleze subiecții să vorbească, să-și dezvăluie gîndurile.

În final, rezultatele anchetei sînt analizate și interpretate. De multe ori, ele prezintă un caracter statistic.

a) *Convorbirea* nu este un simplu schimb de informații, idei, păreri, ci o conversație dirijată de unul dintre interlocutori sub formă de dialog, avînd ca scop obținerea unor informații.

Ea se desfășoară după un plan, care conține scopul urmărit, tema și tehnica desfășurării. Alcătuirea acestuia presupune din partea cercetătorului o temeinică pregătire și multă experiență. În același timp însă, cercetătorul trebuie să manifeste suplețe în gîndire, să adapteze întrebările nu numai scopului urmărit,

¹ Cf. *Georgeta Chiriță* Optimizarea lecției de educație fizică, București, Editura Stadion, 1972, p. 136—241.

ci și semnificației răspunsurilor primite, reacției afective a subiecților. El poate schimba forma și conținutul întrebărilor în funcție de reacțiile provocate prin convorbire, poate să modifice întrebările stabilite anterior, renunțând la unele sau adăugând altele, în funcție de mersul convorbirii.

Se recomandă ca cercetătorul să memoreze întrebările ce urmează a fi adresate, să nu se ghideze după text, să rețină răspunsurile și să le noteze ulterior, nu în timpul convorbirii. Astfel se realizează mai ușor atmosfera de încredere și sînt surprinse mai bine aspectele reale, concrete ale problemei.

Subiecții (mai ales dacă sînt elevi, iar cercetătorul — profesor) sînt adesea reținuți, în timpul convorbirii. De asemenea, consemnarea răspunsurilor sau înregistrarea lor pe bandă de magnetofon produc un efect inhibitor asupra celor examinați.

Convorbirea cu un grup de subiecți se folosește atunci cînd se urmărește nu numai cunoașterea unor opinii, ci și confruntarea directă a punctelor de vedere sau dezbaterăa unor probleme speciale.

Datele culese prin această metodă sînt consemnate în protocol, care conține numele persoanei cu care a avut loc convorbirea, profesiunea și locul unde își desfășoară activitatea, vîrsta, data convorbirii, eventual durata discuției și unele observații asupra problemei.

b. Prin *chestionar* se stabilește o legătură indirectă între cercetător și subiect.

Examinatorul formulează întrebările și le difuzează în scris subiecților.

În comparație cu convorbirea, chestionarul prezintă dezavantajul că cercetătorul, nefiind prezent, nu mai poate interveni în orientarea răspunsurilor și nu mai are posibilitatea de a realiza o atmosferă firească, de încredere și sinceritate. Unele întrebări rămîn fără răspuns, iar examinatorul nu mai poate reveni în cazul unui chestionar restituit incomplet. Față de convorbire, răspunsurile sînt mai puțin spontane și influențate oarecum și de faptul că subiectul cunoaște de la început conținutul chestionarului.

Un alt avantaj pe care-l oferă această metodă față de convorbire îl constituie includerea unui număr mare de subiecți și a unui material factual bogat și variat.

Aplicarea chestionarului presupune instruirea subiecților pentru a evita eventualele erori în răspunsuri, pentru a înțelege ceea ce li se cere. De asemenea, este necesar ca răspunsurile să fie scrise și semnate (cu numele întreg sau numai cu inițiale) de către subiecții examinați.

Chestionarul trebuie însoțit de o notă explicativă care să suplinească legătura directă cu cel întrebat, oferindu-i anumite indicații utile pentru înțelegerea întrebărilor și redactarea răspunsurilor.

Întrebările trebuie să fie astfel prezentate, încît să permită formularea unor răspunsuri precise, clare, care să ilustreze gîndirea proprie și personalitatea subiectului.

Studierea documentelor școlare

Această metodă de cercetare oferă date referitoare la conținutul activității profesorilor și elevilor, la rezultatele obținute în timp.

Documentele școlare fac posibilă cercetarea unor fenomene și aspecte aparținînd unei sfere mai largi de activitate și unei perioade mai lungi.

Documentele școlare care reflectă activitatea elevilor sînt: compunerile, referatele, desenele, temele pentru acasă, caietele de notițe, obiectele confecționate de elevi etc., iar cele care ilustrează activitatea profesorului — planurile de lecție, planurile calendaristice, rapoartele, jurnalele de clasă etc. Unele documente școlare oglindesc întreaga sferă de activitate a școlii: planuri de învățămînt, programe școlare, planuri de muncă, dări de seamă, orare, cataloage, procese-verbale, arhiva școlară.

Metoda sociometrică

Metoda sociometrică contribuie la cunoașterea elevilor sub aspectul sociabilității fiecăruia și la cunoașterea grupurilor, claselor de elevi, depistîndu-se varietatea relațiilor care pot fi instituite între ei.

Principalul instrument în contextul metodei sociometrice îl constituie testul sociometric sub formă de chestionar, alcătuit din cîteva întrebări, care urmăresc să definească modul cum

se proiectează individul în societate și modul cum îl apreciază aceasta, locul pe care i-l rezervă.

În răspunsurile lor, elevii trebuie să comunice ceea ce simt și gîndesc despre ei înșiși și despre alții, despre activitatea și viața colectivului.

În urma prelucrării datelor se evaluează capacitatea socială a individului pe baza sumei relațiilor sale cu membrii grupului și dimensiunile acestuia. Fișa sociometrică astfel alcătuită reflectă poziția, locul pe care-l ocupă fiecare membru în grup, într-un anumit moment.

Sociograma este reprezentarea grafică a fișei sociometrice.

Pe baza modificării sociogramelor se poate urmări evoluția sociometrică a elevilor și a claselor sub influența educativă programată sau întâmplătoare.

Metoda sociometrică este o metodă complexă, care se folosește mai ales în cercetările asupra muncii educative cu colectivul și a formării spiritului colectiv.¹

METODELE DE PRELUCRARE

Prelucrarea datelor reprezintă o fază importantă în activitatea de cercetare științifică.

Analiza și interpretarea materialului faptic adunat într-o anumită etapă este o condiție a desfășurării cercetării în etapa următoare.

Cercetarea pedagogică utilizează din ce în ce mai mult metodele matematice — statistică și grafică — stabilind o corespondență directă între anumite proprietăți ale numerelor și ale faptelor. Măsurarea fenomenului educativ se introduce chiar în investigarea realității pentru a determina în mod sistematic nivelul de pregătire a elevilor, efortul depus, ritmul de dezvoltare a aptitudinilor, profilul de creștere a randamentului la învățătură, volumul și capacitatea de muncă școlară etc., cu ajutorul profilurilor didacticometrice individuale și pe clase.

Didacticometria este menită să ajute școala în dirijarea, îmbunătățirea și sporirea neîncetată a eficienței muncii peda-

¹ Gh. T. Dumitrescu și G. Chiriță. Căminul studentesc ca mediu de viață psihosocială (O aplicație a metodei sociometrice). În : Revista învățămîntului superior, nr. 10, 1966, p. 69—78.

gogice¹. Comunicarea și recepționarea informației trebuie măsurate pentru a verifica gradul de asimilare a acesteia, pentru a verifica dacă elevii și-au însușit și utilizează corespunzător informația primită (cantitatea aferenței inverse putînd fi egală sau mai mică decît cantitatea informației programate). Astfel, se pot formula concluzii privind puterea de înțelegere, capacitatea de memorare, participarea creatoare, viteza de însușire, corectitudinea însușirii etc.

Metoda statistică

Statistica pedagogică constă în culegerea datelor numerice privind fenomenul educativ, așezarea lor în tabele și prelucrarea statistică.²

Această metodă reduce coeficientul subiectivității cercetătorului și sporește obiectivitatea științifică.

Metoda statistică operează cu următorii termeni fundamentali și specifici: *eșantion* (numărul de cazuri alese asupra cărora se aplică cercetarea); *serie statistică*, *scară* (coloană a valorilor); *frecvență* (numărul care arată repartizarea valorilor pe una din treptele seriei); *valoarea medie* (cît între sumele a două serii numerice); *mediana* (numărul valoric al măsurărilor, care împarte totalul indivizilor ce alcătuiesc eșantionul, pe scara de distribuție a frecvențelor, în părți egale); *dominanta* (valoarea căreia îi revine numărul cel mai mare de cazuri dintr-un eșantion — valoarea care are cea mai mare frecvență); *indicator* — indice (mărimi relative, comparative, procente, rapoarte, fracții); *dispersiune* sau variabilitate (împrăștierea valorilor pe întreaga scară a eșantionului).

Metoda statistică descoperă *corelațiile* dintre fenomene, determină matematic relații reciproce care nu pot fi sesizate numai pe baza simplei observații. Determinarea gradului de corelație se exprimă prin coeficientul de corelație (măsura gradului de corelație între două sau mai multe fenomene care

¹ Gh. T. Dumitrescu. Metode și tehnici matematice în pedagogie. (Cap. Didacticometrie), Editura didactică și pedagogică, București, 1969, p. 166—181. (Termenul aparține autorului.)

² Op. cit. (cap. Metoda statistică), p. 18—74.

se desfășoară și se măsoară concomitent) calculat după metoda rangului (metoda Spearman) sau metoda produselor (metoda Bravais-Pearson).

După caracterul lor, corelațiile sînt de trei feluri: cu caracter de covariație (influențare reciprocă), de asociere (asemănare) și de contingență. La calcularea coeficientului de asociație și de contingență se folosesc formule speciale.

Metoda grafică

Metoda grafică favorizează analiza profundă, exactă a structurii fenomenelor care se studiază. Cu ajutorul graficului sau histrogramei pot fi exemplificate și explicate corelațiile și condiționările din mișcarea fenomenelor¹.

După trăsăturile specifice, graficele se clasifică în cartograme, stereograme, diagrame și curbe. Foarte frecvent folosite sînt diagramele, care reprezintă situațiile numerice prin construcții geometrice. Sînt cunoscute diagramele circulare și curbele de frecvență: curba-clopot (curba Gauss-Laplace) sau ogiva lui Galton.

Corelația dintre anumite situații, factori, rezultate sau indici poate fi exprimată practic în forme variate de grafice de corelație, de comparare a valorilor.

Se recomandă ca diagrama să fie însoțită de scurte explicații, de un titlu, din care să reiasă clar conținutul pe care-l reprezintă și scopul propus.

DEZVOLTAREA CERCETĂRII PEDAGOGICE ÎN R.S.R.

EXIGENȚELE ACTUALE FAȚĂ DE CERCETAREA PEDAGOGICĂ

Dezvoltarea și perfecționarea învățămîntului în țara noastră sînt condiționate de promptitudinea cu care cercetarea pedagogică oferă soluții eficiente pentru rezolvarea problemelor ridicate de practica școlară și înlesnește punerea lor în aplicare.

Pedagogii, cercetători și oameni de știință trebuie să surprindă amploarea, intensitatea și dificultatea problemelor noi din viața școlii, să găsească soluții corespunzătoare modernizării și să sesizeze direcțiile de dezvoltare în perspectivă. Prospectarea și proiectarea educațională se sprijină pe cerce-

tări care oferă date științifice în vederea perfecționării procesului pedagogic curent.

În ultimul sfert de veac, cercetarea pedagogică din țara noastră a contribuit la perfecționarea școlii, a sprijinit procesul de constituire a actualului conținut al învățămîntului, de modernizare a tehnicii didactice, de orientare a întregului proces educativ în spirit comunist.

În ultimii ani, cercetarea pedagogică și-a extins aria preocupărilor sale, și-a perfecționat tehnica experimentală, căutînd să sprijine modernizarea învățămîntului. Astfel, au fost elaborate metodici pentru toate obiectele de învățămînt, au fost experimentate și îmbunătățite programele și manualele, a fost studiată utilizarea mijloacelor moderne de instruire, au fost întreprinse cercetări valoroase de instruire programată, de docimologie, au fost întocmite, pe bază de cercetare, programe ale muncii educative, îndrumare privind activitatea dirigintelui etc. Numeroase cercetări s-au referit la trecutul școlii și evoluția pedagogiei românești.

Cu toate aceste realizări, se apreciază că există un decalaj între ritmul de dezvoltare pe care societatea îl impune școlii și ritmul actual al cercetării pedagogice, decalaj care, dacă ar continua să se mențină, ar pune în pericol acțiunea de modernizare a învățămîntului. De aceea, se fac eforturi pe plan național, pentru ridicarea cercetării pedagogice la nivelul exigențelor societății socialiste multilateral dezvoltate. În această acțiune sînt angrenate cadrele didactice din învățămîntul de toate gradele, catedrele de pedagogie și Institutul de științe pedagogice.

¹ Gh. T. Dumitrescu Metode și tehnici matematice în pedagogie (Cap. Metoda grafică), București, Editura didactică și pedagogică, 1969, p. 74—97.

FORMAREA ȘI PERFECTIONAREA PERSONALITĂȚII UMANE

PERSONALITATEA UMANĂ

Formarea personalității umane a constituit întotdeauna o preocupare de seamă a societății.

Pe măsura înaintării pe drumul civilizației și culturii, al cărei ritm se accelerează din ce în ce mai mult în zilele noastre, solicitarea întregii capacități spirituale a omului a căpătat o importanță principală. Necesitatea și posibilitățile dezvoltării optime a tuturor resurselor pe care le posedă omul apar astăzi într-o lumină nouă, făcând să crească simțitor rolul educației.

În etapa actuală de făurire a societății socialiste multi-lateral dezvoltate, ideea formării și perfecționării personalității umane este centrală, pentru că „cea mai mare bogăție o reprezintă omul; el este făuritorul tuturor bunurilor materiale și spirituale, de el depinde înaintarea cu succes a patriei noastre pe calea societății comuniste”¹.

Noțiunea de personalitate, într-o accepțiune largă, desemnează omul definit prin totalitatea însușirilor și a funcțiilor lui psiho-fizice esențiale, cele mai caracteristice, aflate în unitate indisolubilă.

În sens restrâns, ea reprezintă o persoană cu aptitudini și însușiri intelectuale, artistice și morale deosebite, căreia îi revine

¹ Nicolae Ceaușescu Raport la Conferința Națională a P.C.R. 19—21 iulie 1972, București, Editura politică, 1972, p. 82.

o contribuție valoroasă în domeniul social-politic, al științei, tehnicii, artei, literaturii.

În esență, personalitatea este determinată social-istoric

Întreaga activitate psihică și conduita omului se modelează după relațiile sociale, după modalitățile de acțiune practică statornicite de societate, după cerințele vieții sociale. Chiar și raporturile cu natura sînt mijlocite social-istoric. Marx arată că esența omului trebuie căutată în ansamblul relațiilor sociale, dintre care cele mai importante sînt relațiile de producție.

Individul ocupă un anumit loc în cadrul relațiilor sociale și străbate drumul vieții personale răspunzînd exigențelor raporturilor sociale și devenind purtător activ al acestor cerințe. Viața socială fiind în continuă transformare, personalitatea umană prezintă diverse forme de manifestare.

Aceste modificări nu sînt uniforme din toate punctele de vedere. Sub raport biologic omul se transformă foarte lent. Din punct de vedere psihologic însă, transformările sînt uneori rapide. Oamenii au avut alte trebuințe, interese cognitive, capacități și atitudini în antichitate, în evul mediu, în epoca noastră contemporană. În condițiile orînduirii socialiste a apărut un nou profil al personalității.

Relevînd trăsăturile esențiale și specifice pentru viața și activitatea omului, psihologia include în structura personalității temperamentul, aptitudinile, atitudinile, interesele și caracterul. Caracterul și aptitudinile ocupă locul dominant, determinînd temperamentul.

Forța, mobilitatea și echilibrul proceselor nervoase (tipul de activitate nervoasă superioară căruia îi corespund temperamentul sanguin, coleric, flegmatic sau melancolic) nu influențează prin ele însele formarea personalității. Aceste însușiri contribuie la regimul funcțional al sistemului nervos, nu însă la conturarea anumitor structuri funcționale sau la formarea unui conținut al personalității. Suportul fiziologic al activității conștiente îl constituie reflexele condiționate și mai ales, modul de formare și de sistematizare a acestora. La nivelul personalității ne interesează, în primul rînd, sistemele reflexe cele mai generale și acelea care au o importanță deosebită pentru reglarea conduitei și activității.

Personalitatea umană intră în sfera preocupărilor mai multor științe: filozofia, istoria, sociologia, psihologia, etica, pedagogia, literatura, antropologia, fiziologia și medicina umană.

Pedagogia studiază problema formării și perfecționării personalității umane prin activitatea educativă. Acționând asupra individualității umane pentru a o transforma în personalitate, educația transmite individului valorile create de omenire și experiența social-istorică, cu scopul de a-l pregăti pentru viața socială. Acțiunea educativă pornește de la cerințele istorice concrete ale societății, de la natură și posibilitățile ființei umane.

Acțiunea exercitată de educație, ca fenomen social special, asupra ființei umane, în vederea realizării procesului de formare a omului, este însoțită de influența altor fenomene sociale, ca: munca, activitatea social-politică, morala, arta, sportul etc., care îndeplinesc, alături de funcțiile lor specifice, și funcții educative, participând astfel la formarea personalității umane. Astfel, *personalitatea umană nu este numai rodul educației, ci sinteza relațiilor sociale existente* (K.Marx).

Condițiile vieții sociale au creat întotdeauna cadrul și limitele dezvoltării personalității.

Definiția omului ca „evoluția devenită conștientă de ea însăși“, aparținând savantului englez Julian Huxley, ne ajută să descifrăm rațiunea profundă a perfecționării ca modalitate specifică umană, conștientă, în pas cu evoluția lumii înconjurătoare.

Dezvoltarea personalității umane se realizează în etape succesive. Ea se formează și se transformă sub influența unui mare număr de factori externi și interni.

În concepția filozofică marxist-leninistă omul este considerat o realitate bio-psiho-socială, condiționată, în dezvoltarea și formarea ei, de interacțiunea factorilor externi și interni.

Personalitatea omului fiind un rezultat al dezvoltării depășite și unitare a însușirilor persoanei, se formează și se dezvoltă în decursul vieții.

FACTORI CARE CONDIȚIONEAZĂ FORMAREA PERSONALITĂȚII UMANE

Factorii care condiționează formarea personalității umane sînt: *ereditatea, mediul și educația*.

Clarificarea rolului pe care îl îndeplinește fiecare factor în dezvoltarea ontogenetică a omului are numeroase implicații teoretice și practice, creează sau nu o atitudine pozitivă principială față de educabilitatea omului, influențează hotărîtor relația profesor-elev.

Concepția științifică interpretează problema rolului educației, eredității și mediului de pe poziția materialist-dialectică, precizînd rolul fiecărui factor în formarea personalității omului, precum și raportul dintre aceștia.

Dezvoltarea personalității este privită ca rezultat al unei interacțiuni complexe dintre ereditate, mediu și educație.

Ereditatea (lat. hereditas : moștenire) este însușirea biologică generală a organismelor vii, prin care acestea au posibilitatea de a reproduce la descendenți caracterele lor morfofiziologice și un tip de metabolism asemănător. Biologii au contribuit la clarificarea problemei eredității. Teoriile mai vechi se refereau numai la conservatorismul ereditar [teoriile corpusculare ale eredității ale lui A. Weismann (1834—1915) ș.a.], negînd moștenirea caracterelor dobîndite de organism în cursul vieții. Alți cercetători au emis teza privind variabilitatea eredității [Mendel (1822—1884), T.H. Morgan (1866—1945)], susținînd că: sediul exclusiv al eredității sînt genele care se găsesc în cromozomii celulelor. În prezent, mecanismele eredității sînt analizate nu numai la nivelul cromozomilor, dar și la nivelul biochimic.

În conformitate cu cele mai noi descoperiri ale biologiei moleculare, un rol deosebit în înregistrarea, păstrarea și transmiterea informațiilor ereditare la urmași îl are acidul dezoxiribonucleic (ADN) situat în cromozomi și structurat într-un număr enorm de unități diferite, numite gene.

Funcția cea mai importantă a genelor o constituie dirijarea și controlul procesului de formare a proteinelor, atât de importante pentru viața oricărui organism. Sinteza proteinelor, adică asamblarea celor 20—24 de aminoacizi din care sînt constituite, este dirijată de acidul dezoxiribonucleic (ADN)

prin intermediul determinării sintezei acizilor ribonucleici (ARN).

Teoria materialistă susține legătura strânsă dintre metabolism și ereditate, prin intermediul metabolismului fiind posibilă influențarea eredității de către condițiile de mediu. Descoperirea rolului genetic al ADN a infirmat ideile neștiințifice despre cauzele supranaturale ale eredității¹.

Odată cu recunoașterea rolului eredității în dezvoltarea individului este necesară diferențierea însușirilor ereditare de cele dobândite, analiza raportului dintre genotip și fenotip. Dificultățile constau în faptul că factorul ereditar nu poate fi surprins în mod izolat, deoarece activează în unitate dialectică cu factorul extern și se manifestă numai în anumite circumstanțe.

Numeroase cercetări dovedesc că *însușirile fizice* sînt transmise ereditar într-o mai mare măsură decît cele psihice. Totuși, nu toate trăsăturile fizice sînt influențate în egală măsură de factorii ereditari, de exemplu, culoarea ochilor, culoarea părului sînt condiționate genotipic într-o măsură mai mare decît greutatea sau înălțimea corpului, asupra cărora se exercită mai pronunțat influența condițiilor de mediu.

Zestrea ereditară se manifestă predominant în determinarea unor trăsături generale distinctive ale speciei umane: structura anatomo-fiziologică a organismului, stadiile lui de maturizare, poziția verticală, felul de metabolism, caracteristicile sistemului nervos în ansamblu, ale dinamicii corticale, temperamentul etc. De asemenea, se moștenesc caracteristici de mai mică importanță din punct de vedere al speciei umane, care creează însă mari deosebiri individuale, de exemplu, particularitățile morfologice exterioare, conformația corpului, figura, particularitățile organelor de simț, sensibilitatea față de anumite maladii, amprente digitale, grupa de sînge etc.

În privința *însușirilor psihice*, factorul ereditar se prezintă cu totul altfel; el condiționează dezvoltarea psihică sub forma unor *dispoziții naturale* care constituie baza materială a dezvoltării psihice. I.P. Pavlov a explicat ereditatea psihologică, ca pe o proprietate a sistemului nervos și a fundamentat-o pe structura materială și funcțională a acestuia.

¹ Șt. M. Milcu și C. Maximilian Genetica umană, București, Editura științifică, 1966.

Dispozițiile și posibilitățile naturale ale dezvoltării psihice sînt: particularitățile anatomo-fiziologice ale sistemului nervos, în primul rînd ale creierului; variațiile individuale ale energiei, echilibrului și mobilității proceselor nervoase fundamentale; particularitățile anatomo-fiziologice ale analizatorilor.

Dispozițiile naturale pot fi favorabile sau nefavorabile dezvoltării; pozitive sau negative. Cele pozitive se pot transforma în aptitudini, iar acestea, îmbinate calitativ, în talent.

În zestrea nativă a copilului, particularitățile anatomo-fiziologice ale sistemului nervos central prezintă cea mai mare importanță, deoarece, așa cum arată Lenin „... psihicul, conștiința sînt produsul superior al materiei, o funcție a fracțiunii deosebit de complexe a materiei care poartă denumirea de creier omenesc”¹.

Dispozițiile înnăscute nu sînt fixe, invariabile, ci, dimpotrivă, ele sînt elemente variabile, plastice, se modifică sub influența educației și a condițiilor de viață. Transformarea dispozițiilor native este posibilă datorită plasticității sistemului nervos. Studiind activitatea nervoasă superioară, fiziologul rus I.P. Pavlov a ajuns la concluzia că „împresia principală cea mai puternică și care rămîne constantă după ce se studiază activitatea nervoasă superioară prin metoda noastră este plasticitatea excepțională a acestei activități și posibilitățile ei uriașe: nimic nu rămîne imobil, nemaleabil, totul poate fi realizat, totul poate fi modificat în bine, dacă se asigură condițiile corespunzătoare”².

Astfel explicăm caracterul polivalent al dispozițiilor native: pe același fond înnăscut se pot realiza, în procesul educației, profiluri psihice diferite; aceleași date înnăscute pot genera în diverse condiții de educație și mediu, trăsături și aptitudini variate. Ele reprezintă doar premise pentru dezvoltarea viitoarelor trăsături și aptitudini.

De pe poziții neștiințifice, ereditatea este considerată fie ca singurul factor hotărîtor în dezvoltarea și perfecționarea personalității umane, educația neavînd nici o valoare (pesimismul, pedagogic), fie ca un factor fără nici o importanță, atotputernică fiind educația (optimismul pedagogic).

¹ V. I. Lenin Opere vol. 14, E.S.P.L.P., 1954, p. 221.

² I. P. Pavlov Experiența a douăzeci de ani în studiul activității nervoase superioare a animalelor. Edit. Academiei R.P.R., 1953, p. 480.

Pesimismul pedagogic privește omul ca produs pasiv al eredității și al mediului invariabil: el este înzestrat de la natură cu anumite calități sau tare ereditare, trăiește într-un mediu prielnic sau neprielnic dezvoltării sale.

Aceste teorii, apărute în perioade și condiții istorico-sociale diferite, cu diverse implicații ideologice și politice, au caracteristica generală că exprimă pe plan pedagogic un pesimism dezarmant, iar pe plan social sînt tributare unor influențe retrograde, conservatoare.

Reprezentanții lor au încercat să demonstreze superioritatea innăscută a claselor exploatatoare și pretinsa inferioritate innăscută a claselor exploatate, susținînd că stratificarea socială nu constituie o nedreptate, ci este rezultatul înzestrării naturale diferite a oamenilor, rezultatul aptitudinilor native care stau la baza relațiilor de dominare și de supunere. Concluziile pe care le formulează cu privire la educabilitate sînt eronate, deoarece ei contestă valoarea educației, afirmînd că ea nu poate să schimbe cu nimic fondul nativ și amprenta mediului social.

Adepții *optimismului pedagogic* manifestă încredere față de acțiunea formativă a factorilor sociali și educaționali, exprimă convingerea cu privire la posibilitățile de perfecționare, atît a societății, cît și a ființei umane. Acești gînditori au trăit în perioada de ascensiune a burgheziei și au reflectat poziția lor de clasă militantă pentru cucerirea puterii economice și politice.

Amintim în acest sens ideile unor mari gînditori progresiști din secolele XVII—XVIII. De exemplu, I.A. Komen-sky, marele pedagog ceh din secolul al XVII-lea susținea, în lucrarea sa fundamentală „Didactica Magna” că „din fiecare copil se poate naște un om adevărat numai cu ajutorul educației... Omul pentru ca să devină om trebuie educat”. Filozoful și pedagogul englez J. Locke, reprezentant al burgheziei engleze în ascensiune, considera că nouă zecimi din oameni devin așa cum sînt datorită exclusiv educației, deoarece, la naștere, ei sînt „tabula rasa”.

Materialiștii francezi din secolul al XVIII-lea, precursorii ideologiei și revoluției burgheze atribuiau educației un rol imens în formarea omului. Helvetius afirma că oamenii sînt egali de la natură, iar deosebirile dintre ei sînt rezultatul faptului că unii au beneficiat de o educație mai bună,

în timp ce alții au primit o educație superficială (sau chiar deloc). Diderot explica, de asemenea, deosebirea dintre oameni exclusiv prin prisma educației, căreia îi atribuia o mare importanță.

J.J. Rousseau considera că „educația ne dă tot ce ne lipsește la naștere și ceea ce ne va trebui, făcîndu-ne mari”, iar J.H. Pestalozzi avea convingerea că educația îi va salva pe oameni de toate racilele în care se zbătea poporul elvețian. Belinski l-a comparat pe educator cu pomicultorul „care reușește să facă dintr-un măr sălbatic cu mere mici și acre, un pom cu fructe mari și gustoase”.

Pentru Tolstoi „funcția educației constă în dezvoltarea și desăvîrșirea naturii umane”.

Toți acești gînditori animați de un puternic optimism pedagogic susțineau puterea imensă a educației.

Din păcate însă, perioada în care burghezia a promovat idei progresiste a fost scurtă. După ce și-a consolidat poziția de clasă dominantă, ea a abandonat concepția optimistă cu privire la rolul educației în dezvoltarea omului și a adoptat o atitudine negativistă față de puterea educației, susținînd atotputernicia eredității sau a mediului social, considerat imuabil.

Premisele ereditare devin calități, însușiri psihice, numai în prezența anumitor condiții de mediu.

Esența și caracterul personalității umane sînt determinate de relațiile individului cu mediul natural și social și de adaptarea la situații în continuă modificare.

În sensul cel mai larg, mediul include toate condițiile externe care exercită în mod spontan anumite influențe asupra organismului, adică mediul natural fizico-geografic și cel social.

La om, mediul înseamnă în primul rînd mediul social, care include și influențele factorilor naturali. Marx a demonstrat științific că esența umană a fiecărui om își are originea în influența mediului social, pe care l-a definit ca „ansamblul relațiilor sociale într-un anumit moment istoric dat”. Mediul nu este un factor determinant, invariabil și nu acționează ca un destin; el îl influențează pe om, dar și acesta la rîndul său acționează asupra mediului, îl transformă și, modificîndu-l, se transformă pe sine însuși.

Omul își exercită în egală măsură influența asupra mediului natural (de exemplu, obține noi specii de plante, le adaptează la condiții noi, realizează irigații, îndiguiri, folosește forța apelor, le schimbă cursul etc.) și asupra mediului social (il schimbă pe cale revoluționară).

Engels a arătat că „munca l-a creat pe om”; omul a devenit om în procesul muncii, în care a confecționat uneltele cu care a transformat mediul natural și social.

Omul este produsul forțelor și relațiilor de producție, un produs activ, deoarece el se află în strinse relații cu mediul înconjurător, dezvoltarea lui fiind influențată îndeosebi de acele condiții sociale față de care manifestă o atitudine activă.

Influențele mediului asupra dezvoltării psihice se realizează în procesul activității, în cadrul sistemului de relații sociale în care omul se integrează prin muncă.

Schimbările produse în structura societății exercită o influență puternică asupra conștiinței oamenilor. „Ținând seama de faptul că modul de gândire al oamenilor este determinat în mare măsură de condițiile lor de viață și de muncă, de nivelul forțelor de producție și de caracterul relațiilor de producție ale societății, este evident că preocuparea pentru bunul mers al economiei, pentru progresul material al țării și perfecționarea organizării sociale constituie parte integrantă a întregii activități de formare a conștiinței socialiste a maselor”.¹

Mediul social cuprinde o sferă largă de influențe, de la cele mai îndepărtate în timp și spațiu, pînă la cele apropiate, nemijlocite.

Studierea relațiilor intime ale copilului cu mediul înconjurător demonstrează inexistența condițiilor egale de mediu, deoarece fiecare stabilește selectiv legături cu elementele variate ale mediului, în funcție de particularitățile de vîrstă, de experiența acumulată și de sistemul de influențe instructiv-educative exercitate asupra lui.

Grupul social restrîns în care trăiește copilul (de exemplu, familia) este un mediu mai mult sau mai puțin educogen, dependent de gradul de asimilare a cerințelor generale și de tendințele de dezvoltare a societății.

¹ Nicolae Ceaușescu Raport la cel de-al X-lea Congres al P.C.R. București, Edit. politică, 1969, p. 91.

În perioada actuală a făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate, rolul educativ specific microstructurii sociale se accentuează, datorită faptului că, influențele venite din partea macrosocietății se realizează prin intermediul acesteia.

Alături de relațiile principiale și atitudinile înaintate, mai există și grupuri cu vederi înapoiate, relații neprincipiale, împotriva cărora trebuie să se acționeze cît mai energic.

Adepții teoriilor neștiințifice consideră mediul invariabil și trag concluzia că orînduirea cu clase sociale antagoniste (exploatare și exploatare) este veșnică, fiecare fiind obligat să se încadreze în mediul în care s-a născut.

EDUCAȚIA ȘI DEZVOLTAREA

Dezvoltarea este un proces obiectiv, universal și necesar, care se realizează ca mișcare ascendentă, de la simplu la complex, de la inferior la superior, prin trecerea de la o stare calitativă veche la alta nouă, mai înaltă. Procesul dezvoltării implică progresul, continua reînnoire, înlocuire legică a vechiului prin nou.

Dezvoltarea este un proces unic ale cărui elemente necesare aflate în unitate dialectică indisolubilă sînt evoluția (schimbări cantitative treptate) și revoluția (schimbarea calitativă radicală).

Dezvoltarea fizică a omului constă în realizarea formelor și funcțiilor organismului uman în cursul vieții, prin influența factorilor biologici și naturali, prin intermediul muncii și prin practicarea sistematică a exercițiilor fizice și sportului. Determinarea dezvoltării fizice a omului se efectuează pe baza unor indici ca: înălțime, perimetru toracic, capacitate vitală, greutate etc.

Dezvoltarea psihică a omului, ca produs al activității creierului, este cercetată în legătură cu mecanismele neurofiziologice și este reprezentată de procesele cognitive, afective, volitive și de însușirile psihice ale persoanei: temperament, aptitudini, caracter.

Gradul de dezvoltare psihică este determinat de condițiile lumii obiective și se exteriorizează prin comportament.

Dezvoltarea fizică și psihică se realizează concomitent alcătuind o unitate dialectică. Fizicul și psihicul se influențează reciproc, se intercondiționează.

Procesul dezvoltării omului se caracterizează printr-o permanentă schimbare calitativă din punct de vedere fizic și psihic și se bazează pe relația organismului cu mediul, realizată prin intermediul sistemului nervos central, care conduce activitatea omului și creează posibilitatea stabilirii legăturilor temporare, formării reflexelor condiționate, educația fiind „un lanț de reflexe condiționate” (I.P. Pavlov).

Între educație și dezvoltare există relații reciproce complexe, care pot fi examinate sub diferite aspecte. Astfel, dezvoltarea psihică se realizează prin educație, deoarece procesul instructiv-educativ impune elevului cerințe mereu noi pentru rezolvarea cărora este necesară o anumită dezvoltare. Prin urmare, dezvoltarea psihică este o condiție a educației, dar și un rezultat al ei.

Raportul dialectic dintre educație și dezvoltare constă în faptul că, de regulă, educația ridică în fața elevului sarcini mai grele decât posibilitățile lui actuale și această contradicție duce la dezvoltarea proceselor și însușirilor fizice și psihice necesare pentru rezolvarea sarcinilor. La rândul său, creșterea acestor posibilități face accesibilă educația la un nivel din ce în ce mai înalt.

Spre exemplificare, ne vom referi la situațiile în care, prin educație îmbogățim fondul de cunoștințe, dezvoltăm și perfecționăm operațiile intelectuale antrenate în acest proces, ceea ce creează o bază nouă pentru însușirea altor cunoștințe.

Având rol conducător în formarea personalității, educația, ca activitate conștientă, organizată, sistematică, direcționează dezvoltarea, îi imprimă un anumit sens.

Educația se împletește în permanență cu procesele de dezvoltare și de maturizare¹, menținându-și rolul conducător. Succesul acțiunilor educative depinde de măsura în care se sprijină și stimulează aceste procese. În aceeași ordine de idei trebuie subliniate importanța deosebită a modului de organizare și necesitatea fundamentării științifice a acțiunii educaționale.

¹ Maturizarea este o dezvoltare relativ completă (n. a.).

De aceea, activitatea didactică trebuie să aibă ca obiectiv central influența pozitivă a procesului de învățămînt asupra dezvoltării psihice. Modernizarea învățămîntului se concretizează în activizarea elevilor pe baza participării lor creatoare.

Prin cerințele și sarcinile pe care le pune în fața elevului, educația se situează înaintea dezvoltării. În general, aceste sarcini sînt mai grele decât posibilitățile actuale, necesitînd eforturi individuale considerabile.

În ansamblul influențelor sociale, activitatea educativă deține un loc special.

Educația cuprinde un complex de influențe care se exercită asupra individului în mod intenționat, conștient și organizat în vederea realizării tipului de om cerut de societate și, mai ales, de perspectivele ei de dezvoltare.

Prin acțiunea educațională se transmite în mod sistematic și planificat experiența socială acumulată în decursul istoriei, pentru asigurarea legăturii între generații și integrarea activă a oamenilor în viața socială.

Educația are un caracter prospectiv, pentru că ea concretizează cerințele obiective ale societății, referitoare la formarea viitorilor cetățeni și specialiști în diverse domenii de activitate.

În socialism, rolul educației crește foarte mult prin obiectivele pe care le urmărește și prin lărgirea ariei de cuprindere, ca educație permanentă.

În societatea socialistă dispar treptat contradicțiile dintre influențele educative organizate și cele spontane ale mediului înconjurător.

În contextul raporturilor dintre ereditate, mediu și educație, *educația are rol dominant*. Prin formele ei instituționalizate, educația este factorul hotărîtor în ansamblul factorilor externi care influențează formarea personalității.

Aplicînd teza materialist-dialectică — conform căreia cauzele externe acționează prin intermediul condițiilor interne — la dezvoltarea personalității înțelegem că acțiunea educativă și influența mediului se exercită prin intermediul condițiilor interne, formate la rîndul lor, sub influența unor cauze externe mai îndepărtate, condiționarea externă fiind astfel primordială.

Printre condițiile interne se includ dispozițiile înnăscute, experiența anterioară, interesele și atitudinile, stadiul de dezvoltare.

Dezvoltarea personalității apare astfel ca rezultat al unei activități selective, al prelucrării interne a tuturor elementelor însușite în procesul educației sau întâlnite în experiența de viață.

Educația presupune nu numai o simplă modificare a comportamentului, ci transformarea calitativă a personalității, realizabilă în mare măsură și prin autoeducație.

Ca urmare a dezvoltării capacității de autoformare a omului, atribuțiile factorilor educativi externi sînt îndeplinite într-o măsură din ce în ce mai mare de către factorii interni¹, accentul deplasîndu-se progresiv de la înrîurirea externă la condiționarea internă.

Munca de autoeducație constă în transformarea educației, proces exterior, într-un proces interior, în care motivația nu mai este dependentă în mod constant și permanent de factorii educaționali, ci izvorăște mai ales din inițiativa individului, orientată în direcția preluării anumitor sarcini ale procesului de formare a personalității.

Educația și autoeducația se împletesc în mod specific, în funcție de vîrstă și de împrejurări, de individualitate și context educațional. După cum afirmă E. Planchard, misiunea dascălului „este de a-i aduce pe elevii săi la o cooperare voluntară și susținută la opera școlară“, mai mult, de a-i antrena în formarea propriei voințe, a propriilor capacități și dispoziții, a bunelor deprinderi și obișnuințe. De aceea, școala trebuie să-l înzestreze pe elev cu instrumentele necesare, pentru ca, și după absolvirea ei, să știe să-și continue pregătirea, să se autoperfecționeze, să-și dezvolte personalitatea în concordanță cu cerințele impuse de viața socială.

Personalitatea omului este rezultatul interacțiunii optime dintre ereditate, mediu și educație, aceasta din urmă avînd rolul determinant în formarea personalității, rol concretizat prin organizarea și îndrumarea vieții și activității omului, prin stabilirea unor scopuri și perspective mereu noi, a unor

¹ Factori externi — educația și mediul; factori interni — ereditatea și autoeducația.

cerințe din ce în ce mai complexe. Mediul și ereditatea reprezintă condiții necesare evoluției, dar ele determină dezvoltarea numai prin intermediul educației.

Studierea personalității umane trebuie să se facă pe două planuri, privite în corelație dialectică: de la personalitate spre influențe și de la influențe spre personalitate.

Personalitatea umană nu poate fi desprinsă de mediul social și supusă exclusiv influențelor strict educative. De aceea, se impune și studiul sociologic al personalității: cunoașterea cerințelor societății față de individ și a aportului acestuia la dezvoltarea societății.

Educația, ca obiect de studiu al pedagogiei, trebuie considerată principalul mijloc de legătură între totalitatea relațiilor sociale și personalitatea umană, în procesul activității și dezvoltării.

Omul se naște cu însușiri fizice și dispoziții naturale care stau la baza activității lui psihice. Acestea se dezvoltă în decursul vieții sub acțiunea factorilor externi, dintre care se evidențiază în primul rînd influențele educative complexe. Puterea educației este condiționată de zestrea ereditară și mediul social, pe care însă educația le poate transforma.

Călăuzit de acest mod de înțelegere a factorilor care condiționează formarea personalității omului, profesorul de educație fizică va trebui să analizeze cu mult discernămint succesele și insuccesele elevilor, atribuindu-le unor cauze obiective. Fără a-i declara pe unii elevi capabili și pe alții incapabili, profesorul are rolul de a-i depista pe aceia care manifestă înclinații pentru diferite ramuri de sport, de a-i îndruma pe toți, pentru a corespunde cerințelor din punct de vedere informativ și formativ, de a interveni pentru a dezvolta și transforma, dacă este cazul, fondul nativ și condițiile de mediu, de a stimula acțiunea autoeducațională.

PARTICULARITĂȚILE DE VÎRSTĂ ȘI INDIVIDUALE. IMPORTANȚA LOR ÎN ACȚIUNEA EDUCAȚIONALĂ

Înțelegerea dezvoltării necesită cunoașterea legilor care stau la baza realizării ei în diferite stadii și perioade, în decursul vieții.

Schimbările cantitative și calitative conferă dezvoltării, în diferite etape, trăsături caracteristice de ordin anatomo-fiziologic și psihologic, denumite *particularități de vîrstă*.

În cadrul fiecărei perioade de vîrstă, procesele dezvoltării (anatomo-morfo-funcționale și psihice) sînt în raporturi corelative. Relațiile interfuncționale stabilite constituie o structură dinamică specifică, prin care se deosebește o perioadă de vîrstă de alta, sub aspectul particularităților structurale, de ansamblu. Schimbarea relațiilor interfuncționale specifice marchează trecerea de la o perioadă de vîrstă la alta.

Dinamica dezvoltării interstadiale depinde nu numai de particularitățile de vîrstă ce caracterizează elevii într-o anumită etapă a creșterii, ci și de *particularitățile individuale*. Acestea se referă la caracteristicile individuale mai mult sau mai puțin semnificative, care îl deosebesc pe un elev de altul în cadrul aceleiași perioade de vîrstă, indicii nivelului de dezvoltare putînd să oscileze între limite destul de largi.

Deosebiri individuale se explică prin modul de viață, experiența acumulată, acțiunea educativă și influențele mediului, dispozițiile naturale ale elevilor etc. Particularitățile individuale se afirmă tot mai pronunțat odată cu înaintarea în vîrstă și pe măsura însușirii experienței social-istorice în procesul desfășurării organizate a învățămîntului.

În activitatea de educație fizică, în afara particularităților psihologice de vîrstă și individuale, trebuie evidențiată importanța deosebită a celor anatomice și morfo-funcționale.

Tratarea elevilor în funcție de particularitățile individuale de vîrstă constă în luarea în considerație a posibilităților lor reale, precum și a perspectivelor apropiate ale dezvoltării lor fizice și psihice. Neglijarea acestor particularități are efecte negative asupra dezvoltării elevilor: încetinește ritmul dezvoltării datorită unei solicitări sub posibilitățile elevului sau datorită supraîncălzirii, ceea ce provoacă în ambele cazuri pasivitate, dezinteres, atitudine negativă față de învățatură sau oboseală și chiar surmenaj.

Particularitățile individuale se referă la dezvoltarea fizică și la particularitățile proceselor psihice cognitive, volitive și afective, precum și la însușirile psihice ale personalității. Studiind elevii și cunoscînd particularitățile lor, profesorul trebuie să alcătuiască pentru fiecare fișa de caracterizare psihopedagogică, în care consemnează particularitățile și face

unele recomandări pedagogice cu privire la dezvoltarea elevului, perspectiva dezvoltării lui și sarcinile factorilor educativi¹.

Tratarea individuală a elevilor, ca și respectarea particularităților de vîrstă reprezintă o necesitate pentru organizarea și conducerea eficientă a procesului pedagogic, dar și pentru formarea și dezvoltarea personalității fiecărui elev. În funcție de aceste caracteristici, profesorul trebuie să folosească metode și procedee de instruire și educare corespunzătoare.

Cunoașterea elevilor nu constituie un scop în sine, ci este o premisă a eficienței muncii instructiv-educative. Cunoașterea și educarea elevilor se împletesc foarte strîns: profesorul cunoaște elevul educîndu-l și-l educă mai bine cunoscîndu-l.

Aspectul esențial al tratării individuale îl constituie evidențierea elementului pozitiv.

Deoarece deosebirile individuale influențează rezultatele obținute în munca instructiv-educativă, profesorul trebuie să formuleze cerințele și să adopte măsurile pedagogice corespunzătoare particularităților individuale.

Munca diferențiată și individuală cu elevii servește și la justa lor orientare profesională.

Cunoașterea elevilor trebuie să constituie o preocupare pentru toate cadrele didactice, îndeosebi pentru dirigintele clasei care colaborează cu colectivul didactic, cu părinții, cu medicul școlar, cu comandantul de pionieri, cu organizația U.T.C. și cu colectivul clasei.

Printre metodele de cunoaștere a elevilor se menționează: observația, metoda aprecierii obiective, experimentul, analiza produselor activității, convorbirea, metoda biografică.

Particularitățile de vîrstă se încadrează în limite aproximative de timp, care constituie perioadele de vîrstă. Periodizarea științifică a vîrstelor cuprinde împărțirea dezvoltării în perioade sau etape distincte de vîrstă, care se succed într-o anumită ordine și se caracterizează prin importante schimbări cantitative și calitative sub influența interacțiunii complexe a factorilor interni și externi.

Perioadele de vîrstă se caracterizează prin particularități anatomo-fiziologice și psihice calitativ specifice. Ele sînt verigi

¹ Cf. Chircev A., Pavelcu V., Roșca Al., Psihologia pedagogică, Buc., Edit. Didactică și pedagogică, 1967; M. Epuran Psihologia educației fizice. [I.E.F.S.], 1967, 1971.

strîns legate între ele; fiecare depinde de perioada anterioară și conține premisele dezvoltării etapei următoare.

Limitele de vîrstă se pot stabili relativ precis pentru apariția și dezvoltarea unor trăsături fizice¹, dar particularitățile de vîrstă ale psihicului pot să varieze în limite destul de largi, devenind mai labile după însușirea limbajului, cînd copilul ieșind din cadrul îngust al experienței personale începe să beneficieze de experiența social-istorică a omenirii. Așa cum am mai arătat, particularitățile psihice sînt determinate în mare măsură de experiența individuală, de învățare, de educație. De exemplu psihologul francez A. Binet a stabilit anumite stadii în perceperea imaginii de către copii: la 3 ani copilul poate numai să enumere persoanele sau obiectele date într-o imagine și abia la 7 ani reușește să descrie ceea ce vede, desprinzînd acțiuni și relații. Ulterior, cercetările au dovedit că și la 3—4 ani copilul poate să descrie o imagine dacă aceasta are un conținut accesibil, dacă reprezintă fapte și acțiuni întâlnite în experiența lui individuală.

Tablourile perioadelor de vîrstă nu pot fi aceleași în diverse condiții istorice concrete, în diferite epoci istorice, sau în țări cu orînduirii social-economice diferite.

La baza periodizării științifice a vîrstelor stă criteriul activității predominante. Sînt considerate activități predominante jocul, învățătura și munca. Bineînțeles, în fiecare perioadă de vîrstă ele se îmbină, nu acționează în mod izolat.

Dezvoltarea personalității umane cuprinde următoarele perioade de vîrstă:

- vîrsta antepreșcolară: de la naștere pînă la 3 ani;
- vîrsta preșcolară: de la 3 pînă la 6 ani;
- vîrsta școlară: de la 6 la 10 ani — vîrsta școlară mică; de la 10 la 14 ani — vîrsta școlară mijlocie; de la 14 la 18 ani, vîrsta școlară mare;
- tinerețea: 18—25 ani;

¹ De exemplu, dentiția prezintă o evoluție destul de precisă; între 1 an și 3 ani apar și se dezvoltă dinții de lapte, care, după 7 ani se schimbă în dinți permanenți, urmînd o succesiune determinată pînă la 15—16 ani cînd se termină apariția lor; procesul de osificare a oaselor mîinii: la noul născut, scheletul mîinii este format numai din țesut cartilaginos, la cea 7 ani apar punctele de osificare în oasele carpiene, al căror proces de osificare se încheie la 10—13 ani; procesul de osificare a falangelor mîinii se termină la 9—11 ani.

— vîrsta adultă: 25—50 ani;

— bătrînețea: după 50 ani.

Aceste limite de vîrstă nu sînt absolut obligatorii; ritmul dezvoltării prezintă variații individuale, poate fi mai rapid sau mai lent, în funcție de condiții numeroase și variate.

Ca profesori, ne interesează îndeosebi vîrsta școlară, pe care o înțelegem în corelație cu perioada precedentă și cu cea următoare. Sarcina educației constă în asigurarea nivelului de dezvoltare psihică a copilului, corespunzător vîrstei sale, pregătind astfel trecerea spre stadiul următor al evoluției.

VÎRSTA ȘCOLARĂ MICĂ; CERINȚE PEDAGOGICE

Intrarea în școală schimbă radical poziția copilului în societate și caracterul activității sale, învățătura devenind o preocupare de bază. Însușirea scris-cititului lărgeste sfera cognitivă, îmbogățește cunoașterea. În clasele I—IV, copiii își însușesc un volum considerabil de cunoștințe, care le lărgesc orizontul intelectual și adîncesc capacitatea lor de înțelegere. De asemenea, ei dobîndesc numeroase priceperi și deprinderi, mai importante fiind cele intelectuale. Dezvoltarea intelectuală se realizează prin corelația cunoștințelor obținute cu operațiile implicate de însușirea lor. În activitatea școlară copilul învață să observe, să fie atent, să memoreze, să gîndească etc. În întreaga activitate trebuie să predomine contactul cu realitatea, legătura cu obiectele și fenomenele concrete. În acest sens se recomandă folosirea materialului intuitiv și metoda demonstrației, ca bază pentru abstractizare și generalizare.

În educația fizică, profesorul trebuie să le arate copiilor exercițiile și să le execute odată cu ei. Demonstrația, ca metodă principală la această vîrstă, trebuie să se îmbine cu explicația, cu scopul de a le forma elevilor noțiuni științifice și a le transmite unele cunoștințe care stau la baza executării actelor motrice (reguli, indicații metodice etc.).

Activitatea școlară trebuie să le satisfacă elevilor setea de cunoaștere și nevoia de mișcare, să le dezvolte puterea de înțelegere, limbajul. În acest sens se recomandă activități de

scurtă durată, atractive, bine organizate, care să nu obosească copilul. Organizarea muncii școlare prin alternarea odihnei cu activitatea, ca și regimul de viață au un rol important în dezvoltarea școlarului mic.

Exercițiile trebuie alese în funcție de particularitățile fizice. Zburdălnicia, vioiciunea și dinamismul școlarilor mici trebuie folosite cu multă grijă în cadrul lecției de educație fizică.

VIRSTA ȘCOLARĂ MIJLOCIE (PREADOLESCENȚA) ; CERINȚE PEDAGOGICE

Activitatea preadolescentului este mai complexă decât cea a școlarului mic și cuprinde forme mai variate. Îndeplinirea sarcinilor impuse de procesul de învățămînt solicită în măsură tot mai mare funcțiile intelectuale superioare.

În activitatea școlară este necesar să se pună accent pe dezvoltarea unei gândiri critice, flexibile, creatoare, pe capacitatea de prelucrare și interpretare, de reactualizare în condiții noi, variate. Activizarea și conștientizarea elevilor trebuie să se realizeze prin înțelegerea obiectului de predare, a scopului pentru care învață, cît și prin însușirea unei tehnici de muncă intelectuală.

În această perioadă, școala are sarcina să depisteze aptitudinile elevilor și să realizeze orientarea școlară și profesională în funcție de înclinațiile și de capacitatea acestora. Interesele elevilor trebuie grefate pe un fond de pregătire generală pentru a nu fi neglijat nici un obiect de învățămînt și nici o formă de activitate. Capacitatea de muncă crescută face posibilă antrenarea preadolescenților în activități independente, în afara clasei și a școlii, activități care permit manifestarea preferințelor individuale în funcție de înclinații și aptitudini. Munca trebuie să constituie un prilej de aplicare a cunoștințelor, de formare a priceperilor și deprinderilor, de dezvoltare a simțului de răspundere.

În munca educativă, apar unele dificultăți, cauzate de particularitățile afective ale preadolescenților, care prezintă o instabilitate emotivă, sînt sensibili, impulsivi, uneori încăpățînați, obraznici, se interiorizează, au tendințe de supraapreciere sau dorință de izolare. Aceste dificultăți pot fi rezolvate prin apropierea față de preadolescent, printr-o atitudine de

înțelegere și stimulare din partea pedagogului, prin atragerea copiilor la acțiuni colective.

La educație fizică, cu începere de la clasa a V-a, lecțiile se desfășoară diferențiat pe sexe (clase de fete și clase de băieți). În alegerea exercițiilor fizice se ține seama de rezistența scăzută a preadolescenților, lipsa lor de îndemînare și precizie. În această perioadă are loc selecția pentru practicarea unei ramuri de sport în vederea performanței; începe învățarea tehnicii exercițiilor fizice și se impune multă atenție la formarea unor priceperi și deprinderi motrice corecte. La această vîrstă jocurile sînt mai complicate și au caracter competițional, cele mai frecvent practicate fiind jocurile sportive.

VIRSTA ȘCOLARĂ MARE (ADOLESCENȚA) ; CERINȚE PEDAGOGICE

Adolescența este vîrsta absolvirii liceului, a alegerii drumului în viață, a profesiunii, este perioada autodeterminării.

Dezvoltarea personalității adolescenților este puternic influențată de participarea activă la viața socială, mai ales în cadrul organizației U.T.C. Răspunderea socială a adolescentului este marcată de înmînarea buletinului de indentitate la 14 ani și de acordarea dreptului la vot la 18 ani. În afară de aceasta, adolescenții participă direct la procesul de producție.

Învățătura ocupă cea mai mare parte în viața adolescentului.

La această vîrstă interesele cognitive își lărgesc sfera și se diferențiază, devenind mai stabile și mai eficiente. Elevii manifestă interes selectiv pentru anumite obiecte de învățămînt, pentru anumite domenii ale științei și tehnicii și se consacră acestor preocupări. Se dezvoltă considerabil independența și spiritul critic al gândirii, cu accent pe argumentarea logică și explicarea cauzală a faptelor; se conturează concepția despre lume și viață, ca sistem de noțiuni și reprezentări despre natură, societate și gândire.

Adolescentul are un stil propriu de muncă, posedă o tehnică a învățării raționale, pe bază de plan cu idei principale, scheme, conspecte. Limbajul se îmbogățește cu termeni științifici, are stil și formă literară.

În această perioadă apar, ca factori stimulatori ai activității, visele, idealurile, optimismul și romantismul, care sporesc capa-

citarea creatoare, dar prezintă totodată și pericolul ruperii de realitate.

În viața sufletească a adolescentului, un loc important îl ocupă problemele de ordin etic: fericirea, datoria, prietenia, dragostea. Relațiile de prietenie se caracterizează prin devotament. Apare sentimentul de dragoste, adolescența fiind vârsta primei iubiri. Conduita adolescentului se caracterizează prin stăpânire de sine, prin exigență față de propria persoană și față de alții, spirit de independență etc.

Ca perioadă a autodeterminării, adolescența ridică probleme deosebite sub aspect educativ. Intervenția pedagogului presupune tact și măiestrie, pentru că, pe fondul visurilor înălțătoare, tânărul să fie determinat să ducă la bun sfârșit sarcinile de fiecare zi chiar dacă, uneori, le consideră mărunte.

În dezvoltarea motrică și activitatea sportivă, adolescenții pot obține performanțe de valoare prin practicarea exercițiilor fizice care solicită toate calitățile motrice: forță, rezistență, viteză, îndemnare.

La această vîrstă trebuie accentuat caracterul formativ al activității de educație fizică, ea fiind înțeleasă ca mijloc de formare a personalității și inclusă în ansamblul preocupărilor adolescentului.

Educația dispune de posibilități variate și bogate, dar nu nelimitate. Realizarea scopurilor ei, depinde în egală măsură de dispozițiile innăscute, particularitățile de vîrstă și individuale, precum și de mediul înconjurător, de ansamblul condițiilor sociale.

Acțiunea educațională se realizează în anumite limite create de circumstanțele de timp și de spațiu și de condițiile inerente ale subiectului. Personalitatea omului se formează în funcție de condițiile materiale de existență (condiții economico-sociale), dar are în vedere și particularitățile individuale de natură morfo-funcțională și de ordin psihic.

Profesorilor de educație fizică li se impune cunoașterea elevilor și sportivilor, a mediului în care trăiesc, a influențelor care acționează asupra lor și orientarea dezvoltării în sensul practicării raționale și corecte a exercițiilor fizice, în sensul obținerii performanțelor sportive, potrivit capacității și înclinațiilor, pe baza activității conștiente și creatoare.

CAPITOLUL III

IDEALUL EDUCAȚIEI

ESENȚA IDEALULUI EDUCATIV

În literatura filozofică și pedagogică, problema idealului ocupă un loc central.

Idealul educativ reprezintă imaginea sau prototipul omului pe care și-l propune acțiunea practică educativă.

Rolul conducător al idealului educativ în ansamblul acțiunii educaționale este recunoscut fără rezerve.

În decursul istoriei, idealul educativ s-a afirmat ca o categorie fundamentală a pedagogiei și a constituit pivotul teoretic și metodologic al diferitelor concepții și sisteme practice elaborate în domeniul educației.

Precizarea și cunoașterea idealului educativ au o importanță hotărîtoare în stabilirea conținutului învățămîntului, în alegerea justă a metodelor și procedeeelor, în conturarea formelor de organizare a diferitelor activități cu elevii. Cu cît idealul educației este mai complet și mai clar formulat, cu atît munca instructiv-educativă se desfășoară cu mai mult succes, iar folosirea diferitelor metode și procedee este mai adecvată. Foarte sugestivă în acest sens este comparația pe care o face pedagogul rus Ușinski între munca educatorului și munca arhitectului: „Ce ați spune despre un arhitect care, punînd temelile unei clădiri noi, n-ar ști să vă spună ce anume vrea să construiască: un templu consacrat zeului adevărului, dragostei și dreptății, o casă obișnuită în care să se poată trăi comod, o poartă frumoasă, dar solemnă și inutilă, pe care s-o

admire trecătorii, un hotel aurit pentru jecmânirea călătorilor risipitori, o simplă bucătărie, un muzeu pentru păstrarea unor obiecte rare sau, în sfârșit, o magazie pentru depozitarea a tot felul de vechituri, de care nimeni nu va mai avea nevoie vreodată? Același lucru să-l spuneți și despre un educator care nu va ști să-și definească cu claritate și exactitate scopurile activității sale educative”¹.

În munca pedagogică reușesc numai aceia care stabilesc o legătură organică între idealul educativ și activitatea concretă de zi cu zi, aceia care știu cu exactitate ce trebuie să devină elevii care le sînt încredințați pentru a-i educa.

Idealul educativ este firul conducător atât în activitatea teoretică, cît și în cea practică.

De aceea pedagogiei îi revine sarcina de a clarifica nu numai esența și conținutul idealului educativ, dar și tehnica realizării lui, transformîndu-l în acțiune educativă.

Ca orice tip de ideal, *idealul educativ* se constituie în interacțiune cu cel *social*, izvorăște din aceeași realitate obiectivă, dar rămîne o identitate distinctă.

„Între scopul social-etic-politic-economic și cel pedagogic există o unitate de esență sociologică suprastructurală, iar modul de realizare a acestor scopuri implică diferențe specifice”².

Idealul educativ și idealul social au în vedere omul în ipostaze diferite: primul vizează formarea personalității, dezvoltarea omului pentru a putea realiza idealul social, cel de-al doilea integrează personalitatea deja formată, concepută nu numai ca reflex pasiv al relațiilor sociale, ci și ca unicul creator al acestor relații.

Idealul educației comuniste constă în formarea unor specialiști de înaltă competență, înarmați cu cunoștințe științifice la nivelul ultimelor cuceriri ale științei și tehnicii moderne, cu concepție materialist-dialectică despre lume și viață, cu vastă cultură generală.

Personalitatea umană astfel dezvoltată se integrează în societatea socialistă și contribuie activ la realizarea idealului social — ridicarea societății omenești pe o treaptă superioară,

¹ K. D. Ușinski Opere pedagogice alese, vol. I, E.S.P.D., 1956, p. 180.

² *** O dezbatere asupra obiectului pedagogiei. În: Revista de pedagogie, nr. 11, 1966, p. 108—109.

prin satisfacerea nevoilor materiale și spirituale mereu crescînde.

Fiecare om are un *ideal de viață*, ce reprezintă rezultatul interacțiunii complexe a factorilor obiectivi și subiectivi. Omul își proiectează perfecționarea sa continuă, pornind de la trebuințele, interesele și convingerile proprii, precizîndu-și astfel funcția, ca individ într-un context social determinat.

Concordanța dintre idealul de viață personală și idealul social se obține prin procesul complex al educației. Propunîndu-și un ideal ce concordă cu cel social, acțiunea educațională realizează tipul de om cerut de societate, care trebuie și poate să se integreze în societatea în care trăiește, prin modul de viață și aportul personal la dezvoltarea acesteia.

Se cunosc cazuri, desigur excepții, cînd pentru unii membri ai societății noastre, idealul de viață nu corespunde cu idealul societății; asemenea indivizi trăiesc pe spinarea altora, disprețuiesc munca, înșeală încrederea părinților și a celor din jur, își procură bani pe căi ilicite și îi cheltuiesc în petreceri și desfrîu.

Influențele complexe exercitate prin intermediul acțiunilor educative au ca rezultat lichidarea acestor cazuri.

Pedagogii transpun în munca educativă perspectivele vieții sociale, economice și culturale, transpun în conținutul și organizarea muncii școlare cerințele pe care le impune dezvoltarea istorică a societății.

IDEAL EDUCATIV — SCOP EDUCATIV

În ultimele două-trei decenii a fost folosit termenul de scop educativ în locul celui de ideal educativ, deși între ideal și scop există evidente deosebiri calitative.

Idealul reprezintă gradul cel mai înalt și mai greu de atins al perfecțiunii într-o anumită direcție, într-un anumit domeniu, reprezintă tipul perfect, țelul suprem spre care se îndreaptă în mod conștient și metodic activitatea creatoare umană.

Idealul este imaginea personalității dezvoltate la cel mai înalt nivel de realizare, cerut de o anumită societate sau clasă, într-o epocă determinată, înmănunchind cerințele maxime față de personalitate și față de factorii educativi care concură la dezvoltarea și perfecționarea ei.

Scopul este un element operațional, care presupune: a) existența unui ideal și b) prezența unor obiective sau jaloane, care constituie puncte de reper, de sprijin, în activitate.

Dezvoltarea multilaterală a personalității, ideal al educației comuniste, se realizează prin intermediul unui mare număr de scopuri privind pregătirea intelectuală, morală, estetică, tehnică și profesională, fizică etc.

Atingerea unui ideal presupune realizarea în mod succesiv, în cursul dezvoltării, a anumitor scopuri. Ca să devii specialist de înaltă competență, ceea ce reprezintă idealul, trebuie să posezi cunoștințe științifice de specialitate și din domeniile apropiate, să fii la curent cu ultimele noutăți, să interpretezi fenomenele realității de pe poziție materialist-dialectică, să intervii creator în cunoașterea și transformarea realității în domeniul respectiv de activitate. Acestea sînt scopuri, a căror realizare impune stabilirea unor obiective, de exemplu: creșterea eficienței învățămîntului, accentuarea caracterului formativ al procesului de învățămînt, legarea școlii de viață etc., din care decurg sarcini concrete.

Scopul reprezintă ceea ce își propune cineva să realizeze într-un interval de timp și în condiții precis determinate, concretizarea năzuințelor și intențiilor personale, anticiparea, în conștiința omului, a rezultatului spre care sînt îndreptate acțiunile sale. Derivate din ideal, care are caracter obiectiv și integral, scopurile apar ca o expresie subiectivă și parțială a acestuia, ca motive conștiente și nemijlocite, ce orientează și reglementează acțiunea.

Scopurile pe care și le propune omul în activitatea sa practică sînt generate de necesități obiective și sînt realizabile numai în măsura în care alegerea lor și a mijloacelor de realizare corespunde legilor obiective de dezvoltare a lumii materiale.

În raport cu perspectiva îndepărtată și mereu deschisă a idealului, scopurile reprezintă perspective mai mult sau mai puțin apropiate, concrete, sînt trepte, pași spre ideal.

Noțiunea de ideal apare și mai evident deosebită de cea de scop, în ideea unei educații permanente: desăvîrșirea și perfecționarea personalității nu se încheie la o anumită vîrstă, ci se continuă toată viața.

Socialismul este singura orînduire socială în care există condițiile unei dezvoltări integrale, armonioase a personalității, care nu se poate realiza dintr-o dată, ci treptat, pe etape.

De aceea, idealul educativ trebuie concretizat pe perioade de vîrstă ale dezvoltării individului și pe etape ale evoluției sociale.

CARACTERUL OBIECTIV AL IDEALULUI EDUCAȚIEI

Idealul are un caracter obiectiv, este determinat social-istoric și are proprietatea de a reflecta anticipat ceea ce ar trebui să fie, conform cerințelor legice ale dezvoltării sociale.

Marxismul a elaborat într-un mod principial nou problema filozofică a idealului, privindu-l în conexiune cu existența social-istorică concretă, legîndu-l de transformarea vieții sociale.

Marx și Engels, iar mai tîrziu Lenin au dezvăluit caracterul obiectiv al idealurilor, arătînd că acestea sînt generate de viață, determinate de tendințele, nevoile și cerințele dezvoltării sociale.

Idealul educativ al unei societăți, postulatul dezvoltării unui anumit tip de om nu izvorăște din considerente pedagogice, psihologice, estetice sau de altă natură, ci este generat de condițiile dezvoltării sociale, reflectă trebuințe legice obiective, impuse de transformările care au loc în forțele și relațiile de producție.

În ultimă instanță idealul educativ este determinat de practica vieții sociale. A fi determinat nu înseamnă însă a fi dat sau stabilit. Societatea nu oferă profilul personalității de care are nevoie pentru dezvoltarea sa într-o anumită etapă și în perspectivă. Modelul proiectiv al omului, așa cum îl cere societatea, trebuie descifrat din ansamblul complex al relațiilor sociale în dinamica lor, trebuie explicat și concretizat. Aceasta impune desprinderea, din totalitatea cerințelor societății față om, a trăsăturilor și capacităților esențiale, stabile, care-i pot asigura adaptarea și mai ales readaptarea la condițiile mereu schimbate ale vieții.

Pornind de la cunoașterea legilor evoluției sociale, a relațiilor sociale în ansamblul lor și a rosturilor funda-

mentale ale omului în perspectiva pe care i-o deschide evoluția socială, pedagogia are sarcina de a adînci această cunoaștere și de a formula idealul educativ în conformitate cu cerințele de ordin economic, politic, cultural etc., pe de o parte și cele individuale pe de altă parte.

Idealul educativ este un sistem de relații între societate și individ, prin intermediul căruia se realizează dezvoltarea personalității umane, potrivit cerințelor societății.

Acest ideal nu este etern, neschimbător, ci se modifică datorită transformărilor care survin în baza economică a societății. În fiecare societate apar idealuri noi. Datorită faptului că anumite valori se transmit, apar altele noi și dispar unele vechi, idealul reprezintă un sistem de relații dinamic, permanent deschis.

În societatea socialistă, idealul educativ constituie o expresie generală a experienței social-istorice a omenirii, o sinteză a tot ce a acumulat ea mai bun în domeniul formării omului.

Cu fiecare operă de teorie asupra educației, istoria pedagogiei ne prezintă formula unui ideal.

Filozofii antichității pledau pentru o educație armonioasă, fizică și morală, denumită de greci Kalokagatia (kalos—frumos; agathon—bine).

Aristotel pune accent pe educația morală, pe virtute; Socrate susținea necesitatea învățării oamenilor de a se conduce după principiul virtuții și al binelui, de a se cunoaște pe sine; Platon vorbea despre pregătirea individului în vederea îndeplinirii funcțiilor pentru care este predestinat și despre desăvîrșirea morală; Protagoras — despre formarea cetățeanului capabil să participe la treburile statului și să-și organizeze existența proprie, iar Democrit—despre armonizarea dorințelor cu posibilitățile.

Renașterea a formulat un nou ideal educativ: omul universal, „titanul“, cum spune Engels, cuceritor și descoperitor. În ideea unei dezvoltări complete, Fr. Rabelais recomandă ca omul să învețe totul, pe cît posibil rîzînd și trăind în veselie.

În orînduirea capitalistă J. Locke considera drept ideal realizarea omului virtuos, înțelept, bine crescut, a gentelmanului, căruia cunoștințele îi sînt necesare, pentru a deveni un om activ, ager, cu inițiativă, un om de afaceri. După Komenský, formarea bunelor deprinderi reprezenta un ideal

al educației. Rousseau îl învăța pe Emil meșteșugul de a trăi, îl pregătea ca om de acțiune, sănătos, cu cultură solidă, cunoscător al unei meserii, cu sentimente morale sănătoase, drumul spre fericire fiind egalizarea perfectă a voinței cu capacitatea. Kant pretindea ca omul să fie întruchiparea moralității absolute, universale, iar Pestalozzi milita pentru cultivarea umanității din om prin iubire, pledînd pentru un trup sănătos în care sufletul rămîne „nesmintit“ și cugetul curat. Herbart a transformat idealul moral, definit „caracter energic și moral“, în scopul sublim al educației. Spencer dorea ca, prin educație, copilul să fie pregătit pentru o viață reală, completă și fericită, printr-un învățămînt adecvat intereselor sale practice.

În țara noastră, idealul educației a fost formulat de mulți pedagogi, printre care se remarcă: Simeon Bărnuțiu — a cultiva toate puterile în fiecare om pe cît se poate mai deplin, armonios; Gheoghe Barițiu — educație integrală și realistă, dezvoltare corporală pe care să se sprijine și dezvoltarea minții și a inimii în mod armonios; I. H. Rădulescu — scopul educației să răspundă trebuințelor spirituale și materiale ale omului prin știință, meșteșuguri și morală; Nicolae Bălcescu — a forma luptători hotărîți împotriva asupritorilor poporului, a pregăti revoluționari.

Toate aceste idealuri pedagogice au rămas simple dezi-derate, căci practica educativă s-a desfășurat cu totul altfel, realizînd numai ceea ce a fost posibil în condițiile sociale respective; ele n-au corespuns structurii societății. Contradicția dintre idealurile afirmate de pedagogi și posibilitățile educative reale ale instituțiilor sociale își are originea în structura economică și socială, în existența claselor sociale care, avînd situații economice deosebite, sînt rivale și se luptă permanent. Raporturilor economice care își pun amprenta asupra posibilităților educative și culturale, li se mai adaugă relațiile care decurg din natura muncii profesionale, raporturile de luptă politică și administrativă, care, împreună, determină pentru fiecare clasă socială nu numai anumite forme de cultură și educație, dar și un anumit ideal educativ, potrivit intereselor respective și trebuințelor practice.

În acest sens, în societățile organizate pe clase se vorbește de un ideal de educație al clasei dominante și unul al clasei exploatate.

În ultimă analiză, idealul educativ al unei clase sociale se referă nu numai la pregătirea pentru viață, ci și la lupta de clasă. La aceasta nu se poate ajunge decât atunci când indivizii care se găsesc în condiții economice și sociale asemănătoare tind spre formarea conștiinței de clasă, care este însăși conștiința destinului lor.

Idealurile educative au evoluat în strinsă concordanță cu momentele luptei de clasă care au caracterizat în același timp însăși dezvoltarea societăților, istoria lumii fiind, după cum au spus Marx și Engels, istoria luptei de clasă. Idealul claselor înaintate anticipează dezvoltarea istorică prin faptul că reprezintă o reflectare veridică a perspectivelor acestei dezvoltări. Rolul lor constă în mobilizarea maselor în transformarea în realitate a posibilităților concrete ale progresului.

Singura clasă socială care nutrește ca ideal o societate omenească în care să nu mai existe clase antagoniste, care este interesată în acțiunea de revoluționare a societății în acest sens, este proletariatul, clasa muncitoare, care în lupta sa istorică, politică și culturală, a afirmat acest ideal ca pe un final de destiin. Ideea de acțiune pentru desființarea claselor sociale a constituit permanent un element constitutiv al idealului educației clasei proletare, în ciuda pedagogiei oficiale burgheze.

Rezultă că fiecare clasă socială are un tip specific de om pe care-l realizează și-l prezintă ca pe un ideal educativ posibil.

Pedagogia marxistă afirmă că idealul educației derivă din necesitățile sociale, din scopurile și sarcinile construirii socialismului și comunismului. Caracterul obiectiv al idealului educației comuniste este determinat deci de condițiile și necesitățile dezvoltării noii societăți.

IDEALUL EDUCAȚIEI COMUNISTE

Idealul educației comuniste este dezvoltarea multilaterală a personalității, pregătirea unor constructori activi ai socialismului și comunismului. El este întruchiparea tipului de om înzestrat cu cunoștințe și deprinderi, cu calități intelectuale, moral-cetățenești, estetice, fizice și de activitate practică, în manifestarea lor supremă, reprezentând expresia

concentrată a cerințelor societății socialiste și comuniste.

Conceptul dezvoltării multilaterale face parte din ideile fundamentale ale pedagogiei marxiste; ea nu este nouă, dar nici nu reprezintă o încheiere logică a ideilor dezvoltării multilaterale proclamate de gândirea filozofică și pedagogică din trecut.

Pe baza analizei modului de producție capitalist întemeietorii marxismului au arătat că marea industrie generează, prin natura sa, revoluționarea neconținută a diviziunii sociale a muncii, aruncând pe muncitori dintr-o ramură de producție în alta, dintr-o formă de activitate în alta, intensificând legătura dintre diferitele activități. Din aceste tendințe ale producției moderne, Marx a dedus necesitatea „...de a înlocui pe individul parțial, simplu purtător al unei funcții sociale de detaliu, cu individul dezvoltat în toate privințele, pentru care diferitele funcții sociale sînt feluri de activitate care își iau locul unul altuia”¹.

Engels, în lucrarea sa „Principiile comunismului”, răspunzînd la întrebarea referitoare la urmările lichidării complete a proprietății private asupra mijloacelor de producție afirma: „Educația va da posibilitatea tinerilor să-și însușească rapid întregul sistem de producție, astfel încît să fie în stare să treacă succesiv de la o ramură de producție la alta, după cum o vor cere necesitățile societății sau propriile lor înclinații. Ea va înlătura deci caracterul unilateral pe care actuala diviziune a muncii îl imprimă fiecărui individ. În felul acesta, societatea organizată pe baze comuniste va da prilejul membrilor ei să aplice omnilateral aptitudinile lor — dezvoltate omnilateral”².

Lenin a legat idealul educației de transformarea socialistă a societății, de schimbarea radicală a relațiilor sociale, de progresul social și l-a dedus din necesitățile fundamentale ale noii societăți. Dezvoltînd principiile marxismului despre legătura organică dintre scopul educației și sarcinile dezvoltării sociale, Lenin a formulat idealul măreț al educației comuniste, constînd în formarea omului dezvoltat multilateral, în scopul integrării lui sociale, ca o personalitate creatoare, capabilă să se formeze pe sine și să intervină activ în dezvoltarea și progresul societății.

¹ K. Marx Capitalul, vol. I, București, Editura politică, 1960, p. 499.

² Marx-Engels Opere, vol. 4, Editura politică, 1958, p. 378.

Spre deosebire de predecesori, care preconizau prototipul omului dezvoltat armonios și care inventau proiecte sociale și pedagogice irealizabile, Marx, Engels și Lenin au argumentat științific idealul personalității dezvoltate multilateral ca o necesitate desprinsă din analiza producției și au descoperit baza obiectivă pentru realizarea lui — transformarea societății.

Pe plan social, ei au corelat dezvoltarea multilaterală a omului cu reorganizarea revoluționară a societății, cu lichidarea exploatării omului de către om, cu crearea condițiilor sociale și a sistemului nou de educație care să asigure înflorirea personalității.

Orînduirea socialistă instaurată după victoria revoluției din octombrie în Uniunea Sovietică și mai târziu în alte state, printre care și țara noastră, a creat pentru prima oară în istorie, condiții favorabile formării omului nou, afirmarea liberă, nestîngenită a personalității umane constituind țelul suprem al tuturor eforturilor și preocupărilor. Continuînd tradițiile progresiste ale gîndirii umaniste, marxismul a pus printre cele mai înalte țeluri ale noii orînduiri sociale, crearea condițiilor obiective și subiective necesare înlăptuirii acestui ideal.

Folosind condițiile create de orînduirea noastră, pentru a se apropia cît mai mult de idealul valorificării multilaterale a capacității umane, constructorii socialismului se caracterizează prin însușirea unei specializări temeinice și, totodată, prin dobîndirea unui bogat bagaj de cunoștințe generale, dezvoltarea aptitudinilor creatoare în cele mai diferite domenii, manifestarea unor variate preocupări și interese multiple.

În ultima jumătate de veac faptele au arătat că socialismul pune în centrul atenției grija pentru om, completa satisfacere a nevoilor lui materiale și spirituale, înflorirea personalității lui creatoare.

În țara noastră, grija pentru om, pentru satisfacerea deplină a necesităților lui materiale și spirituale constituie baza activității Partidului Comunist Român, a tuturor organizațiilor sociale și a organelor puterii de stat.

Se fac toate eforturile de a forma oameni care să corespundă cerințelor epocii noastre, avîndu-se în vedere că cei care intră acum în școală sau în viitorul apropiat vor fi după

10—15 ani membri activi ai societății. Acțiunile educative sînt orientate în direcția formării unui om multilateral dezvoltat, capabil să răspundă numeroaselor cerințe de ordin social impuse de societatea socialistă. Școala este chemată să educe omul de mîine, să pregătească tineretul pentru munca și viața din societatea comunistă.

În etapa actuală de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate, idealul educației comuniste este formulat în documentele de partid și de stat, în expunerile tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretarul general al Partidului Comunist Român. Astfel, în Raportul la Congresul al X-lea al P.C.R. se arată că educația implică „atît cunoașterea temeinică a ceea ce este valoros în domeniul culturii, științei și tehnicii contemporane, stăpînirea deplină a profesiei, cît și însușirea concepției filozofice despre lume și societate a partidului nostru — materialismul dialectic și istoric — formarea unei atitudini cetățenești înaintate”¹, iar la Conferința națională a cadrelor didactice: „A crește noile generații în spiritul comunismului înseamnă pe de o parte a le ajuta să se ridice la nivelul cunoașterii științifice proprii acestei jumătăți de secol, să-și însușească chintesența științelor moderne fără de care nu poate fi conceput astăzi progresul societății, să devină specialiști de înaltă competență și, pe de altă parte, să asimileze o vastă cultură generală, umanistă, să-și însușească concepția materialist-dialectică care le dă o reprezentare clară asupra rostului lor în societate, îi ajută să înțeleagă perspectivele și sensul dezvoltării istorice, imperatiile majore ale vremurilor noastre”².

Înlăptuirea programului elaborat de Congresul al X-lea privind edificarea societății socialiste multilateral dezvoltate va ridica România pe noi culmi de progres și civilizație.

Pentru aceasta este necesară o pregătire temeinică, la nivelul cerințelor societății moderne și participarea tot mai activă a întregului popor la făurirea propriei sale istorii.

Lucrările Conferinței Naționale a P.C.R. din 19—21 iulie 1972 subliniază necesitatea afirmării plenare a personalității

¹ Nicolae Ceaușescu Raport la cel de al X-lea Congres al P.C.R., Editura politică, 1969, p. 93—94.

² Nicolae Ceaușescu Cuvîntare la Conferința națională a cadrelor didactice, Editura politică, 1969, p. 25.

umane. Sarcinile stabilite în domeniul activității ideologico-educative deschid perspective minunate pentru afirmarea personalității umane.

„...Mai presus de orice se află omul; dezvoltarea lui multilaterală trebuie să stea în centrul tuturor preocupărilor partidului nostru, trebuie să fie țelul suprem al societății noastre socialiste“¹.

„Realizarea unei pregătiri multilaterale constituie o cerință importantă a economiei moderne, o condiție primordială a creșterii rolului creator al omului în desfășurarea producției și, pînă la urmă, un principiu fundamental al însuși comunismului, care presupune manifestarea polivalentă în câmpul muncii a fiecărui membru al societății“².

Dezvoltarea multilaterală și armonioasă a personalității apare ca o consecință firească a unor factori obiectivi ce o impun ca o legitate socială, ca o necesitate istorică.

Ea constă în dezvoltarea proporțională a forțelor fizice și psihice ale omului, împletirea strînsă și echilibrată a diferitelor laturi și funcții ale conștiinței, comportării și activității lui.

O asemenea dezvoltare se realizează printr-o educație bazată pe îmbinarea muncii intelectuale cu cea fizică și constituie idealul educației comuniste.

Laturile educației comuniste. În instrucțiunile Consiliului Central provizoriu, elaborate pentru delegații la Congresul Internațional I (1866), Marx a arătat că prin educație înțelegem: educație intelectuală, instrucție tehnică și exerciții fizice, incluzînd în educația intelectuală și educația morală și estetică.

Analiza detaliată a acestor cinci laturi principale ale educației comuniste conduce la conturarea altor părți componente, ca de exemplu: educația ideologică-politică, educația ateistă, educația cetățenească, educația profesională, educația artistică, educația igienico-sanitară, educația militară etc. Acestea pot fi incluse în conținutul celor cinci laturi principale.

Educația intelectuală are sarcina de a transmite tineretului și adulților un sistem de cunoștințe vaste din domeniul

¹ Nicolae Ceaușescu. Raport la Conferința Națională a P.C.R., 19—21 iulie 1972, București, Editura politică, 1972, p. 82.

² Op. cit., p. 25.

științelor despre natură și societate și de a le forma concepția materialist-dialectică despre lume, dezvoltîndu-le funcțiile de cunoaștere, în special gîndirea și formîndu-le deprinderi de muncă intelectuală. Prin educația intelectuală se realizează și educația ideologico-politică.

Educația morală dezvoltă conștiința și conduita morală prin însușirea principiilor și normelor etice, prin formarea deprinderilor de comportare, a sentimentelor morale. Trăsăturile moralei comuniste sînt: patriotismul socialist și internaționalismul socialist, umanismul socialist, atitudinea comunistă față de muncă, disciplina conștientă, spiritul de colectiv.

Educația cetățenească se include în educația morală și are în vedere formarea individului ca cetățean activ, care participă la rezolvarea treburilor obștești, la organizarea și conducerea vieții sociale.

Educația tehnică constă în cunoașterea principiilor de bază ale producției moderne și mînuirea celor mai simple unelte din toate ramurile producției, ceea ce face posibilă alegerea conștientă a profesiei, realizează pregătirea practică pentru o categorie de profesii și trecerea dintr-o ramură de activitate în alta, atunci cînd este necesar.

Educația tehnică presupune aplicarea cuceririlor științei în practică și folosirea rațională a tehnicii moderne.

Educația estetică asigură cunoașterea, înțelegerea și aprecierea frumosului din natură, din artă și din viața socială și urmărește dezvoltarea aptitudinilor creatoare ale elevilor.

Prin educația estetică se transmit concepțiile și idealurile estetice existente, se formează gustul pentru elementele frumosului din realitate și ale frumosului artistic, se cultivă dorința de a participa la crearea frumosului și capacitatea de a-l transpune în opere de artă, în comportare etc.

Educația artistică este o parte componentă a educației estetice, prin care se cultivă interesul față de operele de artă, se dezvoltă capacitatea de a le înțelege, se stimulează emoția estetică. Educația artistică contribuie la formarea priceperilor și deprinderilor pe baza cărora este posibilă crearea valorilor artistice.

Educația fizică are ca scop dezvoltarea fizică armonioasă, întărirea sănătății, formarea și perfecționarea cunoștințelor, priceperilor și deprinderilor de mișcare, precum și a calită-

ților motrice necesare atât pentru muncă și recreare, cât și pentru activitatea sportivă. Ea contribuie la dezvoltarea și funcționarea normală a organismului uman și intervine activ, rațional și organizat în procesul de creștere și maturizare, în vederea asigurării unei dezvoltări armonioase și multilaterale a individului din punct de vedere fizic.

Educația fizică se realizează în legătură cu educația igienico-sanitară, care se referă la păstrarea și îngrijirea sănătății individuale și publice, a comportamentului igienic, pe baza informațiilor științifice despre sănătate și boli, combaterea și profilaxia unora dintre acestea. Se include aici și formarea unei concepții și atitudini corecte privind relațiile dintre sexe (educația sexuală).

Educația comunistă constituie un proces unitar complex în care se îmbină în mod organic toate aceste laturi. Posibilitățile de influențare reciprocă sînt nenumărate. Prin orice activitate școlară pot fi urmărite și realizate sarcini multiple. De exemplu, înarmînd elevii cu un sistem de cunoștințe, prin predarea diferitelor obiecte de învățămînt, le dăm posibilitatea să cunoască legile care stau la baza producției moderne; deci, concomitent cu educația intelectuală rezolvăm și sarcinile educației tehnice, după cum, formîndu-le o concepție științifică despre lume și viață, prin educația intelectuală influențăm și conduita lor morală.

Îmbinarea laturilor educației comuniste depinde de condițiile concrete de activitate, în funcție de care, în anumite etape, se evidențiază unele, în timp ce altele rămîn pe plan secundar, fără a fi însă pierdute din vedere. Un rol important îl au particularitățile de vîrstă și individuale, precum și nivelul de pregătire a elevilor.

PARTEA a II-a

COMPONENTELE EDUCAȚIEI COMUNISTE

Această parte a pedagogiei studiază problemele formării personalității omului în conformitate cu idealul educației comuniste, dezvăluie esența și legile procesului educativ de formare și dezvoltare multilaterală.

Sînt prezentate esența, conținutul, obiectivele, sarcinile și modalitățile de realizare (căi, mijloace, metode, procedee) privind fiecare dintre laturile principale ale educației comuniste: intelectuală, morală, tehnică, estetică, fizică.

EDUCAȚIA INTELECTUALĂ

ESEȚA ȘI CONȚINUTUL EDUCAȚIEI
INTELECTUALE

Pedagogia științifică consideră educația intelectuală cea mai importantă componentă a educației integrale.

În esență, educația intelectuală constă în transmiterea unui sistem de cunoștințe, pe baza căruia se formează concepția despre lume, dezvoltându-se forțele intelectuale și tehnica muncii intelectuale.

Prin educația intelectuală se realizează cunoașterea realității obiective, se creează posibilitatea de a schimba lumea, de a o transforma.

În concepția clasicilor marxism-leninismului educația intelectuală era latura principală a dezvoltării multilaterale a personalității. Ei au acordat mare importanță însușirii de către proletariat a cunoștințelor, considerând că omul societății socialiste trebuie să fie omul unei înalte culturi.

Marx și Engels considerau că însușirea cunoștințelor este indiscutabil legată de dezvoltarea conștiinței, de formarea concepției științifice despre lume și viață.

„O armată după alta depune armele, o fortăreață după alta capitulează în fața ofensivei științei, pînă cînd în cele din urmă întregul domeniu nemărginit al naturii este cucerit de știință și nu rămîne în el nici un locușor pentru creator”¹.

¹ K. Marx și Fr. Engels Opere, vol. XX, București, Editura politică, 1964, p. 498.

În scrisoarea din 1893 adresată Congresului internațional al studenților socialiști, Engels subliniază importanța cadrelor cu înaltă calificare, capabile ca, după cucerirea puterii politice, să conducă economia, știința și cultura.

În lucrările „Anti-Dühring”, „Dialectica naturii” ș.a., prin critica făcută concepțiilor lui A. Comte și E. Dühring cu privire la educație și învățămînt, Engels evidențiază modul în care trebuie studiate diferite discipline științifice în școală, legătura dintre ele, necesitatea unui învățămînt sistematic și continuu, care să țină seama de particularitățile de vîrstă ale elevilor, solicitînd totodată un efort susținut din partea acestora în procesul instructiv-educativ.

Marx și Engels au acordat o atenție deosebită unor obiecte de învățămînt, ca : științele naturii, matematica, fizica, mecanica, astronomia, chimia, biologia etc., precum și științelor umane : istoria, literatura și limbile străine.

Lenin a arătat că spre deosebire de școala veche care impunea tineretului însușirea unor cunoștințe „moarte”, cele mai multe inutile și unele denaturate, școala nouă sovietică trebuie să devină, în perioada dictaturii proletariatului, a pregătirii condițiilor pentru edificarea comunismului, nu numai promotorul principiilor comunismului, în general, dar și al influenței ideologice, organizatorice, educative asupra proletariatului, asupra maselor oamenilor muncii (semiproletare sau neproletare), în scopul educării generației capabile să instaureze definitiv comunismul.

La Congresul Comsomolului din 1921, Lenin a afirmat că sarcina tineretului este să învețe, să-și însușească în mod critic tot ce a realizat omenirea.

„Poți deveni comunist numai atunci cînd îți îmbogățești memoria cu cunoașterea întregului tezaur pe care l-a elaborat omenirea”¹.

Rezolvarea sarcinilor construirii socialismului în patria noastră presupune ridicarea neconținută a nivelului cultural al maselor populare, înarmarea lor cu cele mai noi cuceriri ale științei și tehnicii, cu concepția marxist-leninistă despre lume și viață.

Bazele acestor cunoștințe sînt predate în cadrul școlii, a cărei sarcină primordială constă în crearea condițiilor nece-

¹ V. I. Lenin Despre învățămîntul public, E.S.D.P., 1959, p. 415.

sare însușirii de către elevi a cunoștințelor de bază referitoare la dezvoltarea naturii, societății și gândirii.

„Avem datoria să creștem un tineret cu un larg orizont spiritual, înarmat cu tot ceea ce a creat mai bun omenirea în domeniul cunoașterii, cu cele mai noi cuceriri ale științei universale”¹.

Ca problemă a pedagogiei, educația intelectuală a constituit obiectul preocupărilor unor mari gânditori, printre care J. Komenský, J. Locke, J.J. Rousseau, Herbart, Spencer și alții, care i-au afectat un capitol special în operele lor.

În decursul istoriei au apărut și unele controverse. Unii concepeau educația intelectuală ca un proces amplu de pregătire a capacității de asociere a ideilor, considerând inteligent pe omul capabil să facă rapid asociații de idei. Alții au orientat procesul educației intelectuale pe linia așa-zis formală, susținând că educația intelectuală trebuie să îndrumeze și să stimuleze copilul ca să gândească în mod ordonat, sistematic. Cei mai mulți au subliniat necesitatea ca, prin educație intelectuală, să se asigure dezvoltarea gândirii reproductive.

EDUCAȚIA INTELECTUALĂ ȘI CONTEMPORANEITATEA

Astăzi, tratarea educației intelectuale stă sub semnul imperativelor generale ale epocii contemporane, urmărind să găsească soluții echilibrate, în raport cu solicitările cultural-științifice și posibilitățile sau aspirațiile spirituale ale individului.

Se apreciază că mai important decât pericolul exploziei informației este pericolul exploziei ignoranței, gradul de ignoranță fiind apreciat după raportul dintre informația existentă și cea asimilată.

Educației intelectuale îi revine sarcina de a realiza echilibrul între volumul imens și în continuă creștere al informației și capacitatea omului de a înregistra și asimila, „echipamentul cerebral” fiind relativ staționar față de dinamismul informației.

Actualmente nu mai prezintă interes reflectarea pasivă și mecanică a cunoștințelor despre lume în intelectul elevilor, ci formarea curiozității, a interesului, dorinței și capacității de

¹ Nicolae Ceaușescu. Expunere cu privire la programul P.C.R., 3 nov. 1971, Editura politică, p. 59.

a cunoaște, a înclinației de a aprofunda cunoștințele, a priceperii de a le folosi.

Ideea împrospătării și restructurării continue a cunoștințelor este admisă fără rezerve.

Educația intelectuală trebuie să se adapteze exigențelor globale ale societății actuale, dar și viitorului: să selecționeze cunoștințele după criteriul operativității, utilității, actualității, importanței, renunțând la volum în favoarea calității; să formeze capacități intelectuale decisive pentru integrarea personalității într-o viață socială complexă și dinamică.

Educația intelectuală are menirea să formeze un om de cultură modern, pregătit pentru educația permanentă, un om care să nu trăiască cu sentimentul perisabilității apropiate a celor asimilate, un om capabil să se adapteze și să se readapteze, un om instruit, animat de dorința extinderii cunoștințelor sale.

Acțiunea de modernizare a educației intelectuale nu poate fi desprinsă de acțiunea mai cuprinzătoare de modernizare a învățămîntului. Pentru profesor aceasta înseamnă deplasarea accentului de la ceea ce predă și cum predă spre ceea ce vrea să obțină, iar pentru elev — participarea activă, conștientă și creatoare.

Necesitatea intensificării educației intelectuale constituie o cerință importantă a societății contemporane. Revoluția tehnico-științifică a accelerat mult ritmul înnoirilor, al transpunerii în activitatea practică a multor cuceriri remarcabile, determinând un proces impetuos de intelectualizare a tuturor activităților umane. Făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate în țara noastră este un amplu proces de valorificare a capacităților intelectuale, a creativității și inițiativei. De aceea, formarea omului cultivat, inteligent, receptiv la nou, activ și creator, cu o concepție înaintată despre lume și viață devine o componentă de bază a idealului nostru educativ.

O cerință importantă a educației intelectuale o constituie adaptarea acestora la realitățile și tendințele de progres ale societății noastre, ale epocii contemporane. Este esențială, de exemplu, intensificarea preocupării de a forma o inteligență activă, creatoare viitorilor specialiști, de a le stimula inițiativa, capacitatea de adaptare la situații noi, neprevăzute, de a le modela un comportament inteligent, un stil rațional de lucru

în sensul anticipării mintale a acțiunilor, al prevederii consecințelor lor, al planificării și organizării muncii, al raționalizării eforturilor.

În procesul educației intelectuale trebuie să se ia în considerare particularitățile și resursele reale ale fiecărei perioade de vîrstă.

În același timp, nu trebuie să se piardă din vedere interdependența dintre educația intelectuală și celelalte laturi ale personalității.

Educația intelectuală este corelată cu dezvoltarea intelectuală, ale cărei procese de maturizare trebuie să le accelereze.

Perfecționarea intelectului depinde mult de capacitatea profesorilor de a lucra nu numai ca specialiști, dar și ca buni pedagogi.

Maturizarea intelectuală nu se mai proiectează la capătul unui șir nesfîrșit de cunoștințe, ci „ea trebuie să urmeze îndepărate ansamblul de cunoștințe utile... Pragul maturizării intelectuale coboară și el cu aproximativ doi ani, ca și acela al maturizării fiziologice”¹.

Cercetările din ultimele decenii au evidențiat influența considerabilă pe care o exercită educația intelectuală asupra dezvoltării intelectuale, în condițiile realizării ei de pedagogi bine pregătiți. Se apreciază că, în cazul în care profesorul predă bine, 75% dintre elevi se ridică deasupra nivelului mediu. Arta de a-i învăța pe alții, de a-i ajuta să folosească din plin capacitățile lor intelectuale este privită într-un mod nou în didactica modernă.

Selecționarea cunoștințelor după principiul „non multa sed multum”, organizarea și structurarea lor în sisteme, precum și activizarea elevilor în vederea dezvoltării capacității lor intelectuale, sînt probleme cheie în realizarea educației intelectuale.

EDUCAȚIE INTELECTUALĂ—CULTURĂ

Educația intelectuală constituie baza culturii generale și a culturii de specialitate.

Prin *cultură* înțelegem ansamblul valorilor materiale și spirituale create de societatea omenească, de-a lungul istoriei sale.

¹ Mircea Malița Aurul cenușiu, vol. I, Cluj, Edit. Dacia, 1972, p. 51.

Cultura materială include bunurile materiale și deprinderile de producție existente pe o anumită treaptă de dezvoltare a societății. Ea depinde, în primul rînd, de gradul de folosire în producția socială a progresului tehnic, a descoperirilor științei.

Cultura spirituală exprimă realizările unei epoci în domeniul conștiinței sociale. Ea oglindește existența socială și influențează puternic viața materială a societății.

Cultura are un caracter istoric : fiecărei formațiuni social-economice îi sînt proprii o cultură materială și una spirituală specifice.

Cultura socialistă reprezintă cea mai înaltă treaptă istorică în dezvoltarea culturală a omenirii. Ea preia în mod critic și creator cele mai valoroase cuceriri ale culturii mondiale, pe care o îmbogățește cu propriile ei creații.

Cultura generală cuprinde totalitatea valorilor din domeniile mai importante ale conștiinței sociale, pe cînd *cultura specială* se referă la un singur domeniu, cu o arie de cuprindere restrînsă.

Relația dintre educația intelectuală și cultura intelectuală poate fi înțeleasă prin prisma raportului între educație și cultură. Astfel, cultura intelectuală este un rezultat al educației intelectuale. Acumularea cunoștințelor și transmiterea lor de la o generație la alta îmbogățesc tezaurul cultural al societății. Totodată, cultura unei societăți este determinantă pentru educația intelectuală, atît pentru conținutul ei, cît și pentru rapiditatea cu care se realizează. Nivelul cultural al societății oferă material educației intelectuale : cu cît este mai ridicat, cu atît omul poate și trebuie să cunoască mai mult, în concordanță cu cerințele crescînde ale educației intelectuale. Un anumit nivel de cultură accelerează ritmul în care se realizează educația intelectuală. Omul trebuie să învețe mereu pentru a fi în pas cu vremea.

Educația intelectuală se realizează în strînsă legătură cu viața, cu cerințele actuale ale construirii socialismului și comunismului.

Răspîndind știința, îmbogățind volumul din ce în ce mai mare al informației științifice, dezvoltînd curiozitatea și spiritul de independență, școala este obligată să rețină finalitatea acțiunilor sale — pregătirea elevilor pentru a intra în viață ca oameni cu orizont larg, cu cunoștințe temeinice și cu convingeri comuniste ferme.

OBIECTIVELE ȘI SARCINILE EDUCAȚIEI INTELECTUALE

Educația intelectuală vizează obiective de natură informativă, rezolvate îndeosebi prin planurile și programele de învățământ, prin metodicile diferitelor discipline și altele, de natură formativă, asupra cărora vom insista în mod special, deoarece de ele depinde utilizarea rațională și valorificarea creatoare a cunoștințelor însușite, înțelegerea, interpretarea și întrebuintarea lor.

a. ÎNARMAREA ELEVILOR CU UN SISTEM DE CUNOȘTINȚE MULTILATERALE

Înarmarea elevilor cu cunoștințe multiple contribuie la formarea culturii lor generale pe fondul căreia se axează cultura specială sau profesională, necesară într-un anumit domeniu de activitate.

Cunoștințele transmise de profesor și însușite de elev în procesul de învățământ sînt constituite în sisteme cu legătură între ele, în cadrul fiecărui obiect. Ele rezolvă funcția informativă a procesului de învățământ și definesc conținutul acestuia.

Cu ajutorul cunoștințelor, elevul intră în contact cu realitatea obiectivă, descoperă legile obiective ale naturii și societății, dobîndește o temeinică pregătire științifică.

Școala este chemată să asigure tuturor viitorilor constructori ai socialismului și comunismului însușirea cunoștințelor de bază referitoare la principalele ramuri ale științei și producției.

De aceea, noțiunile cuprinse în programele și manualele școlare, care sînt transmise elevilor, trebuie selecționate cu multă grijă, în sensul asimilării elementelor esențiale și al evitării supraîncărcării prin acumularea unui volum prea mare de cunoștințe. În selecționarea acestora se ține seama de importanța și utilitatea lor, în conformitate cu exigențele actuale ale dezvoltării societății noastre, dar și cu cerințele viitoare.

În zilele noastre, știința și tehnica se dezvoltă impetuos, fluxul informațional crește în ritm accelerat, dar mintea omului nu le poate cuprinde pe toate, motiv care determină

deplasarea accentului de la cantitatea de informații la programul de sistematizare a acestora.

Se apreciază că „în anul 2000 procesul educativ va da elevilor considerabil mai puține cunoștințe decît cele de astăzi. Le vom oferi însă pe cele esențiale și într-o formă de mare sistematizare și de perfectă organizare”¹.

Volumul cunoștințelor transmise este mai puțin important, comparativ cu scopul urmărit, care constă în folosirea lor cît mai eficientă în munca productivă și intelectuală, pentru a facilita integrarea rapidă a individului în viața socială.

Tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al P.C.R., a subliniat mereu, în ultima vreme, necesitatea de a se renunța la dimensiuni în elaborarea manualelor, cursurilor, tratatelor, și a arătat că exigențele contemporane trebuie să se orienteze spre ceea ce este esențial, principal și actual, renunțînd la istorism, la descriptivism, la detalii ne semnificative.

b. FORMAREA CONCEPȚIEI ȘTIINȚIFICE DESPRE LUME ȘI VIAȚĂ

Însușirea cunoștințelor nu se limitează la o simplă înregistrare a datelor științifice, ci presupune transformarea lor în convingeri, care constituie elementele esențiale ale formării concepției științifice despre lume și ale atitudinii față de realitatea obiectivă. Aceasta înseamnă aprofundarea înțelegerii materialist-dialectice a lumii înconjurătoare prin însușirea de către elevi a unui sistem de cunoștințe și convingeri științifice, dezvoltarea capacității lor de a sesiza — dincolo de varietatea infinită a manifestărilor concrete — relații fundamentale logice între fenomene și de a se orienta și acționa în activitatea practică de pe poziții științifice. Așa cum a arătat Lenin „comunismul să nu fie ceva învățat pe de rost, ci să fie ceva gîndit... să reprezinte concluziile care sînt inevitabile din punct de vedere al educației actuale”².

Concepția despre lume este „un ansamblu de idei ale omului despre natură, societate și gîndire, despre locul di-

¹ Mircea Malița Cronica anului 2000, București, Editura politică, 1969, p. 32—33.

² V. I. Lenin Despre învățămîntul public, E.S.D.P., 1959, p. 417.

feritelor fenomene în lume și despre propriul lui loc în ea; înțelegerea și aprecierea sensului vieții și activității sale, a destinului omenirii și a sensului istoriei; ansamblul convingerilor și idealurilor filozofice, științifice, social-politice, juridice, morale, estetice, religioase¹.

Concepția despre lume are o mare importanță practică, deoarece ea determină atitudinea oamenilor față de mediul înconjurător, servindu-le drept călăuză în acțiunile întreprinse.

Concepția materialistă exprimă ideologia claselor sociale progresiste. Ea mobilizează oamenii în vederea transformării active a realității, le sădește încrederea în forțele proprii, în posibilitatea cunoașterii lumii.

Concepția idealistă reflectă ideologia claselor reacționare. Ea denaturează realitatea, îi dezarmază pe oameni, anihilându-le încrederea în forțele proprii și frânează progresul.

Ateismul este o latură esențială a concepției științifice despre lume. Explicarea științifică a lumii este incompatibilă cu explicarea religioasă. Educația ateistă, ca parte integrantă a educației intelectuale, urmărește formarea convingerilor puternice cu privire la veridicitatea cunoștințelor științifice și la capacitatea omului de a pătrunde tot mai adânc în tainele naturii și ale vieții sociale. Totodată, educația ateistă formează unele convingeri cu privire la falsitatea ideilor religioase și la caracterul inutil și adeseori dăunător al practicilor religioase.

Eficiența educației ateiste crește prin lichidarea cauzelor sociale care generează ideile și practicile religioase, ca expresie a neputinței oamenilor de a domina forțele exterioare.

Educația științifică ateistă are multiple implicații pe planul moralei: omul devine conștient de locul său în univers, de capacitățile și resursele de care dispune.

Negînd religia cu argumente filozofice, susținute de datele și descoperirile științelor naturii și ale științelor sociale, educația ateistă dezvoltă încrederea în forțele omului, îl mobilizează, îl stimulează în activitate.

Concepția științifică despre lume și viață se formează prin aprofundarea conținutului fiecărui obiect de studiu, care oferă un quantum de noțiuni și cunoștințe științifice

¹ Mic dicționar filozofic, București, Editura politică, 1969, p. 61.

într-un anumit domeniu al realității, precum și elementele teoretice necesare înțelegerii fenomenelor din lumea înconjurătoare.

Școala trebuie să lupte pentru combaterea concepțiilor idealiste, retrograde, care pot avea repercusiuni negative asupra conștiinței și gândirii tineretului și să promoveze concepția științifică materialist-dialectică, concepția care dovedește materialitatea lumii, unitatea și infinitatea ei în spațiu și în timp. Cunoștințele științifice acumulate în școală trebuie să-i conducă pe elevi, în mod treptat, spre găsirea unei explicații complexe și complete a realității, limitînd sau înlăturînd credințele religioase și practicile sau tradițiile legate de acestea.

c. DEZVOLTAREA PROCESELOR PSIHICE COGNITIVE

Educația intelectuală trebuie să dezvolte procesele psihice cognitive, îndeosebi potențialul gândirii. Randamentul creierului nu trebuie evaluat în funcție de volumul de date pe care le-a înmagazinat, ci după capacitatea sa de a le selecționa și a le folosi prompt. Astăzi „în loc de magazie, mintea a devenit dispacer”¹.

Capacitățile intelectuale ale elevilor sînt intens solicitate atunci cînd sînt stimulați în permanență să redescopere ei înșiși adevărurile pe care și le însușesc.

Studiile contemporane de psihologie și de pedagogie formulează noi atribute ale gândirii ca: flexibilitatea, mobilitatea, creativitatea. În ultimul timp se vorbește tot mai mult de o gândire globală, care confirmă postulatul dialectic al interacțiunii universale privind fenomenele realității în interdependență și care are putere să sistematizeze și să stabilească asociații.

Gîndirea modernă trebuie să fie practică, orientată spre acțiune, operativă și rațională, cu alte cuvinte să nu înmagazineze date, ci să le manipuleze, să opereze cu ele. Aceasta presupune o eficacitate ridicată, dar și eforturi deosebite.

De asemenea, gîndirea modernă trebuie să fie prospectivă, să ofere certitudini în ceea ce privește rezolvarea problemelor, să caute și să găsească soluții, să exprime obiective și să elaboreze strategii în vederea realizării scopului. „Soluția optimă

¹ Mircea Malița Aurul cenușiu, Vol. I, Cluj, Edit. Dacia, 1971, p. 24.

reprezintă alegerea, dintr-o mulțime de soluții posibile, a aceleia care asigură cel mai bun rezultat cu minimum de resurse de energie, de timp și cu minimum de inconveniente¹.

„Gîndirea modernă este un cuptor bun care arde tot combustibilul, transformîndu-l în calorii... Este paradoxal că unii oameni, necunoscîndu-i valoarea, o risipesc”².

Dezvoltarea capacității intelectuale a elevilor are la bază obișnuirea lor cu observarea și consemnarea aspectelor semnificative ale obiectelor și fenomenelor pe care le studiază. Spiritul de observație al elevilor se manifestă prin capacitatea de a desprinde semnificativul de nesemnificativ dintr-o multitudine de date, fapte.

Posibilitatea dezvoltării spiritului creator al elevilor, a capacității de investigare independentă, dar și a priceperii de a valorifica sau restructura cunoștințele sau datele experienței proprii, în funcție de situații noi, schimbate, apare în strînsă legătură cu dezvoltarea spiritului de independență și inițiativă.

Concomitent cu consolidarea gîndirii logice, cu accent deosebit pe cultivarea capacității de a reflecta just, profund, multilateral realitatea și de a sesiza esențialul, pe cultivarea spiritului analitic și a puterii de sinteză, a priceperilor de ordonare și ierarhizare a cunoștințelor în sisteme logice cuprinzătoare, trebuie dezvoltate gîndirea critică, discernămintul, capacitatea de interpretare și apreciere personală a valorilor, obișnuința de a selecta valori pe baza unor criterii solide, de a demonstra argumentat un adevăr.

Dezvoltarea principalelor însușiri ale gîndirii moderne — inițiativa, originalitatea și spiritul creator—impune solicitarea elevilor de a reda prin cuvinte proprii cunoștințele însușite, încadrîndu-le în asociații noi, de a analiza, sintetiza și compara, răspunzînd la anumite probleme puse de profesor, de a contribui direct la formularea diferitelor concluzii.

d) CULTIVAREA SENTIMENTELOR INTELECTUALE

Spiritul de responsabilitate a elevilor față de pregătirea lor intelectuală se dezvoltă prin cultivarea unor sentimente intelectuale, ca: dragostea pentru știință și pentru cultură,

¹ Mircea Malița, *Aurul cenușiu*, Vol. I, Cluj, Edit. Dacia, 1971, p. 43

² Op. cit. p. 43—44.

bucuria de a căuta, a anticipa și a descoperi, respectul și admirația față de cuceririle civilizației noastre și față de marii ei creatori, receptivitatea la ceea ce e nou, înaintat, satisfacția determinată de valoarea unei soluții descoperite etc. Constituirea unor interese cognitive, cultivă setea de cunoaștere, pasiunea pentru studiu.

Un rol important îl are formarea capacității de autoapreciere exigentă a activității intelectuale proprii, ca și stimularea preocupării pentru calitatea pregătirii personale, stimularea curajului și a efortului de a birui greutățile inerente luptei pentru cunoaștere.

Spiritul de responsabilitate a elevilor față de pregătirea lor intelectuală trebuie dezvoltat în strînsă legătură cu motivația socială, cu înțelegerea semnificației și însemnătății actuale a datoriei de a învăța.

e) FORMAREA PRICEPERILOR ȘI DEPRINDERILOR DE MUNCĂ INTELECTUALĂ

Educația intelectuală nu poate fi concepută fără elaborarea unui stil rațional de activitate intelectuală independentă, la care se ajunge prin formarea unui mare număr de priceperi și deprinderi de muncă intelectuală independentă. Tehnica muncii intelectuale presupune cultivarea spiritului de organizare, a obișnuinței de a lucra ritmic, sistematic, de a fi ordonat în activitatea intelectuală, a priceperii de a planifica și valorifica optim timpul liber.

În metodele de studiu individual trebuie să predominie spiritul de organizare și raționalizare a efortului intelectual prin îmbinarea reușită a activității cu recrearea și odihna și prin combaterea muncii în asalt, prin prevenirea oboselii și a surmenajului. O importanță deosebită revine formării priceperii de a cerceta surse multiple de informare, studierii sistematice și selective în vederea realizării unor scopuri judicioase.

Îndeplinirea obiectivelor și a sarcinilor complexe ale educației intelectuale condiționează dezvoltarea tuturor celorlalte însușiri ale personalității. Realizarea educației intelectuale este o condiție esențială pentru celelalte laturi ale educației comuniste. Nici una dintre ele nu se poate realiza decît dacă are la bază o temeinică pregătire intelectuală.

CĂI ȘI MIJLOACE DE REALIZARE A OBIECTIVELOR ȘI SARCINILOR EDUCAȚIEI INTELLECTUALE

Obiectivele și sarcinile complexe ale educației intelectuale sînt realizate prin mijloace, metode și procedee variate, în funcție de particularitățile de vîrstă și individuale ale elevilor, dependent de nivelul lor de pregătire și de condițiile concrete de activitate.

Procesul de învățămînt constituie calea principală de educație intelectuală. Menționăm însă că procesul de învățămînt realizează obiectivele și sarcinile educației intelectuale numai dacă este organizat și desfășurat optim. „În funcție de felul cum este organizat și orientat procesul de învățămînt, acesta poate contribui la dezvoltarea gândirii creatoare, după cum, din păcate, poate duce și la formarea unei gândiri șablon”¹.

O importanță deosebită o prezintă modul în care este organizată *lecția* pentru a asigura ansamblul de condiții externe și interne ale mobilizării atenției și interesului activ al elevilor, trezindu-le curiozitatea și dorința de a afla lucruri noi, creînd o ambianță favorizantă și oferindu-le informații accesibile, atractive.

Lecțiile trebuie să fie organizate astfel încît să-i pună pe elevi în situația de a fi activi: să observe, să analizeze, să compare, să apeleze la cunoștințele anterioare etc. Este necesar ca profesorii să le explice modul de observare a materialelor intuitive și a fenomenelor prezentate în cadrul lucrărilor de laborator, în demonstrarea exercițiilor fizice etc., să le indice scopul, succesiunea și cunoștințele prealabile la care să apeleze.

De mare însemnătate este stabilirea unui raport just, dinamic între stimularea gândirii elevilor și cultivarea memoriei lor. Este greșit să considerăm că învățămîntul trebuie să pună accent numai pe gândire, excluzînd memoria, deoarece activitatea intelectuală productivă este posibilă numai atunci cînd se bazează pe informații bogate, care sînt reținute de elevi prin memorizare logică.

¹ Al. Roșca, G. Munteanu, I. Radu ș.a. Creativitatea, modele, programare. Studii de psihologie a gândirii. București, Editura științifică, 1967, p. 18.

În dezvoltarea gândirii elevilor, încercările de problematizare a lecției au un rol deosebit, pentru că îl pun pe elev în situația de căutător activ și este știut faptul că „uităm foarte repede ceea ce am fost învățați, dar nu vom uita niciodată ceea ce am descoperit noi înșine”¹.

Gîndirea logică se dezvoltă și prin înțelegerea de către elevi a relațiilor logice, prin însușirea cunoștințelor în mod deductiv și inductiv. Foarte eficiente sînt sintetizările și sistematizările materiei parcurse, efectuarea clasificărilor și ierarhizărilor adecvate. În acest scop se pot utiliza simboluri, scheme sintetice și sinoptice, planuri de idei principale, tabele grafice etc., care disciplinează gîndirea elevilor.

În predarea și însușirea cunoștințelor se vor avea în vedere, în mod permanent, argumentarea, explicația cauzală, legătura între teorie și practică cu exemple din munca desfășurată în țara noastră pentru construirea socialismului, în toate domeniile de activitate, cu referiri directe la dezvoltarea științei și culturii, la organizarea științifică a producției.

Trebuie să se insiste pe însușirea temeinică a unor algoritmi, pe care elevii să-i utilizeze în rezolvarea unei diversități de probleme.

Este foarte important ca profesorii să nu predea cunoștințe noi, înainte de a verifica măsura în care elevii le-au înțeles pe cele expuse anterior.

Dacă elevii reușesc să privească critic și să aprecieze fenomenele pe care le studiază, ei vor putea să descopere singuri adevăruri științifice. Foarte utile în acest sens sînt temele pentru acasă, care le pun probleme de gîndire, de interpretare, de găsire a unor soluții optime pe bază de argumentare științifică.

Fiind strîns legată de limbaj, gîndirea impune o mare atenție în ceea ce privește modul de exprimare oral și scris. Trebuie stimulate preocupările elevilor pentru fenomenele lingvistice: înțelegerea sensului cuvintelor, însușirea terminologiei științifice, îmbunătățirea dicției, îmbogățirea vocabularului, a stilului, exprimarea clară, concisă.

Aprecierii elevilor are un mare rol în educația intelectuală. Nota trebuie să oglindească fidel gradul și nivelul pregătirii

¹ Emile Planchard La pédagogie scolaire contemporaine, Paris, Louvaine, 1968, p. 347.

elevilor, al participării lor la întreg procesul activității de însușire a cunoștințelor.

Spiritul de responsabilitate a elevilor față de pregătirea lor intelectuală se dezvoltă atunci când înțeleg scopul pentru care învață, necesitatea și însemnătatea cunoștințelor ce urmează a fi însușite, locul acestora în pregătirea lor generală. Este indicat ca profesorul să facă apel la fondul afectiv specific al disciplinei respective, subliniind noutatea și frumusețea ideilor pe care le conține. Pasiunea pentru un anumit obiect de învățămînt se dezvoltă sub influența profesorului, a convingerii cu care acesta dezvoltă frumusețile științei pe care o predă, și a efortului de a-l face înțeles de către elevi. De asemenea, sînt suficiente și analizele situației la învățatură, care constituie un prilej de dezbateră în colectiv a problemelor referitoare la calitatea și randamentul în activitatea intelectuală, cauzele succeselor și înșucceselor.

Școala trebuie să-i inițieze pe elevi în tehnica studiului individual potrivit particularităților și cerințelor specifice ale fiecărui obiect de învățămînt, să-i instruiască în legătură cu modalitățile de organizare a studiului individual: planificarea rezolvării temelor pentru acasă (după criteriul dificultății), eșalonarea repetării materiei învățate, efectuarea autocontrolului.

Capacitățile intelectuale ale elevilor trebuie să găsească în procesul de învățămînt posibilitatea de a se exprima și afirma.

O atenție deosebită trebuie să se acorde urmării modului și a măsurii în care progresează elevii din punct de vedere intelectual. Adeziunea lor afectivă la efortul pentru însușirea culturii le stimulează considerabil interesul pentru activitatea școlară.

Lecțiile de educație fizică și activitatea de pregătire sportivă devin mijloace eficiente de educație intelectuală, atunci când însușirea actelor motrice nu situează cunoașterea la nivelul treptei senzoriale, ci o ridică tot mai mult spre treapta rațională.

Procedeele pedagogico-metodice de intelectualizare se referă în principal la conștientizarea actului motric, cunoașterea rațională și înțelegerea esenței, a mecanismului și structurii mișcării, în așa fel încît elevul să știe în ce constă mișcarea, ce trebuie să execute, cum să procedeze; să-și dea seama

dacă execută sau nu corect, de ce nu reușește, de ce greșește, ce să facă pentru a ajunge la o execuție corectă.

Este necesar ca profesorii să le formeze elevilor convingeri referitoare la necesitatea și utilitatea educației fizice în viața omului. În felul acesta ei vor privi exercițiul fizic ca pe un mijloc de formare a personalității și vor dobîndi capacitatea de a practica educația fizică în mod independent, nu numai în cadrul școlii, ci și în afara ei, în cadrul educației permanente, ca proces de autoformare. Accentuarea elementului cognitiv-intelectual în lecția de educație fizică îi creează elevului acea motivație interioară care îl determină să acționeze în mod conștient și nu mecanic, să execute actele motrice, reflectînd, gîndind asupra lor, să fie activ din proprie convingere, nu pentru că este obligat sau controlat.

Activizarea proceselor cognitive creează condiții favorabile pentru celelalte procese psihice (afective și volitive): elevul acționează cu multă plăcere și face eforturi de voință mai mari atunci când înțelege obiectul și finalitatea învățării.

Acest mod de desfășurare a activității presupune un efort suplimentar din partea profesorului, privind organizarea riguroasă și raționalizarea strictă a lecțiilor, astfel încît metodele verbale să fie utilizate în măsură egală cu cele demonstrative și de acțiune practică (îmbinîndu-le cu acestea) cunoștințele să fie ridicate la același grad de importanță cu priceperile și deprinderile motrice, fără a se ajunge însă la verbalism exagerat.

Pentru elevi, intelectualizarea lecției de educație fizică înseamnă, în principal, realizarea actului ideomotor, care include operații mintale și motrice, avînd la bază formarea reprezentărilor și noțiunilor despre mișcare și care condiționează înțelegerea scopului, mecanismului și structurii actelor motrice, dar și formarea capacității de utilizare a actelor motrice în condiții diferite, capacitatea de conducere conștientă și eficientă a mișcărilor proprii în situațiile cele mai variate.

Conștientizarea procesului de învățare a actelor motrice de către elevi necesită sincronizarea însușirii cunoștințelor cu însușirea metodelor de muncă independentă. În acest sens sînt foarte utile autocontrolul și autoaprecierea, relatarea verbală a execuției motrice, analiza și explicarea unor mișcări (proprii sau ale colegilor), cu scopul de a reproduce cît mai fidel execuția model și de a înlătura greșelile.

Lecția de educație fizică trebuie : să-i înarmeze pe elevi cu un sistem de cunoștințe multilaterale, formându-le o concepție despre educația fizică ; să le dezvolte gândirea logică creatoare, critică, flexibilă, mobilă, operativă ; să le cultive sentimentele intelectuale, ca dragostea, satisfacția, bucuria, pasiunea de a învăța exercițiile fizice și a le dezvolta continuu spiritul de responsabilitate ; să le formeze priceperi și deprinderi de muncă intelectuală, tehnica învățării raționale a actelor motrice.

Orele de dirigentie contribuie substanțial la educația intelectuală a elevilor prin analiza complexă a faptelor, prin debateri și schimb de opinii. Este necesar să se acorde prioritate temelor și problemelor care invită la reflecție, care angajează judecăți de valoare, interpretări, implicații și asociații multiple, aplicații la realitatea imediată și de perspectivă.

În aceste lecții se pot dezbate teme legate direct de aspectele perfecționării aptitudinilor intelectuale, de tehnica muncii intelectuale. Ele contribuie la formarea unui stil rațional de activitate intelectuală independentă și la cultivarea sentimentului responsabilității în îndeplinirea obligațiilor școlare.

În vederea realizării sarcinilor educației intelectuale este necesar să fie valorificate amplu posibilitățile pe care le oferă *activitățile extradidactice și extrașcolare*, dintre care menționăm :

— *acțiuni de informare cultural-științifică și de dezbatere* a unor probleme social-politice, tehnico-științifice, cultural-artistice, — serate literare, simpozioane și mese rotunde, manifestări dedicate unor personalități remarcabile sau unor curenturi tehnico-științifice noi, unor evenimente culturale de importanță națională sau internațională, conferințe, seri de întrebări și răspunsuri etc ;

— *acțiuni care înlesnesc contactul viu, nemijlocit al elevilor cu realitățile vieții* noastre sociale, științifice, culturale, sportive, cu diferite domenii de activitate și cu specialiști competenți : vizite la diferite unități productive, în uzine, pe șantiere, în instituții de cercetare și culturale, la muzee și expoziții, întâlniri cu specialiști, cu oameni de știință, cu sportivi renumiți etc. ;

— *acțiuni și activități de studiu și cercetare*, de angajare a efortului personal al elevilor în acumularea cunoștințelor în domeniile care-i interesează mai mult : cercuri și societăți

literar-științifice, expediții complexe de studiu, acțiuni de cercetare a realităților noastre socialiste, excursii și drumeții tematice etc. ;

— *acțiuni și activități cu caracter aplicativ și de creație a elevilor* : cercuri tehnico-științifice, cenacuri literare, redactarea revistelor școlare, organizarea unor competiții sportive, a unor muzee școlare istorice, etnografice, de științe naturale etc. ;

— *acțiuni cu caracter stimulat*iv, organizate în scopul verificării și valorificării însușirilor intelectuale — creativitatea : concursuri cu profil cultural-științific, expoziții cu realizări ale elevilor, manifestări școlare tradiționale etc. ;

— *acțiuni distractive* : jocuri de observație, de mimică, de cuvinte, de logică, de versificație etc.

Acțiunile multiple ale *organizațiilor de pionieri și U.T.C.* aduc o contribuție valoroasă la îmbogățirea și aprofundarea cunoștințelor elevilor, la formarea concepției despre lume.

Un rol important revine și *lecturii elevilor* (tehnico-științifică, literară) *presei, cinematografului, teatrului și emisiunilor de radio-televiziune* : Radiotelescoală, Călatorii în istoria civilizației, Oameni de seamă, Roza vinturilor, Teleenciclopedia. Biblioteca pentru toți, Cronica literară etc.

Familia are posibilități variate de influențare a dezvoltării intelectuale a elevilor. Ea poate să influențeze pozitiv atitudinea elevilor față de obligațiile lor școlare, activitatea intelectuală, formarea concepției despre lume, constituirea idealurilor de viață.

Importante sînt asigurarea condițiilor necesare studiului, activității independente, organizarea unui program rațional de muncă și a unui climat de studiu adecvat.

EDUCAȚIA POLITICO-IDEOLOGICĂ

Educația politico-ideologică, parte a educației intelectuale, are sarcina de a forma oameni care să militeze pentru înfăptuirea liniei politice a partidului, convingîndu-i că țelul suprem al politicii partidului nostru îl constituie „creșterea bunăstării materiale și spirituale a maselor, asigurarea condițiilor pentru afirmarea plenară a personalității”¹.

¹ Nicolae Ceaușescu Propuneri de măsuri pentru îmbunătățirea activității politico-ideologice, de educare marxist-leninistă a membrilor de partid, a tuturor oamenilor muncii — 6 iulie 1971, București, Edit. politică, p. 7.

Educația politico-ideologică constă în studierea, înțelegerea și însușirea ideologiei marxist-leniniste și a documentelor elaborate de P.C.R., precum și în înfăptuirea neabătută a politicii interne și externe a partidului.

Ea înarmează oamenii cu principiile fundamentale ale ideologiei și politicii partidului nostru, cu teoria socialismului științific și cu principiile de bază ale marxism-leninismului.

În expunerea cu privire la programul P.C.R. din 3 noiembrie 1971 se apreciază că „transformarea oamenilor, înarmarea lor cu concepția înaintată despre viață și societate — materialismul dialectic și istoric — cu cele mai noi cunoștințe și concluzii ale științei constituie una din cele mai complicate probleme, cu mult mai grea, în multe privințe, decât dezvoltarea economiei”¹ și se recomandă ca întreaga activitate politico-ideologică de făurire a unei înalte conștiințe socialiste să se realizeze pe baza concepției despre lume a clasei muncitoare, pe baza ideologiei marxist-leniniste.

În activitatea ideologică „nu pot fi făcute concesii de la politica partidului, de la principiile marxist-leniniste”².

Ideologia clasei muncitoare și a partidului său este marxism-leninismul, o ideologie profund receptivă față de ceea ce este înaintat, progresist, care nu acceptă sub nici o formă coexistența pașnică cu concepțiile idealiste, mistice.

Ideologia societății socialiste reflectă adecvat cerințele obiective ale dezvoltării sociale și constituie o puternică forță motrică progresistă, cu rol important în unirea și mobilizarea maselor în lupta pentru construirea socialismului și comunismului.

Activitatea politică se bazează pe cunoașterea și aplicarea creatoare, în condițiile specifice ale României, a cerințelor și legilor obiective ale structurii și dezvoltării sociale, în interesul maselor largi populare.

Expunerea tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretarul general al P.C.R., privind măsurile pentru îmbunătățirea acti-

¹ Nicolae Ceaușescu Expunere cu privire la programul P.C.R., 3 nov. 1971, Editura politică, p. 16.

² Nicolae Ceaușescu Expunerea la Consfătuirea de lucru a activului de partid din domeniul ideologiei și al activității politice și cultural-educative — 9 iulie 1971. București, Edit. politică, 1971, p. 63.

vității politico-ideologice, de educare marxist-leninistă a membrilor de partid, a tuturor oamenilor muncii (iulie 1971) ca și Programul P.C.R. de educație socialistă a maselor (noiembrie 1971) subliniază importanța deosebită a muncii politico-ideologice și cultural-educative pentru mersul înainte al societății noastre.

Educația ideologică-politică se realizează prin :

a. *Predarea științelor sociale în școli.* Perfecționarea predării acestor discipline, corespunzător înaltelor cerințe ale etapei actuale și de perspectivă, se înscrie ca un obiectiv de seamă în amplul program de educație comunistă elaborat de partid în noiembrie 1971.

În ultimii ani, prin grija permanentă a conducerii partidului, au fost luate unele măsuri de îmbunătățire a conținutului programelor școlare la științele sociale și li s-a afectat un număr corespunzător de ore în planurile de învățământ.

Consfătuirea pe țară a cadrelor didactice care predau științele sociale în învățământul superior și cuvîntarea tovarășului Nicolae Ceaușescu rostită cu acest prilej (8—10 noiembrie 1972) dezvoltă și adîncesc ideile cuprinse în documentele Congresului al X-lea al P.C.R., ale Plenarei C.C. al P.C.R. din noiembrie 1971, precum și ale Conferinței Naționale a P.C.R. din 19—21 iulie 1972.

În procesul de predare a filozofiei marxist-leniniste se impune combaterea manifestărilor străine concepției noastre despre viață, înarmarea tinerilor cu metoda dialectică de analiză și cercetare a fenomenelor sociale.

În predarea economiei politice trebuie să se pună accent pe analiza problemelor actuale ale dezvoltării economico-sociale și să se cristalizeze căile de înfăptuire a programului partidului și statului privind modernizarea continuă a economiei naționale.

În predarea socialismului științific este necesar să se acorde o atenție mai mare politicii generale a P.C.R. de construire a socialismului, studierii legislației generale și a modului în care se aplică în condițiile României, a corelației, rolului și influenței lor în dezvoltarea viitoare a țării noastre. De asemenea, trebuie accentuată studierea rolului partidului în viața socială, în perfecționarea activității statului, în conducerea generală a societății.

b. Un rol deosebit în educația politico-ideologică îl au *organizațiile revoluționare*: Organizația pionierilor, Uniunea Tineretului Comunist și asociațiile studenților comuniști care au sarcina să promoveze în rîndul copiilor și tinerilor concepția despre lume și viață a clasei muncitoare, să cultive tradițiile revoluționare ale clasei muncitoare și ale partidului comunist. Aceste organizații realizează propaganda ateistă, combat misticismul, concepțiile retrograde.

Învățămîntul ideologic organizat cu elevii și studenții pe clase și ani, pe bază de dezbateri și informări politice este un mijloc eficient de educație ideologico-politică.

c. Dintre formele *muncii politice de masă* se pot folosi, în vederea popularizării și generalizării experienței pozitive, a realizărilor și atitudinilor înaintate, ca și pentru combaterea aspectelor negative: gazetele satirice, diferitele forme de agitație, activitatea brigăzilor artistice de agitație, gazetele de perete, stațiile de radio-amplificare.

d. Se menționează rolul *presei*, al emisiunilor de *radio și televiziune, literaturii, spectacolelor de teatru, operă, balet, filmelor*, creației muzicale etc. în promovarea ideologiei partidului nostru.

e. Foarte eficiente sînt *activitățile practice* în cadrul cărora elevii iau contact nemijlocit cu realitatea socială, se conving de existența relațiilor socialiste ce caracterizează orînduirea noastră.

În înfăptuirea obiectivelor educației politico-ideologice rolul conducător revine Partidului Comunist Român, care, prin întreaga sa activitate, promovează în rîndul maselor ideologia și politica marxist-leninistă și combate influența ideologiei burgheze, a mentalităților retrograde, străine principiilor eticii comuniste și spiritului de partid.

„Activitatea politico-educativă constituie o parte componentă inseparabilă a operei de edificare a noii orînduiri sociale, o preocupare de seamă a partidului și statului nostru”¹.

¹ Nicolae Ceaușescu. Propuneri de măsuri pentru îmbunătățirea activității politico-ideologice, de educare marxist-leninistă a membrilor de partid, a tuturor oamenilor muncii — 6 iulie 1971. București, Edit. politică, 1971, p. 7.

CAPITOLUL II

EDUCAȚIA MORALĂ

ROLUL ȘI ESENȚA EDUCAȚIEI MORALE

Educația morală, componentă fundamentală a educației, studiază procesul de pregătire a omului pentru a-și însuși normele morale, a-și forma convingerile, sentimentele și atitudinile, conștiința și conduita morală în lumina idealului unei societăți.

În prezent, educația morală are o însemnătate mai mare ca oricînd, ținînd seama de necesitatea formării unui om cu profunde convingeri comuniste de viață, pentru care noile principii și exigențe etice reprezintă o cerință lăuntrică.

Marxism-leninismul privește sarcinile și conținutul educației morale în legătură indestructibilă cu sarcinile comunismului; educarea unor constructori activi și conștienți ai societății comuniste presupune, în mod obligatoriu, formarea convingerilor și conduitei comuniste.

Educația morală reprezintă o condiție necesară în pregătirea omului pentru modul de viață comunist, pentru îmbinarea conștiinței a intereselor personale cu cele obștești, pentru îndeplinirea datoriei sociale, pentru folosirea rațională a bunurilor obștești, pentru participarea intensă la activitatea de autoconducere comunistă.

A învăța omul să muncească în spirit comunist înseamnă, în primul rînd, a-l convinge să muncească fără constrîngere, fiind conștient de necesitatea muncii, înseamnă a trezi și întări

interesul și dragostea față de munca pentru binele comun, a-l învăța să muncească creator, să dea dovadă de inițiativă, de spirit de înțajutorare, să păstreze disciplina în muncă, să învingă orice greutăți și piedici pe drumul spre obiectivul urmărit.

În procesul educației morale, se dezvoltă conștiința răspunderii omului pentru comportarea sa în societate, manifestată prin „înțelegerea semnificației sociale a sarcinilor asumate sau primite, a drepturilor și a datoriilor specifice statutului social al fiecăruia, precum și îndeplinirea sarcinilor, a drepturilor și datoriilor cu toată capacitatea și cu maximum de conștiinciozitate, din convingere, dintr-o trebuință interioară în afara oricărei constrîngerii exterioare”¹.

Responsabilitatea acționează în direcția slujirii patriei cu abnegație, fiind un factor de integrare creatoare în viața socială, un factor de progres social.

Educația morală nu trebuie să piardă din vedere faptul că în conștiința și comportarea oamenilor se păstrează reminiscențe ale vechilor concepții morale, ale mentalității și moralei caracteristice proprietarului particular, de exemplu: lipsa de grijă pentru avutul obștesc, disprețul față de muncă, indisciplină și dezordinea, individualismul și egoismul, hulișanismul etc. Se mai întîlnesc și astăzi fenomene negative, ca: lipsa de respect față de cel vîrstnic, minciuna, lenea, fățărnicia, lipsa de modestie, lipsa de răspundere în îndeplinirea sarcinilor încredințate, persistența superstițiilor religioase etc.

Asemenea rămășițe ale moravurilor burgheze pot să apară și la oameni care s-au născut în condițiile orînduirii socialiste, datorită relațiilor cu cei din generația vîrstnică sau chiar prin carențele serioase ale educației în școală și în familie, care pot duce uneori la lipsa de respect față de oamenii muncii și neglijență față de bunurile materiale create prin muncă.

Criteriul de apreciere a faptelor morale constă în manifestarea atașamentului deschis, izvorît din convingere, față

¹ Teodor Gal Morala, dominantă majoră a profilului personalității. În: Revista de pedagogie nr. 5, 1972, p. 11.

de cauza construirii socialismului și comunismului. Sînt considerate morale faptele care ajută construirea socialismului și comunismului, iar imorale cele care împiedică sau dăunează acestui proces.

Imoral este acela care încalcă normele și principiile moralei comuniste, chiar și pe cele elementare.

Partidul Comunist Român a dat întotdeauna o înaltă apreciere gradului de dezvoltare a conștiinței morale și atașamentului deplin al oamenilor muncii față de cauza socialismului și a subliniat importanța intensificării muncii de educare în spiritul moralei comuniste.

În expunerea făcută de secretarul general al Partidului la Plenara C.C. al P.C.R. din noiembrie 1971, cu privire la programul P.C.R., se apreciază că formarea omului nou în stare să-și făurească în mod conștient propriul său viitor este o cerință imperioasă a etapei actuale, a dezvoltării ascendente a societății românești. Viața socială organizată pe baza principiilor eticii și echității socialiste cere fiecărui cetățean să lupte cu hotărîre pentru instituirea relațiilor de colaborare și prietenie între oameni, între națiuni, împotriva exploatării și asupririi naționale și sociale, împotriva oricăror forme de înjosire a omului, combătînd influența moravurilor burgheze manifestate în primul rînd prin atitudinea față de proprietatea socialistă. „Furturile, delapidările, sustragerile de orice fel lovesc interesele tuturor oamenilor muncii, sînt acte ostile construcției socialiste; de aceea trebuie considerate, așa cum spunea Lenin, ca acte contrarevoluționare”¹.

Fenomenele de căpătuială, de înavuțire personală, favoritismul, nepotismul, spiritul individualist, de indiferență față de marile aspirații și eforturi ale poporului, sustragerea de la obligațiile profesionale și sociale, minciuna, carierismul, viața de lux prin cîștiguri ilicite, încercarea de a trăi fără muncă pe seama altora, desfrîul sînt expresii ale moravurilor și modului de viață burghez. Ele alterează grav fizionomia omului și contravin principiilor morale ale noii noastre societăți.

În expunere se arată că în munca politico-educativă trebuie să se pună accentul principal pe apărarea proprietății socialiste.

¹ Nicolae Ceaușescu Expunere cu privire la programul P.C.R. Edit. politică, 3 noiembrie 1971, p. 47.

Fiecare cetățean trebuie să-și consacre energia înfloririi socialismului, să iubească munca, să fie cinstit, curajos, demn, să lupte pentru adevăr, să ducă o viață exemplară, cu accent pe autoperfecționarea morală.

Aceste probleme sînt de mare răspundere în noua etapă a dezvoltării socialiste a României, etapă în care problema relațiilor sociale, a relațiilor dintre oameni, condiționează dezvoltarea socialistă a țării noastre, viitorul comunist al patriei. Formarea conștiinței moral-cetățenești reprezintă o cerință a procesului de perfecționare a relațiilor socialiste, de conviețuire în societate, de întărire continuă a unității noastre sociale și naționale.

Conținutul moralei comuniste poate fi sintetizat în :

- atitudinea față de cauza comună a luptei pentru comunism ;
- atitudinea față de patria socialistă, față de alte țări socialiste și față de oamenii muncii din toate țările ;
- atitudinea față de muncă și față de avutul obștesc ;
- atitudinea omului față de om.

Componentele esențiale ale educației morale comuniste sînt : patriotismul și internaționalismul socialist, umanismul socialist, atitudinea nouă față de muncă, disciplina socialistă, spiritul colectivist.

Proiectul de norme ale vieții și muncii comuniștilor, ale eticii și echității socialiste, prezentat la Conferința Națională a P.C.R. din 19—21 iulie 1972, constituie un adevărat *cod moral*, care sintetizează conținutul moralei comuniste pornind de la marile sarcini actuale ce stau în fața comuniștilor și arătînd că simburile echității este ca fiecare în parte și toți împreună să facă totul pentru a da maximum societății.

„Comunistul trebuie să reprezinte în societatea noastră un exemplu de înaltă ținută moral-politică, de devotament fierbinte și spirit de sacrificiu pentru cauza fericirii poporului, a propășirii patriei, pentru cauza socialismului și comunismului”¹.

Se consideră că datoria fundamentală a comuniștilor o constituie consacrarea întregii energii și capacități de muncă

¹ Proiect de norme ale vieții și muncii comuniștilor, ale eticii și echității socialiste, iulie 1972, București, Edit. politică, p. 4.

operei mărețe de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate.

Comunistul trebuie „să fie un exemplu de dăruire și pasiune în muncă, în activitatea creatoare, pentru făurirea valorilor materiale și spirituale ale societății”¹.

Respectarea principiilor socialiste ale muncii și lupta intransigentă împotriva încălcării lor, împotriva necinstei și abuzurilor, înalta conștiință profesională și perfecționarea neconținută a pregătirii de specialitate sînt atribute care se situează pe primul loc în lupta pentru construirea socialismului în etapa actuală de dezvoltare a țării noastre.

În relațiile dintre oameni trebuie instaurat un climat favorabil exprimării și confruntării libere a părerilor, spiritului critic și autocritic, care demonstrează intransigența față de lipsuri și neajunsuri.

Comunistul trebuie să fie un model de comportare în societate, în familie, în relațiile cu ceilalți, în toate împrejurările vieții. El trebuie „să aibă o conduită morală ireproșabilă, să manifeste combativitate necruțătoare împotriva huliganismului, a desfrîului, a oricăror vicii morale care degradează și înjosesc ființa umană”².

Dintre calitățile personale menționăm : cinstea, sinceritatea, modestia, ceea ce înseamnă netolerarea minciunii, falsității și ipocriziei, a inducerii în eroare, a sustragerii de răspunderi și îndatoriri, combaterea manifestărilor negative, ca îngîmfarea, aroganța, disprețul față de oameni.

În acest proiect este conturat profilul moral al comunistului, modelul moral spre care trebuie să tindă toți oamenii muncii, pentru a deveni cu toți militanți înflăcărați pentru fericirea propriului popor, pentru cauza socialismului și comunismului în România.

Educația morală este, în esență, *educație moral-cetățenească*, deoarece are în vedere nu numai integrarea individului în societate, ci și formarea lui ca cetățean activ care participă efectiv la organizarea și conducerea vieții sociale, la rezolvarea treburilor obștești.

Măsurile luate în țara noastră în ultimii ani și, îndeosebi Rezoluția Conferinței Naționale a P.C.R. din iulie 1972, cu

¹ Proiect de norme ale vieții și muncii comuniștilor, ale eticii și echității socialiste, iulie 1972, București, Edit. politică, p. 8.

² Op. cit., p. 13.

privire la perfecționarea organizării și conducerii vieții sociale și la dezvoltarea democrației socialiste, problemă reluată la Plenara C.C. al P.C.R. din noiembrie 1972, arată că se fac eforturi sporite de creare a cadrului organizatoric corespunzător pentru participarea activă a oamenilor muncii la conducerea conștientă a activității economico-sociale, realizându-se astfel tot mai deplin principiul socialist al făuririi de către popor a propriei sale istorii.

Frontul Unității Socialiste, care unește în rîndurile sale, sub conducerea Partidului Comunist, toate organizațiile obștești și consiliile naționalităților conlocuitoare, coordonează activitatea organizațiilor componente, stimulînd inițiativa acestora, atît în problemele specifice activității lor, cît și în problemele generale ale participării la opera de construire a socialismului.

Lărgirea democrației socialiste presupune dezbateră în rîndul maselor populare a diferitelor proiecte de legi și hotărîri, informarea cetățenilor asupra problemelor de interes general și realizarea unor acțiuni cu caracter obșteșc.

OBIECTIVELE ȘI SARCINILE EDUCAȚIEI MORALE

FORMAREA NOȚIUNILOR ȘI CONVINGERILOR MORALE

Printr-o muncă sistematică și bine organizată elevii trebuie să-și însușească noțiuni de ordin etic, să cunoască și să înțeleagă normele morale ale societății socialiste.

Caracterul conștient al comportării morale presupune formarea și dezvoltarea sistematică a reprezentărilor, noțiunilor și convingerilor morale. Conduita morală se formează în strînsă legătură cu conștiința morală. Cunoștințele și convingerile constituie o condiție esențială pentru educarea morală a elevilor. Lipsa cunoștințelor etice, neînțelegerea normelor morale comuniste exercită o influență negativă asupra comportării elevilor.

Trebuie menționat faptul că transformarea cunoștințelor în convingeri nu reprezintă un proces simplu, mecanic. Astfel, deși elevii cunosc cerințele conduitei morale, nu reușesc să

se comporte în spiritul lor, decît atunci cînd se află sub control și supraveghere.

Noțiunile morale nu trebuie să rămînă simple cunoștințe, rupte de viața elevilor. Este necesar ca profesorii să le explice, să le exemplifice, să le transforme treptat în convingeri, în motive interne, reglatoare ale conduitei lor, care determină realizarea actelor morale.

În formarea convingerilor morale prezintă importanță atît factorul rațional (cunoașterea noțiunilor morale), cît și factorul afectiv (transformarea principiului moral în cerință interioară).

EDUCAREA SENTIMENTELOR MORALE

Emoțiile și sentimentele au un rol important în trăirea și manifestarea actului moral. Motivația emoțională, fondul afectiv favorizează formarea convingerilor și deprinderilor morale. Sentimentele morale reprezintă o mare forță stimulatorie și mobilizatoare, care influențează profund convingerile și conduita. Prin dezvoltarea și educarea sentimentelor morale se urmărește, în primul rînd, formarea unor atitudini afective pozitive față de principiile și normele eticii comuniste.

O atenție specială trebuie acordată prevenirii apariției unor sentimente antisociale, legate de invidie, ipocrizie, individualism, vanitate, neîncredere etc.

Dezvoltarea și educarea sentimentelor morale este un proces complex, care presupune crearea unor situații psihologice specifice, de impresionare a elevului sub acțiunea unor stimuli puternici.

De la sentimentele morale simple, ca cele de simpatie, care au importanță la vîrsta școlară mică, trebuie să se ajungă la sentimente înalte social-politice, ca: dragostea față de patrie și partid, mîndria pentru realizările din țara noastră, ura față de dușmanii poporului. Simțindu-se participanți activi la lupta comună a oamenilor muncii, elevii trăiesc nemijlocit aceste înalte sentimente. În cazul în care nu găsesc satisfacții în îndeplinirea sarcinilor școlare, elevii manifestă neîncredere în forțele proprii, desconsiderare a activității școlare.

Pe măsura interiorizării cerințelor morale se dezvoltă conștiința de sine și sentimentul demnității personale, important factor de autoeducare și autocontrol, care trebuie dezvoltat în strinsă legătură cu spiritul de colectiv, criteriul de apreciere a valorii și demnității personale fiind modul în care individul servește și apără interesele colectivității.

FORMAREA DEPRINDERILOR ȘI A OBÎȘNUINTELOR DE CONDUITĂ MORALĂ

Procesul educației morale nu se reduce la formarea noțiunilor și convingerilor, ci include și realizarea actului moral. Faptele, acțiunile, conduita morală constituie criteriul principal în aprecierea morală a omului.

Este necesar ca prin educația morală să se asigure concordanța dintre cunoașterea modului în care trebuie să se procedeze și acțiunile respective, dintre vorbă și faptă. Aceasta presupune în primul rând organizarea justă a întregii vieți și activități desfășurate de elevi.

Copiii mici își însușesc deprinderile și obîșnuințele morale prin imitarea persoanelor din jur, la îndemnul sistematic al acestora. Ulterior, pe măsura înaintării în vîrstă, ei înțeleg semnificația actului respectiv.

FORMAREA TRĂSĂTURILOR DE VOINȚĂ ȘI CARACTER

Trăsăturile de voință și caracter asigură o conduită unitară și consecventă în spiritul moralei comuniste.

Calitățile de voință, ca : fermitatea, perseverența, spiritul de independență și inițiativa au un rol deosebit în conduita morală, îl fac pe om capabil să acționeze conform scopului fixat, să învingă obstacolele ivite.

Formarea trăsăturilor de caracter este strîns legată de activitatea voluntară.

Caracterul comunist se manifestă prin atitudinea omului față de societate (patriotism socialist și internaționalism socialist, spirit colectiv, dragoste și respect față de oameni, înțelegere, dar și exigență față de aceștia, încredere în forțele omului etc); față de muncă (aprecierea muncii ca o datorie de onoare și cinste, simț de răspundere, conștiință

zitate, disciplină, spirit creator, inițiativă etc.) și față de sine (exigență față de propria persoană, conștiința responsabilității pentru îndeplinirea obligațiilor la locul de muncă și pe plan social, demnitate, modestie, sinceritate, fermitate, consecvență etc.). La baza tuturor trăsăturilor de caracter ale omului de tip nou trebuie să stea înțelegerea clară și științifică a legilor de dezvoltare a societății, convingerea fermă despre justetea luptei pentru socialism. Se dezvoltă astfel principialitatea comunistă, care exprimă unitatea organică dintre concepție, convingeri și acțiuni.

METODICA EDUCAȚIEI MORALE COMUNISTE

Metodica educației morale cuprinde cerințele referitoare la organizarea și desfășurarea procesului educației morale, căile și mijloacele prin care se realizează, metodele de educație morală.

Educația morală este un proces complex și îndelungat, a cărui organizare presupune cunoașterea coordonatelor fundamentale ale eticii și educației morale, respectarea anumitor legități și orientarea activității, astfel încît interdependența dintre conștiința individuală și cea socială să favorizeze realizarea scopului urmărit.

Organizarea procesului de educație morală necesită realizarea unei legături strînse între școală și viață, pentru ca elevii să înțeleagă cu ușurință importanța cerințelor sociale privind conduita morală, valoarea normelor de comportare și să le aplice în viață.

Metodica educației morale fundamentează pe baze științifice această latură a educației comuniste, făcînd posibilă realizarea unității între dorință și aspirație, între decizie și comportare, între conștiința și conduita morală.

PRINCIPIILE EDUCAȚIEI MORALE

Principiile morale exprimă în modul cel mai general cerințele care trebuie respectate în organizarea și desfășurarea procesului de educație morală. Ele orientează atît formarea conștiinței morale (care include cunoașterea normelor morale și transformarea lor în convingeri), cît și conduita morală (deprinderile și obîșnuințele).

Principiile educației morale sînt idei călăuzitoare care determină orientarea și desfășurarea muncii educative, sînt cerințe în care se reflectă scopul, conținutul și orientarea nouă a muncii de educație morală. Ele conferă o bază științifică acestei activități, îi imprimă un caracter unitar, de sistem, constituie condițiile educației morale.

Cunoașterea și respectarea principiilor educației în spiritul eticii comuniste asigură realizarea unei educații morale temeinice.

Eficiența procesului educativ este garantată numai atunci cînd principiile sînt armonizate într-un sistem unitar, ale cărui componente se află într-o strînsă legătură reciprocă.

a. *Principiul orientării politico-ideologice a educației morale* este foarte important, pentru că indică direcția de dezvoltare a întregii activități educative. Acest principiu exprimă cerința ca educația morală să fie orientată spre realizarea sarcinilor impuse de societate, să fie legată de practica construirii socialismului. Înțelegînd just fenomenele sociale, elevii vor acționa pe baza unor convingeri morale puternice, devenind constructori conștienți și activi ai socialismului, atașați intereselor poporului. Potrivit acestui principiu, însușirile morale apar ca un rezultat firesc al angrenării elevilor în viața societății. Ele decurg din modul de viață comunist și, în același timp, fac posibilă integrarea în acest mod de viață.

Este important ca pedagogul să înțeleagă că prin educație morală nu formează orice fel de oameni, ci pregătește viitorii comuniști care trebuie să-și consacre întreaga energie și capacitate de muncă construirii societății comuniste.

Orientarea politico-ideologică a educației morale presupune înțelegerea justă a liniei politice adoptate de partid în diferite momente și împrejurări, respectarea indicațiilor și hotărîrilor partidului, transpunerea lor în practică.

b. *Principiul educației pentru, în și prin colectiv* se opune egoismului și individualismului caracteristic moralei burgheze, generat de existența proprietății particulare.

El izvorăște din caracterul relațiilor de producție socialiste — de colaborare și ajutor reciproc — care au la bază existența proprietății socialiste colective asupra mijloacelor de producție.

Orice om al societății socialiste face parte dintr-un colectiv; în orice împrejurare el trebuie să se simtă membru al acestuia, să împartă cu tovarășii de muncă bucuriile și necazurile.

Educația elevilor *pentru colectiv* înseamnă formarea lor în spiritul solidarității și ajutorului reciproc, dezvoltarea capacității de a-și subordona interesele individuale celor colective, de a-și însuși înalta conștiință a datoriei sociale, punîndu-și serviciile în slujba colectivității.

Deoarece educația pentru colectiv situează colectivitatea pe primul plan, omul aspiră la viața de colectiv și se simte bine în cadrul acestuia.

Educația *în colectiv* exprimă ideea că în procesul educației morale colectivul reprezintă forma de bază a organizării acesteia, cadrul, mediul în care se desfășoară activitatea educativă. Așa cum spunea Marx, „numai în cadrul colectivității individul capătă mijloacele care îi dau posibilitatea unei dezvoltări multilaterale a aptitudinilor sale“¹.

În activitatea comună, elevul se convinge de necesitatea consacrării forțelor sale cauzei comune și înțelege frumusețea acestei consacrări.

Educația *prin colectiv* este realizată cu ajutorul colectivului, care reprezintă o forță activă de educare a fiecărui membru, în sensul modelării lui conform scopurilor propuse, al stimulării și dirijării activității individuale.

c. *Principiul caracterului activ al educației morale* se referă la unitatea care trebuie să se stabilească între conștiință și conduită morală, între ideile, convingerile, sentimentele morale ale elevului și acțiunile lui. Unitatea între vorbe și fapte presupune angrenarea sistematică și continuă a elevilor în activități concrete, în acțiuni practice care să le ofere prilejul de a-și manifesta trăsăturile morale.

Engels indica drept condiție pentru educația morală a tineretului participarea lui activă la lupta revoluționară și la construirea noii societăți, precizînd că: „O persoană se caracterizează nu numai prin ceea ce face, ci și prin felul cum o face“².

¹ K. Marx și Fr. Engels Opere, vol. 3, București, Editura politică, 1968, p. 76.

² K. Marx și Fr. Engels Despre artă și literatură, București, ESPLP, 1953, p. 149.

Omul nu trebuie judecat după ceea ce spune, ci după faptele sale.

d. *Principiul îmbinării exigenței cu respectul și stima față de om* a fost formulat de pedagogul sovietic A. S. Makarenko : „cît mai multe cerințe și, în același timp, cît mai mult respect față de om”¹.

A fi exigent înseamnă a formula cerințe și a urmări îndeplinirea lor.

Termenul exigență își are originea în latinescul *exigo*, care înseamnă a impune, a cere, a pretinde. Noțiunea de exigență nu se reduce la o simplă pretenție, ci reprezintă o cerință impusă pe un ton imperativ și categoric, care nu admite discuții.

Exigența poate veni din interior (exigența față de sine) sau din afară (exigența pedagogului față de elevi). Ea are la bază conștiința propriei valori și a valorii celorlalți, sentimentul demnității personale și umane, încrederea și respectul față de sine și față de alții.

Cerințele sînt sarcini pe care elevii trebuie să le îndeplinească ; ele se referă la obligațiile școlare privind învățătura și atitudinea în timpul lecțiilor, dar și la relațiile cu colegii, atitudinea față de profesori, părinți, alți oameni, față de societate, comportarea în școală și în afara acesteia.

În munca de educație morală sînt eficiente numai acele cerințe care solicită eforturi din partea elevilor și au un caracter mobilizator. Pentru aceasta, cerințele trebuie să fie concrete, raționale, formulate clar, legate de preocupările și activitatea colectivului.

Ele trebuie introduse în munca de educație morală, respectîndu-se o anumită gradăție și dozare.

Cerințele se formulează în mod afirmativ, nu sub formă de interdicție.

Pentru a fi eficiente, ele trebuie integrate într-un sistem clar, adaptat particularităților fiecărei vîrste și caracteristicilor individuale. De asemenea, este necesar ca la baza lor să se situeze experiența morală personală.

Important este ca elevul să înțeleagă nu numai conținutul cerințelor, dar și necesitatea lor, să dorească să le realizeze.

¹ A. S. Makarenko Opere pedagogice alese, vol. I, Editura de stat de pedagogie și psihologie, 1949, p. 82.

Adeziunea elevului față de cerințe este una din condițiile succesului în munca educativă. Dacă acesta răspunde la cerințe fără a fi convins de necesitatea lor, înseamnă că se supune datorită constrîngerii exercitate din exterior de către pedagog. În cazurile în care nu va mai fi observat și controlat, comportarea lui va fi complet diferită, deci munca educativă va avea un caracter formal și ineficient.

Îmbinarea exigenței cu respectul și stima față de om rezultă din cunoașterea personalității acestuia, a trăsăturilor sale esențiale, pozitive și negative, a capacității fizice și intelectuale. Respectul și stima față de om se manifestă în cazul în care cerințele sînt adaptate posibilităților individuale și exprimă încrederea pedagogului în capacitatea elevilor săi.

Un bun pedagog stabilește cerințele nu numai în conformitate cu particularitățile elevilor, dar și cu specificul activității colectivului și, atunci cînd este posibil, solicită colectivul pentru formularea exigențelor și urmărirea respectării lor.

Exigența presupune o anumită măsură în munca educativă : nici exagerarea, exprimată prin asprime și nemulțumire, dar nici tolerarea abaterilor și greșelilor.

Principiul îmbinării exigenței cu respectul și stima față de om se referă nu numai la formularea cerințelor, sarcinilor, ci și la controlul îndeplinirii lor, condiție a formării deprinderilor și obișnuințelor de conduită morală și a dezvoltării capacității de autocontrol.

Aplicarea acestui principiu impune pedagogului exigență față de propria conduită morală, pentru a constitui un exemplu de înaltă ținută morală.

e. *Principiul sprijinirii pe elementele pozitive ale personalității elevilor în vederea înlăturării celor negative* exprimă optimismul, umanismul socialist caracteristic pedagogiei științifice.

Pentru aplicarea acestui principiu este importantă și necesară cunoașterea profundă a particularităților individuale.

Principiul pornește de la ideea că în conduita oricărui elev există elemente pozitive pe care trebuie să se sprijine munca educativă. Sarcina pedagogului constă în descoperirea și dezvoltarea acestora. Este greșită tendința unora de a sesiza numai elementele negative din comportarea elevului. Ținînd seama de faptul că în majoritatea cazurilor lipsurile coexistă cu unele calități, este necesar ca pedagogul să se apropie de

elev, să-l cunoască în manifestările lui cât mai variate (la școală, în familie, pe stradă, în relațiile cu prietenii, în organizația de pionieri sau U.T.C. etc.), și să aibă încredere în posibilitățile lui de a-și schimba și îmbunătăți continuu conduita, ca urmare a unei influențe educative favorabile.

Pedagogul trebuie să folosească, în procesul educației, trăsăturile pozitive, recunoscându-le valoarea, încurajându-le, antrenându-i pe elevi în anumite activități, în scopul evidențierii și consolidării acestora. Calitățile morale constituie temeiul lichidării trăsăturilor și manifestărilor negative. Folosind calitățile, putem înlătura lipsurile; de exemplu, dacă un elev este slab la învățătură, dar are rezultate foarte bune în activitatea sportivă, îi putem încredința sarcini în competiții, condiționându-i participarea de îmbunătățirea situației la învățătură.

Pedagogul trebuie să fie înșuflețit de încredere în posibilitățile elevului, oricât de neînsemnate ar fi acestea. A.S. Makarenko vorbește chiar despre riscul pedagogic: să ai încredere în ceea ce este bun în om, chiar mai mult decât este cazul, să riști acordându-i încredere.

f. *Principiul considerării particularităților de vîrstă și individuale* se bazează, ca și principiul precedent, pe cunoașterea caracteristicilor psihologice ale elevilor, pentru a stabili în conformitate cu acestea, conținutul și metodele educației morale.

Deși sarcinile educației morale sînt generale, nivelul lor de realizare este diferit de la o perioadă de vîrstă la alta, rezolvîndu-se în mod treptat. Conținutul concret, formele și metodele educației morale se schimbă în raport cu vîrsta. Astfel, cu cît elevii sînt mai mici, cu atît mai mare va fi ponderea acordată conduitei morale, lăsîndu-se pe plan secundar teoria, și invers. La vîrsta școlară mică se predau noțiunile morale de bază și se formează deprinderile elementare de conduită civilizată; ulterior deprinderile și obișnuințele de comportare devin tot mai complexe și se integrează în sisteme din ce în ce mai stabile. Noțiunile morale își largesc conținutul și se asociază cu altele, iar deprinderile găsesc în ele un suport adînc și se extind asupra unor sectoare noi.

Sarcinile muncii educative trebuie dozate și adaptate nu numai la particularitățile de vîrstă, ci și la cele individuale. Acestea impun tratarea diferențiată a elevilor, bazată pe cu-

noașterea profundă și multilaterală a particularităților individuale.

g. *Principiul unității, continuității și consecvenței.* Unitatea de cerințe și de acțiuni se referă la convergența tuturor factorilor educativi.

Realizarea unității de acțiune presupune organizarea muncii educative pe baza acelorași cerințe.

În școală, unitatea de cerințe se realizează prin respectarea prevederilor regulamentului de ordine interioară de către întreg personalul școlii.

Măsurile întreprinse în cadrul școlii trebuie să aibă un caracter general pentru toți elevii.

Unitatea de cerințe și de acțiune se realizează și între școală și ceilalți factori educativi, prin aceea că în societatea noastră, școala, familia, instituțiile cultural-educative (teatrul, cinematograful, presa, literatura, radio-televiziunea, casele de cultură, cluburile tineretului etc.) urmăresc aceleași obiective în educația morală. Toți acești factori se sprijină reciproc și contribuie împreună la formarea omului nou, constructor al socialismului.

Unitatea se referă la extinderea cerințelor la toți factorii educativi, în perspectivă sincronică (în același timp).

Continuitatea în munca educativă constă în urmărirea sistematică și înfăptuirea succesivă a obiectivelor educației în spiritul moralei comuniste. Ea privește fenomenul educațional, ca și consecvența, în perspectivă diacronică (în timp), și implică toți factorii educativi.

Scopul educației morale nu se realizează dintr-o dată, ci în decursul anilor. Elementele de comportare morală: noțiunile, sentimentele și deprinderile — trebuie introduse treptat, apoi lărgite și consolidate neîncetat, pînă la însușirea lor temeinică.

Deprinderile și obișnuințele de comportare morală trebuie consolidate prin exercițiu chiar și după ce au fost formate, deoarece, în caz contrar, ele se sting, dispar.

Pentru a realiza continuitatea în munca educativă, este necesar ca pedagogul să cunoască stadiul educației morale a elevilor care-i sînt încredințați și să continue pe o treaptă superioară această activitate.

Consecvența se referă la conținutul și la metodele muncii educative și constă în stabilitate și constanță, în conformitate cu o anumită direcție de desfășurare a procesului educativ; în plus este strins legată și de principialitatea comunistă. Consecvența este necesară în timp: întotdeauna, în orice împrejurare, pedagogul trebuie să fie la fel de exigent și să folosească aceleași criterii de apreciere în înfăptuirea cerințelor formulate. Consecvența presupune și concordanța dintre vorbă și faptă, știut fiind că inconsecvența generează fluctuații în conduita elevilor.

METODELE EDUCAȚIEI MORALE

Metodele de educație ocupă un loc important în metodică educației în spiritul moralei comuniste. Ele sînt modalități de lucru prin care profesorul le formează elevilor noțiuni, sentimente și convingeri morale, deprinderi și obișnuințe de conduită morală, conștiința și conduita comunistă.

Metodele de educație în spiritul moralei comuniste sînt cu totul diferite de cele utilizate în educația morală în celelalte orînduiri sociale. Superioritatea lor este determinată de scopul și sarcinile educației comuniste. În societatea noastră, educația morală se realizează prin convingere, și nu prin constrîngere. Ea formează oameni conștienți și activi, care acționează nu pentru că sînt obligați, ci pentru că înțeleg necesitatea unei anumite comportări. Motivația interioară, convingerile devin factori mobilizatori în activitate.

Alegerea metodelor de educație morală se face în funcție de scopul, sarcinile și particularitățile procesului de educație morală, de particularitățile de vîrstă și individuale ale elevilor.

Fiecare metodă are o valoare relativă și ridică anumite cerințe și condiții în aplicare. Metodele de educație morală sînt constituite într-un sistem; ele nu sînt folosite izolat, ci împreună.

În cadrul metodei de educație putem utiliza procedee variate, adecvate. Procedeele este un mod de lucru subordonat metodei, fiind inclus în aceasta. Principalele metode de educație morală sînt: *convingerea, exemplul, aprobarea și deaprobarea (recompensa și pedeapsa)*.

1. **Convingerea** este metoda fundamentală de educare a elevilor în spiritul moralei comuniste. Ea asigură realizarea

procesului de formare a conduitei morale pe cale conștientă. În această situație elevul acționează convins de necesitatea unei anumite comportări, orientîndu-se just, înțelegînd ceea ce este moral și ceea ce este imoral din punct de vedere al eticii comuniste.

Ca metodă, convingerea constă în formarea reprezentărilor și noțiunilor morale, dezvăluirea conținutului, esenței și sensului anumitor norme și principii de conduită morală, *înțelegerea* acestora. De asemenea, ea implică prezența unor sentimente puternice care susțin aceste principii de conduită și *năzuința* de a le traduce în fapte.

Spre deosebire de cunoștințele și ideile morale, convingerile morale reprezintă nu numai înțelegerea acestora, ci și *acceptarea* lor, transformarea lor în mobiluri interioare ale acțiunilor și faptelor morale, *adeziunea* conștientă la traducerea lor în viață.

Prin metoda convingerii se realizează procesul de transformare a cunoștințelor în convingeri, ceea ce este esențial în munca educativă.

Valoarea metodei convingerii este accentuată de faptul că ea acționează atît asupra reprezentărilor și noțiunilor, cît și asupra sentimentelor și voinței.

Dintre *procedeele* utilizate pentru formarea convingerilor morale, mai importante sînt:

a. *Explicația* îl ajută pe elev să înțeleagă sensul și motivele pentru care trebuie să îndeplinească anumite cerințe. În explicație sînt argumentate logic cerințele față de comportarea morală a elevului și este lămurită esența normelor morale. Pedagogul procedează inductiv, ajungînd la concluzii și generalizări pe baza faptelor cunoscute de elev și a situațiilor concrete, sau deductiv, aplicînd legile și regulile morale în prezentarea faptelor, analizînd cauzele.

Prin explicație se poate clarifica conținutul unor citate și maxime, al unor proverbe și zicători.

Explicațiile se pot include în conținutul lecțiilor, atunci cînd materialul predat permite să se facă referiri la anumite idei și sentimente morale.

Explicația ia forme diferite în funcție de nivelul de pregătire a elevilor.

O formă a explicației frecvent utilizată este *lămurirea*, prin care pedagogul îi arată elevului cum trebuie să procedeze pentru a avea o conduită morală corespunzătoare, care sînt cauzele care au generat unele lipsuri etc. Lămurirea se bazează pe analiza unor fapte și situații concrete. Ea nu trebuie să se transforme într-o lecție de morală — caracteristică școlii burgheze — în cadrul căreia elevul este dojenit și apostrofă, ci este necesar să facă apel la puterea lui de înțelegere, la emoții și sentimente.

b. *Convorbirea etică* este o discuție între pedagog și elev sau colectiv; este deci *individuală* sau *colectivă*, se poate desfășura între patru ochi sau în prezența altor persoane: părinți, colegi etc. Ca și explicația, convorbirea etică oferă posibilitatea de aprofundare a cunoștințelor și noțiunilor morale, de informare în domeniul moralei comuniste.

Scopul acestor convorbiri constă în: clarificarea principiilor morale, cunoașterea conținutului și normelor etice, a dinamicii și interrelației dintre acestea; consolidarea convingerilor morale, formarea judecăților morale, a opiniei colective și personale, a intransigenței și principialității în domeniul moralității.

Convorbirea etică este folosită în procesul de învățămînt, la orele de dirigiență. Ea se desfășoară în școală, în activitatea în afara clasei și, de asemenea, în activitățile extrașcolare, în munca de cunoaștere și de îndrumare directă a elevilor de către profesor, părinți, instructorul de pionieri, activistul U.T.C., P.C.R., personalități reprezentative ale societății noastre etc.

Pentru ca să creeze posibilitatea de manifestare deschisă a gândurilor și părerilor elevului, convorbirea etică impune tact și pricepere din partea pedagogului.

Asemenea discuții trebuie organizate periodic, nu prea des și mai ales atunci cînd se petrec evenimente deosebite în activitatea elevului sau a clasei. Convorbirea se desfășoară pe baza unei tematici și nicidecum la întîmplare. Temele trebuie alese în așa fel încît să-i intereseze pe elevi, să-i impresioneze și să-i determine să adopte o conduită justă în viață. Se poate porni de la o întîmplare, un succes sau insucces, o problemă ivită în fața clasei, un eveniment politic. Altfel, punctul de plecare poate fi o carte citită, un spectacol vizionat etc.

Convorbirea etică are întotdeauna un caracter concret, se referă la o anumită împrejurare. Ea trebuie să dureze puțin și să se încheie cu concluzii accesibile înțelegerii elevilor, concluzii care să devină ulterior adevărate reguli de purtare. În cazul în care se discută teme mai pretențioase, ele pot lua forma unor dezbateri.

O formă deosebită a convorbirii etice o constituie *discuția întîmplătoare* purtată cu elevi în recreație, pe stradă, în excursii etc. Ea prezintă avantajul că este mai degajată, mai liberă și spontană, contribuind la apropierea elevului de pedagog. Asemenea discuții sînt eficiente, deoarece pot întări anumite păreri sau combate unele idei greșite.

c. *Referatele* pe teme morale alcătuite de elevi și *conferințele etice* ținute de profesori pun în discuție unele probleme de morală, referitoare la viața elevilor, de exemplu: comportarea civilizată, cinstea, sinceritatea, modestia, opinia publică, disciplina conștiință etc. Ele trebuie să sesizeze esențialul, să convingă prin argumente și exemple.

d. *Studiul biografiei oamenilor de seamă* din domeniul științei, culturii, artei, relevă însușirile de bază ale personalității lor, calitățile de voință și de caracter, convingerile, concepția despre lume și viață. Biografia acestor oameni scoate în evidență modul lor de viață, lupta cu greutățile, spiritul de sacrificiu, inițiativa. Deosebit de importante sînt biografiile eroilor clasei muncitoare, care au luptat cu abnegație pentru cauza comunismului, animați de un spirit revoluționar militant, care și-au menținut convingerile comuniste și au rezistat eroic în fața terorii, în condițiile orînduirii capitaliste. Mobilizatoare sînt și biografiile oamenilor zilelor noastre, distinși cu titlul de eroi ai muncii, oameni care se dăruiesc prin munca lor operei mărețe de construire a socialismului în țara noastră.

e. *Analiza activității* reliefează aspectele pozitive și negative din viața elevilor, prin intermediul *criticii* și *autocriticii*. Analiza presupune bună intenție, sinceritate, cinste, dorința de a progresa, hotărîrea de a lichida lipsurile. În acest fel, ea dezvoltă spiritul combativ și mobilizează forțele creatoare ale elevilor. Recunoașterea greșelilor înseamnă primul pas spre înlăturarea lor, spre îmbunătățirea activității.

Partidul Comunist Român a folosit întotdeauna critica și autocritica în educarea membrilor săi, a tuturor oamenilor

muncii. Raportul la Congresul al X-lea al P.C.R. subliniază că „critica și autocritica constituie în societatea noastră un puternic instrument al progresului social; ele ne ajută să adoptăm hotărârile cele mai juste, să îndreptăm măsurile greșite, să acționăm în conformitate cu cerințele vieții, cu interesele întregului popor...”¹.

Toate aceste procedee de convingere se folosesc în scopul înțelegerii conținutului normelor morale, importanței și necesității respectării lor. Ele stau la baza formării conștiinței morale și a realizării unei conduite adecvate.

2. **Exemplul** este metoda de educație care le oferă elevilor modele de conduită morală. Îmbinat în mod special cu convingerea, exemplul are un rol deosebit de important.

Marea putere educativă a exemplului se datorește, în primul rând, caracterului său concret, intuitiv, care corespunde înclinațiilor elevilor de a imita atitudinea celor din jur.

Pedagogul atrage atenția elevului asupra exemplelor pe care trebuie să le imite și apoi îl pune în situația să încerce ca prin propria comportare să se apropie cât mai mult de modelul prezentat. În fragedă copilărie exemplul joacă rolul de material intuitiv; gradul de cunoaștere al copilului fiind foarte scăzut, el poate fi convins numai prin folosirea exemplului concret. Fixând atenția elevului asupra modelului arătat, pedagogul își propune ca el să încerce să-l reproducă. Pentru că puterea de discernămint a copilului este mai mică, predominând imitația, se recomandă ca în munca de educație să fie folosite exemplele pozitive, pentru ca elevul să înțeleagă, în primul rând, cum trebuie (și nu cum nu trebuie) să se comporte. Acest lucru este posibil în cazul în care exemplele sunt prezentate intenționat ca model.

Rolul exemplului este diferit în funcție de treapta de dezvoltare a elevului. Astfel, în adolescență, exemplele intenționate produc o impresie mai slabă. Elevul își dă seama că ele au fost alese în mod special și observă că, uneori, comportarea adulților este în contradicție cu recomandările făcute. La această vîrstă, elevul are nevoie nu numai de asemenea exemple, ci dorește ca întreaga comportare a adulților și, în primul rând a profesorilor și părinților, să fie un model de conduită. Asupra adolescentului și tînărului produc impresie puternică

¹ Nicolae Ceaușescu. Raport la cel de al X-lea Congres al P.C.R., Editura politică, 1969, p. 77.

faptele de fiecare zi pe care le observă fără să vrea, dar pe lângă care nu trece indiferent. El adoptă o atitudine conștientă și critică față de modele și le imită pe baza unei selecții prealabile.

Pedagogul găsește exemple educative de conduită în viața clasei, a școlii, în viața de familie sau socială, în operele literare, în piesele de teatru, în filme etc.

Cazurile negative pot fi analizate, scoțindu-se în evidență consecințele conduitei necorespunzătoare, urmările nefavorabile în dezvoltarea individului și a colectivității.

În prezentarea organizată a unor acțiuni exemplare trebuie să se includă atitudinea comunistă a oamenilor față de muncă, față de societate și față de sine.

Convingătoare sînt exemplele din viața oamenilor muncii, a comuniștilor, care participă activ și conștient la construirea societății socialiste. Modul lor de viață, stilul de muncă și succesele obținute ilustrează trăsăturile morale ale omului nou.

Cele mai adînci urme în conștiința elevilor sînt lăsate de *exemplul pedagogului*, al învățătorului, al dirigintelui, al profesorului. Acesta reprezintă o pildă vie care-l călăuzește pe elev în viața și în comportarea lui morală.

Elevul va crede în seriozitatea și sinceritatea convingerilor pedagogului, dacă acestea sînt întărite printr-o conduită morală corespunzătoare. Principiile etice enunțate de pedagog trebuie să fie în deplină concordanță cu propriile sale fapte. Este necesar ca el să se controleze permanent și, pe cît posibil, să nu comită acte negative, iar cînd acestea se produc să-și recunoască greșelile pentru ca elevii să nu urmeze exemplul negativ. Pentru a-i educa pe elevi, pedagogul trebuie să se educe pe sine însuși.

Exigența mereu sporită față de sine, față de pregătirea profesională, integritatea caracterului său moral stau la baza prestigiului și autorității pedagogului.

Exemplul părinților, atitudinea lor față de diverse întîmplări și evenimente, față de muncă, față de bunul obștesc, față de alți oameni etc. influențează comportarea copilului, sînt argumente hotărîtoare în ceea ce privește motivarea conduitei acestuia.

Pentru copil are însemnătate fiecare gest al părintelui, felul cum se îmbracă, cum vorbește cu semenii și despre aceștia, cum se poartă cu prietenii etc.

Important este ca elevii să găsească exemple demne de urmat în faptele și vorbele tuturor adulților din jurul lor. Pentru că viața le oferă și exemple negative, pedagogul trebuie să le formeze convingeri morale temeinice, astfel încât ei să opună rezistență și să lupte prin forțe proprii împotriva exemplelor negative.

Prezentate clar, bine explicate și analizate, exemplele pozitive sînt adoptate de către elev, iar cele negative sînt evitate.

Efectul exemplului este cu atît mai mare, cu cît face apel nu numai la capacitatea de înțelegere, ci și la latura afectivă, trezind încrederea în sine, dorința, bucuria, mîndria de a se comporta într-un anumit fel.

3. **Exercițiul** constă în repetarea conștientă și sistematică a unor activități cu scopul fixării lor în deprinderi și obișnuințe de conduită morală. Metoda exercițiului îl ajută pe elev să transforme în deprinderi și obișnuințe de conduită morală năzuințele și dorințele de a săvîrși fapte morale, dezvoltate prin metoda convingerii și prin exemplu.

Exercițiul moral este metoda prin care i se formează elevului anumite modalități de comportare morală, fiind pus în situația de a acționa în conformitate cu convingerile, realizînd unitatea între **vorbă și faptă**.

Valoarea educativă a metodei exercițiului rezultă din confirmarea practică a justetei normelor de conduită și a convingerilor morale însușite de elevi, contribuind nu numai la formarea deprinderilor și obișnuințelor morale, ci și la clarificarea și îmbogățirea noțiunilor etice, la dezvoltarea sentimentelor morale, la consolidarea calităților morale.

Exercițiul moral se realizează în întreaga activitate a elevului, în principal prin învățatură, la care se adaugă celelalte activități desfășurate în școală și în afara școlii. Orice muncă bine organizată influențează dezvoltarea morală a elevului, de exemplu : efectuarea sistematică și conștientă a temelor, rezolvarea anumitor sarcini, învingerea unor greutăți, respectarea regulilor de purtare, îndeplinirea unor îndatoriri și obligații etc. Exercițiul se prezintă ca un sistem de măsuri cu grad diferit de complexitate, de la exercițiile simple, de exemplu,

actele de politețe, pînă la cele complexe — acțiunile de utilitate socială.

Exercițiile de conduită morală sînt eficiente dacă îndeplinesc următoarele *cerințe pedagogice* :

- să aibă scop precis și o motivație corespunzătoare ;
- să fie alese în funcție de particularitățile de vîrstă ale elevilor ;
- să fie dozate și eșalonate ;
- să fie organizate și controlate sistematic ;
- din desfășurarea activităților respective să rezulte reguli și cerințe morale pe care elevii să le respecte.

Exercițiul trebuie să fie o acțiune conștientă și nu o imitare mecanică. Pentru aceasta este necesar ca pedagogul să explice esența noțiunii morale, importanța și sensul deprinderii sau obiceiului moral în curs de formare, să demonstreze acțiunea, să formuleze cerințele în mod limpede și categoric.

După ce elevii și-au format reprezentarea datoriei, se urmărește respectarea conștiințioasă a acesteia, consolidarea acțiunii prin îndeplinirea cerințelor și sarcinilor stabilite.

La baza exercițiului stă organizarea activității elevului și a modului său de viață.

Regimul de viață asigură condițiile necesare exersării comportării morale, prin repetarea continuă și organizată a unor acte de conduită.

Prin regim se înțelege ordinea de viață a unui om, a unei familii, a unei colectivități. Aceasta se poate stabili în mod spontan în virtutea unor obiceiuri și tradiții sau în mod intenționat pe baza unor principii și reguli științifice.

Regimul familial, în care se încadrează copilul încă de la naștere, este foarte important în viața și educația lui. Pe lîngă acțiuni, ca : ora de trezire și de culcare a membrilor familiei, ora mesei, timpul de muncă, de odihnă și de distracție, regimul familial include și anumite cerințe față de conduita fiecărui membru în relațiile cu ceilalți.

Regimul școlar cuprinde orarul lecțiilor și al recreațiilor, ordinea interioară în școală, întregul sistem de activitate educativă din punct de vedere al coordonării tuturor măsurilor educative, al planificării și al unității lor. Caracterul organizat al activității școlare, existența unei ordini generale îi disciplinează pe elevi și le dezvoltă perseverența în învățatură și muncă.

O importanță deosebită în formarea morală a elevilor o are regulamentul de ordine interioară aprobat de Ministerul Educației și Învățământului. Regulile pentru elevi exprimă cerințele în legătură cu conduita lor în clasă, în recreație, în relațiile cu profesorii, în relațiile dintre ei, cu comportarea lor în locurile publice, față de părinți, față de persoanele în vîrstă etc.

Regimul *social* este constituit din măsurile de ordin administrativ sprijinite de opinia publică, privind comportarea elevului atunci cînd nu se exercită controlul și supravegherea școlii și a familiei: pe stradă, în locurile publice etc. Adulții trebuie să încurajeze conduita morală demnă și, mai ales, să ia atitudine față de comportarea necorespunzătoare a unor elevi: grosolanie, lipsă de respect, fumat, consum de alcool etc.

Unitatea cerințelor în cadrul regimului de viață, în familie, în școală și în societate îl deprinde pe elev să respecte regulile stabilite, să nu se abată niciodată de la ele.

Importanța psihologică a regimului constă în asigurarea caracterului de permanență, prin realizarea legăturilor temporare.

Regimul își poate justifica pe deplin importanța numai dacă există un control sistematic asupra respectării lui de către elevi, la care se adaugă autocontrolul acestora.

4. **Aprobarea și dezaprobarea** sînt metodele prin care i se demonstrează elevului dacă purtarea sa corespunde sau nu principiilor și cerințelor moralei comuniste. Ele au o mare valoare educativă, deoarece promovează trăsăturile pozitive, le combat pe cele negative și contribuie la dezvoltarea capacității de autoapreciere și a sentimentului datoriei.

Folosirea aprobării și dezaprobării în munca educativă, în societatea socialistă, se bazează pe faptul că pentru fiecare membru al colectivului are un rol considerabil părerea celorlalți, opinia publică.

Aprobarea este recunoașterea și aprecierea pozitivă a conduitei elevilor. Prin aceasta, pedagogul le oferă elevilor o satisfacție morală, le întărește încrederea în forțele proprii și le stimulează dorința de a-și consolida succesele, de a efectua în continuare acțiuni laudabile. Elevii își formează astfel convingerea că succesul muncii lor depinde de ei înșiși.

Aprobarea subliniază ceea ce este pozitiv în elev, îi îndreaptă atenția asupra părților bune ale personalității lui, contribuind astfel la întărirea liniei pozitive de conduită. În cazul elevilor de liceu este recomandabil ca aprobarea să se facă în legătură cu perspectivele tinărului, cu orientarea școlară și profesională, subliniindu-se rezultatele și calitățile care îi sînt necesare în acest scop.

Aprobarea se realizează prin *recompense*, care pot avea forme diferite, de exemplu, lauda, evidențierea, premiarea etc.

Lauda adusă unui elev, unui grup de elevi sau clasei este o formă de aprobare prin care pedagogul evidențiază jutețea acțiunilor, dar și satisfacția sa personală în legătură cu aceasta. Lauda exprimată verbal de pedagog îi produce o mare bucurie elevului, are un ecou puternic în conștiința lui.

Evidențierea constă în sublinierea aspectelor pozitive din conduita unuia sau mai multor elevi. Ea poate fi făcută verbal de către pedagog (profesor, diriginte, director) în fața colectivului (clasă, școală), sau scris, prin relatări la gazeta de perete, în revistele școlii etc.

Premierea se realizează diferit, prin oferirea distincțiilor, diplomelor, medaliilor etc., prin daruri (cărți, albume, echipament sportiv etc.) și prin acordarea dreptului de a participa, în mod gratuit, la excursii, sau de a viziona spectacole, competiții sportive etc. Unele forme de premiere produc, pe lângă satisfacția morală de prim ordin, și o oarecare satisfacție materială.

Se mai pot folosi și alte forme, ca: *mulțumirea* adresată de pedagog unor elevi pentru fapte remarcabile care măresc prestigiul școlii, *încredințarea unor sarcini de răspundere* etc.

Dezaprobarea se folosește atunci cînd comportarea nu corespunde cerințelor. Ea exprimă aprecierea nefavorabilă, negativă a acțiunilor elevilor, urmărind prevenirea și combaterea unor deficiențe de conduită. Prin dezaprobare pedagogul atrage atenția elevului asupra abaterii de la normele morale și asupra necesității de a-și corecta atitudinea. Dezaprobarea se realizează prin *pedepse*. În consecință, pedeapsa are pe de o parte rol inhibitor în dezvoltarea unor însușiri negative, iar pe de alta, un rol favorizant, care determină consolidarea însușirilor pozitive ale personalității.

Rolul pedepsei constă în corectarea comportării.

Spre deosebire de școala burgheză, în care pedeapsa este o încercare de intimidare a elevului sau de răzbunare a pedagogului pentru actele săvârșite de acesta, cu scopul de a obține o supunere oarbă, prin constrângere, de cele mai multe ori fizică, în școala societății socialiste, pedeapsa este o metodă subordonată convingerii, fiind folosită numai atunci când metoda convingerii nu dă rezultate. Pedeapsa nu trebuie să fie un act de răzbunare, o metodă de represiune, ci o metodă de acțiune morală prin care elevii să fie convinși de incorectitudinea actelor lor.

Valoarea educativă a dezaprobării rezultă din faptul că îl pune pe elev în situația de a-și da seama că a greșit, împiedicând repetarea faptelor interzise. Se dezvoltă astfel și sentimentul răspunderii.

Cu ajutorul dezaprobării se formează la elevi priceperea de a învinge înclinațiile și obiceiurile negative, deprinderea de a gândi înainte de a acționa, capacitatea de a întrezări consecințele, de a preveni și îndrepta înclinațiile rele. Pe ceilalți membri ai colectivului, dezaprobarea îi ajută să evite greșeala săvârșită de colegi.

Această metodă se folosește pentru dirijarea și corectarea conduitei elevului, semnalând primejdiile care îl amenință și pe care trebuie să le evite.

Pedeapsa nu trebuie aplicată numai pentru frinarea unor acțiuni necorespunzătoare, ci și pentru formarea unor deprinderi și obiceiuri pozitive. Ea determină o inhibare, o stagnare bruscă în manifestarea unui comportament necorespunzător, dar oprirea nu este o stare de durată; este necesar ca după ea să urmeze o activitate de formare a aspectelor pozitive de comportament. De obicei, elevul vinovat îndeplinește bucurios orice însărcinare din partea profesorului sau a colectivului, în primul rând pentru că vrea să se reabiliteze, în al doilea rând pentru că oprirea comportării prin pedeapsa acordată are drept consecință o mai mare maleabilitate.

Pedeapsa trebuie să urmărească întotdeauna un scop pedagogic precis și să fie astfel concepută, încât să rezolve definitiv conflictul creat.

În unele cazuri de abatere, nu trebuie să fie aplicate pedepse, de exemplu atunci când cauza a constatat în *nepricepere* sau *deprinderi negative vechi*, care pot fi înlăturate prin in-

struire și exercițiu. Se poate renunța la pedeapsă și în cazul *recunșterii sincere a greșelii*. Asemenea situații sînt urmate de consolidarea noilor deprinderi de comportare, prin îndeplinirea unor sarcini concrete.

În aplicarea pedepsei trebuie să se țină seama de o mare diversitate de factori: cauzele care au determinat fapta, starea psihică a vinovatului, reacția lui și a celor din jur față de fapta respectivă, poziția pe care o ocupă elevul în cadrul colectivului, autoritatea pedagogului, urmările pedepsei și măsura în care ele corespund scopurilor generale ale educației.

De multe ori atitudinea calmă și rațională a profesorului exercită o influență mult mai profundă decît pedeapsa. De aceea, pedeapsa trebuie să fie considerată de pedagog o metodă auxiliară și nicidecum o metodă de bază în educația morală.

Pedepsele pot avea diferite forme:

Observația este forma prin care pedagogul semnalează abaterea elevului și îi atrage atenția să respecte ordinea.

Mustrea este o observație în care se insistă asupra explicării caracterului greșit al comportării.

Avertismentul i se dă elevului pentru abateri grave care au prejudiciat colectivul și pentru fapte necorespunzătoare care s-au repetat, deși în prealabil i s-a atras atenția. Prin avertisment i se arată elevului că la o nouă abatere i se va aplica o pedeapsă mai gravă.

Critica este analiza aspectelor negative de conduită individuală sau colectivă, în care sînt menționate cauzele care au generat manifestările negative, urmările lor, măsurile care trebuie întreprinse pentru a fi înlăturate.

Eliminarea din școală pentru o anumită perioadă de timp are ca scop înțelegerea de către elev a pericolului și urmărilor excluderii din colectiv, concretizate în privarea acestuia de condițiile corespunzătoare pentru a învăța și a se pregăti ca viitor cetățean.

Exmatricularea școlară este cea mai înaltă formă a dezaprobării, care se aplică numai atunci cînd se constată că elevul nu se mai poate îndrepta. El nu este considerat totuși rebuț social, ci este orientat spre casele de reeducare, cu scopul recuperării.

Pedeapsa începe prin *schimbarea atitudinii* pedagogului față de elev, de exemplu, evitarea discuțiilor, absența solici- tudinii și apropierii sufletești etc.

De multe ori, dezaprobarea se poate manifesta numai prin *mimică*, prin priviri elocvente.

Consecința firească este o pedeapsă cunoscută încă din timpul pedagogului J. J. Rousseau și constă în suportarea con- secințelor unei fapte, ca și cum ele ar decurge de la sine, inde- pendent de voința pedagogului. De exemplu: dacă ai vărsat ceva pe jos trebuie să cureți, dacă ai stricat ceva trebuie să repari, dacă n-ai făcut o temă trebuie s-o faci, dacă ai exe- cutat greșit, refaci.

În toate aceste forme ale dezaprobării este foarte necesar ca elevul să înțeleagă că a greșit și să dorească să se îndrepte, adeziunea lui fiind deosebit de însemnată.

Dezaprobarea se face în fața colectivului, verbal, de că- tre pedagog. Ca și în cazul aprobării, se pot folosi și stațiile de radioamplificare din școală, panourile, gazeta de perete, publicațiile școlare etc.

Aprobarea și dezaprobarea nu dau întotdeauna rezultatele dorite. Eficiența lor depinde de metoda folosită și de respec- tarea unor *cerințe pedagogice mai importante, care condițio- nează valoarea educativă a acestor metode*:

a. Aprobarea și dezaprobarea trebuie să reflecte o concor- danță deplină între faptă și apreciere, să fie corecte, obiective, pe măsura actului comis.

b. În aplicarea formelor de aprobare și dezaprobare tre- buie respectată o anumită gradăție, trecându-se de la formele simple la cele complexe.

c. Este necesar ca aprobarea și dezaprobarea să acționeze asupra sferei afective a personalității, să provoace emoții: bucurie sau rușine, satisfacții sau remușcări. Dacă elevul nu este conștient că a meritat recompensa sau pedeapsa, acestea îl lasă indiferent. De exemplu, el poate să considere pedeapsa ca un act de nedreptate și să-l învinovățească pe profesor pentru toate neplăcerile suferite. În acest caz, elevul manifestă o supunere izvorită din frică, dar această comportare este for- mală și temporară.

d. Se recomandă ca aprobarea și dezaprobarea să nu fie prea des folosite, mai ales față de aceeași persoană, deoarece

își pierde efectul, pot duce la îngîmfare sau la indiferență. Fap- tul că ele nu mai provoacă o reacție emoțională, constituie cea mai bună dovadă a lipsei de eficiență.

e. Aprobarea și dezaprobarea se aplică cu succes numai dacă sînt luate în considerare particularitățile de vîrstă și mai ales cele individuale. Există forme care sînt mai potrivite la o anumită vîrstă, unele au efect asupra elevilor timizi, altele asupra celor îndrăzneți etc.

De aceea, se impune ca pedagogul, înainte de a le aplica, să cunoască trăsăturile individuale ale elevului, căci recom- pensa și pedeapsa trebuie să aibă un caracter concret și in- dividual, în funcție de aceste trăsături.

f. Efectul educativ al aprobării și dezaprobării este mai mare dacă ele se sprijină pe opinia și interesul colectivului, care recunoaște justetea măsurii luate.

g. Recompensa nu trebuie să fie promisă, ci să reprezinte urmarea firească a unor acte săvîrșite.

h. Este necesar ca dezaprobarea să nu aibă caracterul unei sentințe definitive, irevocabile și să nu jignească demnitatea elevului. Nu sînt admise pedepsele fizice.

i. Aprobarea și dezaprobarea trebuie să se sprijine pe prin- cipiile morale ferme, să aibă un caracter stabil.

j. Aprecierile conduitei morale nu trebuie să reflecte pă- rerea unui singur profesor, ci să fie susținută de întregul colec- tiv pedagogic. Opinia unanimă a profesorilor influențează favo- rabil atît conduita elevului căruia i se aplică o pedeapsă sau o recompensă, cît și atitudinea celorlalți elevi.

CĂI ȘI MIJLOACE DE EDUCAȚIE MORALĂ

Calea principală prin care se realizează educația morală a elevilor este *procesul de învățămînt*.

Lecția constituie mijlocul esențial de formare a noțiunilor, convingerilor și sentimentelor morale. Cunoștințele însușite de elevi la diferitele obiecte de învățămînt îi ajută să cunoas- că și să înțeleagă care sînt trăsăturile morale ale omului societății socialiste, ce trebuie să facă pentru a deveni construc- tori activi ai socialismului în țara noastră.

Procesul de învățămînt influențează în egală măsură aspec- tul teoretic al pregătirii elevilor din punct de vedere moral

(prin conținut) și aspectul practic al pregătirii morale, axate pe formarea deprinderilor și obișnuințelor (prin organizarea activității, prin cerințele și sarcinile puse în fața elevilor).

Valorificarea conținutului educativ al lecțiilor, la toate obiectele de învățămînt, privind educația morală, înseamnă informarea sistematică a elevilor asupra frumuseților și bogățiilor patriei noastre, asupra trecutului glorios de luptă al poporului român, asupra realizărilor obținute în construirea socialismului prin muncă plină de abnegație. Fiecare obiect de învățămînt contribuie într-o măsură diferită la educația morală a elevilor.

Cu cît înțeleg mai bine principiile conduitei comuniste, cerințele și regulile de comportare, cu atît mai conștientă va fi atitudinea elevilor.

Încă din primii ani de școală, trebuie să se indice, să se explice și să se motiveze elevilor îndatoririle lor elementare, ca: ținuta vestimentară, punctualitatea, liniștea și atenția în timpul lecțiilor, modul în care trebuie să răspundă la întrebările adresate de profesor, comportarea în timpul recreațiilor, salutul, formele de exprimare, comportarea în școală și în afară de școală etc.

Se impune cunoașterea regulamentului școlar de către elevi și crearea condițiilor necesare îndeplinirii cerințelor, atît în cadrul procesului de învățămînt, cît și în recreații și în alte forme de activitate.

Este necesar ca cerințele să fie formulate clar, precis, la nivelul de înțelegere al elevilor, să fie unitare și consecvente.

Cadrelle didactice trebuie să aibă o atitudine exigentă și fermă, oferindu-se ca exemplu în ceea ce privește punctualitatea, corectitudinea, consecvența în comportare.

Înțelegînd importanța și utilitatea cerințelor, elevii pot fi stimulați să le respecte fără ca acestea să fie mereu amintite. În acest sens, sînt repartizate sarcini permanente, atît în cadrul școlii, cît și acasă, care să favorizeze formarea unor deprinderi de organizare, precum și manifestarea spiritului de inițiativă. În colectivul din care face parte elevul (clasă, școală, familie, echipă, grupă etc.) trebuie să se stabilească și să funcționeze bine sistemul de responsabilități, pentru ca fiecare elev să cunoască obligațiile și sarcinile care îi revin. Foarte importantă este organizarea judicioasă a muncii școlare în ansamblu: respectarea regimului, a regulamentului școlar zilnic

a ordinii în școală, evitarea supraîncărcării cu sarcini școlare și obștești, a oboselii prin prelungirea exagerată a timpului de studiu sau distracției, combaterea muncii în asalt și deprinderii cu un anumit ritm de activitate.

Cu bune rezultate se folosește organizarea serviciului zilnic pe clase, în școală și exersarea elevilor în efectuarea lui: stabilirea rotării echipelor de serviciu, a sarcinilor ce le revin, a măsurilor întreprinse în cazul în care elevii comit abateri disciplinare, raportul, predarea serviciului etc.

Conduita elevilor trebuie controlată periodic prin analiza la nivelul clasei, al școlii, al organizației de tineret și copii și apreciată pe parcurs. Aprecierea finală este exprimată în nota la purtare. Profesorii trebuie să dea dovadă de principialitate în aprecierea conduitei elevilor, să nu tolereze favoritismul, să nu facă concesii. Controlul exercitat de pedagog sau de colectiv stimulează autocontrolul fiecărui elev asupra conduitei sale.

În cazurile de indisciplină este necesară depistarea și înlăturarea cauzelor.

Școala trebuie să colaboreze cu organizația de pionieri și U.T.C pentru a stimula opinia colectivului în analiza comportării elevilor, în critica actelor necorespunzătoare, în aprecierea sau dezaprobarea unanimă a unor fapte și atitudini. Se impune ca elevii să capete deprinderea de a critica orice coleg sau membru al organizației, indiferent de funcția pe care o dețin aceștia.

Prin tematica sa, ora de dirigenție concentrează atenția asupra aspectelor esențiale ale educării în spiritul moralei comuniste. Munca dirigintelui cu colectivul de elevi și cu fiecare elev în parte, organizarea activității, încredințarea unor sarcini contribuie la dezvoltarea sentimentelor și deprinderilor morale. Analiza activității clasei, aprecierea rezultatelor, stabilirea cauzelor succeselor și insucceselor sînt foarte valoroase pentru formarea profilului moral comunist al elevilor.

Menționăm că „lecțiile de morală” introduse artificial și izolat în viața elevilor sînt inefficiente, mai ales dacă școala nu a reușit, prin conținutul și organizarea întregii activități, să-i trezească elevului un interes sincer și susținut pentru viață, dorința de a munci, bucuria de a cunoaște.

Lecția de educație fizică aduce o contribuție specifică în educația morală a elevilor, oferind nenumărate prilejuri pentru ca aceștia să-și clarifice noțiunile morale, să le transforme în convingeri, să le aplice în practică, să-și formeze deprinderi și obișnuințe de comportare morală.

Exercițiile fizice bine organizate din punct de vedere pedagogic reprezintă un puternic mijloc de educare în spiritul moralei comuniste.

În procesul pedagogic al educației fizice se manifestă și se formează trăsăturile fundamentale care constituie fizionomia morală a omului societății socialiste.

Una dintre sarcinile educative care se realizează în lecția de educație fizică este educarea interesului activ pentru practicarea sistematică a exercițiilor fizice. Profesorul contribuie la formarea deprinderilor igienice ale elevilor, le explică însemnătatea exercițiilor fizice, ca mijloc de dezvoltare multilaterală a aptitudinilor motrice, atât de necesare în pregătirea pentru viață, pentru munca utilă societății, pentru apărarea patriei socialiste.

Practicarea exercițiilor fizice dezvoltă la elevi obișnuința efortului în muncă, respectul și dragostea pentru muncă, vigoarea, perseverența, capacitatea de a suporta dificultățile pe care le pot întâmpina ulterior în producție.

Alegând exercițiile în conformitate cu particularitățile de vîrstă și individuale ale elevilor, pedagogul le educă bărbăția și curajul, hotărîrea și încrederea în forțele proprii.

La lecția de educație fizică elevii sînt puși în situația să se ajute unul pe altul, să-și subordoneze interesele personale celor colective, să-și asume responsabilitatea pentru sarcinile primite, să muncească în vederea atingerii scopului propus.

Relațiile dintre elevi trebuie să se bazeze pe respectarea demnității fiecăruia. Nu este admisibilă jignirea unor elevi care întâmpină dificultăți în efectuarea unor exerciții fizice.

Lecția de educație fizică dispune de posibilități nenumărate de educare a inițiativei elevilor, a activității lor independente, a spiritului de organizare și de autoorganizare.

Ordinea și organizarea sînt condiții esențiale ale desfășurării activității în lecția de educație fizică, deoarece colectivul este în permanentă mișcare. În acest sens, cunoașterea și respectarea regulilor, îndeplinirea corespunzătoare a sarcinilor sînt absolut necesare.

Educarea elevilor în spiritul moralei comuniste se realizează nu numai în procesul de învățămînt, ci și prin *activitățile desfășurate în afara clasei*. La educația fizică se pot folosi :

— *lecțiile de pregătire sportivă*, pe ramuri de sport ;

— *competițiile sportive școlare*. Participarea la competiții educă voința și caracterul elevilor, le impune fermitate morală, perseverență, respectarea cerințelor eticii sportive. Competițiile pe echipe contribuie la educarea sentimentului de răspundere și de datorie față de colectiv, a patriotismului socialist etc. ;

— *întîlnirile cu sportivii fruntași*, care le vorbesc elevilor despre munca și succesele lor, despre secretul obținerii marilor performanțe ;

— *demonstrațiile sportive de masă și serbările sportive* organizate cu prilejul zilelor de 1 Mai, 23 August, 30 Decembrie ; asemenea manifestări educă îndeosebi patriotismul socialist.

De asemenea, mai pot fi menționate *excursiile, activitatea în tabere* în timpul vacanței, *activitatea în școlile sportive de elevi*, la *Palatul pionierilor* etc.

În activitatea extracurriculară trebuie acordată o atenție deosebită *cercurilor de elevi* organizate pe obiecte de învățămînt, care le oferă copiilor prilejul să muncească, să-și valorifice capacitatea și pregătirea, convingîndu-se că numai prin muncă și perseverență omul poate atinge idealul dorit.

În școală se mai pot organiza : *conferințe și simpozioane* pe teme morale ; *dezbaterile* unor probleme de morală cu exemplificări din viața elevilor ; *întîlniri cu personalități de seamă*, cu scriitori, cu oameni de știință și fruntași în producție, cu activiști de partid etc., care să le vorbească elevilor despre condițiile actuale de muncă și rezultatele obținute sau prezentarea și comentarea biografiilor unor oameni de seamă ; *concursuri literar-artistice*, în care elevii își dovedesc nu numai capacitatea, ci și calitățile morale ; *drumeții, excursii și vizite*, prin care elevii cunosc frumusețile și bogățiile patriei, munca pentru construirea socialismului în țara noastră.

Un deosebit accent se pune pe *munca patriotică* și pe *acțiunile de utilitate socială*, de interes general ca : întreținerea școlii, a clasei, organizarea muzeelor, expozițiilor, amenajarea terenurilor de sport, a grădinii și curții școlii, participarea la

acțiuni de curățenie și înfrumusețare, organizate în bloc sau cartier, participarea la strînsul recoltei, la împăduriri, culegerea plantelor medicinale, munca pe șantierele naționale etc.

Organizația de pionieri și U.T.C. au o contribuție valoroasă la educația elevilor în spiritul patriotismului și internaționalismului socialist. În acest sens se recomandă organizarea unui ansamblu complex de acțiuni de masă: concursuri, simpozioane, expuneri, întâlniri cu activiști de partid și de stat, cu oameni de seamă, excursii, expediții cu caracter istoric-literar, îngrijirea monumentelor istorice, prezentarea unor programe artistico-culturale și sportive cu prilejul diferitelor sărbători naționale, participarea la mitinguri, adunări festive.

Cadrele didactice și dirigintele au sarcina de a-i îndruma pe elevi în organizarea rațională a timpului liber.

Activitatea extrașcolară contribuie la educația morală a elevilor prin instituțiile cultural-educative, de exemplu casele și Palatul pionierilor, casele de cultură, cluburile tineretului etc.

De asemenea, nu trebuie omisă contribuția *cinematografiei și teatrului, a radio-televizunii, a literaturii, a presei.*

Elevii vor fi îndrumați să vizioneze emisiuni și spectacole care atestă forța de cunoaștere a omului în diferite domenii, însuflă încredere în forțele creatoare, în energia și capacitatea omului, cele în care se explică conținutul unor noțiuni morale, sau cele din care rezultă rolul moralei comuniste în activitatea și viața individului.

Observarea nemijlocită și atentă a vieții cotidiene, a transformărilor care se petrec în realitatea înconjurătoare îi determină pe elevi să descifreze cu ușurință semnificația marilor prefaceri pe care le trăim.

Societatea realizează educația morală prin atitudinea oamenilor față de comportarea morală a celor din jur. În zilele noastre *opinia publică* a devenit un factor activ de educație morală.

În educația moral-cetățenească a elevilor o mare însemnătate are contribuția *familiei*, prin întregul său mod de viață, prin atitudinea față de cerințele cetățenești.

CONȚINUTUL EDUCAȚIEI MORAL-CETĂȚENEȘTI

EDUCAREA PATRIOTISMULUI SOCIALIST ȘI A INTERNAȚIONALISMULUI SOCIALIST

ESENȚA ȘI CONȚINUTUL EDUCAȚIEI ÎN SPIRITUL PATRIOTISMULUI SOCIALIST ȘI AL INTERNAȚIONALISMULUI SOCIALIST

Patriotismul este o trăsătură esențială a profilului moral-politic, exprimată prin dragostea de patrie, prin atitudinea oamenilor față de țara lor.

După afirmația lui Lenin patriotismul este un sentiment dintre cele mai adînci, statornicit de existența de secole și milenii a unor patrii diferite.

Acest sentiment reflectă particularitățile fiecărei epoci, stadiul de dezvoltare economică, politică, culturală, propriu fiecărei societăți.

Patriotismul maselor populare s-a afirmat cu vigoare, de-a lungul istoriei, în lupta împotriva cotropitorilor și asupritorilor. Dragostea fierbinte de țară, setea de libertate, de progres și de o viață mai bună i-au dat poporului nostru forța și tăria să răzbată prin furtunile istoriei și să înainteze pe calea progresului material și spiritual.

Patriotismul socialist, formă superioară a patriotismului, izvorăște din moștenirea istorică a tradițiilor patriotice ale luptei poporului pentru eliberarea națională și socială.

Patriotismul socialist nu are nimic comun cu naționalismul burghez. Acesta din urmă vizează satisfacerea intereselor naționale pe seama sau în detrimentul oamenilor de alte naționalități; pe plan intern se concretizează prin inegalitate și asuprire națională, iar pe plan extern — prin negarea sau încălcarea intereselor altor națiuni.

Sentimentul de patriotism socialist se exprimă în acțiunile concrete, în munca de zi cu zi a oamenilor muncii, pentru înflorirea patriei socialiste.

În esență el reprezintă sentimentul de dragoste față de propria țară, față de popor și tradițiile lui înaintate de luptă pentru eliberarea națională și socială, față de limba și cultura acestuia. Patriotismul presupune devotament și spirit de sacrificiu pentru apărarea libertății, independenței și prestigiului

țării, grija pentru destinele ei, munca plină de abnegație pentru continuarea ei înflorire.

În conținutul patriotismului socialist se includ: dragostea față de patrie și popor, pentru partidul clasei muncitoare, atitudinea plină de răspundere și devotament față de statul socialist, abnegația până la sacrificiul vieții pentru apărarea patriei socialiste.

Patriotismul socialist se împletește organic cu *internaționalismul socialist*, care exprimă solidaritatea oamenilor muncii din toate țările în lupta comună pentru victoria socialismului în fiecare țară și în întreaga lume; solidaritatea cu proletariatul din țările imperialiste care luptă împotriva asupritorilor și solidaritatea cu oamenii muncii din țările socialiste.

Conținutul internaționalismului include: solidaritatea și colaborarea celor ce muncesc din toate țările, în lupta pentru realizarea scopurilor comune; unitatea, egalitatea și libertatea tuturor popoarelor, indiferent de gradul dezvoltării lor sociale și culturale; intransigența față de șovinism și față de orice formă sau tendință de subordonare, oprimare și asuprire a unei națiuni de către alta; intoleranța față de naționalism și cosmopolitism, față de tendințele de închistare națională, ca și față de tendințele de nihilism național.

Educația patriotică are sarcina de a sădi în inimile tineretului hotărârea de a-și pune întreaga energie și capacitate de muncă în slujba patriei, a bunăstării poporului român.

Educația patriotică se realizează începând din copilărie. Obiectivele și sarcinile ei sînt din ce în ce mai complexe pe măsura dezvoltării personalității umane, conturîndu-se mai clar în preadolescență, în adolescență și tinerețe. Ele sînt prezente în tot cursul vieții, dobîndind valențe noi, în funcție de particularitățile de vîrstă și de condițiile concrete ale activității educative.

OBIECTIVELE ȘI SARCINILE EDUCAȚIEI PATRIOTICE

1. DEZVOLTAREA DRAGOSTEI PENTRU PATRIE

a) *Cultivarea dragostei și respectului pentru oamenii muncii și pentru realizările lor în opera de construire a socialismului.* Educația patriotică urmărește să dezvolte dragos-

tea, atașamentul și respectul față de oamenii muncii. În primii ani ai vieții copilului atașamentul se manifestă prin dragoste față de părinți, frați, surori, față de persoanele apropiate. Deși este prematur să vorbim de sentimentul dragostei față de patrie la această vîrstă, trăirile afective încep să se organizeze într-o atitudine relativ stabilă față de întregul complex de situații concrete, față de „locul natal”. Copilul se simte legat de familia sa, camera sa, jucăriile sale, curtea sau grădina în care se joacă, locurile unde-l duc părinții la plimbare. Impresiile nemijlocite se organizează în reprezentări, care, mai târziu, vor constitui conținutul noțiunilor elementare și nediferențiate despre patrie.

Sfera reprezentărilor despre viața familială se extinde treptat la viața socială. Copilul își însușește prin imitație atitudinea părinților față de muncă și față de alți oameni. Intrînd în grădiniță și apoi în școală se simte legat de colegi, de profesori.

Conținutul diferitelor obiecte de învățămînt le oferă elevilor posibilitatea de a cunoaște munca și viața oamenilor. La vîrsta școlară se conturează și dobîndesc un conținut din ce în ce mai bogat reprezentările și noțiunile despre patrie, iar trăirile afective se ridică pe o nouă treaptă de generalizare. Elevii înțeleg că valorile materiale și spirituale sînt create de popor, că oamenii muncii trebuie respectați.

Realizările mărețe obținute în construirea socialismului, faptele de eroism săvîrșite zilnic de oamenii muncii, în întreprinderi și uzine, în fabrici, pe ogoare, pe șantiere, în lupta pentru eficiență și calitate provoacă admirația și dorința vie a elevului de a contribui, pe măsura posibilităților sale, la înflorirea patriei, cultivă răspunderea față de îndatoririle sociale. În același timp se dezvoltă sentimentele de indignare, disprețul, ura față de dușmanii patriei.

b) *Cunoașterea și aprecierea frumuseților și bogățiilor patriei.* Educația patriotică se realizează prin cunoașterea frumuseților naturale și a celor create de om, a bogățiilor patriei; toate acestea cultivă dorința și hotărîrea de a participa activ la creșterea avuției naționale și la valorificarea ei în interesul poporului.

c) *Dezvoltarea dragostei față de trecutul nostru istoric, a dorinței de a-l cunoaște.* Cunoașterea trecutului poporului nostru în diferitele etape ale dezvoltării societății dezvoltă lupta

permanentă dusă de poporul român împotriva exploatării și asupririi, pentru o viață mai bună, pentru libertate, ura înverșunată împotriva cotropitorilor și asupritorilor.

Trecutul glorios de luptă este ilustrat prin numeroasele fapte de vitejie săvârșite în decursul veacurilor.

Cunoașterea lor trezește interesul și dragostea pentru trecutul de luptă al poporului, respectul pentru jertfele sale, cinstirea figurilor luminoase de patrioți.

d) *Dezvoltarea interesului și dragostei pentru limba și literatura română, pentru creația științifică și artistică a poporului nostru și pentru marii noștri creatori.* Mulți gânditori și cărturari iluștri, scriitori și artiști și-au închinat viața idealului eliberării și fericirii poporului, formării și dezvoltării culturii naționale, înfloririi României.

Slăvind poporul, forțele sale creatoare, eroismul său, entuziasmiindu-se de frumusețile naturii și de varietatea bogățiilor patriei, subliniind frumusețea graiului popular și geniul culturii populare, ei își manifestau în fapt patriotismul lor fierbinte, făcând totodată, prin opera lor, educația patriotică unor generații.

Cunoașterea acestor valori trezește puternice sentimente patriotice și o profundă prețuire a celor care le-au creat.

2. DEZVOLTAREA SENTIMENTULUI DE MÎNDRIE NAȚIONALĂ

Mîndria națională exprimă satisfacția pentru realizările poporului și rezultă nu numai din cunoașterea realizărilor prezente, dar și a celor anterioare, din prețuirea actelor de eroism, a creațiilor în diferite domenii.

Acest sentiment provoacă mulțumirea și bucuria de a fi român, de a face parte dintr-un popor care obține succese în opera de construire a socialismului, dintr-o țară care a știut să se facă cunoscută în arena mondială prin contribuții substanțiale la dezvoltarea sistemului socialist, la lupta pentru pace și progres.

Mîndria națională pentru marile înfăptuiri ale poporului în opera de construire a socialismului trezește în elevi dorința de a participa activ la dezvoltarea continuă a economiei și culturii noastre socialiste.

3. DEZVOLTAREA DRAGOSTEI FAȚĂ DE P.C.R. ȘI A DEVOTAMENTULUI PENTRU CAUZA LUI

Dragostea pentru partid presupune cunoașterea și înțelegerea clară a țelurilor și principiilor politicii și activității sale, a împrejurărilor istorice în care a luat ființă, a drumului de luptă străbătut pentru lichidarea exploatării, a activității consacrate făuririi socialismului pe pămîntul României, a rolului său de forță politică conducătoare în societatea noastră.

Prin educarea dragostei pentru partid trebuie să se asigure un bogat și profund conținut de date și fapte, de reprezentări și idei, de exemple și mărturii grăitoare despre ceea ce dorim să devină în conștiința elevilor noștri noțiunea de partid.

Elevii trebuie să cunoască și să aprecieze just sensul evenimentelor și al faptelor din trecutul și prezentul activității partidului, să-și însușească învățătura și politica partidului, să descifreze cu ușurință semnificația marilor prefaceri sociale prin prisma evoluției istorice.

4. DEZVOLTAREA DRAGOSTEI PENTRU OAMENII MUNCII DE PRETUTINDENI

Elevii trebuie să înțeleagă că patriotismul socialist nu poate fi conceput în afara internaționalismului.

Aprofundînd noțiunile de independență și suveranitate națională, elevii își vor da seama de necesitatea luptei popoarelor pentru eliberare națională.

Îmbogățirea cunoștințelor despre rolul României socialiste în lumea contemporană, despre contribuția P.C.R. și a statului nostru socialist la lupta pentru apărarea și consolidarea unității mișcării comuniste și muncitorești internaționale, pentru continua întărire a sistemului mondial socialist cultivă sentimentul de respect pentru oamenii muncii de pretutindeni, de solidaritate cu tineretul progresist din toată lumea.

Educația în spiritul internaționalismului socialist stimulează adeziunea elevilor față de luptele și încercările prin care trec alte popoare, de adoptare a unei atitudini conștiente, partinice față de evenimentele de importanță istorică mondială, prin îmbinarea îndatoririlor naționale cu cele internaționale.

Această latură a educației patriotice include educația în spiritul păcii, al respectului și înțelegerii reciproce între popoare, promovarea și aplicarea în practică a principiului coexistenței pașnice între state cu sisteme social-politice diferite.

Este necesar ca elevii să înțeleagă că deosebiri de naționalitate, de rasă, de port, de moravuri și obiceiuri nu pot și nu trebuie să constituie o sursă de izolare națională, de învrăj-bire și conflicte între popoare.

Ei trebuie să iubească pacea, să o apere, apărând astfel viitorul lor propriu și viitorul fericit al omenirii.

Sarcinile care decurg din aceste obiective, privind educația patriotică a elevilor, sînt următoarele:

a) *Formarea conștiinței patriotice*, al cărei conținut îl constituie cunoștințele (reprezentările și noțiunile) despre patrie, popor, partidul clasei muncitoare, trecutul de luptă al poporului, frumusețile, bogățiile și creațiile sale, realizările obținute în construirea socialismului.

b) *Formarea sentimentelor și atitudinilor patriotice*. Cunoștințele și convingerile patriotice se împletesc cu stările afective pe care le trăiește elevul cînd este impresionat de viața și munca poporului, de realizările sale din trecut și prezent. Ele se unifică într-o atitudine relativ stabilă și generalizată a elevului. Se formează astfel sentimentul dragostei și atașamentului față de patrie, față de popor și față de partid, admirația pentru realizările mărețe din țara noastră, mîndria națională pentru trecutul istoric al țării și pentru cuceririle actuale pe tărîm economic, cultural, social, precum și ura față de dușmanii păcii, libertății și independenței naționale.

De asemenea, se dezvoltă sentimentul prieteniei și respectului pentru oamenii muncii de altă naționalitate, sentimentul solidarității frățești cu oamenii muncii din lumea întreagă, al solidarității cu țările socialiste.

c) *Formarea conduitei patriotice* se realizează prin fapte și acțiuni patriotice, prin participarea activă la munca social-utile. Deprinderile și obișnuințele patriotice creează posibilitatea transpunerii în viață a convingerilor patriotice, prin repetare și exersare.

Scoala trebuie să educe atitudinea combativă a elevilor față de toate manifestările de discriminare națională sau rasială, față de rămășițele naționalismului, șovinismului și cosmopolitismului.

EDUCAREA UMANISMULUI SOCIALIST

ESENȚA EDUCAȚIEI ÎN SPIRITUL UMANISMULUI SOCIALIST

Umanismul este concepția care recunoaște demnitatea, valoarea și posibilitățile de desăvîrșire a ființei omenești și care, în consecință, militează pentru dezvoltarea liberă a personalității umane.

Concepțiile umaniste despre menirea și valoarea omului au apărut din veacuri îndepărtate și au exprimat întotdeauna aspirațiile celor asupriți spre o lume mai bună, mai dreaptă, în care omul să fie liber. Ele au un caracter istoric, purtînd pecetea epocilor și claselor care le-au elaborat. În societățile bazate pe exploatare, istoria umanismului a purtat amprenta limitelor și contradicțiilor de clasă. O mare pondere a avut umanismul în ideologia burgheziei ascendente, în epoca Renașterii, a Iluminismului și a revoluțiilor burgheze și burghezodemocratice. Dar, odată cu trecerea la orînduirea capitalistă, umanismul proclamat de ideologii progresiști ai burgheziei a intrat inevitabil în contradicție cu natura exploatatoare a acestei orînduri. Limita esențială a umanismului burghez rezidă în faptul că realizarea personalității umane este condiționată de proprietatea privată, apanaj al unei minorități. Această contradicție a fost sesizată de socialismul utopic, care a elaborat o concepție umanistă prin prisma maselor largi muncitoare, evidențiind necesitatea lichidării proprietății private și dreptul la muncă liberă, condiții necesare ale demnității și fericirii umane.

Umanismul socialist condiționează eliberarea personalității umane de transformarea revoluționară a societății, de lichidarea oricărei exploatare și asupririi, de instaurarea unei egalități reale a tuturor oamenilor.

Marxismul preia în mod critic și creator, ridicînd pe o treaptă superioară, întregul tezaur umanist al gândirii anterioare și transformă concepția despre om, despre rolul său în viața socială și în raporturile cu natura, privindu-l într-un mod nou, nu ca obiect de exploatare, ci ca făuritor al propriului destin.

Umanismul socialist este superior celorlalte concepții prin consecvența sa teoretică și prin legătura organică cu practica și acțiunea socială. El este legat de lupta revoluționară pentru

eliberarea de exploatare și triumful unei orînduiri menite să asigure un cadru propice de înflorire a personalității umane; are un profund *caracter militant*, care își găsește expresia în înfăptuirea luptei de clasă.

Acesta este un umanism *optimist* bazat pe ideea că lumea este produsul omului capabil să transforme omenirea și, în același timp, să se transforme pe sine.

Umanismul socialist ia în considerare omul concret, real, cu probleme și trebuințe, cu aspirații, gânduri și sentimente concrete. O altă caracteristică a acestuia constă în faptul că reprezintă un umanism integral, pentru că presupune dezvoltarea tuturor capacităților creatoare.

Umanismul marxist își găsește materializarea în societatea socialistă; desființînd orice sursă de inegalitate socială, orice discriminare de sex, rasă, naționalitate etc., societatea noastră ridică pe o treaptă înaltă demnitatea persoanei umane, adică valoarea socială a omului ca om. Demnitatea lui este apărută de societate, de legile statului socialist, de normele moralei socialiste.

Conștiința umanistă a demnității personale se opune izolării individualiste, fiind indisolubil legată de recunoașterea și de apărarea demnității celorlalți oameni.

Acest sentiment este cu atât mai valoros, sub raport moral, cu cît individul se simte mai atașat de semenii săi, cu cît se contopește mai mult cu interesele poporului și națiunii socialiste, luptînd cu însuflețire pentru înflorirea patriei socialiste. Umanismul socialist este o trăsătură morală strîns legată de patriotismul socialist și de internaționalismul socialist, cu care se intercondiționează.

Grija față de om, dragostea și respectul față de el presupun și o înaltă exigență față de slăbiciuni și lipsuri, exigență bazată pe încredere în forțele omului și în capacitatea lui de perfecționare.

În concepția noastră morală, nepăsarea, indiferența sînt condamnate cu asprime, ca rămășițe intolerabile ale lumii vechi în conștiință și comportare.

Practic, umanismul socialist se manifestă în relațiile de tovarășie, solidaritate și întrajutorare, grijă și prețuire reciprocă, înalt spirit de răspundere pentru munca și viața tovarășilor, pentru cauza comună.

Umanismul socialist implică, de asemenea, intransigență față de dușmanii socialismului și păcii, față de orice forme ale exploatării și asupririi omului, față de orice încercare de umilire și înjosire a acestuia.

Orînduirea socialistă se construiește pentru oameni, prin activitatea desfășurată de aceștia. În țara noastră, omul este considerat cea mai mare bogăție.

O condiție esențială pentru afirmarea umanismului în societatea socialistă este dezvoltarea continuă a democrației socialiste.

„Socialismul trebuie să realizeze asemenea condiții, ca omul, stăpîn al mijloacelor de producție, făuritor al tuturor valorilor materiale și spirituale, să fie într-adevăr în centrul atenției, să aibă rolul principal în societate, să se bucure și să beneficieze nestînjnit de drepturile și libertățile adevăratei democrații socialiste, premisa fundamentală a înfloririi depline a personalității umane”¹.

Politica P.C.R. este orientată spre continua îmbunătățire a condițiilor de viață ale oamenilor, întruchipînd elocvent un umanism concret în acțiune.

Proiectul de norme ale vieții și muncii comuniștilor, ale eticii și echității socialiste, elaborat la Conferința Națională a P.C.R. din 19-21 iulie 1972, concepe dezvoltarea personalității umane și raporturile dintre oameni în spiritul echității, prin respectul reciproc, satisfacerea în mod egal a intereselor, îndeplinirea drepturilor și îndatoririlor, privind colaborarea în procesul muncii, solidaritatea, stima și respectul reciproc.

Educația în spiritul umanismului socialist constă în: cunoașterea și înțelegerea conceptului de umanism socialist; formarea conștiinței demnității umane, a respectului față de ceilalți oameni, a responsabilității individuale în fața lumii; cultivarea dragostei și stimei față de oamenii muncii, a încrederii în perfecționarea continuă a tot ceea ce este bun în om; educarea sentimentului de prietenie și respect reciproc; formarea obișnuinței de respectare a principiilor umanismului socialist, atît în viața personală, cît și în cea obștească.

¹ Nicolae Ceaușescu. Expunere la adunarea activului de partid al Municipiului București. 26 aprilie 1968.

OBIECTIVELE ȘI SARCINILE EDUCĂRII UMANISMULUI SOCIALIST

a) *Aprofundarea conținutului noțiunii de umanism socialist.* Elevii trebuie să înțeleagă în ce constă și cum se manifestă umanismul socialist, să cunoască rolul pe care-l ocupă acesta în conținutul moralei comuniste, legătura umanismului socialist cu celelalte trăsături morale. Este necesar să le formăm elevilor o imagine clară despre omul societății socialiste, despre relațiile care se stabilesc între oamenii muncii din țara noastră și cei din țările socialiste.

Noțiunea de umanism socialist se consolidează prin înțelegerea esenței sale revoluționare, prin cunoașterea semnificației umaniste a concepției despre om a partidului nostru, a caracterului profund și autentic umanist al orînduirii socialiste.

Deosebit de utilă este și cunoașterea limitelor umanismului burghez, a caracterului reacționar al teoriilor burgheze despre om: șovinismul, naționalismul, cosmopolitismul etc.

Prin clarificarea noțiunii de umanism socialist li se dezvoltă elevilor o concepție justă despre om, despre valoarea lui socială și rolul pe care îl are în făurirea istoriei, despre sensul vieții omului.

Este necesară și înțelegerea unor noțiuni, ca: demnitate, tovarășie, cinste, respect, omenie, colegialitate, prietenie etc.

b) *Dezvoltarea convingerii privind valoarea și capacitățile creatoare ale omului, a mîndriei de a fi om.* Acest obiectiv presupune cultivarea încrederii în forțele și capacitățile omului, formarea unei atitudini de prețuire și respect a omului muncii, cultivarea sentimentului de demnitate personală, de respect față de sine și față de ceilalți, a dorinței de autoperfecționare și autodepășire.

Este necesar să se stimuleze dorința elevilor de a contribui la dezvoltarea continuă a valorilor, la bunăstarea și fericirea celor ce muncesc.

Deosebit de importante sînt educarea optimismului, a bucuriei de viață, a încrederii în forțele păcii și socialismului, în viitorul fericit al omenirii, ca și formarea convingerii că tineretului îi revine un rol deosebit de important în lupta pentru consolidarea păcii, pentru înțelegere și cooperare între toate popoarele. Pe această bază se dezvoltă sentimentul de prietenie, de respect reciproc față de tinerii din întreaga

lume și dragostea față de oamenii muncii care făuresc prezentul și viitorul.

c) *Crearea unor relații de întrajutorare tovarășească, de prietenie,* bazate pe respect, pe sinceritate și dreptate. Elevii trebuie deprinși să dea dovadă, în orice împrejurare, de sinceritate și dreptate, să lupte pentru adevăr, să vină la timp în sprijinul colegului, prietenului, imbinînd în mod just grija cu exigența față de om.

Este necesar să se dezvolte deprinderea elevilor de a lua atitudine în cazurile de lezare a demnității umane, față de minciună sau necinste, de a lupta împotriva acelor care își iubesc prea mult propria persoană și nu prețuiesc îndeajuns pe alții.

Omenia, cinstea, sinceritatea, politețea, bunăcuviința, stăpînirea de sine, modestia și altele sînt trăsături de caracter care conturează conținutul acestui obiectiv.

d) *Pregătirea pentru viața de familie.* Acest obiectiv constă în promovarea respectului pentru familie, ca unitate socială, și se realizează prin educarea simțului de răspundere pentru actul căsătoriei și întemeierea familiei, precum și prin formarea unei atitudini de respect și grijă a generației tinere față de cea vîrstnică.

EDUCAREA ATITUDINII COMUNISTE FAȚĂ DE MUNCA

ESENȚA EDUCĂRII ATITUDINII COMUNISTE FAȚĂ DE MUNCĂ

Atitudinea comunistă față de muncă și față de proprietatea obștească este una din principalele trăsături morale care-l caracterizează pe omul societății socialiste.

Atitudinea față de muncă (a societății, a claselor sociale sau a indivizilor) s-a conturat în funcție de caracterul muncii, care a fost determinat de relațiile de producție stabilite între oameni în procesul muncii și s-a schimbat de la o orînduire socială la alta. În comuna primitivă munca era o obligație egală pentru toți membrii societății; în orînduirile bazate pe exploatare, ea a devenit o obligație a celor asupriți; în orînduirea socialistă munca reprezintă o datorie de onoare a fiecărui cetățean.

Atitudinea față de muncă se referă la : a) situația obiectivă a oamenilor în procesul de producție și participarea lor la acest proces ; b) atitudinea subiectivă față de activitatea social-utilă pe care o prestează oamenii.

Pe plan moral, atitudinea față de muncă include : a) ideile, concepțiile cu privire la sensul și scopul muncii, la însemnătatea acesteia pentru societate și pentru viață ; b) concretizarea acestor poziții în relațiile de muncă ; c) modul în care omul înțelege diferitele sale obligații de muncă.

În orînduirile bazate pe exploatare, determinarea participării în procesul muncii se face, în principal prin constrîngere : omul muncește pentru că se supune forței sau pentru că este împins de interesul material. Munca productivă nu este o muncă liber-consimțită, ci silită, „o muncă pentru altul”. Ea nu reprezintă pentru cel care muncește o necesitate înțeleasă, ci doar un mijloc de cîștig pentru a-și asigura existența.

În orînduirea socialistă, odată cu desființarea exploatării, se creează posibilitatea reală de a munci spre binele întregii societăți, deoarece scopul producției și activității sociale îl constituie satisfacerea nevoilor materiale și spirituale ale tuturor oamenilor.

Baza noii atitudini față de muncă constă în faptul că, în socialism, locul divergențelor de interese, proprii orînduirilor întemeiate pe proprietatea privată, îl ia comunitatea intereselor economice și a aspirațiilor fundamentale ale tuturor membrilor societății.

Atitudinea nouă față de muncă se caracterizează prin grija pentru interesele întregii societăți. Omul muncește conștiincios, nu numai pentru a-și satisface interesele personale, ci și pentru binele societății, privește munca nu ca pe o obligație, ci ca un prilej de manifestare a forțelor creatoare.

Atitudinea comunistă față de muncă atinge cel mai înalt nivel atunci cînd omul nu muncește pentru a fi remunerat, ci din deprinderea de a munci și din convingerea că munca este necesară, atît pentru el, cît și pentru societate.

Societatea socialistă cere fiecărui membru să muncească potrivit capacităților sale. Omul trebuie să se simtă o parte din întreg, să se considere membru al colectivului socialist și să înțeleagă că orice muncă, intelectuală sau fizică, este demnă de respect.

Atitudinea nouă față de muncă se caracterizează printr-o serie de *trăsături* care devin tot mai mult însușiri proprii ale constructorilor socialismului :

— respectul față de muncă și intoleranța față de trîndăvie și orice fel de parazitism ;

— conștiinciozitatea și disciplina în muncă, izvorite din înțelegerea finalității și eficienței sociale a activității desfășurate ;

— dragostea și pasiunea pentru profesiunea aleasă ;

— dorința de ridicare a calificării și de autoperfecționare ;

— atitudinea creatoare față de muncă : lupta pentru învingerea rutinei, inerției, conservatorismului și promovarea consecventă a noului ;

— dorința de a munci în folosul colectivului.

Noua atitudine socialistă față de muncă are o înaltă semnificație morală : în ea se interferează colectivismul cu umanismul socialist.

Latură a atitudinii față de muncă, *atitudinea față de proprietate* se modifică din punct de vedere istoric.

Modul în care se manifestă omul față de proprietate exprimă atitudinea lui față de sine însuși — ca ființă socială, creator și consumator al bunurilor materiale și spirituale — față de alți oameni și de societate, în general.

În orînduirea socialistă, în care proprietatea socială constituie temelia bunăstării întregului popor și, totodată, garanția satisfacerii pe un plan din ce în ce mai înalt a necesităților fiecărui membru al societății, se afirmă o atitudine principial diferită față de proprietate. Satisfacerea intereselor personale, adică a necesităților materiale și culturale ale fiecărui om al muncii depinde de dezvoltarea economiei socialiste în ansamblu, de sporirea și consolidarea proprietății sociale.

Apărarea proprietății socialiste, grija față de avutul obștesc este o datorie a fiecăruia, o cerință morală care implică muncă conștiincioasă, creatoare, de calitate, pentru realizarea sarcinilor de plan, folosirea rațională și eficientă a mașinilor și utilajelor, grija pentru buna lor întreținere, lupta împotriva rebuturilor și neglijenței. Prețuirea avutului obștesc se manifestă prin spiritul de economie, gospodărirea chibzuită a materiilor prime, a utilajelor, a combustibilului și energiei electrice ; cheltuirea rațională a fondurilor bănești și, de asemenea, lupta activă și perseverentă împotriva lipsei de

spirit gospodăresc. Combaterea delapidărilor, atitudinea împotriva irosirii, prin neglijență sau nepricepere, a mijloacelor economice, acțiunile întreprinse pentru păstrarea și dezvoltarea proprietății sociale reflectă eforturile depuse pentru apărarea intereselor fundamentale ale oamenilor muncii și constituie în același timp un înalt imperativ moral.

Proprietatea socialistă este proclamată sacră și inviolabilă de constituția țării noastre, fiecare cetățean fiind dator să o păzească și să o întărească. Toți cei care atentează la proprietatea obștească sînt dușmani ai poporului.

EDUCAȚIA ÎN, PRIN ȘI PENTRU MUNCĂ

Atitudinea față de muncă se sprijină pe un înalt nivel de pregătire profesională și pe o conștiință politică și morală înaintată.

Noua atitudine față de muncă nu se formează în mod spontan, automat, ca urmare nemijlocită și imediată a schimbărilor radicale pe care le aduce socialismul în viața materială a societății și nici nu este adoptată simultan de către toți oamenii.

Persistența vechiului, ca și influența unor concepții și moravuri ale moralei burgheze generează fenomene străine naturii și relațiilor societății noastre socialiste. Parazitismul, încălcarea disciplinei muncii, neglijența, lipsa de răspundere, sustragerea sau abaterea de la îndatorirea de a munci, nepăsarea, lenea, se găsesc într-un contrast flagrant cu atitudinea majorității covârșitoare a oamenilor și, totodată, au serioase implicații sociale.

Noua atitudine față de muncă nu se poate forma decît în procesul muncii, prin interacțiunea stimulilor materiali și morali.

Conform principiului socialist al retribuției după cantitatea, calitatea și importanța socială a muncii depuse, cei care lucrează mai bine și obțin rezultate calitativ superioare în activitatea pe care o desfășoară primesc mai mult din partea societății.

Dar stimularea materială nu determină prin ea însăși atitudinea înaintată față de muncă. Este necesar ca ea să fie corelată cu educația permanentă a oamenilor în spiritul înaltei valori morale a muncii, al principiilor moralei socialiste,

al responsabilității și al atitudinii intransigente față de lipuri și neajunsuri. *Munca este un factor educativ primordial, o condiție hotărîtoare a educației.* Atitudinea față de muncă se realizează în procesul muncii și prin intermediul acesteia. Între activitatea pe care o desfășoară omul în procesul muncii și dezvoltarea personalității sale se stabilește o legătură organică.

Documentele Congresului al X-lea al P.C.R. acordă o deosebită atenție caracterului educativ al stimulării muncii și corelării ei cît mai strînse cu răspunderea materială pentru daunele cauzate de neajunsurile din activitatea personală. Noul sistem de salarizare generalizat în 1970 contribuie la perfecționarea modului de repartiție, realizează o mai deplină aplicare a principiului retribuției după muncă. Normarea științifică și precizarea riguroasă a sarcinilor și obligațiilor fiecărui salariat creează premisele sigure ale legăturii organice între rezultatele efective ale muncii depuse și veniturile realizate. Măsurile adoptate de partid și de stat asigură îmbinarea factorilor morali și materiali în stimularea și aprecierea muncii, corespund intereselor celor ce muncesc, urmărind instaurarea unei atmosfere de echitate în cadrul fiecărui colectiv.

Formarea atitudinii socialiste față de muncă este corelată cu educarea grijii pentru proprietatea obștească. Cel care înțelege scopul și importanța muncii sociale va folosi cu grijă uneltele, mașinile, deoarece eficiența activității depinde în mare măsură de îngrijirea acestora.

Valoarea educativă a muncii este deosebit de mare, întrucît influențează pozitiv nu numai dezvoltarea morală, ci și cristalizarea personalității umane, avînd efecte pozitive și asupra capacității intelectuale și fizice.

În societatea socialistă pregătirea pentru muncă capătă o importanță din ce în ce mai mare. Formarea unui cetățean conștient și activ, pregătit pentru viață și muncă, capabil să participe creator la producerea bunurilor materiale și spirituale, reprezintă unul din scopurile centrale ale educației comuniste. Pe frontispiciul cuprinzătorului program național de dezvoltare a școlii noastre, expus în Hotărîrea C.C. al P.C.R. din 18—19 iunie 1973 cu privire la dezvoltarea și perfecționarea învățămîntului, este înscris cu majuscule principiul suprem care stă la baza organizării întregii noastre

societăți: munca. Sarcina fundamentală a învățămîntului o constituie pregătirea tineretului pentru muncă și viață.

Înțelegerea rolului și importanței muncii este o condiție a formării atitudinii comuniste față de muncă, a participării active la munca social-utilă.

Educația pentru muncă constă în dezvoltarea dorinței și năzuinței de a munci, în formarea sentimentului de mîndrie izvorîtă din rezultatele activității desfășurate.

OBIECTIVELE ȘI SARCINILE EDUCĂRII ATITUDINII COMUNISTE FAȚĂ DE MUNCĂ

Obiective:

a) *Dezvoltarea dragostei pentru muncă* presupune înțelegerea faptului că, în orînduirea socialistă munca este o condiție a existenței sociale și personale, că toți oamenii muncesc și sînt apreciați în funcție de rezultatele obținute, pe baza principiului: „de la fiecare după capacitate, fiecăruia după munca sa”. Elevii trebuie să înțeleagă semnificația socială a muncii, scopul pentru care muncesc oamenii, mobilurile activității, cauzele care au determinat transformarea muncii într-o datorie de onoare a fiecăruia. Este necesar ca ei să-și dea seama de caracterul nou al muncii socialiste, de condițiile noi de activitate din țara noastră și de perspectivele muncii în comunism. Este foarte important ca elevii să înțeleagă că învățătura constituie prima etapă a muncii pe care o va desfășura fiecare după absolvirea școlii.

b) *Dezvoltarea respectului pentru muncă* are la bază înțelegerea importanței oricărui fel de activitate. Devenind conștienți de faptul că orice muncă fizică, intelectuală sau productivă necesită eforturi susținute, că în orice domeniu de activitate sînt necesare buna pregătire și competența, elevii nu vor face deosebire între oamenii muncii, le vor respecta activitatea, îi vor stima. De aceea, trebuie să li se cultive interesul, nu numai pentru învățătură, ci și pentru activitățile gospodărești, de autoservire, pentru munca social-utilă.

c) *Cultivarea grijii pentru apărarea și dezvoltarea proprietății sociale, a avutului obștesc* rezultă din dragostea și respectul față de muncă și din înțelegerea dependenței bune stări

materiale a fiecărui om, de bunăstarea întregului popor, de consolidarea și îmbogățirea proprietății sociale. Se impune ca elevii să înțeleagă, pe baza principalelor documente de partid și de stat, că ridicarea nivelului de trai material și cultural al poporului se realizează prin organizarea și desfășurarea procesului muncii în diferitele ramuri ale economiei naționale, la nivelul științei și tehnicii mondiale contemporane, prin accentuarea calității și perfecționării procesului de muncă.

d) *Dezvoltarea spiritului de răspundere personală* pentru calitatea propriei activități și pentru situația generală a colectivului se bazează pe înțelegerea raportului dintre răspundere și independență, dintre îndatorire și inițiativă. În muncă se reflectă modul în care omul înțelege obligațiile sale profesionale și îndatoririle față de societate, față de oamenii muncii.

★

Sarcini: Educarea atitudinii comuniste față de muncă vizează sfera intelectuală, afectivă și volițională a personalității umane, constituind o unitate de noțiuni, convingeri, sentimente și trăsături de caracter, care stimulează dorința de a munci.

Sistemul de *cunoștințe* despre muncă se referă la: importanța și valoarea acesteia, rolul ei în societatea socialistă, semnificația socială a muncii, esența proprietății sociale a relațiilor de colaborare și ajutor reciproc etc. Aceste cunoștințe trebuie să se transforme, prin educație, în *convingeri* personale ale elevilor, conștienți de faptul că și lor le revine sarcina de a munci, de a fi folositori societății.

Printre *sentimentele* care constituie suportul afectiv al atitudinii comuniste față de muncă, menționăm: bucuria, satisfacția și plăcerea de a munci, mîndria pentru rezultatele obținute, simțul răspunderii și al datoriei, respectul pentru orice fel de activitate și pentru cei care muncesc, admirația pentru realizările lor, disprețul față de cei leneși.

Trăsăturile de caracter implicate în formarea atitudinii comuniste față de muncă sînt: exigența față de sine și față de alții în procesul muncii, sîrguința, perseverența, punctualitatea, fermitatea, dîrzenia, spiritul de organizare.

Formarea priceperilor, deprinderilor și obișnuințelor de muncă face posibilă transpunerea în fapte, în relațiile de

muncă, a ideilor și concepțiilor cu privire la sensul și scopul muncii, la însemnătatea ei socială, la necesitatea de a munci. Este necesar ca elevii să dobândească priceperi și deprinderi de muncă intelectuală și fizică, pentru a-și desfășura activitatea într-un anumit domeniu și, totodată, pentru a dobândi priceperile necesare de organizare și coordonare a activității colective, de folosire rațională a forțelor, de colaborare în realizarea diferitelor sarcini. Spiritul critic și autocritic exprimă capacitatea elevilor de a aprecia rezultatele obținute în activitatea individuală și colectivă. De asemenea, se formează priceperi care-i ajută să învingă greutățile și să elimine lipsurile. Priceperile, deprinderile și obișnuința de a munci ordonat și sistematic, de a îndeplini îndatoririle, de a depune eforturi susținute, condiționează buna desfășurare a activității în toate domeniile.

Aceste obiective și sarcini privind educarea atitudinii comuniste față de muncă se realizează concomitent și se condiționează reciproc.

CERINȚE PEDAGOGICE

Cerințele pedagogice referitoare la educarea atitudinii comuniste față de muncă :

— Crearea unui mod de viață în școală, în familie și în societate, în care toți membrii colectivului muncesc conștiincios și cu simț de răspundere, într-o atmosferă de dragoste și respect față de muncă și față de cei care muncesc.

— Înțelegerea semnificației sociale a muncii, a valorii și rolului ei în societate, a scopului și importanței sociale a acțiunilor săvârșite, printr-o motivație bine fundamentată.

— Organizarea și desfășurarea muncii prin repetarea sistematică a unor activități, supunându-i pe elevi la eforturi tot mai mari prin exerciții de muncă accesibile, variate și atrăgătoare. Fiecare elev trebuie să știe precis ce are de făcut, după locul pe care îl ocupă în colectiv.

— Organizarea unei activități cât mai bogate, complexe, variate și interesante, care să solicite eforturi și să provoace bucurii, să dezvolte încrederea în forțele proprii. Se impune ca sfera de acțiune să se lărgască treptat, pornind de la activitățile ușoare, simple spre altele complexe, din ce în ce

mai dificile. Conținutul acestora nu trebuie să subestimeze, dar nici să supraaprecieze posibilitățile fizice și intelectuale ale elevilor, iar efortul trebuie dozat în mod corespunzător.

— Desfășurarea activității în colectiv, astfel încât interesele personale ale elevilor să fie subordonate scopului colectiv, elevii să fie antrenați permanent în munci comune. În felul acesta crește simțul de răspundere față de activitatea colectivă și se formează conștiința de membru activ al societății.

— Imprimarea unui caracter cât mai util activității elevilor. Cunoscând imediat rezultatele muncii desfășurate prin aprecierile făcute de pedagog, elevilor li se dezvoltă simțul propriei valori și al utilității lor sociale, precum și dorința de a presta o muncă folositoare patriei socialiste.

— Stimularea atitudinii independente a elevilor față de muncă, crearea condițiilor de manifestare a inițiativei personale în realizarea sarcinilor. Aceasta înseamnă participarea conștientă și creatoare la diverse acțiuni, pe bază de convingeri ferme.

— Îndrumarea pedagogică judicioasă și controlul sistematic, în vederea mobilizării elevilor, pentru stimularea atitudinii lor pozitive față de muncă și sprijinirea acestora în înlăturarea lipsurilor, pentru formarea capacității de autocontrol.

EDUCAREA DISCIPLINEI CONȘTIENȚE

ESENȚA ȘI CONȚINUTUL DISCIPLINEI CONȘTIENȚE

Disciplina este o trăsătură morală, necesară desfășurării oricărei activități.

Disciplina constă în respectarea strictă a ordinii și a regulilor stabilite într-o colectivitate, a dispozițiilor care asigură ordinea.

Disciplina socială a muncii este modul istoricește determinat, de încadrare a producătorilor în procesul cooperării, modul de însușire și de respectare a normelor pe care le implică desfășurarea procesului de muncă.

Fiecărui mod de producție și fiecărei forme istoricește determinate a organizării muncii sociale le corespunde o formă specifică de disciplină a muncii, condiționată de relațiile de producție respective.

Disciplina în muncă este un element component al atitudinii față de muncă.

Subliniind caracterul istoric și de clasă al disciplinei, V.I. Lenin a afirmat că : „de la fiecare ordine socială nouă se cer noi relații între oameni, o nouă disciplină” și a stabilit existența succesivă a trei *tipuri* principale de disciplină : disciplina feudală — disciplina „ciomagului” ; disciplina capitalistă — disciplina „foamei” și disciplina socialistă — disciplina conștientă.

În condițiile exploatării, disciplina este un instrument de înrobire a maselor, are un caracter forțat, reprezentând o constrângere care umilește și înjosește omul.

În sclavagism și feudalism disciplina se obține prin bătaie ; în capitalism, rezultă din supunerea muncitorilor, care, lipsiți de mijloace de producție, sînt siliți să muncească pentru capitalist, să-i cedeze plusprodusul, pentru a nu fi concediați.

În socialism, disciplina muncii are un caracter esențial diferit, bazîndu-se pe activitatea conștientă a muncitorului eliberat de exploatare. Ea este întemeiată pe relațiile de colaborare tovarășească și de ajutor reciproc — determinate de proprietatea socialistă asupra mijloacelor de producție — și presupune organizarea științifică a producției, o nouă atitudine față de muncă și față de avutul obștesc.

Disciplina școlară constă în respectarea strictă de către elevi a ordinelor și dispozițiilor în vigoare într-o instituție de învățămînt.

Deoarece disciplina școlară este determinată de nevoile disciplinei sociale a muncii, caracterul ei diferă de la o orînduire socială la alta.

În școala orînduirilor bazate pe exploatare, disciplina se bazează pe supunerea oarbă, izvorită din frica și teroarea exercitată asupra elevilor. În esență, ea este o simplă manifestare exterioară, nu se adresează conștiinței, umilește personalitatea elevului.

Școlii socialiste îi este caracteristică disciplina conștientă, liber consimțită.

DISCIPLINA SOCIALISTA

În prezent, problemele disciplinei în muncă sînt unitar și ferm legiferate, ținîndu-se seama de transformările profunde social-economice petrecute în țara noastră, de identitatea obiectivă între interesele fundamentale ale societății și ale fiecărui cetățean în parte. Întărirea disciplinei în muncă și perfecționarea organizării activității unităților socialiste pe baza legii cu privire la organizarea și disciplina muncii în unitățile socialiste de stat, din 1968, contribuie la folosirea superioară a potențialului material și uman al țării, la realizarea programului stabilit de partid în vederea făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate.

În orînduirea socialistă drepturile și îndatoririle sînt strîns legate între ele. Oamenii sînt îndreptățiți să beneficieze de satisfacțiile pe care le poate oferi societatea, numai dacă își îndeplinesc în mod conștient îndatoririle care le revin. Simțul datoriei rezultă din înțelegerea necesității acestor cerințe și transformarea lor în sarcini personale.

Spiritul de disciplină este o urmare firească a faptului că orînduirea socialistă se făurește în mod conștient. El rezultă din înalta responsabilitate socială a oamenilor muncii. Vorbind despre întărirea răspunderii în muncă, tovarășul Nicolae Ceaușescu releva, în raportul prezentat la Congresul al X-lea al P.C.R., că „edificarea socialismului și comunismului cere muncă, ordine, disciplină, răspundere”.

Valoarea morală a disciplinei trebuie considerată în strînsă unitate cu valoarea ei economică. De aceea, principiile socialiste de repartiție au în vedere cantitatea, calitatea și importanța socială a muncii, ele fiind menite să asigure concordanța veniturilor obținute cu rezultatele efective ale activității fiecăruia.

Conform criteriului socialist de retribuție și normelor eticii socialiste, cei care aduc daune sînt trași la răspundere, resimt în mod direct consecințele atitudinii lor, iar cei care își îndeplinesc la timp și în bune condiții sarcinile, sînt recompensați.

Potrivit reglementărilor legale actuale, oamenii muncii au datoria de a respecta ordinea și disciplina la locul de muncă, de a îndeplini toate sarcinile de producție ce le revin, de a respecta dispozițiile privind desfășurarea activității în unitate. În proiectul de norme ale vieții și muncii comunistilor, ale eticii și echității socialiste, prezentat la Conferința Națională a P.C.R. din iulie 1972, se arată că o trăsătură de bază a profilului moral comunist este „responsabilitatea pentru îndeplinirea exemplară a sarcinilor încredințate, intoleranța față de chiul, superficialitate sau indisciplină în muncă”.

Printre *îndatoririle fundamentale* se numără respectarea programului de lucru și folosirea integrală a timpului de muncă pentru îndeplinirea obligațiilor de serviciu, însușirea și respectarea procesului tehnologic de muncă stabilit, utilizarea instalațiilor la parametrii de funcționare prevăzuți în documentația tehnică, folosirea intensivă a tuturor mijloacelor de muncă, utilizarea rațională a materiilor prime și materiale, ridicarea neconținută a nivelului profesional în vederea realizării sarcinilor de plan și a creșterii productivității muncii.

Progresul tehnic, organizarea științifică a producției și a muncii sînt de neconceput fără o disciplină riguroasă în toate compartimentele vieții economice, în toate întreprinderile, la toate locurile de muncă.

Cerințele actuale imprimă disciplinei în muncă caracteristici referitoare la propria comportare a oamenilor, dar și grija pentru tot ceea ce se petrece în jur, lupta cu pasivitatea, cu formalismul și spiritul anarhic.

Criteriul de apreciere a disciplinei rezidă în faptele și, mai presus de toate, în rezultatele obținute în muncă.

În aprecierea conduitei unui om, disciplina socialistă a muncii ocupă un loc definitoriu.

Trăsăturile esențiale ale disciplinei socialiste

Disciplina socialistă este superioară celorlalte tipuri de disciplină; ea are un conținut calitativ superior, un înțeles mult mai larg și mai complex.

Disciplina socialistă constă în : a) înțelegerea de către oamenii muncii a necesității de a se comporta și a munci într-un anumit fel, de a răspunde cerințelor societății, de a îndeplini sarcinile care le revin și b) respectarea strictă a ordinii și regulilor, prin supunere de bună voie, din proprie inițiativă, fără constrângere.

Aceasta înseamnă libertate de acțiune, căci, așa cum a arătat Lenin, în „Materialism și empiriocriticism“, „libertatea este necesitatea înțeleasă”.

Conștient de necesitatea încadrării într-o anumită ordine stabilită în colectivitate, omul face acest lucru fără să fie supravegheat și controlat, pe baza unei motivații interioare.

Disciplina socialistă se caracterizează printr-o serie de trăsături esențiale :

— *Atitudinea conștientă* este trăsătura principală, la baza căreia stă convingerea oamenilor de a respecta ordinea stabilită, regulile și cerințele impuse, convingere izvorită din înțelegerea profundă a sensului și importanței acestora.

Atitudinea conștientă rezultă din cunoașterea regulilor și cerințelor, a conținutului lor, a importanței lor în viața colectivului, din înțelegerea scopului pentru care au fost formulate și a necesității de a fi respectate.

— Disciplina socialistă este o *disciplină interioară*, liber consimțită. Ea nu poate fi redusă la o simplă manifestare exterioară, la o supunere pasivă, dictată dinafară, prin constrângere, care se caracterizează printr-un efect mecanic, exercitat numai atîta timp cît omul este supravegheat. Conștiința datoriei îl determină pe om să simtă nevoia de a se încadra în ordinea stabilită. Această disciplină se bazează pe auto-controlul colectivului și al fiecărui membru în parte.

— Convingerile interioare, ca mobiluri de acțiune, conferă *inițiativă și spirit de independență*, curaj și încredere în forțele proprii. Omul nu se limitează la ceea ce i se cere, ci formulează el însuși cerințe, în funcție de împrejurări, fiind exi-

gent cu sine și cu cei din jur. Această trăsătură a disciplinei exclude conformismul și servilismul. Respectarea cerințelor presupune capacitate de orientare, spirit critic, posibilitatea aprecierii, formulării concluziilor și a expunerii propriului punct de vedere.

Disciplina înseamnă atitudine activă, creatoare în îndeplinirea sarcinilor și învingerea obstacolelor.

— Disciplina socialistă îl deprinde pe om cu *spiritul de ordine și organizare*. A fi liber nu înseamnă a nu asculta de nimeni și de nimic, a nu respecta nici o ordine și a nu te supune nici unei norme sau autorități, a nu recunoaște cerințele impuse de colectiv, de societatea noastră socialistă. Această atitudine liberalistă ar duce la dezorganizarea muncii și a vieții, la anarhism. Organizarea, ca formă exterioară a muncii, presupune punctualitate și precizie în executarea îndatoririlor.

— Disciplina socialistă este o disciplină a *solidarității și ajutorului reciproc*, caracterizată prin subordonarea intereselor personale celor colective, prin coordonarea acțiunilor individuale cu cele colective, prin luptă solidară pentru interesele generale.

— Disciplina socialistă nu se limitează la interdicții, ci formulează *cerințe pozitive*, indicând concret modul de acțiune. Spre deosebire de disciplina bazată pe constrângere, constituită din interdicții și reprimare, disciplina socialistă este mobilizatoare, îndeamnă la acțiune.

— Deși izvorăște din convingere și presupune inițiativă și independență în acțiuni, disciplina socialistă este *fermă*, durabilă și eficientă, implicând îndeplinirea perseverentă a îndatoririlor, consecvență, executarea necondiționată a sarcinilor etc. Ea are un caracter obligatoriu pentru toți membrii colectivului, fiind incompatibilă cu concesiile.

Disciplina socialistă constituie un scop, un mijloc și un rezultat al educației. Ea reprezintă un scop important al

educației comuniste, pentru că prin educație se urmărește adoptarea unei comportări disciplinate conștiente. Această trăsătură morală importantă nu poate lipsi din profilul omului societății noastre, ea fiind inclusă în personalitatea omului dezvoltat multilateral.

În același timp, disciplina conștientă este un *mijloc* și o *condiție* a bunei desfășurări a muncii educative. Prin intermediul ei se realizează educația, care reprezintă un lanț de cerințe.

Ordinea stabilită prin cerințe este o condiție obligatorie a muncii educative. Încadrarea într-o ordine strictă și respectarea regulilor reprezintă condiția esențială a dezvoltării personalității umane. Rezultatele muncii sînt determinate în mare măsură de disciplina oamenilor în procesul de producție.

Disciplina conștientă este un *rezultat* al întregii activități educative. Ea nu se poate forma în mod spontan, ci prin eforturi, prin măsuri pedagogice speciale folosite în acest scop.

Conținutul disciplinei școlare

Disciplina școlară derivă din disciplina socială cu care este în deplină concordanță.

În societatea socialistă, disciplina școlară are un conținut foarte bogat. Cerința perfecționării continue a activității școlare de toate gradele a făcut necesară îmbunătățirea normelor de organizare și funcționare a școlilor, conform prevederilor Legii învățămîntului din 1968 și Statutului personalului didactic (1969).

În ultimii ani, Ministerul Educației și Învățămîntului a elaborat și pus în aplicare un nou *Regulament școlar*, pentru școlile generale — în 1969 și liceele de cultură generală — în 1970.

În cuprinsul regulamentului ocupă un loc important normele de organizare și funcționare a școlii, precum și desfășurarea procesului instructiv-educativ.

În prevederile regulamentului se reflectă preocuparea pentru creșterea exigenței față de munca elevilor, îmbinată cu dozarea rațională a efortului lor.

O atenție deosebită este acordată problemelor referitoare la condițiile de viață și de muncă ale elevilor în școală.

În vederea îmbunătățirii activității de instruire și educare a elevilor, regulamentul scoate în evidență cei doi factori principali implicați în procesul de învățămînt: profesorul și elevul. Drepturile și îndatoririle profesorului sînt prevăzute în Statutul cadrelor didactice. Regulamentul precizează îndatoririle profesorului privind îndeplinirea normei didactice și obligațiile referitoare la pregătirea lecțiilor, perfecționarea pregătirii de specialitate și pedagogice. Pentru elev regulamentul precizează o serie de *drepturi și îndatoriri*.

Principalele obligații care-i revin acestuia se referă la:

- adoptarea unei atitudini conștiente față de învățatură și muncă;
- respectarea cadrelor didactice;
- respectarea proprietății socialiste;
- adeziunea la normele de conviețuire socialistă, exprimată printr-o atitudine civilizată față de ceilalți elevi.

Îndatoririle elevilor sînt cuprinse în *regulile de purtare* care conțin un program de muncă educativă, fiind o concretizare a unor cerințe minime, dar foarte precise în legătură cu elementele principale ale conținutului disciplinei școlare.

Obiectivele educării disciplinei conștiente

a. *Cunoașterea conținutului disciplinei școlare.* Elevii trebuie să înțeleagă ce înseamnă a fi disciplinat, cunoscînd cerințele referitoare la activitatea și comportarea lor în școală și în afara ei. Este necesar ca ei să respecte regulamentul școlar și îndeosebi regulile de purtare, să înțeleagă natura obligațiilor care le revin nu numai în calitate de școlari, dar și ca cetățeni ai patriei socialiste, să cunoască și să îndeplinească sarcinile referitoare la respectarea ordinei, a regulilor de desfășurare a activității în colectivul școlar și, în general, în colectivul constituit din toți oamenii muncii din țara noastră.

d. *Dezvoltarea trăsăturilor principale care caracterizează disciplina, ca necesitate liber consimțită*, prin transformarea cunoștințelor despre disciplină în convingeri, prin interiorizarea cerințelor, îmbinîndu-se înțelegerea necesității de a le respecta cu supunerea de bună voie, din proprie inițiativă. Elevii trebuie să înțeleagă că atît individul, cît și colectivul nu se pot dezvolta armonios și nu-și pot afirma calitățile și pregătirea, decît printr-o muncă asiduă, într-o atmosferă de ordine și disciplină. În acest fel, îndeplinirea îndatoririlor, comportarea disciplinată le oferă elevilor bucurii și satisfacții.

e. *Formarea și consolidarea comportării disciplinate* în toate împrejurările, prin încadrarea activității elevilor într-un regim rațional de muncă și odihnă, în elaborarea căruia să se țină seama de următoarele principii: existența unui scop, punctualitatea, precizia în executarea sarcinilor și în respectarea termenelor, deprinderea de a asigura, în cadrul regimului de viață, o justă repartizare a timpului afectat muncii, odihnei și distracției, stabilirea unei succesiuni raționale între activități, includerea în programul propriu a unui timp special pentru activitatea social-politică și cultural-educativă. De asemenea, acest obiectiv se referă și la deprinderea de a respecta legislația socialistă.

d. *Dezvoltarea autodisciplinei* prin crearea necesității și obișnuinței de a munci disciplinat, conform deprinderilor de muncă școlară și socială. Pentru realizarea acestui obiectiv sînt foarte importante transformarea cerințelor disciplinei în motive interne de acțiune, îmbinarea supunerii liber consimțite cu inițiativa creatoare.

e. *Întărirea spiritului de disciplină*, a responsabilității personale față de realizarea disciplinei în colectivul școlar, de producție sau social, convingerea treptată a elevilor de necesitatea, nu numai de a respecta cerințele, ci și de a formula singuri exigențe față de conduita întregului colectiv și față de propria lor comportare.

f. *Înlăturarea manifestărilor de indisciplină* ale unor elevi, cauzate de nivelul slab de pregătire etică, de conflicte de natură afectivă, de lipsa anumitor deprinderi de comportare morală, de existența și tolerarea unor obișnuințe necorespunzătoare de conduită, de oboseala instalată după anumite excese.

EDUCAȚIA ÎN SPIRIT COLECTIVIST

ESENȚA EDUCAȚIEI ÎN SPIRIT COLECTIVIST

Educația în spirit colectivist este o trăsătură morală esențială a omului nou, constructor al socialismului.

Colectivismul definește relațiile reciproce dintre om și societate în ansamblu, dintre personalitatea umană și colectiv, fiind opus radical individualismului.

Educația în spirit individualist este caracteristică orînduirilor sociale bazate pe proprietatea privată asupra mijloacelor de producție, pe exploatarea omului de către om, fiind generată de contradicția dintre interesele individului și cele ale societății. Pornind de la propriile interese, omul vede în semenii săi adversari, concurenți, dușmani de care trebuie să se apere, potrivit principiului „ori jufuiești tu pe altul, ori te jefuiește altul pe tine... ori ești stăpîn de robi, ori ești rob”¹.

Spiritul colectivist, ca trăsătură morală, ia naștere și se dezvoltă în cadrul proletariatului, pe baza obiectivelor și luptei comune împotriva exploatării, pe măsura formării conștiinței de clasă.

Caracterul relațiilor socialiste de producție, bazate pe proprietatea socialistă asupra mijloacelor de producție impune educația oamenilor în spirit colectivist și creează condiții favorabile realizării acesteia.

În socialism dispăre contradicția dintre interesele personale și cele colective, odată cu lichidarea exploatării omului de către om. Oamenii își dau seama că pot să-și asigure bunăstarea personală și cea a întregii societăți numai prin eforturi comune, printr-o strînsă colaborare și ajutor reciproc. La baza dezvoltării spiritului colectivist stă lupta comună pentru realizarea sarcinilor mărețe ale construcției socialismului.

Colectivismul înseamnă, în primul rînd, o nouă atitudine a oamenilor față de societate, o înaltă conștiință a datoriei sociale obștești, un înalt nivel al responsabilității sociale.

Înțelegerea dependenței reale a intereselor individuale de cele generale face ca individul să-și întemeieze activitatea social-utilă pe mobilurile apărării și dezvoltării avuției sociale.

¹ V. I. Lenin Despre învățămîntul public. E.S.L.D.P., 1949, p. 422.

Satisfacerea intereselor personale, adică a necesităților materiale și culturale ale fiecărui om al muncii, depinde de dezvoltarea economiei socialiste în ansamblu, de contribuția fiecăruia în cadrul acestui proces.

Recunoașterea priorității intereselor sociale nu înseamnă înăbușirea sau suprimarea necesităților individuale. Colectivismul se manifestă în imbinarea organică a intereselor personale cu cele generale, în sensul subordonării conștiente a necesităților individuale față de cele colective, în colaborarea și întrajutorarea tovarășească.

O trăsătură caracteristică spiritului colectivist, prin care se afirmă noua atitudine a omului față de societate, este gradul înalt al responsabilității sale, conștiința că fiecare răspunde nu numai pentru munca sa, pentru modul de viață și faptele proprii, ci și pentru munca și destinele colectivului, ale societății.

Colectivismul se manifestă și ca răspundere a colectivului față de membrii săi, pentru activitatea și comportarea lor, pe baza principiului „toți pentru unul, fiecare pentru toți”. În locul invidiei, acesta promovează mîndria și bucuria sinceră pentru succesele colectivului.

Educația în spirit colectivist este necesară atît evoluției societății, cît și dezvoltării individului. „Numai în cadrul colectivității individul poate căpăta mijloacele care îi dau posibilitatea unei dezvoltări multilaterale a aptitudinilor sale”¹.

Educația în spirit colectivist este necesară, posibilă și realizabilă numai în societatea socialistă, care, prin noul său mod de producție, rezolvă antagonismul dintre individ și colectiv. Asemenea educație nu este posibilă și nici necesară în societățile bazate pe exploatarea omului de către om, unde educația se face în spiritul egoismului și individualismului, în scopul satisfacerii intereselor personale, indiferent prin ce mijloace.

OBIECTIVELE EDUCĂRII SPIRITULUI COLECTIVIST

Educația în spirit colectivist presupune dezvoltarea dorinței, priceperii și deprinderii de a trăi și munci în colectiv, de a acorda ajutor tovarășilor de muncă, de a imbină interesele și năzuințele proprii cu interesele și scopurile comune.

¹ K. Marx și F. Engels Opere, vol. 3, ed. a II-a, București, Editura politică, 1966, p. 76.

A educa în spirit colectivist înseamnă a-l determina pe elev să se gîndească nu numai la propria persoană, ci și la alții, să considere succesele și insuccesele colectivului ca pe ale sale, să lupte pentru onoarea colectivului, să considere hotărîrile acestuia ca propriile-i hotărîri, să-și respecte tovarășii, să se supună voinței colectivului, să se simtă bine în cadrul lui, să muncească pentru îndeplinirea scopului comun, să respecte disciplina de muncă colectivă.

a) *Încadrarea conștientă a fiecărui elev în activitatea colectivului clasei și al școlii.* Acest obiectiv se realizează prin înțelegerea de către elev a legăturii sale cu colectivul clasei și a legăturii clasei respective cu celelalte clase, prin formarea obișnuinței fiecărui elev de a-și raporta activitatea la viața întregului colectiv.

Elevul trebuie să înțeleagă faptul că realizarea intereselor colective înseamnă și realizarea celor mai importante interese individuale și, în consecință, necesitatea subordnării intereselor personale celor generale. Astfel se clarifică raportul individ-colectiv și rolul acestuia din urmă în afirmarea personalității.

Este foarte important ca, la nivelul de înțelegere al elevilor, să se contureze noțiunea de colectiv, să fie subliniată deosebirea dintre colectivism și individualism.

b) *Dezvoltarea relațiilor de colaborare, sprijin și ajutor reciproc în muncă, în executarea anumitor sarcini, dezvoltarea responsabilității pentru activitatea colectivului, formarea priceperii de a comanda și de a te supune, considerîndu-te egal cu ceilalți.* Aceste relații au la bază interesele și scopurile comune, care îi apropie și îi solidarizează pe elevi. De asemenea, este necesară și stabilirea unor raporturi corecte între fete și băieți.

Relațiile dintre membrii colectivului trebuie să creeze o atmosferă de bună dispoziție, în care fiecare să muncească cu plăcere.

c) *Formarea opiniei principiale a colectivului.* Acest obiectiv se realizează atunci cînd membrii colectivului își exprimă deschis părerile, folosesc critica și autocritica, iau hotărîri comune și le respectă.

d) *Înțelegerea colectivismului ca manifestare a solidarității oamenilor muncii și a necesității integrării colectivului școlar*

în colectivitatea noastră socială, cu care se găsește în raporturi directe. Elevul trebuie să înțeleagă că un bun colectiv școlar oglindește în miniatură modul de viață și de muncă al societății noastre.

COLECTIVUL, FACTOR EDUCATIV PRINCIPAL

Educarea spiritului colectivist se realizează prin toate acele căi și mijloace care integrează elevul în colectiv, punîndu-l în relații nemijlocite cu ceilalți, cerîndu-i să participe activ la viața colectivului, prin îndeplinirea unor sarcini concrete.

Colectivul este calea principală de educare în spirit colectivist, este un factor educativ extrem de eficient.

Spiritul colectivist nu se poate forma decît în cadrul colectivului și prin intermediul acestuia, fiecare membru beneficiînd de ajutorul celorlalți.

În colectiv se creează mediul favorabil, condițiile necesare educării tuturor calităților morale comuniste, îndeosebi a spiritului colectivist. În cazul în care este bine organizat, colectivul exercită o influență puternică asupra membrilor săi.

Colectivul este un grup de persoane unite printr-un scop comun, prin muncă, disciplină și organizare comună. Membrii lui hotărîsc de bună voie să pună interesele personale în concordanță cu interesele colectivului, să-și asume răspunderea pentru faptele lor față de colectiv, să-și îndeplinească îndatoririle, să respecte normele de disciplină. Fiecare membru este obligat să muncească potrivit capacităților lui, să manifeste sollicitudine față de tovarășii de muncă, de colectiv în ansamblu, conform principiului „toți pentru unul, unul pentru toți“.

Trăsătura esențială a colectivului o constituie *solidaritatea, coeziunea*, care se sprijină pe relațiile de muncă, pe *activitatea și organizarea comună*, în vederea realizării unui *scop comun* care corespunde celui social general.

Așadar, nu orice grupare de indivizi constituie un colectiv, ci numai aceea care întrunește trăsăturile menționate.

Scopul oricărui colectiv este dedus din idealul, scopurile, obiectivele și sarcinile societății noastre socialiste, formulate și concretizate în directivele și hotărîrile partidului și vizează în

principal munca și lupta pentru dezvoltarea multilaterală a socialismului în țara noastră.

Țelul comun determină și include în mod organic scopurile individuale, îi unește pe toți membrii colectivului într-un efort comun.

În cadrul activității se stabilesc relații de interdependență între membrii colectivului, relații care se caracterizează prin responsabilitatea unuia față de celălalt și față de întregul colectiv. Organizarea colectivului presupune repartizarea sarcinilor și responsabilităților, desemnarea organelor de conducere și stabilirea locului fiecăruia în viața internă a colectivului.

Pentru a aprecia forța educativă a unui colectiv, trebuie să se țină seama și de raportul dintre conștiința colectivă și conștiința fiecărui membru. Conștiința colectivă reflectă relațiile interindividuale, contribuind astfel la omogenizarea colectivului. Ea este nu numai sinteza conștiințelor individuale ale membrilor unui colectiv, dar și ale membrilor unei societăți, ai unui popor. Conținutul conștiinței sociale se reflectă în mod diferit la fiecare om, potrivit trăsăturilor proprii. Ca urmare a activității desfășurate de oameni în colectiv, a însușirii valorilor conștiinței sociale, conștiința lor individuală atinge treapta cea mai înaltă a dezvoltării sale, conștiința de sine.

Forța educativă a colectivului este complexă, căci se sprijină pe un conținut bogat; el angajează fiecare individ prin contact direct cu toți tovarășii săi, făcându-l să se simtă legat de aceștia. În colectiv, indivizii își împart răspunderile, se stimulează și se ajută reciproc. Prin ansamblul de relații, idei, sentimente, atitudini, se formează conștiința comună a colectivului, care devine treptat și conștiința fiecărui individ.

Structura organizatorică a colectivului

Între membrii unui colectiv se formează un sistem complex de relații și influențe reciproce care trebuie organizate și dirijate în sensul realizării sarcinilor educației comuniste.

Organizarea colectivului cuprinde regulile de funcționare și metodele de acțiune.

Relațiile dintre membrii colectivului se bazează pe principiul responsabilității. Fiecare individ trebuie să aibă atribuții bine precizate. În cadrul colectivului se stabilesc organe care coordonează acțiunile desfășurate pentru îndeplinirea scopului comun. Relațiile de subordonare le permit membri-

lor să traseze sarcini și, totodată, să respecte hotărârile adoptate. Spiritul colectivist se dezvoltă prin alternarea judicioasă a funcțiilor de conducere cu cele de subordonare.

Între membrii colectivului există un raport de dependență reciprocă; deși sînt egali, relațiile dintre ei nu sînt de egalitate, ci de subordonare. Fiecare trebuie să se supună tovarășului său, dar nu oricum, ci într-un fel bine determinat. Pe de altă parte trebuie să știe să ordone. Este foarte greu să dai ordine unui egal: „Numai atunci voi putea să ordon unui tovarăș sau să-i dau o însărcinare, să-l stimulez pentru o acțiune, să răspund pentru el, cînd voi simți răspunderea față de colectiv și cînd voi ști că, ordonînd, execut voința colectivului. Dacă nu voi simți aceasta, atunci nu-mi rămîne decît neînfrînta dorință de dominare personală”¹.

Supunerea și comanda trebuie să alterneze cît mai des. Colectivul își afirmă suveranitatea față de fiecare individ, fără a-i distruge personalitatea.

Stilul de muncă al colectivului rezultă din totalitatea sarcinilor și responsabilităților, din modalitatea îndeplinirii lor; el este un fel de comportament comun, care se manifestă în atitudinile fiecărui membru.

Makarenko vorbea despre stilul tonului „major”, caracterizat prin voioșie, prin dispoziție pentru acțiunile colectivului. Acesta este sentimentul propriei demnități, încrederea în propria persoană, care decurge din concepția despre valoarea colectivului din care faci parte, din mîndria pentru acest colectiv.

Forța și trăinicia colectivului se accentuează și prin formarea *tradițiilor*. Acestea sînt obișnuințe comune prin care se transmite experiența acumulată de colectiv. Ele asigură legătura dintre generații, continuitatea în viața colectivului. Tradițiile impresionează plăcut, ele trezesc sentimente de solidaritate, tovarășie, prietenie și întăresc relațiile dintre membrii colectivului, îl consolidează în activitatea desfășurată în vederea respectării și păstrării lor.

În colectiv sînt create tradiții legate de viața și munca curentă a membrilor săi, de exemplu: grija pentru elevii

¹ A. S. Makarenko Opere pedagogice alese, vol. I. Editura de stat pentru literatură didactică și pedagogică, 1951, p. 168—169.

mici, ajutorul acordat celor rămași în urmă la învățătură etc.

Există și tradiții cu caracter festiv, de exemplu primirea noilor elevi în clasa I, festivitățile de deschidere și de încheiere a anului școlar, întîlnirile cu absolvenții etc. Asemenea tradiții sînt atractive, trezesc bucuria vieții colective și au o mare valoare educativă, deoarece pregătirea și realizarea lor reclamă o activitate colectivă bogată.

Tradițiile pot fi îmbogățite și perfecționate.

Colectivele mari acționează asupra conștiinței indivizilor mai ales prin intermediul colectivelor cu număr mic de membri, denumite *colective primare*. Acestea sînt restrinse ca număr, de exemplu clasa de elevi, echipa de sportivi, brigada de muncă etc. Între colectivul primar și celelalte colective mari, de exemplu colectivul școlar, social, se stabilește o legătură strînsă și permanentă.

Posibilitățile de stabilire a relațiilor dintre aceste colective sînt numeroase, spre exemplu în școală, colectivele claselor pot rezolva sarcini care privesc întreaga școală: organizarea serviciului pe școală, organizarea unor serbări, perfecționarea și repararea materialului didactic etc. Clasele pot colabora în îndeplinirea unor astfel de sarcini. Relațiile care se stabilesc între colectivul primar și colectivele mai mari sînt de interdependență și de influențare reciprocă: colectivul școlar se sprijină pe colectivele de clasă și, în același timp, le oferă un cadru mai larg de activitate, o perspectivă clară a sarcinilor social-politice care revin școlii.

În viața colectivului primar poate să apară tendința de izolare, de îndepărtare de la interesele colectivului general; de aceea, prin munca educativă, el trebuie transformat într-o verigă care leagă individul de întregul colectiv.

Forța colectivului sporește prin *organizarea conducerii sale*. Organul de conducere permanentă a colectivului este responsabilul, ajutat de un activ, care reprezintă voința întregului colectiv.

Acesta dobîndește o reală putere educativă, atunci cînd în cadrul lui se formează *opinia comună* în aprecierea faptelor, cînd membrii colectivului adoptă același punct de vedere principal, iau hotărîri unanime.

Metodica muncii educative cu colectivul

Colectivul se formează și se dezvoltă pe baza unor cerințe și exigențe unitare, urmărind consecvent îndeplinirea lor.

În dezvoltarea colectivului se disting *trei stadii*, cristalizate după criteriul formulării cerințelor.

Primul stadiu este faza incipientă a colectivului, în care cerințele sînt formulate de pedagog și exprimate într-o formă categorică. Se poate întîmpla ca elevii să nu-și dea seama, de la început, de necesitatea și justetea cerințelor, dar pedagogul trebuie să le pretindă respectarea lor, fără să folosească prea multe argumente și explicații. Aceste exigențe reprezintă condiții elementare în viața colectivului. Ele se referă, de exemplu, la respectarea ordinii generale în școală (ținută, punctualitate, frecvență, pregătire etc.); la normele elementare de comportare civilizată; la stabilirea unor relații juste între elevi și profesori etc.

Al doilea stadiu este faza de încheiere a colectivului, în care cerințele sînt formulate de pedagog împreună cu *activul*. Acesta este un nucleu în jurul căruia se încheagă colectivul. El este alcătuit din cîțiva elevi, cărora li se încredințează anumite funcții și responsabilități, care participă la conducerea și organizarea vieții și activității colectivului. Împreună cu pedagogul, își spun cuvîntul și cei mai activi membri ai colectivului. Ei se străduiesc, în mod conștient, să susțină exigențele formulate, să-i mobilizeze și pe ceilalți în respectarea normelor stabilite. În acest stadiu al dezvoltării colectivului, sarcina pedagogului constă în formarea și întărirea activului. Aceasta presupune intervenția lui educativă, cunoașterea elevilor și antrenarea celor mai buni în organizarea diferitelor activități comune.

Munca educativă a pedagogului cu activul constă în indicarea principalelor probleme ale colectivului, a modului de acțiune, a sarcinilor urgente, a greutăților care pot fi îndeplinite și a modului în care trebuie înlăturate.

Față de membrii activului se formulează cerințe mai mari privind activitatea și comportarea, ținînd seama că ei trebuie să constituie un exemplu pentru ceilalți și să dovedească spirit de răspundere în funcțiile încredințate.

Rolul activului depinde în mare măsură de autoritatea, respectul și încrederea de care se bucură în rîndul celorlalți elevi.

Al treilea stadiu reprezintă faza în care colectivul este încheiat și se perfecționează, formulând el însuși cerințele. Preocuparea pedagogului de a lărgi activul prin antrenarea unui număr cât mai mare de elevi în organizarea muncii colective are ca rezultat faptul că întregul colectiv se ridică, în acest stadiu, la nivelul activului.

După formarea unei opinii comune sănătoase și a disciplinei conștiente, colectivul este cel care enunță cerințe și urmărește îndeplinirea lor, manifestă inițiativă și independență în rezolvarea multor sarcini. Formele de autoconducere a colectivului și de autoeducare a elevilor apar pe măsura transformării cerințelor venite din exterior în convingeri interioare. În acest stadiu, pedagogul dirijează munca și îndrumă activitatea colectivului, acționând în mod direct și înosebi prin colectiv.

Autoritatea pedagogului rezultă din pregătirea și comportarea sa, din prestigiul său moral.

În munca educativă cu colectivul se impune respectarea următoarelor principii:

a. Principiul „liniilor de perspectivă” sau principiul „bucuriei de mîine” sau „legea mișcării colectivului”¹.

Acest principiu se concretizează în planificarea scopurilor urmărite. Întocmirea planurilor de perspectivă contribuie la mobilizarea colectivului, iar realizarea lor determină satisfacțiile ulterioare.

Existența perspectivei clare în activitatea colectivului este o condiție a formării și dezvoltării lui. Acesta trebuie să-și propună sarcini mobilizatoare și să năzuiască spre realizarea lor. După îndeplinirea acestora în fața colectivului trebuie să apară alte perspective, noi sarcini care să-l antreneze într-o activitate susținută.

Fixarea perspectivei presupune cunoașterea condițiilor concrete de muncă, a nivelului de dezvoltare a colectivelor, a trebuințelor și intereselor sale, a posibilităților de realizare a sarcinilor trasate.

În școală, perspectivele colectivelor decurg din scopul și sarcinile muncii instructiv-educative.

Perspectivele sînt de două feluri: *apropiate* și *îndepărtate*.

¹ Formularea aparține pedagogului sovietic A. S. Makarenko (n.a.).

Principiul liniilor de perspectivă îmbină obiectivele apropiate cu cele îndepărtate, pornind de la perspectivele imediate, care, vizînd interesele imediate ale colectivului, sînt concrete și solicită eforturi pentru a fi realizate. Izvorînd din munca de fiecare zi a colectivului, perspectivele apropiate au un caracter atractiv, plăcut.

Vizionarea în comun a unui spectacol, organizarea unei vizite în producție, amenajarea terenului de sport, participarea la o acțiune de utilitate socială, pregătirea temelor zilnice etc. sînt perspective apropiate în viața colectivului de elevi.

De la perspectivele apropiate se trece la cele mai îndepărtate, de exemplu: organizarea unei excursii, a unui concurs școlar, a unei întreceri sportive etc. Promovarea fiecărui an școlar cu rezultate bune la învățătură este o perspectivă apropiată, iar însușirea unei anumite profesiuni și integrarea activă și rapidă în producție și în viața socială reprezintă perspective îndepărtate. Acestea izvorăsc din obiectivele principale ale construcției socialismului și sînt legate de orientarea profesională a elevilor, de sarcinile lor, ca viitoare cadre angajate în construcția socialismului.

Prezența perspectivei este o lege a mișcării colectivului, pentru că îi mobilizează eforturile, îi cere să muncească și astfel colectivul se dezvoltă: capătă experiență, se consolidează.

În absența perspectivei colectivul se autoliniștește, stagnează în dezvoltare sau se dizolvă, se descompune.

Pentru a avea o influență educativă pozitivă în viața colectivului, perspectivele trebuie să îndeplinească următoarele *cerințe pedagogice*:

— să fie atrăgătoare și mobilizatoare, accesibile din punct de vedere al dezvoltării fizice și psihice a elevilor, în conformitate cu vîrsta și nivelul de pregătire al colectivului;

— să fie realizabile, adică să existe condiții materiale concrete pentru atingerea scopului propus, pentru a nu fi abandonat pe parcurs;

— să solicite eforturi susținute în vederea realizării lor;

— să fie incluse treptat în perspectivele colective, fiind prevenite sau înlăturate perspectivele individuale nedorite, care contravin obiectivelor comune;

— să se integreze în țelurile mărețe ale poporului nostru, în lupta pentru construirea socialismului.

b. *Principiul acțiunii directe și paralele.* Acesta constă în exercitarea influenței asupra membrilor nu numai în mod direct, ci și prin intermediul colectivului. Pedagogul acționează asupra acestuia, dar în același timp se ocupă și de fiecare individ în parte.

În munca sa educativă, pedagogul are în vedere colectivul, fiind preocupat permanent de fiecare membru al acestuia. Este foarte important, însă, ca cel asupra căruia își îndreaptă atenția să nu se simtă obiect al educației. De aceea, pedagogul nu trebuie să i se adreseze întotdeauna în mod direct, ci prin intermediul colectivului.

Aparent pedagogul lucrează numai cu colectivul, ca și când n-ar urmări în mod special educarea individului. Legătura dintre educator și elev nu trebuie să apară pe plan strict pedagogic, ci în procesul activității colectivului, în lupta pentru realizarea sarcinilor care stau în fața lui. Lipsurile care se manifestă în munca și comportarea unor elevi trebuie lichidate cu ajutorul colectivului. În acest scop, pedagogul trebuie să mobilizeze pe acei membri care au autoritate și influență (activul) și numai atunci când se rezolvă problema, să se adreseze direct elevului. De asemenea, în relațiile directe cu elevii, pedagogul trebuie să pornească de la activitatea și situația generală, pentru ca elevul să înțeleagă că comportarea sa contravine scopurilor colectivului. Influența pozitivă a acestuia presupune existența unei opinii comune sănătoase.

Colectivul acționează asupra membrilor săi nu numai în cazuri izolate și speciale, ci în permanență.

Munca educativă a pedagogului este cu mult mai eficientă și mai operativă atunci când se exercită asupra întregului colectiv și, prin acesta, asupra fiecărui membru în parte. Munca educativă cu fiecare individ este anevoioasă și aproape imposibilă în cazul unui colectiv numeros, astfel încât acțiunea paralelă devine o condiție esențială.

Pentru pedagog, o asemenea muncă este foarte pretențioasă, deoarece presupune pe de o parte cunoașterea fiecărei individualități, iar pe de altă parte cunoașterea capacității și a forțelor colectivului. La aceasta se adaugă priceperea de a orienta acțiunea tuturor membrilor în sensul dezvoltării fiecărei individualități.

c. *Principiul optimismului pedagogic.* Acesta exprimă încrederea pe care trebuie să o aibă pedagogul în colectivul asupra căruia își exercită acțiunea educativă. Încrederea izvorăște din umanismul socialist al pedagogului: din respectul pentru valoarea și demnitatea omului și din convingerea în capacitatea lui de dezvoltare.

În școală există clase în care abundă lipsurile, rezultatele la învățătură sînt slabe, iar comportarea elevilor necorespunzătoare. Chiar în asemenea situații, pedagogul trebuie să fie convins că va reuși să organizeze și să dinamizeze colectivul, desfășurînd o muncă educativă intensă și susținută.

Optimismul pedagogic nu se manifestă numai în munca educativă cu colectivele „problemă”, ci în orice situație. Oricît de bune rezultate ar obține colectivul, pedagogul trebuie să lupte ca să-l ridice pe o treaptă superioară, să întrezărească întotdeauna un viitor luminos.

d. *Principiul rolului conducător al pedagogului.* Rolul conducător în formarea și dezvoltarea colectivului îi revine pedagogului. Acesta exercită asupra colectivului o influență educativă permanentă, în orice stadiu al dezvoltării sale.

Sarcinile pedagogului, conținutul muncii lui îmbracă aspecte diferențiate în funcție de condițiile concrete, de caracteristicile și nivelul de dezvoltare a colectivului. Uneori, intervenția pedagogului este evidentă, alteori se pare că el nici nu e prezent. În toate situațiile însă, pedagogul are rol de conducător, manifestat prin îndrumarea și orientarea activității și prin controlul sistematic.

Munca educativă a pedagogului are un caracter permanent, continuu. El nu acționează niciodată izolat, ci în unitate și în concordanță cu ceilalți factori educativi: profesorii, organizația de pionieri, U.T.C., familia etc.

EDUCAȚIA TEHNICĂ

ESENȚA ȘI CONȚINUTUL EDUCAȚIEI TEHNICE

Educația tehnică este acea latură a educației comuniste prin care se realizează pregătirea omului pentru munca productivă.

În istoria gândirii pedagogice, problema pregătirii omului pentru muncă a fost abordată cu mult interes de socialiștii utopici, atât de primii, Thomas Morus 1478—1535 și Tommaso Campanella 1568—1639 (în operele lor, „Utopia” și „Civitas solis” au conceput societatea ideală bazată pe proprietatea comună, în care munca este obligatorie pentru toți), cât și de socialiștii utopici din secolul al XIX-lea: Charles Fourier, Saint Simon și Robert Owen. Reține atenția îndeosebi încercarea lui Robert Owen, care, în calitate de coproprietar al unei filaturi de bumbac din New Lanark (Scoția), i-a organizat pe muncitorii din fabrica sa într-o colonie, preconizând crearea unei societăți noi în care era desființată proprietatea privată și înfăptuită egalitatea socială, în care munca fizică se îmbina cu cea intelectuală, învățămîntul cu munca productivă. Deși experiența lui a eșuat (Owen nu a înțeles necesitatea luptei politice a proletariatului și cea a revoluției sociale, crezînd că noua societate socialistă poate fi creată cu concursul capitaliștilor), ideea îmbinării învățămîntului cu munca productivă și cu gimnastica a fost apreciată de Marx ca germene al educației viitorului.

Marx și Engels au formulat ideea învățămîntului politehnic, pornind de la analiza profundă a raportului dintre nivelul forțelor de producție și dezvoltarea multilaterală a omului.

Răspunzînd la întrebarea „de ce natură vor fi urmările înlăturării complete a proprietății private?”, Engels a arătat în „Principiile comunismului” că acestea vor fi esențiale și în domeniul învățămîntului: noua orînduire va cere oameni noi, iar educația va trebui să-i formeze. Pentru realizarea acestei sarcini, Engels a subliniat necesitatea îmbinării educației cu munca în producție, fapt care va permite tinerilor nu numai să-și însușească întregul sistem de producție, dar, printr-o pregătire multilaterală, să poată trece eventual dintr-o ramură de producție în alta, în funcție de nevoile societății sau de propriile lor înclinații.

Necesitatea pregătirii tehnice, cuprinzînd mai multe ramuri de producție, decurge din natura producției moderne. Marx și Engels au arătat că marea industrie generează neconținută revoluționare a diviziunii sociale a muncii, intensificînd legătura dintre diferitele activități. Descoperind aceste tendințe ale producției moderne, Marx a dedus necesitatea „de a înlocui pe individul parțial, simplu purtător al unei funcții sociale de detaliu, cu individul dezvoltat în toate privințele, pentru care diferitele funcții sociale sînt felul de activitate care își iau locul unul altuia”¹.

În aceeași ordine de idei Lenin a indicat patru dintre cele mai importante ramuri ale producției: electricitatea, industria chimică, industria mecanică și agrotehnica.

Pregătirea profesională cu caracter politehnic devine o realitate numai în societatea socialistă. Spre deosebire de orînduirea capitalistă, unde predomină pregătirea monotehnică, specializarea îngustă a muncitorilor, care sînt considerați anexă a mașinii, în orînduirea socialistă, ca urmare a schimbării caracterului muncii, oamenii participă conștient și creator în producție pe baza unui orizont larg asupra producției moderne. Pregătirea tehnică specială se axează pe un fond de pregătire tehnică generală. Însușirea unei meserii prefigurează asimilarea rapidă a altora.

Prin educație tehnică se înțelege înarmarea elevilor cu bazele științifice ale principalelor ramuri de producție și formarea

¹ K. Marx Capitalul, vol. I, București, Editura politică, 1960, p. 499.

priceperilor și a deprinderilor practice de a minui uneltele și mașinile simple care stau la baza producției moderne.

Pentru că educația tehnică include mai multe ramuri ale producției, ale tehnicii, avînd un caracter polivalent este denumită și educație politehnică. Marx și Engels au folosit această denumire pentru a o opune educației monotehnice.

Sarcina pregătirii cadrelor necesare economiei naționale socialiste se realizează prin educația tehnică a elevilor pe diferite trepte ale învățămîntului și în diverse tipuri de școli, astfel încît la absolvire tînrul să se poată integra rapid și eficient în producție.

Pregătirea tehnică a tinerei generații este o condiție importantă pentru asigurarea creșterii neconținute a productivității muncii, prin folosirea rațională a tehnicii moderne, prin aplicarea cuceririlor științei în practică, prin introducerea sistematică a inovațiilor în procesul producției. Asemenea sarcini pot fi realizate cu succes numai în cazul în care tinerii se specializează pe fondul unui larg orizont politehnic.

Pentru că educația tehnică a elevilor contribuie în mod efectiv la orientarea lor profesională și la dezvoltarea dragostei față de munca productivă, la pregătirea pentru o viață de muncă, *legarea școlii de viață* a devenit, în zilele noastre, o cerință de prim ordin.

Expunerea din 3 noiembrie 1971 cu privire la programul P.C.R. ridică principiul educației prin muncă și pentru muncă la valoare de deviză și îi conferă noi valențe pe treptele superioare ale aspirației tinerilor spre realizarea profesională și umană.

Hotărîrea Conferinței Naționale a P.C.R. din 19—21 iulie 1972, cu privire la pregătirea forței de muncă și creșterea nivelului de trai al populației, vizează în mod direct învățămîntul de toate gradele, cerîndu-i să asigure cadre calificate în concordanță cu nevoile dezvoltării economice și sociale ale țării, să crească continuu eficiența școlară prin împletirea organică a procesului de instruire cu activitatea practică în producție.

Documentele Conferinței Naționale a P.C.R. precizează că absolventului școlii generale sau liceului nu-i este suficientă numai acumularea unor deprinderi; în același timp este necesară *cunoașterea elementelor de bază ale unei meserii*, care să-i permită integrarea în producție. Se recomandă școlii să pregătească tineri care să posede cunoștințe mai largi în domeniul

fiecărei profesii, tineri care să se manifeste polivalent și creator în producție.

Hotărîrea Plenarei C.C. al P.C.R. din 18—19 iunie 1973, subliniază din nou necesitatea pregătirii tineretului pentru viață, pentru muncă și activități sociale utile.

Educația tehnică contribuie la realizarea unui principiu fundamental al învățămîntului socialist, *legarea teoriei de practică*.

Concepută pe baza definiției lui Marx ca un proces „care inițiază copilul și adolescentul în principiile de bază ale tuturor proceselor de producție și îl deprinde, în același timp, să minuiască cele mai elementare unelte folosite în toate ramurile de producție”¹, educația tehnică se realizează în școală, în condițiile și formele determinate de caracteristicile învățămîntului contemporan.

În conținutul educației tehnice sînt incluse: cunoștințele științifice și aplicațiile practice care permit înțelegerea științifică a producției moderne, interesele și aptitudinile pentru tehnică și producție, deprinderile practice.

OBIECTIVELE ȘI SARCINILE EDUCAȚIEI TEHNICE

Educația tehnică are ca obiectiv central pregătirea omului pentru munca productivă, iar ca sarcini: a) cunoașterea bazelor științifice ale producției moderne; b) formarea priceperilor și deprinderilor practice de minuire a celor mai simple unelte care stau la baza producției moderne; c) dezvoltarea și consolidarea intereselor și aptitudinilor pentru munca productivă, orientarea profesională.

a) *Cunoașterea bazelor științifice ale producției moderne.* În socialism creșterea continuă a productivității muncii presupune folosirea rațională a tehnicii moderne, prin aplicarea științei în practică. Deoarece știința stă la baza procesului de producție, educația tehnică cere, în primul rînd, însușirea sistematică și temeinică a cunoștințelor de bază din domeniul științelor naturii, cunoașterea legilor naturii care sînt intens folosite în producția modernă. Producția modernă înseamnă și știința modernă, cunoașterea celor mai noi cuceriri teh-

¹ K. Marx Instrucțiunile pentru delegații Consiliului Central Provizoriu în legătură cu diferite probleme. Din: Opere, vol. 16, București, Editura politică, 1963, p. 207.

nico-științifice, a bazelor moderne ale producției industriale și agricole, înțelegerea modului de fundamentare științifică a proceselor de producție industrială și agricolă.

Producătorul socialist fiind, în același timp, conducătorul și organizatorul producției, în calitatea sa de proprietar trebuie să cunoască și să pătrundă legitățile obiective ale dezvoltării, bazele științifice ale producției moderne, să aibă un larg orizont cultural.

Prin realizarea acestei sarcini în cadrul unor obiecte de cultură generală, ca : fizica, chimia, matematica, științele naturii, geografia etc. și a unor obiecte de cultură tehnică, educația tehnică este strins legată de educația intelectuală. Ea dezvoltă gândirea tehnică, inventivitatea, curiozitatea științifică, interesul pentru tehnică și producție, dorința de a aplica în practică cunoștințele însușite. Toate acestea constituie baza muncii independente de informare în domeniul științei, tehnicii și producției și, totodată, premisa viitoarei munci creatoare în producție.

Un rol important în familiarizarea elevilor cu bazele științifice ale producției moderne îl au *explicarea științifică a proceselor de producție* și a fenomenelor tehnice întâlnite de elevi în diferite împrejurări, precum și *dezvoltarea spiritului de creație tehnică*.

Organizarea și desfășurarea producției moderne presupun cunoașterea a tot ceea ce a realizat știința pe plan mondial în domeniul respectiv, aplicarea ultimelor cuceriri ale științei, utilizarea forțelor interne proprii în cercetarea științifică, pentru noi descoperiri, care sporesc eficiența. În etapa actuală, dezvoltarea ramurilor moderne ale producției din țara noastră — electronica, mecanica fină, chimia, petrochimia etc. — presupune studii și cercetări temeinice.

Pentru a deveni un participant activ la procesul de producție, elevul trebuie să cunoască și să înțeleagă, în școală, bazele științifice ale producției moderne, *esența procesului de producție*, fenomenele care apar în cadrul ei (cauzele, modul) și valoarea rezultatelor. Se realizează astfel aspectul teoretic al pregătirii politehnice.

Elevii trebuie să cunoască, de asemenea, *principalele materiale, mașini, instalații* folosite în industrie, în strînsă legătură cu cunoștințele asimilate la fizică, chimie, matematică; să-și însușească cunoștințele de *desen tehnic*, aplicabile la în-

tocmirea unor schițe și desene tehnice folosite în construcții (de drumuri, locuințe etc.).

În școlile de la sate, este necesar ca elevii să cunoască principiile științifice ale producției agricole, legătura care există între speciile de plante și animale, pe de o parte, și condițiile de mediu, pe de altă parte, între funcție și structură, precum și rolul omului în dirijarea unor fenomene de viață la plante și animale și însemnătatea acestora pentru producție.

De asemenea, prezintă importanță *înțelegerea corelației dintre bogățiile naturale și dezvoltarea diferitelor ramuri ale producției industriale și agricole*.

b) Educația tehnică constă în principal în activitatea de producție pentru care sînt necesare *priceperi și deprinderi practice de mînuire a uneltelor și de organizare a muncii*. Este foarte important să li se formeze elevilor priceperi și deprinderi practice cu largi posibilități de transfer în munca productivă, de exemplu : mînuirea unor instrumente, întreținerea uneltelor, aparatelor și mașinilor în bune condiții, folosirea rațională a materialelor, efectuarea unor măsurători, calcule cu ajutorul instrumentelor și aparatelor de măsurat, utilizarea schițelor și desenelor tehnice, efectuarea unor munci industriale, agricole, avînd în vedere organizarea rațională a locului de muncă, planificarea judicioasă a timpului.

Priceperile și deprinderile practice se formează prin *aplicarea cunoștințelor însușite de elevi, în cadrul muncii independente*, la lucrările practice de laborator (fizică, chimie), în executarea unor scheme, desene tehnice, grafice de producție, ca și în folosirea unor tabele, rigle de calcul, mașini de calcul pentru rezolvarea unor probleme de producție (desen tehnic, matematică). La geografie se formează deprinderile de orientare, de citire a hărții și de întocmire a planurilor topografice, precum și deprinderile de folosire a unor aparate : busolă, pluviometru, barometru etc.

Deprinderile practice se consolidează și se perfecționează în *activitatea practică efectuată de elevi* în industrie sau agricultură, cînd sînt puși în situația să facă apel la cunoștințele anterioare pentru a putea executa și repeta anumite operațiuni și pentru a realiza unele produse prin manevrarea corespunzătoare a uneltelor și mașinilor.

Numai cunoscând principiile de bază ale producției moderne și mînuirea celor mai simple unelte din toate ramurile producției, tînărul poate să-și aleagă în mod liber profesiunea și, în caz de nevoie, să treacă dintr-o ramură de activitate în alta.

c) Educația tehnică urmărește să dezvolte și să consolideze interesele elevilor pentru profesiunile productive, în vederea alegerii unei meserii. Prin urmare, ea se include într-o oarecare măsură, în educația profesională.

Pentru educarea intereselor și aptitudinilor în domeniul tehnicii și al muncii productive este necesar să fie evaluate în mod obiectiv și cît mai exact posibilitățile și capacitatea elevilor.

Profesorii de specialitate și diriginții trebuie să cunoască aptitudinile elevilor pentru diferite obiecte de învățămînt, interesele și preferințele lor și, în funcție de acestea, să-i îndrumeze în alegerea viitoarei profesii.

Este necesară și cunoașterea unor profesii — conținutul muncii, calitățile cerute, modul de pregătire în vederea exercitării ei, condițiile de pregătire profesională.

★

Este bine să menționăm, printre obiectivele educației tehnice, și formarea atitudinii socialiste față de muncă, deși această trăsătură importantă a caracterului se formează în întregul proces de educație.

MODALITĂȚILE DE REALIZARE A OBIECTIVELOR ȘI SARCINILOR EDUCAȚIEI TEHNICE

Căile, mijloacele și procedeele de realizare a obiectivelor și sarcinilor educației tehnice sînt complexe, multiple.

Calea principală de educație tehnică a elevilor este procesul de învățămînt, în cadrul căruia ei își însușesc cunoștințe științifice, tehnice și tehnologice, în vederea înțelegerii științifice a producției moderne și își dezvoltă interesele pentru tehnică și producție.

Profesorii trebuie să fie preocupați permanent de legarea cunoștințelor de practică, plecînd de la teorie la tehnică și

producție — prin ilustrare cu exemple variate din industrie și agricultură — sau de la cunoștințele acumulate de elevi cu ocazia vizitelor în întreprinderi, la principii generale.

Participarea directă a elevilor la diferite lucrări practice constituie principalul mijloc de educație tehnică. Mult timp, deprinderile de muncă practică au ocupat un loc minor în pregătirea elevilor, fiind formate mai ales în activitatea din laboratoare și cercuri. Includerea în planul de învățămînt a pregătirii tehnico-productive, ca disciplină, asigură în momentul de față participarea elevilor la activitatea productivă. Înființarea atelierelor școlare, cu începere din anul școlar 1971—1972, le creează elevilor condiții pentru aplicarea cunoștințelor însușite, pentru inițierea în mînuirea sculelor, aparatelor, mașinilor, pentru desfășurarea unei activități productive propriu-zise.

Elevii sînt familiarizați cu mediul de producție și își însușesc deprinderi practice în meseriile a căror prezență este reclamată de dezvoltarea economiei moderne în țara noastră, în concordanță cu necesitatea de cadre pentru economia orașelor și județelor în care sînt situate școlile.

Activitatea productivă a elevilor se desfășoară în atelierele școlilor sau în secțiile de producție ale unor întreprinderi.

Unitățile productive pot amenaja ateliere în incinta școlilor.

Atelierele, organizate ca unități anexe ale întreprinderilor, sînt incluse în planul de producție al întreprinderii și încadrate cu muncitori de calificare superioară și cu maiștri. Ele constituie prima treaptă spre viitoarea meserie.

Profilul atelierelor-școală a fost determinat de specificul industrial al zonei socio-economice în care vor activa elevii, adaptîndu-se la solicitările întreprinderilor și la nevoile lor de pregătire a forței de muncă.

În funcție de cerințele programelor școlare și de condițiile locale, atelierele școlare sînt organizate pentru prelucrarea lemnului (tîmplărie), a metalelor (lăcătușerie), lucrări de electrotehnică, de montaj, lucru de mîna, gospodărie, strungărie, stenodactilografie etc. În mediul sătesc elevii pot mînuia unelte și mașini folosite în procesele de prelucrare a solului, semănat, îngrijirea culturilor, recoltarea și valorificarea semînțelor.

Se tinde să se diversifice profilul atelierelor-școală către o gamă cât mai largă de meserii. Lucrările executate trebuie să fie complexe, să includă operații variate, care să genereze deprinderi tehnice diverse.

Colaborarea școlii cu unitățile productive se realizează prin *patronarea școlilor de către anumite întreprinderi*, pe bază de convenții.

La conferința extraordinară a organizației de partid a municipiului București, în 1971, tovarășul Nicolae Ceaușescu a apreciat că sînt condiții pentru ca „fiecare întreprindere mare să patroneze un liceu și cîteva școli de 10 ani, deoarece în întreaga țară avem 800 de licee și peste 1 000 de întreprinderi industriale mari“.

Patronarea școlii de către întreprindere implică obligații atît pentru școală, cît și pentru întreprindere, fiind vorba de cointerесare reciprocă: întreprinderea ajută școala în realizarea sarcinilor instructiv-educative, iar școala contribuie la formarea viitorilor muncitori pentru întreprindere, orientînd elevii către meseriile impuse de profilul întreprinderii.

Elevii pot executa lucrări pentru unitățile tutelare, ei fiind *producători*, cărora le revin sarcini precise desprinse din planul de producție al întreprinderii. Întreprinderea pune la dispoziția școlii materialul necesar, iar elevii execută în ateliere manopera și asamblarea.

Se pot organiza *mici gospodării școlare*, produsele realizate fiind valorificate direct de școală sau prin unitățile de desfacere comercială.

De exemplu, în mediul rural pregătirea agricolă a elevilor se realizează, în funcție de condițiile locale, în *minifirme* organizate pe suprafețe de cîteva hectare, puse la dispoziția școlii de către cooperativele agricole de producție, sau în ateliere pentru confecționarea coșurilor și împletiturilor din nuiele, paie, papură, covoare, obiecte de ceramică, artizanat etc.

Pentru ca alegerea viitoarei meserii să se facă în conformitate cu aptitudinile și dorința fiecăruia, se preconizează ca, în școlile generale elevii să nu fie repartizați avîndu-se în vedere circumscripția teritorială, ci în funcție de meseriile care se predau în școala respectivă.

Relațiile dintre școală și întreprindere sînt reglementate prin *acte normative*, în care se prevăd obligațiile între-

prinderilor privind crearea bazei materiale pentru atelierele școlare, asigurarea asistenței tehnice, întreținerea și repararea utilajelor, facilitarea cunoașterii de către elevi și cadre didactice a procesului de producție și a muncii din laboratoarele uzinale etc.

Este necesar să se elaboreze și acte normative care să reglementeze modalitatea încadrării în producție a absolvenților școlilor generale și ai liceelor.

Îndrumarea pedagogică a elevilor este realizată de către instructorii și maiștrii de practică, în colaborare cu școala. Profesorii de specialitate și diriginții au sarcina de a fi prezenți în întreprinderi pentru a cunoaște conduita elevilor la locul de muncă.

În raporturile cu întreprinderea care o patronează, școala trebuie să aibă un rol activ, creator.

Conducerea școlii organizează periodic dezbateri asupra pregătirii tehnice productive a elevilor, invitînd cadre didactice și delegați ai întreprinderilor.

Cooperarea școlii cu unitățile de producție contribuie la realizarea unor *sarcini educative* pe care școala nu le-ar putea îndeplini în condiții optime, dacă n-ar utiliza marile resurse ale activității productive și ale vieții în întreprindere. Un sprijin substanțial se obține în orientarea profesională a elevilor prin inițierea acestora în diverse profesii.

Munca productivă efectuată de elevi cultivă răbdarea, perseverența, stăpînirea de sine, inițiativa, și reprezintă un cadru favorabil pentru afirmarea posibilităților creatoare ale elevilor, pentru dezvoltarea aptitudinilor, capacităților și înclinațiilor practice.

Activitatea tehnico-productivă are un rol educativ important, deoarece îl angajează pe elev mai intens în actul propriei sale formări. Evaluîndu-și posibilitățile sale fizice și psihice de prestare a muncii, pe baza concordanței sau neconcordanței lor cu exigențele unor profesii, elevul poate să opteze cu mai multă ușurință și eficiență în alegerea profesiei. Activitatea productivă lărgeste orizontul informațional al elevilor, extinde cultura lor generală, prin cunoștințele despre tehnica utilizată în diferite ramuri ale economiei și despre procesele de producție a bunurilor materiale. Contactul nemijlocit cu tehnica modernă dezvoltă curiozitatea și interesele de cunoaștere. În activitatea desfășurată în producție, elevii stabi-

lesc relații interindividuale cu colegii, cu muncitorii sau inginerii. Munca prestată în colectiv pentru realizarea unor sarcini comune dezvoltă la elevi spiritul colectivist, atitudinea comunistă față de muncă, disciplina în muncă, ceea ce asigură integrarea lor într-un context social în care au de îndeplinit anumite roluri.

Introducerea muncii productive în procesul de învățământ a amplificat funcția integrativă a școlii. Desfășurată într-un sector productiv al zonei socio-economice în care funcționează școala, activitatea productivă a elevilor a depășit stadiul și funcționalitatea unui exercițiu pregătit pentru muncă, a devenit o activitate producătoare de bunuri și un exercițiu social.

Începând din anul 1972—73 a fost introdus un sistem unitar de pregătire tehnico-productivă a elevilor, diferențiat după vîrsta lor și mediul în care funcționează școlile.

Toate școlile au trecut sub tutela întreprinderilor industriale și a unităților agricole.

În ultimele clase ale școlii generale s-au introdus noi discipline: studiul organelor de mașini cu aplicații pe automobil și tractor, conducerea acestora, studiul electronicii, desenul tehnic și altele.

Absolvenții liceului primesc, pe lângă diploma de bacalaureat, și un atestat pentru exercitarea meseriei învățate în școală, ceea ce constituie o certitudine profesională pentru acei tineri care nu intră în învățământul superior sau într-o școală postliceală.

În programul școlii, în afara unei zile afectate săptămînal pregătirii practice, sînt incluse și perioade de practică continuă de 2 săptămîni.

Elevii primesc calificative pentru activitățile practice desfășurate în tot timpul anului școlar.

În procesul de învățământ sînt folosite, ca mijloace de educație tehnică, și temele pentru acasă, în care elevii urmăresc și explică anumite procese tehnice sau fenomene simple, ca: modul de funcționare a instalației de apă, de calorifer, de lumină electrică etc.; cauza creșterii aluatului atunci cînd se adaugă bicarbonatul de sodiu; modul în care se explică spălul rufelor cu detergenți; efectuarea lucrărilor de distilare, filtrare, albire cu clor, decolorare cu cărbune animal etc.

Educația tehnică se realizează în școală și prin activitățile în afara clasei, îndeosebi în cadrul *cercurilor științifice și tehnice*, unde elevii execută lucrări practice, construiesc unele aparate, își formează și consolidează priceperile și deprinderile practice de muncă. În plus, în aceste cercuri, elevii prezintă referate cu teme de producție, discută problemele de organizare și automatizare a producției.

Deosebit de utilă este proiecția *diafilmelor și filmelor* didactice cu teme tehnice și de producție, precum și vizionarea filmelor documentare.

Vizitele în producție constituie mijloace importante pentru cunoașterea bazelor științifice ale producției moderne. Cu această ocazie elevii observă mașinile și instalațiile și primesc explicații de la specialiști. Se pot face vizite în întreprinderi, ferme, cooperative agricole de producție, sere, muzee și expoziții tehnice și documentare.

De asemenea, se recomandă observarea și citirea unor desene tehnice, culegerea unor date din producție, ilustrative pentru succesele obținute în diferite ramuri, precum și alcătuirea unor albume cu noutăți din producție. La datele culese în timpul vizitelor în producție, se pot adăuga cele din lectura științifică și presa cotidiană.

Excursiile turistice oferă prilejul consolidării unor deprinderi, ca citirea hărții, folosirea busolei etc.

Activitatea de educație fizică rezolvă sarcina pregătirii elevilor pentru muncă prin contribuția la asigurarea sănătății și la dezvoltarea fizică a elevilor, la educarea îndemnării, coordonării, rezistenței, la creșterea capacității de muncă.

EDUCAȚIA PROFESIONALĂ

Educația tehnică se include în educația profesională, vizînd profesiunile productive.

Actualmente, în țara noastră problemei educației profesionale i s-au deschis noi perspective evidențiate în numeroase documente de stat și de partid, în care se subliniază necesitatea pregătirii permanente a cadrelor calificate. În acest sens, Legea nr. 2/1971 privind pregătirea și perfecționarea profesională permanentă a tuturor salariaților are o mare importanță.

Conferința Națională a P.C.R. din iulie 1972 a atras atenția asupra faptului că integrarea învățământului în producție, finalizarea profesională a oricărui tip de școală necesită o orientare școlară și profesională cât mai realistă și eficientă.

Astăzi se impune ca omul să fie pregătit pentru a practica o profesie cu maximum de randament, dobândind o specializare profesională pe baza unei educații multilaterale și politehnice.

Avînd în vedere pregătirea omului pentru diferite forme de muncă intelectuală, fizică sau productivă, profesiile sînt foarte diferite, cuprinzînd întreaga viață materială și spirituală a societății: științifice, medicale, educative, tehnice-productive, administrative etc.

Educația profesională are sarcina să pregătească omul în vederea alegerii și practicării unei profesii. În organizarea și desfășurarea ei, distingem, ca etape succesive: orientarea școlară și profesională și formarea conștiinței profesionale (în timpul exercitării profesiei).

Orientarea școlară și profesională trebuie să înceapă sistematic și metodic în timpul școlii de cultură generală, pentru ca absolventul să știe spre ce tip de școală să se îndrepte: să continue studiile în liceul de cultură generală, la un liceu de specialitate sau într-o școală profesională.

Această orientare este necesară și la nivelul liceului, fiind în măsură să-l îndrume pe absolvent spre o școală postliceală, spre o facultate din învățămîntul superior sau spre producție.

Orientarea școlară și profesională are rolul de a ușura încadrarea în muncă (prin continuarea studiilor sau integrarea în producție), de a evita schimbarea profesiei (care dăunează atât productivității sociale, cît și propriilor interese), de a sprijini progresul în muncă (pe baza aptitudinilor reale) și chiar de a evita diferite insuccese și accidente (atunci cînd aptitudinile nu corespund).

Problema orientării școlare și profesionale trebuie abordată de pe poziții științifice. Ea nu este o simplă activitate de diagnosticare, ci, în același timp, o problemă pedagogică de educare, de dezvoltare și chiar de formare a unor aptitudini și interese profesionale în consens cu cerințele de cadre calificate ale diferitelor domenii de activitate socială, în pri-

mul rînd ale producției de bunuri materiale. Factorii care o realizează trebuie să analizeze capacitățile individuale, prin intermediul metodelor psihologice de observație și de măsurare, și să cunoască necesitatea de cadre a societății, problemele de prognoză a forței de muncă pe linia dezvoltării economiei, științei, culturii.

În condițiile actuale opțiunea pentru o profesie înseamnă un act de însemnătate majoră.

În acțiunea de orientare școlară și profesională sînt implicați atît psihopedagogii, cît și fiziologii. În Ministerul Educației și Învățămîntului a luat ființă o comisie care cercetează aspectele multiple ale problemei, iar în școli funcționează consilieri speciali și laboratoare de orientare profesională.

În ultimul timp s-au înființat clase speciale de fizică, matematică, biologie etc. Au fost elaborate studii, monografii profesionale, fișe psihopedagogice etc.

Se pune accent, pe de o parte, pe cunoașterea temeinică a fiecărui elev sub aspectul pregătirii, capacității, intereselor, înclinațiilor preocupărilor și preferințelor etc., iar pe de altă parte, pe informarea elevilor asupra meseriilor — cerințe, greutăți, specific, satisfacții, frumusețe și utilitate etc.

Cunoașterea particularităților, aptitudinilor și intereselor elevilor se realizează prin studierea rezultatelor la învățătură, convorbiri, chestionare, vizite la domiciliu etc.

Informarea elevilor în legătură cu unele profesii se realizează prin discuții în orele de dirigiență, conferințe pe teme de orientare profesională, întâlniri cu reprezentanți ai diferitelor profesii, studierea monografiilor profesionale, vizite în întreprinderi etc.

Deosebit de eficient este contactul direct cu întreprinderile și specialiștii.

În acest sens elevii capătă informații și prin intermediul emisiunilor de radio și televiziune.

Cu începere din anul 1972 Institutul de științe pedagogice a tipărit monografii profesionale pentru elevii claselor a VIII-a și a X-a din școlile generale și pentru absolvenții liceelor de cultură generală, în scopul orientării lor spre anumite

tipuri de școli (profesionale, licee de specialitate, școli post-liceale etc.).

Aceste monografii deosebit de utile pun la dispoziția elevilor un amplu volum de informații privind conținutul și natura activității în cadrul diferitelor meserii, cerințe de ordin fizic și psihic, condițiile de muncă, perspectivele, scara salarizării etc.

Monografiile au fost grupate după criteriile ramurilor principale ale economiei naționale, folosite în nomenclatoarele speciale de meserii. Ele popularizează profesiile nou apărute prin dezvoltarea anumitor ramuri industriale și a folosirii tehnicii moderne.

Încă din școala generală elevii trebuie să fie pe deplin edificați asupra realităților în care se vor integra în viitor.

Este necesar ca ei să cunoască dezvoltarea industrială a țării noastre în prezent și în viitor, să fie informați asupra perspectivelor exercitării unor profesii.

Familiarizarea elevilor cu diverse profesii se realizează prin intermediul literaturii, filmelor, diafilmelor, în cadrul unor reuniuni științifice, prin convorbiri și schimb de păreri cu specialiștii într-un domeniu, prin prezentări făcute de muncitori sau ingineri etc.; prin legătura directă a elevilor cu uzina, cu întreprinderea, prin vizite în fabrici, în școli profesionale.

Deosebit de importantă este activitatea tehnică-productivă a elevilor în cadrul procesului de învățămînt.

Dintre mijloacele care pot fi folosite în *ora de dirigentie* pentru cunoașterea producției, pentru orientarea școlară și profesională și pentru influențarea atitudinii față de muncă se menționează:

- informările, referatele și discuțiile asupra unor cărți cu caracter științific și tehnic sau asupra biografiilor unor oameni de seamă;

- întâlniri cu specialiști din producție sau cu oameni de știință care fac expuneri pe teme tehnice actuale sau își prezintă propriile profesii;

- întâlniri și discuții cu foștii elevi ai școlii, despre școlile pe care le urmează și profesiile pentru care se pregătesc;

- discuții în legătură cu vizitele în producție sau unele filme documentare și artistice;

- expuneri ale dirigintelui;

- prezentarea profesiilor părinților, făcută de unii elevi sau chiar de către părinți.

Contribuția *familiei* la educația tehnică se manifestă în aceleași direcții în care acționează școala. Familia poate să stimuleze dezvoltarea interesului pentru tehnică și producție. Părinții care exercită profesii tehnice le pot da copiilor informații interesante în legătură cu domeniul lor de activitate.

Familia contribuie la cunoașterea producției de către elevi și prin stimularea interesului lor pentru filmele documentare, pentru vizitarea muzeelor și expozițiilor tehnice.

În familie se formează unele deprinderi de muncă gospodărească și deprinderi practice cu caracter tehnic, prin antrenarea copiilor la treburile gospodărești și la executarea unor operații tehnice, reparații etc.

Deoarece familia influențează, conștient sau inconștient, alegerea profesiei, se impun măsuri pentru ca ea să realizeze o orientare științifică, nu spontană.

EDUCAȚIA ESTETICĂ

ESENȚA ȘI CONȚINUTUL EDUCAȚIEI ESTETICE

Componentă principală a educației comuniste, educația estetică întregeste formarea multilaterală a personalității.

Educația estetică constă în formarea și dezvoltarea capacității de a percepe și înțelege frumosul în artă, în natură și în viața socială, în însușirea criteriilor de apreciere estetică a realității, prin dezvoltarea sentimentelor și convingerilor estetice, precum și dezvoltarea aptitudinilor de creație artistică.

În opoziție cu estetica idealistă, estetica marxist-leninistă conferă frumosului un caracter obiectiv, considerînd sentimentul estetic ca o reflectare a frumosului din realitatea obiectivă, din natură și viața socială.

Frumosul reprezintă reflectarea în conștiința omului a proprietăților reale, materiale ale obiectelor care sînt apreciate pozitiv din punct de vedere estetic.

Noțiunea de frumos are un caracter istoric și de clasă, se formează sub influența practicii social-istorice a oamenilor și se schimbă de la o orînduire socială la alta, avînd particularități specifice chiar în cadrul aceleiași orînduiri sociale, de la o epocă la alta, de la o clasă socială la alta.

Educația estetică nu trebuie confundată cu educația artistică; ea este o parte componentă a educației estetice, se include în sfera acesteia și urmărește inițierea în domeniul

valorilor artistice, în timp ce educația estetică se referă nu numai la artă, ci și la natură și societate.

Arta mijlocește cunoașterea lumii și a vieții sub forma imaginilor vii, concret-senzoriale, în care reflectă ceea ce este esențial, general și tipic în realitatea obiectivă.

Creația literar-artistică are forme și categorii stilistice proprii: *literatura* zugrăvește natura, societatea și omul în imagini plastice și tipice, exprimate prin cuvînt, *pictura* prin culori, *muzica* prin sunete, *sculptura* prin dimensiuni spațiale.

Capacitatea de oglindire artistică a realității este o caracteristică generală a omului și nu are în sine un caracter de clasă. Conținutul artei însă și metodele creației artistice au întotdeauna o semnificație socială, reflectînd poziția de clasă a scriitorilor și artiștilor.

Literatura și arta realist-socialistă oglindesc viața în mod veridic, amplu, multilateral, sînt legate organic de frămîntările, realizările și aspirațiile poporului, se inspiră din cele mai înaintate idei sociale și constituie un factor educativ esențial în formarea oamenilor în spirit comunist.

Creația literar-artistică este chemată astăzi să redea măreția transformării socialiste a țării, să-și tragă seva din frămîntările și năzuințele poporului. Trebuie ca în lucrările de artă „omul, constructor al socialismului, să se poată regăsi, să-și descopere și defectele, dar și trăsăturile nobile”¹.

În prezent milităm mai mult ca oricînd pentru o artă „care să redea realitățile din țara noastră, din epoca în care trăim, epoca marilor prefaceri revoluționare socialiste”², pentru o artă umanistă, pătrunsă de umanismul socialist „închinată maselor largi populare, în rîndul cărora personalitatea nu se pierde, ci se afirmă tot mai puternic, odată cu afirmarea și fericirea întregii națiuni”³.

Frumosul în natură rezultă din imbinarea specifică a culorilor, armonia sunetelor, formelor, simetria diferitelor părți constitutive ale obiectelor etc.

¹ Nicolae Ceaușescu. Expunere cu privire la programul P.C.R. pentru îmbunătățirea activității ideologice, ridicarea nivelului general al cunoașterii și educația socialistă a maselor, 3 nov. 1971, Editura politică, 1971, p. 64.

² Op. cit., p. 68.

³ Op. cit., p. 69.

Frumosul în *viața socială* se referă la relațiile reciproce dintre oameni. În societatea socialistă frumusețea relațiilor sociale se întemeiază pe îmbinarea armonioasă a intereselor și aspirațiilor individuale cu cele generale.

Din punct de vedere psihologic, studiul valorilor estetice este fundamentat pe aptitudinea de a simți, de a aprecia lumea pe calea sensibilității.

În perceperea estetică se îmbină în mod unitar trăirea afectivă cu conținutul rațional-logic al impulsurilor, latura emoțională constituind elementul principal al percepției estetice.

Valorile estetice pot fi indentificate după modul în care impresionează simțirea: sensibilitatea, sentimentalismul, afectivitatea, emotivitatea. Ele produc fie o stare de plăcere — mulțumire, bună dispoziție, satisfacție, fie o stare de neplăcere — aversiune, respingere etc.

Valorile estetice sînt: frumosul (frumusețea), gingășia, simetria, armonia, sublimul, comicul. Uneori cuvîntul frumos are sens general, cuprinzîndu-le pe toate celelalte.

Plăcerea este provocată de concordanța dintre conținutul și forma fenomenelor, a imaginilor, a echilibrului între dimensiuni, linii, culori, mișcări, sunete.

Antiteza negativă a frumosului o constituie urîtul, cu toate formele lui.

În societate, valorile estetice reprezintă creații ale muncii omului.

În conținutul educației estetice se includ:

a) noțiuni despre obiectul și mijloacele de expresie ale diferitelor genuri de artă, despre modurile specifice în care diferitele arte reflectă viața;

b) aptitudinea generală de a percepe și aprecia frumosul din natură, din viață și din artă și aptitudinile speciale literare, muzicale, plastice, care presupun dobîndirea priceperilor și deprinderilor de a folosi cunoștințele despre literatură, muzică, arte plastice, cu scopul de a da expresie artistică impresiilor și trăirilor emotive în creații personale;

c) sentimente estetice superioare și atitudinea estetică față de realitate.

Componentele principale care se disting în conținutul educației estetice sînt: educația literară, educația muzicală, educația artistico-plastică, educația gustului pentru frumos.

OBIECTIVELE EDUCAȚIEI ESTETICE

a) *Formarea receptivității estetice* implică cultivarea sensibilității pentru frumos și formarea criteriilor de apreciere. Gustul estetic este capacitatea de a distinge frumosul, de a-l sesiza și simți în operele de artă, în natură și în viața socială.

Sensibilitatea pentru frumos se dezvoltă odată cu interesul pentru operele de artă, compatibile cu gradul de receptivitate al elevilor de diverse vîrste, incluzînd diferitele domenii ale artei și o mare diversitate de stiluri artistice. Foarte importantă este perceperea atentă a aspectelor pitorești oferite de împrejurimi, de satul sau orașul natal, de fenomenele naturale specifice fiecărui anotimp. Sensibilitatea include și capacitatea de a simți frumusețea unor acțiuni umane, plăcerea de a participa la activitatea clasei, la viața colectivului școlar și în viața de familie. Propria comportare trebuie privită și din punct de vedere al capacității de a discerne frumosul, de a manifesta preferințe pentru valorile estetice, înțelegînd rolul lor social. Este necesar să li se formeze elevilor judecăți de gust în raport cu diferitele domenii ale activității umane și ale artei, precum și deprinderea de a le aplica. Ei trebuie să perceapă frumosul din literatură, știință, pictură, arhitectură, muzică, dans, din munca și viața oamenilor, din natură.

Pentru dezvoltarea receptivității estetice este necesară informarea artistică multilaterală, inițierea în valorile consacrate ale diferitelor domenii artistice, în literatură și artă, stimularea interesului pentru cele mai noi manifestări artistice, formarea unor cunoscători ai artei, consolidarea și diversificarea intereselor estetice. Însușirea unui sistem de valori conturează sensibilitatea proprie.

Formarea cunoștințelor, a posibilității de orientare și de selectare a diferitelor aspecte estetice se realizează pe baza unor criterii generale, stabile, autentice, de apreciere.

Receptivitatea estetică include și dezvoltarea spiritului critic, a posibilității de a analiza și de a judeca impresia produsă de operele de artă, precum și cultivarea respectului și a dragostei față de artă, a pasiunii pentru frumos în toate manifestările sale.

La toate acestea se adaugă educarea sensibilității pentru natură, a gustului în viață cotidiană, înțelegerea esteticii funcționale a muncii.

b) *Dezvoltarea capacității de a crea frumosul* se realizează prin cultivarea aptitudinilor artistice (literare, dramatice, plastice, coregrafice) ale elevilor și a interesului pentru procesul creației artistice prin dezvoltarea imaginației creatoare și a capacității de a se exprima în mod original în acele domenii ale artei pentru care manifestă înclinații.

Dezvoltarea aptitudinilor estetice creatoare înseamnă dezvoltarea capacității de a surprinde, a aprecia și a exprima cu mijloace artistice unele aspecte ale naturii și ale existenței sociale, unele trăiri interioare.

Priceperea și deprinderea de a descoperi frumosul în muncă și în viața de fiecare zi, trebuința de frumos stimulează creativitatea elevului, inventivitatea, imaginația creatoare.

Prin educația estetică se descoperă și se îndrumă înclinațiile artistice remarcabile spre literatură, arte plastice, muzică, dans, artă dramatică.

Stimularea activității creatoare a elevilor cu aptitudini artistice deosebite trebuie să se realizeze concomitent cu cultivarea spiritului de autocontrol în activitatea artistică, de exigență față de creația proprie.

Este necesar ca elevii să înțeleagă deosebirea dintre copiere, reproducere, creație și să-și aleagă judicios sursele de inspirație studiind natura, munca, lupta poporului nostru. Ei trebuie să manifeste exigență față de sine și să facă eforturi continue pentru a se depăși, a-și aprecia creațiile personale cu simț critic, după criterii estetice, pentru a-și perfecționa posibilitățile de exprimare în domeniul artistic.

Criteriile estetice trebuie aplicate și în muncă.

Frumosul trebuie realizat în viața de toate zilele, în relațiile cu cei din jur.

c) *Integrarea educației estetice în profilul armonios al personalității* se realizează prin cultivarea unor interese persistente pentru unul sau mai multe domenii artistice, prin includerea largă a preocupărilor artistice în formele de petrecere a timpului liber, prin stimularea manifestărilor artistice și formarea gustului estetic, combaterea insensibilității față de

frumos, prin realizarea acestuia în activitate și comportare, în mod permanent.

În ansamblul personalității, esteticul trebuie cultivat în unitate dialectică cu dezvoltarea intelectuală și cu eticul. Formația estetică poate fi valorificată prin cultivarea unor calități intelectuale ca : imaginație creatoare, spirit constructiv în orice formă de activitate, inteligență nuanțată, capacitate de înțelegere a valorii diferențiate a situațiilor, de percepere a realității în complexitatea ei. Înalte valori ale eticii comuniste trebuie integrate în coordonatele fundamentale ale conștiinței estetice. Interacțiunea eticului cu esteticul se manifestă prin frumusețea faptelor, prin comportarea demnă, prin conștiința datoriei prin eroism.

Pentru realizarea acestor obiective, educația estetică are de îndeplinit sarcini importante, referitoare la : a) formarea ideilor, emoțiilor și sentimentelor estetice, cristalizarea unei concepții estetice despre lume și viață, educarea atitudinii estetice și b) formarea priceperilor și deprinderilor de a crea valori estetice.

CAI ȘI MIJLOACE DE REALIZARE A OBIECTIVELOR ȘI SARCINILOR EDUCAȚIEI ESTETICE

Căile și mijloacele de educație estetică a elevilor sînt multiple și variate. În ansamblu ele urmăresc să-l determine pe elev să sesizeze și să înțeleagă frumosul, să dorească și să poată să-l realizeze el însuși.

Din acest punct de vedere *procesul de învățămînt* reprezintă calea fundamentală.

Elemente artistice, mai mult sau mai puțin reliefate, se întîlnesc la toate obiectele de învățămînt, dar dezvoltarea artistică multilaterală a elevilor se asigură îndeosebi prin studiul literaturii, muzicii și artelor plastice, folosindu-se ca metode principale descrierea și explicarea operei respective, exercițiile de reproducere, de creație artistică și de interpretare.

Activitățile organizate în școală în afara lecțiilor, ca și activitățile extrașcolare largesc considerabil căile și mijloacele de educație estetică a elevilor.

Cercurile de artiști amatori pentru elevi, *casele și palatele pionierilor*, *casele de tineret*, *instituțiile de cultură* etc. contribuie la formarea simțului estetic și la dezvoltarea creației artis-

tice a elevilor, oferind posibilitatea aprofundării „limbajului specific” artelor și sincronizării informațiilor din diferite domenii artistice.

Conferințele, discuțiile despre operele de artă, *audițiile* de discuri, benzi de magnetofon, sau radio, *vizionarea filmelor* didactice pe teme de artă, proiectarea reproducerilor din capodopere, vizionarea filmelor artistice și a spectacolelor de teatru, operă, cercetarea bogăției artei populare, vizitarea vechilor monumente de artă, a expozițiilor de artă plastică, vizionarea unor emisiuni de televiziune, însoțite de analiză și interpretare sînt mijloace eficiente de extindere a orizontului estetic al elevilor.

În cercurile de literatură, muzică, desen, arte plastice, folclor, artizanat, în cercurile dramatice, la serbările școlare elevii au nenumărate prilejuri de afirmare a aptitudinilor, de creație artistică. În cadrul acestora ei desfășoară o activitate creatoare, fac exerciții pentru a-și însuși elementele de bază ale tehnicii artistice.

Elevii trebuie învățați să-și organizeze viața după legile frumosului, să realizeze estetica mediului, înfrumusețîndu-și camera de lucru, locuința, gospodăria, clasa, școala, prin ordine, curățenie, armonie. În relațiile sociale, frumosul se manifestă prin eleganță, politețe, corectitudinea limbajului, prin vocabular, prin modul de adresare față de ceilalți, prin comportare civilizată, respectarea disciplinei, prin ținută și îmbrăcăminte. Estetica conduitei este rezultatul stilului de viață al colectivului.

Toate mijloacele menționate trebuie să-i ajute pe elevi să simtă nevoia de a îmbina permanent utilul cu frumosul, în viață, în muncă, în creație.

În educația estetică are un rol deosebit organizarea condițiilor de viață, în așa fel încît frumosul să se evidențieze la fiecare pas. Foarte eficientă este și contemplarea frumuseților naturii, cu ocazia drumețiilor și excursiilor.

Familia și școala au datoria de a sesiza înclinațiile și interesele artistice ale elevilor și de a le dirija pe căi potrivite, integrîndu-le în dezvoltarea multilaterală a personalității.

Activitatea de educație fizică, prin lecții și celelalte forme organizate în școală și în afara ei, asigură în mare măsură realizarea sarcinilor educației estetice.

Ambianța în care se desfășoară această activitate, curățenia sălii sau a terenului de sport, ordinea aparatelor în sală, formațiile de lucru și dispunerea lor în spațiu, echipamentul și materialele sportive, corectitudinea și precizia execuției, succesiunea actelor motrice și unificarea lor în exerciții, integrarea fiecărui elev în ansamblu, coordonarea acțiunilor proprii cu cele colective, ale echipei sînt cîțiva dintre factorii care dezvoltă simțul estetic. Elevul este pus în situația să observe frumosul în aspectele exterioare referitoare la spațiu, ordine, simetrie, armonie, ritm, tempo, colorit etc., dar și în motivația interioară a acțiunilor; să-l realizeze în activitate și comportare, în relațiile cu ceilalți, cu colegii, cu coechipierii, în viață.

Frumusețea mișcărilor este determinată de corectitudinea execuției, îndemînarea și suplețea, forța și energia, grația și eleganța.

Unele mișcări, mai ales cele cu acompaniament muzical, reflectă stările afective, sensibilitatea sufletească.

Gimnastica modernă, dansul și patinajul artistic, în care mișcărilor sînt însoțite de muzică, oferă noi prilejuri de educație estetică. Ele implică mișcări complexe, coordonarea lor precisă într-un sistem suplu și natural, eleganță și grație, expresivitate și vioiciune, sincronizarea ritmului mișcărilor cu muzica.

Serbările, demonstrațiile sportive exercită o puternică influență asupra spectatorilor, oferindu-le satisfacții estetice.

EDUCAȚIA FIZICĂ. CORELAȚIA EDUCAȚIEI FIZICE CU CELELALTE LATURI ALE EDUCAȚIEI COMUNISTE*

Rolul educației fizice, ca latură a educației comuniste și importanța ei pentru dezvoltarea multilaterală a omului societății comuniste au fost subliniate în mod deosebit de întemeietorii marxism-leninismului.

Vorbind despre educația viitorului, Marx a arătat că ea „... va combina munca productivă cu învățămîntul și cu gimnastica, nu numai ca metodă pentru mărirea producției sociale, ci ca singura metodă pentru formarea unor oameni dezvoltați din toate punctele de vedere”¹, iar Lenin a subliniat rolul educației fizice în pregătirea tineretului, arătînd că „... lui îi revine sarcina de a duce pînă la capăt, de a desăvîrși cauza comunismului, lui îi va reveni sarcina de a lupta pentru comunism, el va trebui să întîmpine aceste lupte plin de vigoare și de sănătate, cu nervi de oțel și mușchi de fier”.

Astăzi, în condițiile dezvoltării multilaterale a societății socialiste în țara noastră, educația fizică este parte integrantă a activității de instruire și de educare a tineretului, contribuind

* Deoarece problemele complexe ale educației fizice ca latură a educației comuniste (esență, conținut, obiective, sarcini, modalități de realizare) sînt studiate în cadrul disciplinelor de specialitate, ne vom referi numai la corelația educației fizice cu celelalte laturi ale educației comuniste (N.a.).

¹ K. Marx Capitalul, vol. I, cartea I, Ed. a 3-a. E.S.P.L.P., 1957, p. 495.

la îndeplinirea cu succes a sarcinilor generale pe linia formării omului de tip nou.

Partidul Comunist Român și guvernul au luat în permanentă măsuri pentru dezvoltarea activității de educație fizică și sport, pentru fundamentarea științifică a acestei activități.¹

Din analiza sarcinilor educației fizice reiese că importanța ei nu trebuie privită în mod unilateral, numai prin prisma rolului care-i revine în dezvoltarea fizică și întărirea sănătății. Ea exercită o influență multilaterală asupra dezvoltării, deoarece se află în corelație cu toate celelalte laturi ale educației comuniste.

Legătura educației fizice cu celelalte componente ale educației comuniste este obiectivă și firească; ea este determinată de nevoile vieții sociale, de natura societății socialiste, în care oamenii trebuie să fie dezvoltați din toate punctele de vedere, atît fizic, cît și psihic, pentru ca să poată munci cu randament și în mod creator.

Corelația educației fizice cu educația intelectuală, morală, estetică, tehnică face ca procesul pedagogic de educație fizică să fie mai bine orientat spre atingerea scopului urmărit și mai bogat în conținut. De aceea, cunoașterea interrelațiilor dintre educația fizică și celelalte laturi ale educației comuniste prezintă o mare importanță pedagogică.

Realizarea acestei interrelații îmbunătățește calitatea procesului instructiv-educativ și-l apropie de nivelul cerințelor dezvoltării multilaterale a individului.

Ca latură a educației comuniste, educația fizică dezvoltă dragostea de viață, bucuria de a munci, realizează un echilibru sufleteș foarte necesar în activitatea oamenilor. Ea trebuie să exercite o influență pozitivă asupra desfășurării normale a proceselor psihice. Alternarea rațională a activității intelectuale cu mișcarea contribuie la creșterea randamentului procesului de învățămînt.

Dezvoltarea fizică armonioasă are o importanță de prim ordin și în pregătirea pentru muncă a elevilor. Ea este o condiție necesară pentru însușirea cu succes a oricărei specializări în producție, ținînd seama de faptul că industria modernă, cu

¹ Cf. Lucrările Conferinței pe țară a mișcării sportive din iulie 1967 și Hotărîrea Plenarei C.C. al P.C.R. cu privire la dezvoltarea continuă a educației fizice și sportului din 28 februarie — 2 martie 1973.

automatizarea și mecanizarea ei, cu metodele de muncă înaintate, impune nu numai o bună pregătire tehnică, ci și o înaltă coordonare, viteză și precizie a mișcărilor.

Corelația educației fizice cu educația intelectuală este ilustrată de vechiul dicton „mens sana in corpore sano” și reversul său „corpus sanum mens sana”. Sănătatea și dezvoltarea fizică constituie condiții ale dezvoltării intelectuale. Însușirea cunoștințelor, formarea concepției despre lume și viață, perfecționarea proceselor psihice cognitive și formarea deprinderilor de muncă intelectuală nu se pot realiza decât pe un fond fizic corespunzător. Cea mai bună dovadă a faptului că energia fizică generează energia intelectuală o constituie imposibilitatea de a învăța, de a studia, atunci când organismul este bolnav. Dar educația fizică presupune educație intelectuală? Desigur. Activitatea de educație fizică nu se poate desfășura decât pe baza unei pregătiri teoretice complexe, care să clarifice în conștiința elevului, cu ajutorul cunoștințelor științifice, scopul, sensul, conținutul, structura și utilitatea actelor motrice, ale exercițiilor fizice. Aceasta atrage după sine o participare activă și conștientă prin înlăturarea imitației mecanice și imprimarea unui caracter durabil cunoștințelor însușite.

Îmbinarea muncii intelectuale cu munca fizică devine un principiu de viață în condițiile civilizației moderne. Educația fizică este o formă importantă de odihnă activă a tuturor oamenilor muncii. Practicată în mod rațional, ea îi reconfortează după efortul intelectual, le reface capacitatea de muncă.

Una dintre sarcinile educației fizice constă în realizarea dezvoltării funcționale a sistemului nervos central, a creierului, care reprezintă suportul material al activității intelectuale. Cei care practică educația fizică și sportul în mod permanent își fortifică organismul și pot efectua o muncă intelectuală rodnică.

Procese de refacere a capacității de muncă se desfășoară mult mai eficient, dacă activitatea intelectuală alternează cu cea fizică. Această alternanță creează condiții favorabile pentru munca intelectuală, deci și pentru însușirea cunoștințelor și dezvoltarea aptitudinilor intelectuale.

Capacitatea de dirijare conștientă a mișcărilor este legată de perfecționarea calităților motrice, de dezvoltarea clarității senzațiilor motorii, a bogăției reprezentărilor, a capacității de analiză, comparare și sintetizare a mișcărilor.

În procesul pedagogic de educație fizică, elevii dobîndesc cunoștințe despre procedeele raționale de efectuare a actelor motrice. Totodată, li se predau noțiuni generale referitoare la utilizarea rațională, în viață și în muncă, a deprinderilor și priceperilor motrice pe care le-au dobîndit, despre importanța și necesitatea educației fizice în dezvoltarea personalității umane.

Este necesar ca elevii să stăpînească un sistem larg de cunoștințe științifice legate de comportarea organismului în efort, de formarea și perfecționarea deprinderilor motrice.

Principiile, regulile și metodele cele mai eficiente, care trebuie să stea la baza pregătirii științifice sînt precizate elevilor nu numai în activitatea de educație fizică și sport, ci și la alte obiecte de învățămînt, ca : psihologia, fiziologia, chimia, igiena etc.

Corelația educației fizice cu educația morală. În procesul pedagogic de educație fizică se manifestă și, într-o anumită măsură, se formează trăsăturile fundamentale ale moralei comuniste.

Educația fizică este un bun prilej de dezvoltare a conștiinței și conduitei morale, de formare a trăsăturilor morale. Noțiunile, convingerile, sentimentele, deprinderile și obișnuințele morale găsesc, în activitatea de educație fizică, un cîmp larg de dezvoltare.

Practicînd diferite ramuri de sport, elevii și sportivii devin buni patrioți, sînt mîndri că pot reprezenta școala, clubul, țara, stabilesc relații de prietenie și tovarășie cu coechipierii, devin responsabili nu numai pentru munca lor, ci și pentru cea a colectivului din care fac parte, respectă și își ajută tovarășii de muncă, dau dovadă de disciplină liber consimțită, adoptă o atitudine conștientă față de muncă și proprietatea obștească, sînt corecți, sinceri, cinstiți, hotărîți și perseverenți. Toate aceste trăsături morale se formează ca răspuns față de cerințele ridicate de pedagog, se desăvîrșesc printr-o activitate permanentă, în cadrul unui regim de muncă și de viață corespunzător, la lecțiile de educație fizică în școală, ca și în procesul de antrenament sportiv.

Practicarea exercițiilor fizice necesită și solicită calități morale, punîndu-i pe elevi și sportivi în situația de a apela în permanență la ele.

Efectuarea exercițiilor fizice dezvoltă obișnuința efortului, respectul și dragostea pentru muncă. Elevii își dau seama că numai printr-o activitate susținută și bine organizată pot obține rezultatele dorite.

La lecția de educație fizică și în activitatea sportivă se stabilesc relații de interdependență și de solidaritate între elevi. Ei se ajută, se corectează, se stimulează, formulează și respectă cerințele, își încredințează sarcini și luptă pentru realizarea lor, învingând greutățile și recurgând la calitățile de voință, mai ales la curaj, stăpânire de sine și perseverență. În acest fel se dezvoltă încrederea în forțele proprii și colective, spiritul de organizare, inițiativă, opinia colectivă principală, spiritul de răspundere.

Activitatea de educație fizică și sport este și un bun prilej de verificare a ținutei morale. Elevul dovedește prin conduita sa morală că posedă noțiuni, convingeri, sentimente, deprinderi și obișnuințe morale comuniste.

Corelația educației fizice cu educația estetică. Activitatea de educație fizică și sport contribuie la dezvoltarea gustului estetic, la formarea unor reprezentări și aprecieri corecte despre frumusețea fenomenelor naturii și ale vieții sociale, despre frumusețea muncii creatoare. Ea face posibilă sensibilizarea elevilor față de frumusețile naturii în cadrul drumețiilor, turismului și excursiilor și față de frumusețea comportării oamenilor, în cadrul competițiilor, când elevii vin în relații nemijlocite cu alți oameni, cu coechipieri, adversari, arbitri, spectatori.

Mijloacele educației fizice contribuie la dezvoltarea armonioasă, proporțională a corpului, la eleganța ținutei, la educarea grației, agilității și siguranței mișcărilor. Exercițiul fizic, ca mijloc specific, ajută la înțelegerea frumuseții mișcărilor care rezultă din corectitudine și calitate, din măiestria execuției lor.

Ritmul și armonia mișcărilor, grația, frumusețea corporală sunt atribute ale exercițiilor fizice. Gustul pentru frumos se dezvoltă și prin practicarea educației fizice, prin ambianța în care se desfășoară activitatea, prin echipament, ținută, prin conținutul, structura și succesiunea mișcărilor. Acompaniamentul muzical imprimă eleganță, expresivitate mișcărilor.

Turismul oferă condiții pentru sesizarea și înțelegerea frumosului din natură și viața socială, din relațiile dintre oameni, contribuind la înțelegerea și realizarea unei comportări frumoase.

Calitatea execuției și corectitudinea sint mult influențate de capacitatea de a percepe, înțelege și realiza frumosul.

Corelația educației fizice cu educația tehnică și profesională. Educația tehnică își îndeplinește sarcinile cu succes numai atunci când este corelată optimal cu educația fizică, deoarece participarea elevilor, a tineretului, a oamenilor muncii la activitatea productivă presupune calități motrice dobândite prin practicarea educației fizice, și anume: rezistență, îndeminare, viteză de execuție, agilitate. Pe acest fond se formează mult mai ușor deprinderile profesionale, se obține o capacitate de muncă sporită și un randament mai mare.

Sarcina pregătirii tineretului pentru muncă este legată organic de dezvoltarea fizică, de educarea capacității de a efectua mișcări precise, rapide și îndeminate, cu o înaltă coordonare și, în caz de nevoie, cu suficientă putere și pe o perioadă relativ îndelungată.

În cadrul lecțiilor de educație fizică se însușesc deprinderi motrice practice, folosite direct în viață sau altele care îi ajută pe elevi indirect în muncă. În activitatea productivă sint foarte utile, de exemplu, deprinderile unei ținute corecte, priceperea de a folosi greutatea și inerția corpului, de a intra repede și corect în cadența și în ritmul muncii etc.

Educația fizică ridică potențialul de muncă al elevului, îi dă posibilitatea să minuiască uneltele prin executarea unor mișcări mai economice, mai raționale.

Educația fizică creează o bună stare a sănătății, foarte necesară în orice activitate.

Întărirea organismului prin practicarea exercițiilor fizice previne unele atitudini vicioase pe care le-ar putea provoca specificul unor ramuri de producție.

Legătura dintre educația fizică și muncă nu este unilaterală. La lecțiile practice în atelier, pe lotul experimental, în vizitele în producție, în procesul muncii productive a elevilor, se acordă un anumit loc și problemelor de fiziologie a mișcării

și de igienă a muncii. Aceste cunoștințe sînt folosite de elevi în activitatea de educație fizică și sport. De asemenea, munca fizică social-utilă, productivă, efectuată de elevi în bune condiții sanitare și igienice și organizată corect, contribuie la întărirea sănătății și a dezvoltării fizice, condiție importantă a practicării educației fizice.

Activitatea de educație fizică influențează randamentul în toate domeniile de activitate, în toate profesiile, indiferent că acestea se bazează pe muncă productivă, fizică sau intelectuală, condiționînd starea sănătății, capacitatea de muncă și contribuind la refacerea forțelor.

PARTEA a III-a

FACTORII EDUCATIVI

Educația comunistă se realizează prin intermediul mai multor factori educativi: școala, organizația pionierilor și U.T.C., familia, opinia publică, massmedia, care acționează convergent în lumina idealului educației comuniste.

Școala este factorul educativ cel mai important, deoarece cuprinde un sistem complex de influențe organizate, exercitate conștient și sistematic, într-o perioadă îndelungată, cea mai favorabilă pentru formarea personalității.

Prezentînd școala ca factor educativ este necesar să ne referim la organizarea instituțiilor școlare, precum și la activitatea desfășurată, la procesul de învățămînt cu problemele sale complexe, studiate de didactică și, de asemenea, să vorbim despre profesor, ca figură centrală a școlii și despre diriginte, care are un rol deosebit în sistemul muncii educative.

Dintre ceilalți factori educativi, menționăm, în mod special, organizația pionierilor, U.T.C.-ul și familia.

ȘCOALA. SISTEMUL DE ÎNVĂȚĂMÎNT

Sistemul de învățămînt dintr-o țară cuprinde totalitatea instituțiilor școlare, care se află într-o anumită corelație, sînt organizate și funcționează pe baza anumitor principii.

Instituțiile școlare sînt constituite în sisteme de învățămînt, diferențiate de la o orînduire socială la alta, cu note specifice pentru fiecare țară.

Organizarea școlară reflectă cerințele vieții sociale și este determinată de nivelul dezvoltării economice, social-politice și culturale a societății.

În orînduirile bazate pe exploatare, sistemul de învățămînt servește interesele clasei dominante, are caracter de clasă. De exemplu, în țările capitaliste „învățămîntul este organizat și este accesibil pentru cei avuți”¹. Clasa exploatată are acces numai în școlile de grad inferior (primare, supraprimare, complementare, profesionale), în timp ce învățămîntul mediu și superior este rezervat claselor exploatatoare, accesul în aceste școli fiind condiționat de achitarea unor taxe.

În numeroase țări capitaliste, copiii exploatărilor rămîn în afara învățămîntului, numărul analfabeților fiind încă ridicat, de exemplu într-o serie de state din Africa, Asia, America de Sud. Deși dreptul la învățătură este înscris în legi, nu există posibilități de realizare a acestuia.

Revendicările maselor muncitoare din țările capitaliste : școala unică, democratică, accesibilă întregului popor, școala

¹ V. I. Lenin. Despre învățămîntul public. E.S.D.P., 1959, p. 20.

laică, fără discriminări de rasă sau stare materială sînt prezente numai în orînduirea socialistă care asigură condițiile materiale necesare pentru ca școala să fie accesibilă întregului popor. Sistemul de învățămînt este strîns legat de viață, fiind pus în slujba mărețelor sarcini ale construcției socialiste.

În toate țările socialiste, sistemul de învățămînt contribuie substanțial la ridicarea nivelului cultural, devenind factorul esențial de cultură și civilizație, mijlocul principal de înfăptuire a revoluției culturale.

DEZVOLTAREA ÎNVĂȚĂMÎNTULUI ÎN ROMÂNIA

Primele forme organizate ale învățămîntului pe teritoriul patriei noastre au existat cu mai bine de 2 000 de ani în urmă, dar momente mai importante în istoria învățămîntului au fost marcate în timpul orînduirii feudale, prin înființarea Școlii românești de la biserica Sf. Nicolae din Scheii Brașovului (1495), a Gimnaziului săsesc din Brașov (1544), a Colegiului latin de la Cotnari (1562—1563), a Academiei Vasilieiene de la Iași (1640), a Academiei din București (sfîrșitul sec. al XVII-lea), sub domnia lui Constantin Brîncoveanu, și a școlilor de la Blaj (după 1754). În prima jumătate a secolului al XIX-lea, burghezia în ascensiune a luptat pentru crearea unui învățămînt național ; contribuții importante în acest sens revin lui Gh. Asachi, la Iași (1814—1818) și lui Gh. Lazăr, la București (1818—1821). În 1835 a luat ființă la Iași Academia Mihăileană. În timpul domniei lui Al. I. Cuza s-au fondat universitățile de la Iași (1860) și București (1864). În Transilvania și-au extins activitatea școlile confesionale unite, greco-catolice. În anul 1872 s-a înființat Universitatea din Cluj.

O importanță deosebită pentru dezvoltarea învățămîntului în țara noastră a revenit Legii instrucțiunii din 1864, prin care se puneau bazele unui sistem de învățămînt unitar, în ambele principate. Principala prevedere progresistă a acestor legi, obligativitatea instrucției primare, a fost aplicată parțial în 1906, statistica înregistrînd 82,67% analfabeți.

Progrese pe linia organizării s-au realizat prin cele două legi ale lui Spiru Haret : Legea învățămîntului secundar și superior (1898) și Legea învățămîntului profesional (1899).

În perioada 1918—1944 s-a produs o creștere relativă a rețelei școlare primare, secundare și superioare, dar politica școlară s-a caracterizat prin intensificarea tendințelor antidemocratice. Legile școlare au îngreuiat accesul copiilor oamenilor muncii în învățământul secundar și superior. De exemplu, în perioada 1922—1933, în școala secundară erau cuprinși 31,8% din totalul copiilor de la orașe și numai 5,2% din totalul celor de la sate. În învățământul secundar, 76,6% dintre elevi frecventau școli teoretice și numai 23,4% — școli cu caracter practic.

Legea învățământului primar al statului și primar-normal din 1924, precum și Legea învățământului secundar din 1939, adoptată după instaurarea dictaturii regale, au îngreuiat accesul copiilor oamenilor muncii, mai ales în școlile medii și superioare.

În perioada 1940—1944 au fost elaborate legi școlare care au extins și în școală discriminarea națională și rasială.

Ca asemenea organizare a învățământului nostru în timpul dominației burghezo-moșierești a avut ca rezultat menținerea unui nivel cultural scăzut în rândul maselor muncitoare, în 1944 numărul analfabeților și semianalfabeților fiind de peste 4 000 000.

După eliberarea țării noastre de sub jugul burghezo-moșieresc s-au impus măsuri noi în orientarea și dezvoltarea sistemului de învățământ, sarcina principală fiind ridicarea nivelului cultural al poporului. Învățământul s-a dezvoltat în conformitate cu cerințele construcției socialismului, pe baza directivelor trasate de P.C.R.

În raportul politic al C.C. la Conferința P.C.R. din 1945 au fost formulate sarcini în legătură cu lichidarea analfabetismului, cu reorganizarea învățământului pe baze democratice și pregătirea cadrelor necesare economiei naționale, activităților social-culturale.

Reforma învățământului din 1948 a avut un rol important în reorganizarea învățământului în țara noastră. Legea pentru reforma învățământului pune la baza sistemului de învățământ principii noi și prevede măsuri pentru democratizarea învățământului, pentru cuprinderea în școli a tuturor copiilor, fără deosebire de sex sau naționalitate.

Fundamentarea științifică a sistemului de învățământ a fost întregită în anii următori prin unele hotărâri ale partidului și

guvernului privind perfecționarea învățământului profesional și tehnic, a învățământului de cultură generală, superior etc.

Pentru realizarea prevederilor legale s-au alocat sume importante din bugetul statului și s-au luat măsuri pentru construirea școlilor pe întreg teritoriul țării, pentru dotarea școlilor și asigurarea condițiilor materiale corespunzătoare, ajungându-se ca, în 1963—1964, la fiecare 5 locuitori ai țării unul să studieze în învățământul de stat.

În 1965, la Congresul al IX-lea al P.C.R. s-a pus problema perfecționării sistemului de învățământ pentru a răspunde sarcinilor sporite ale construcției socialismului și s-a accentuat necesitatea *legării școlii de viață*. Pe baza directivelor Congresului al IX-lea al P.C.R. au fost luate măsuri pentru mărirea *duratei învățământului general obligatoriu*, pentru *extinderea și diversificarea învățământului mediu, profesional și superior* în vederea pregătirii cadrelor calificate, pentru perfecționarea învățământului seral și fără frecvență. Corespunzător acestor prevederi au fost create condițiile materiale necesare.

În 1969, la Congresul al X-lea al P.C.R. s-a formulat ca obiectiv principal în dezvoltarea învățământului, necesitatea legării școlii de viață, arătându-se că în etapa actuală progresul economic și social al țării este asigurat de formarea și calificarea cadrelor de oameni ai muncii de toate categoriile, de formarea specialiștilor și tehnicienilor la nivelul dezvoltării științei și tehnicii contemporane. Sarcina primordială a învățământului o constituie *integrarea rapidă și eficientă a absolvenților în muncă și în viața socială*. „Ridicarea nivelului de pregătire științifică și de cultură generală este astăzi una din trăsăturile distinctive ale omului înaintat”¹, iar școala, ca factor principal de educație, „trebuie să dea societății atât buni specialiști, cât și cetățeni înaintați cu un orizont larg, cu spirit de inițiativă, cu o minte receptivă la tot ce e nou și avansat, cu un înalt spirit de responsabilitate față de îndatoririle sociale”².

La Conferința Națională a P.C.R. din 19—21 iulie 1972 s-a subliniat că, pentru integrarea în producție și asigurarea

¹ Nicolae Ceaușescu. Raport la cel de al X-lea Congres al P.C.R., București, Editura politică, 1969, p. 93.

² Op. cit., p. 94.

forței de muncă necesară trebuie continuat procesul „de îmbunătățire a pregătirii profesionale a tuturor oamenilor muncii”¹, pe baza extinderii orizontului în domeniul fiecărei profesii, prin „lichidarea specializării înguste și printr-o calificare complexă, în câmpul muncii, a fiecărui membru al societății”².

Plenara C.C. al P.C.R. din 18—19 iunie 1973 cu privire la dezvoltarea și perfecționarea învățământului a elaborat un program de lucru mobilizator, concret, indicând cadrul și condițiile necesare pentru ca școala românească să facă noi și importanți pași în afirmarea sa, ca principal factor de cultură și civilizație. Această hotărâre deschide orizonturi largi creșterii contribuției învățământului la formarea cadrelor în strînsă legătură cu cerințele dezvoltării naționale, sporirii aportului școlii la ridicarea nivelului cultural al întregii societăți, pregătirii tineretului pentru viață, muncă și activități sociale utile, asigurării unui caracter deschis învățământului, democratizării acestuia, realizării, pe baza unei concepții unitare, a unor structuri stabile, care să ofere cadrul corespunzător perfecționării continue a procesului instructiv-educativ.

Problemele școlii au stat și continuă să stea în atenția conducerii noastre de partid. Grija pentru dezvoltarea și perfecționarea învățământului în țara noastră se reflectă nu numai în prevederile privind orientarea acestei dezvoltări, ci și în măsurile eficiente care se întreprind pentru crearea condițiilor materiale corespunzătoare cerințelor actuale și de perspectivă.

În prezent, sistemul de învățămînt este organizat pe baza Legii învățămîntului din 1968, care marchează o nouă etapă în dezvoltarea învățămîntului, în pas cu cerințele actuale ale construcției socialismului.

PRINCIPIILE ORGANIZĂRII SISTEMULUI DE ÎNVĂȚĂMÎNT ÎN R.S.R.

Principiile care stau la baza organizării sistemului de învățămînt în R.S.R. oglindesc caracterul lui democratic și profund științific. Ele izvorăsc din legile generale ale revoluției și con-

¹ Nicolae Ceaușescu Raport la Conferința Națională a P.C.R., București, Editura politică, iulie 1972, p. 24.

² Op. cit., p. 25.

strucției socialiste aplicate la condițiile specifice ale construirii socialismului în țara noastră și parțial sînt prevăzute în Constituția R.S.R.

Caracterul de stat al învățămîntului este un principiu care exprimă cerința ca învățămîntul de toate gradele să fie organizat de către stat.

În trecut, au existat în țara noastră școli particulare înființate de diverși industriași și moșieri și școli confesionale organizate de confesiunile religioase. Prin Legea pentru reforma învățămîntului din 1948, aceste școli au fost desființate. În prezent, toate instituțiile școlare aparțin statului, care se ocupă în mod nemijlocit de organizarea și funcționarea lor.

Învățămîntul general, obligatoriu și gratuit s-a asigurat pentru toți copiii din țara noastră. În anii construcției socialismului au fost obținute succese în generalizarea învățămîntului, în mod treptat și progresiv: la început (după 1948) a fost lichidat analfabetismul și s-a generalizat învățămîntul de 4 ani (în 1958); în anul școlar 1961—1962 s-a încheiat procesul de generalizare a învățămîntului de 7 ani; în 1968 a fost generalizat învățămîntul de 8 ani; pînă în 1976—1977 se va generaliza învățămîntul obligatoriu de 10 ani. Aceste succese au fost asigurate de crearea unor condiții materiale corespunzătoare, constînd în desființarea taxelor școlare, construirea localurilor de școli pe întreg teritoriul țării, în mediul rural și urban, acordarea burselor, construirea internatelor, distribuirea gratuită a manualelor școlare etc. S-a prevăzut ca generalizarea învățămîntului liceal, prin organizarea cursurilor de zi, serale și fără frecvență, să fie realizată pînă în anul 1985. Copiii deficienți (nevăzători, surdo-muți, oligofreni) au fost cuprinși în școli speciale, iar cei rămași fără părinți, în casele de copii.

Accesibilitatea învățămîntului de toate gradele reflectă grija pentru ridicarea neînteruptă a nivelului cultural al masei largi. Dreptul tuturor cetățenilor la învățătură este prevăzut în Constituție. Pentru realizarea acestui deziderat, în organizarea sistemului de învățămînt se are în vedere corelarea gradelor de învățămînt, în așa fel, încît fiecare să-l condiționeze și să-l pregătească pe celălalt. Accesibilitatea este garantată și de asigurarea condițiilor materiale, care nu se limitează la învățămîntul de bază obligatoriu, ci se extind la toate nivelurile.

Caracterul unitar al învățămîntului decurge din caracterul de stat al acestuia și este asigurat prin planuri de învățămînt, programe și manuale școlare identice, unice pentru același grad sau tip de școală, de pe întreg teritoriul țării. Caracterul unitar al învățămîntului asigură accesibilitatea tuturor în școlile de orice grad, pînă la învățămîntul superior.

Caracterul laic al învățămîntului se realizează prin despărțirea școlii de biserică. Nici o confesiune, congregație sau comunitate religioasă nu are dreptul să înființeze și să întrețină școli. Religia nu mai figurează ca obiect de învățămînt, educația religioasă fiind exclusă din școală. Învățămîntul este fundamentat pe baze științifice, are o orientare realist-științifică.

Învățămîntul în limba maternă. Statul nostru asigură naționalităților conlocuitoare condiții pentru a învăța în limba maternă. În localitățile sau în județele cu reprezentanți numeroși din rîndul naționalităților conlocuitoare (germani, maghiari, sîrbi etc.) s-au înființat școli generale, licee și facultăți cu predare în limba lor maternă. În aceste școli, alături de limba proprie, trebuie însușită în mod temeinic și limba română, pentru a nu se crea o situație de inegalitate privind accesul la toate formele superioare de învățămînt și în toate domeniile de activitate (limba română fiind limbă de stat).

Egalitatea în drepturi a femeilor cu bărbații în toate domeniile vieții sociale a devenit o realitate. Femeile din țara noastră pot urma orice școală, de orice grad sau tip și pot să-și aleagă orice profesiune.

Hotărîrea Plenarei C.C. al P.C.R. din 18—19 iunie 1973 cu privire la creșterea rolului femeii în viața economică, politică și socială a țării trasează sarcina de a se asigura toate condițiile „pentru creșterea contribuției femeilor la dezvoltarea economiei, științei și culturii, la viața politică și socială a țării, pentru manifestarea multilaterală a forțelor ei creatoare, pentru îmbinarea armonioasă a rolului ce revine femeii ca mamă și soție cu acela de participantă activă la eforturile întregului popor pentru progresul rapid și neconținut al patriei noastre“.

STRUCTURA SISTEMULUI DE ÎNVĂȚĂMÎNT ÎN R.S.R.

În țara noastră, structura sistemului de învățămînt a fost stabilită în funcție de sarcinile ce revin școlii în construirea socialismului, ținîndu-se seama de scopul instructiv-educativ urmărit pe diferite grade și tipuri.

Structura sistemului de învățămînt a fost precizată prin Legea pentru reforma învățămîntului din 1948 și a fost perfecționată prin hotărîrile partidului și guvernului, elaborate succesiv, pe baza cerințelor economico-sociale (în 1955 și 1957, cu privire la învățămîntul de cultură generală, în 1957, referitor la învățămîntul superior, în 1961, cu privire la școala generală de 8 ani, în 1962 referitor la îmbunătățirea învățămîntului agricol și la perfecționarea învățămîntului seral și fără frecvență).

În actuala structură, bazată pe Legea învățămîntului din 1968 și pe Hotărîrea Plenarei C.C. al P.C.R. din 18—19 iunie 1973 cu privire la dezvoltarea și perfecționarea învățămîntului, sînt cuprinse :

Instituțiile preșcolare — pregătesc copiii de 3—6 ani pentru intrarea în școală în : grădinițe cu orar normal, cu program zilnic 9—12 ore sau săptămînal ; grădinițe cu orar redus : 6 ore pe zi ; grădinițe sezoniere cu program de 6—12 ore pe zi (în mediul rural, în sezonul de muncă agricolă intensă). În anul școlar 1972—1973 au funcționat peste 1 100 de grădinițe. Ultimele măsuri prevăd ca în anul școlar 1980—81 să fie cuprinși în grădinițe aproape toți copiii de 3—6 ani.

Școala generală are durata de 10 ani — și este obligatorie pentru toți copiii care la începerea anului școlar (15 septembrie) au implinit 6 ani. Școlile generale pot funcționa cu clasele I—X, I—VIII, I—IV, în funcție de condițiile locale concrete.

Ele se pot organiza și în cadrul liceelor de cultură generală sau pedagogice și în unitățile de învățămînt profesional și tehnic.

Fiecărei unități școlare i se stabilește o circumscripție școlară. Inspectoratul școlar județean alcătuiește planul de școlarizare și de rețea, care după ce este avizat de comitetul executiv al consiliului popular județean, este aprobat de M.E.I., reali-

zarea lui fiind obligatorie. Delimitarea circumscripției școlare se face în funcție de distanța față de locuința elevului, spațiul școlii, condiții locale etc.

Există școli generale cu predare în limba română sau în limbile naționalităților conlocuitoare, cu secție serală (clasele V—X), cu clase speciale pentru studiul limbilor străine (II—VIII), cu program de muzică, cu program de arte plastice, cu program de educație fizică. În toate aceste școli, elevii dobîndesc cultură generală, la care se adaugă, în cazurile menționate, pregătirea de specialitate.

După absolvirea clasei a VIII-a elevii sînt selecționați, pe baza rezultatelor la învățură, pentru prima treaptă liceală.

Școlile generale sînt organizate și își desfășoară activitatea pe baza Regulamentului școlilor generale, aprobat cu ordinul Ministerului Învățămîntului nr. 1346/1969.

Liceul cu durata de 4 ani cuprinde două trepte a câte 2 ani. Pe treapta a doua liceală sînt admiși absolvenții primei trepte, pe baza concursului de admitere.

În prezent există următoarele tipuri de licee :

Licee de cultură generală — cu predarea în limba română sau în limbile naționalităților conlocuitoare, cu secție reală și umanistă. Se pot organiza secții serale sau fără frecvență cu durata de 5 ani.

De asemenea, mai funcționează și licee de cultură generală cu predarea unor obiecte în limbi străine sau cu secția clasică.

În unele licee de cultură generală există clase speciale de matematică, de fizică, de chimie, de biologie. Liceele de cultură generală sînt organizate și își desfășoară activitatea pe baza Regulamentului liceelor de cultură generală, aprobat cu ordinul Ministerului Învățămîntului nr. 73/1970.

Licee de artă — de arte plastice, cu secție umanistă și secție reală; de muzică, cu secție instrumentală și secție teoretică; de coregrafie.

Licee cu program de educație fizică cu secția reală și secția umanistă.

Licee de specialitate : a) *licee pedagogice* de învățători și de educatoare cu predarea în limba română sau în limbile naționalităților conlocuitoare. Unele licee pedagogice au și secție învățătoare-maistre ;

b) *licee industriale* pe diferite ramuri ;

c) *licee agricole* ;

d) *licee sanitare* ;

e) *licee economice*.

Liceele industriale, agricole, sanitare și economice sînt organizate de Ministerul Educației și Învățămîntului în colaborare cu ministerele de resort.

Școlile profesionale pregătesc muncitori calificați pentru toate ramurile de producție, cuprinzînd absolvenți ai școlii generale. Durata cursurilor este de 1—2 ani. Funcționează școli profesionale, industriale, agricole, de construcții, comerț, transporturi, cooperatie, sanitare.

Absolvenții școlii generale se mai pot califica și prin ucenicie sau prin cursuri de calificare la locul de muncă. Ponderea acestei forme de pregătire a crescut mult. În organizarea învățămîntului profesional se urmărește lichidarea specializării prea înguste și a diversificării nejustificate a unor meserii.

Școlile postliceale pregătesc specialiști cu calificare superioară în industrie, agricultură, economie și în domeniul sanitar. Durata cursurilor este de 2—3 ani. În cadrul lor sînt cuprinși absolvenții liceului de cultură generală sau ai liceelor de specialitate.

Învățămîntul superior cuprinde instituțiile de învățămînt, care pregătesc specialiști cu calificare superioară pentru economia națională și sectorul social-cultural, cadre tehnice, cadre didactice, cercetători.

Rețeaua de învățămînt superior s-a extins și s-a diversificat foarte mult, cuprinzînd :

Învățămîntul superior tehnic : institute politehnice ; institute de subingineri ; Institutul de construcții, Institutul de mine ; Institutul de petrol, gaze, geologie ; Institutul de arhitectură ; Academia Militară din București și Institutul de marină din Constanța.

Învățămîntul superior agronomic : institute agronomice.

Învățămîntul universitar : universități.

Învățămîntul superior pedagogic : institute pedagogice de 3 ani.

Învățămîntul superior de educație fizică : Institutul de educație fizică din București, cu facultatea de educație fizică și sport, cursuri de zi cu durata de 4 ani și cursuri fără frec-

vență cu durată de 5 ani și facultatea de educație fizică, cursuri de zi cu durată de 3 ani.

Învățământul superior de medicină și farmacie: institute de medicină și farmacie.

Învățământul superior de artă: Institutul de artă teatrală și cinematografică, Institutul de arte plastice, Conservatorul.

În cadrul instituțiilor de învățământ superior sînt organizate facultăți și secții, cursuri de zi și fără frecvență, pentru îmbogățirea cunoștințelor și perfecționarea pregătirii, în învățământul superior se organizează pentru absolvenți cursuri de *reciclare și postuniversitare*.

Doctoratul este cea mai înaltă treaptă de calificare științifică, care se organizează în cadrul institutelor și universităților.

Prin actuala structură, sistemul de învățământ creează posibilitatea parcurgerii succesive a gradelor de învățământ, după absolvirea fiecărui grad urmărindu-se și finalizarea pregătirii în vederea integrării în producție. Astfel, absolvenții clasei a VIII-a din școala generală urmează liceul de cultură generală sau liceul de specialitate (seriile mai vechi, care au absolvit școala generală de 7 sau de 8 ani, pot urma școli profesionale, sau se pot încadra în producție, participînd paralel la cursurile fără frecvență pentru absolvirea claselor a VIII-a, a IX-a și a X-a fără frecvență). Absolvenții școlii generale de 10 ani urmează școli profesionale sau liceul (de cultură generală sau de specialitate) sau se încadrează în producție, calificîndu-se la locul de muncă. Absolvenții liceului frecventează școlile post-liceale ori institutele de învățământ superior sau se încadrează în producție.

Organizată în conformitate cu cerințele etapelor de construire a socialismului în țara noastră, școala românească a adus o contribuție valoroasă la asigurarea cadrelor necesare economiei naționale și tuturor sectoarelor vieții sociale, la ridicarea nivelului de cultură al întregului popor.

Hotărîrea Plenarei C.C. al P.C.R. din 18—19 iunie 1973, cu privire la dezvoltarea și perfecționarea învățământului, cuprinde un vast program de măsuri pe care partidul nostru îl adresează tuturor factorilor răspunzători de îndrumarea, organizarea, conducerea și modernizarea acestui compartiment esențial pentru mersul înainte al societății românești.

Hotărîrea preconizează asigurarea unui caracter deschis și unitar învățământului, începînd de la grădinițele de copii, ca parte integrantă a sistemului de învățământ și evidențiază problema căilor de generalizare efectivă a învățământului cu următoarea structură: ciclul I, primar (4 ani); ciclul II, gimnazial (4 ani) și ciclul III liceal (4 ani).

Pregătirea elevilor va fi organizată pe profiluri largi, care să facă posibilă o formație multilaterală, eliminîndu-se specializarea îngustă și inutilă, accentuîndu-se mobilitatea profesională a absolvenților.

Măsurile prevăd îmbunătățirea învățământului profesional, care va pregăti viitorii muncitori atît prin cursuri de calificare de scurtă durată (pînă la 6 luni) cît și prin școli profesionale și ucenicie pentru meseriile cu un grad de complexitate mai ridicat (durată pînă la un an, un an și jumătate).

Hotărîrea atrage atenția asupra faptului că, în învățământul superior, trebuie să se acorde o mare atenție problemelor de ordin calitativ. În acest sens, s-au trasat sarcini referitoare, în primul rînd, la dezvoltarea într-un ritm accelerat a formelor de învățământ cu o durată mai scurtă, dar și la intensificarea procesului de îmbinare a învățământului cu cercetarea și producția.

Este subliniată ideea că amplul program poate fi realizat cu succes în strînsă legătură cu îmbunătățirea și creșterea rolului conducător al organizațiilor de partid din toate unitățile de învățământ.

CAPITOLUL II

PROCESUL DE ÎNVĂȚĂMÎNT

ESENȚA PROCESULUI DE ÎNVĂȚĂMÎNT

CARACTERIZAREA GENERALĂ A PROCESULUI DE ÎNVĂȚĂMÎNT

Procesul de învățămînt este activitatea de instruire și educare a tinerei generații, organizată în instituții școlare de diferite grade și tipuri, sub conducerea unor persoane calificate. Această activitate presupune legătura organică dintre procesul de transmitere a cunoștințelor și cel de însușire a lor.

Problemele multiple, complexe și variate ale procesului de învățămînt sînt studiate în cadrul didacticii.

*Didactica*¹ este teoria generală a învățămîntului; ea studiază legile generale ale organizării și desfășurării procesului de învățămînt; sarcinile și conținutul învățămîntului, particularitățile predării și învățării, principiile, metodele și formele de organizare ale procesului de învățămînt, arătînd ce trebuie să învețe elevul, cum și de ce².

¹ Gr. didaktikos : instructiv, a învăța pe alții.

² Termenul „didactică” a fost introdus în pedagogie în prima jumătate a secolului al XVII-lea de W. Ratke și J. A. Komenský. La dezvoltarea ulterioară a didacticii au contribuit în mare măsură : J. H. Pestalozzi, A. Diesterweg, K. D. Ușinski și alți pedagogi. Pentru Komenský, didactica este „arta de a-i învăța pe toți, toate, în mod plăcut și temeinic” (N.a.)

Ca teorie generală a învățămîntului, didactica se deosebește de metodici, care sînt teorii speciale, ce studiază legile procesului de învățămînt, organizarea și desfășurarea lui în cadrul unui anumit obiect de învățămînt, avînd în vedere specificul acestuia.

Între didactică și metodici se stabilește un raport de interdependență : didactica orientează și fundamentează științific metodicile, iar acestea, folosind cunoștințele din didactică, îi îmbogățesc conținutul cu experiența din cadrul fiecărui obiect de învățămînt.

Didactica este parte componentă a pedagogiei generale, dar tinde să se constituie ca o ramură distinctă în sistemul științelor pedagogice, datorită faptului că obiectul ei, procesul de învățămînt, ia o amploare din ce în ce mai mare.

Școala este calea fundamentală de educație comunistă, căreia i se acordă astăzi un rol major în dezvoltarea societății.

Pregătirea dobîndită în școală se reflectă în mod direct în muncă ; cu cît școala organizează și realizează mai bine această pregătire, cu atît mai mare va fi rentabilitatea investițiilor pe termen lung, care se fac în domeniul învățămîntului.

Astfel se explică dezvoltarea vertiginoasă a învățămîntului și necesitatea obiectivă ca o știință bine fundamentată să aprofundeze problemele acestui proces. De aceea, didacticii contemporane îi revin importante sarcini teoretice și practice : să ridice întregul proces de învățămînt la nivelul noilor cerințe impuse de dezvoltarea actuală a societății, să contribuie la modernizarea procesului de învățămînt.

Modernizarea procesului de învățămînt, determinată de dezvoltarea impetuoasă, rapidă și accelerată a științei și tehnicii contemporane, trebuie să-i asigure elevului, pe de o parte, comunicarea și însușirea cunoștințelor (care stau la baza formării priceperilor și deprinderilor) și, pe de altă parte, să-i dezvolte gîndirea și imaginația creatoare, să-l învețe să descopere noul, să dorească să afle cît mai mult. Astfel, se pun premisele educației permanente, acordîndu-se prioritate formării asupra informării. Profesorul realizează optimizarea învățămîntului dacă se preocupă nu numai de volumul cunoștințelor însușite de elevi, ci și dacă încearcă să cunoască felul în care învață aceștia, dacă le îndrumază activitatea în vederea însușirii cunoștințelor în așa fel, încît, învățînd, să dobîndească și price-

perea de a-și însuși cunoștințe, să-și formeze un stil de muncă intelectual, să deprindă tehnica muncii intelectuale (să învețe cum se învață).

Esența procesului de învățămînt se conturează ca înarmarea elevilor cu un sistem de cunoștințe, priceperi, deprinderi, dar și cu tehnica mentală a însușirii lor, cu metodele și procedeele de muncă intelectuală. Elevul trebuie să plece din școală cu un bagaj de cunoștințe, dar și cu capacitatea de a le folosi în mod creator și de a dobîndi altele noi.

La educația fizică, esența procesului de învățămînt constă în înarmarea elevilor cu un sistem de cunoștințe, priceperi și deprinderi motrice, dar și cu unele procedee de înțelegere și realizare proprie a exercițiilor fizice, care condiționează practicarea corectă, rațională și permanentă a educației fizice, prin accentuarea conștientizării elevilor și înlăturarea imitației mecanice.

Modernizarea procesului de învățămînt se realizează prin restructurarea conținutului lui și prin folosirea unor metode de lucru care să permită nu numai recepționarea și stocarea informației, ci și prelucrarea și reactualizarea ei în forme noi și situații variate. Învățarea prin descoperire, folosirea mijloacelor audio-vizuale și a tehnicilor moderne, relația nouă profesor—elev, diversificarea formelor de organizare a lecției sînt numai cîteva dintre căile care pot fi folosite pentru modernizarea și optimizarea procesului de învățămînt.

Comparativ cu învățămîntul tradițional, *învățămîntul modern se caracterizează prin următoarele trăsături:*

— Are ca obiectiv principal nu acumularea unei cantități mari de cunoștințe, ci pregătirea pentru readaptarea creatoare și continuă la schimbările rapide și profunde (însușirea selectivă a cunoștințelor fundamentale; asimilarea mijloacelor de dobîndire și de transmitere a cunoștințelor).

— Știința este prezentată, în conținutul învățămîntului, nu ca produs finit, ci ca proces (însușirea metodelor de cunoaștere ale științei pentru a deveni descoperitori, cuceritori).

— Dintre procesele psihice, în acțiune nu este solicitată excesiv memoria, ci gîndirea, stimulîndu-se caracterul ei activ, practic, integrator, operator, modelator, probabilistic — atribute ale gîndirii contemporane. De asemenea se impune crearea motivației, stimularea curiozității, a interesului pentru cunoaștere.

— Din obiect al educației, recipient pasiv al informațiilor, elevul tinde să devină subiect al educației, participant activ în procesul de învățămînt.

— Profesorul nu mai este principala sursă de informație oferită elevilor, ci îndrumătorul și organizatorul activității de cunoaștere desfășurate de elevi.

— Organizarea și desfășurarea procesului de învățămînt nu se mai realizează în forme rigide, nediversificate, cu metode expositive care îi condamnă pe elevi la pasivitate, ci în forme simple maleabile, adecvate obiectivelor urmărite, folosindu-se metode euristice și diverse mijloace de activizare a elevilor.

— Evaluarea eficienței școlare a activității didactice nu se mai realizează prin examinarea elevilor în scopul aprecierii cantității și fidelității reproducerii cunoștințelor. Se evaluează nu numai cunoștințele, ci mai ales capacitatea elevilor de a le prelucra și folosi în mod creator.

PARTICULARITĂȚILE PROCESULUI DE ÎNVĂȚĂMÎNT

a) *Caracterul obiectiv* al procesului de învățămînt rezultă din faptul că această activitate nu este organizată în mod arbitrar, ci în funcție de legile obiective care acționează în societate și în conformitate cu legile procesului învățării, fiind determinat de acestea.

Scopul instructiv-educativ al învățămîntului, precum și organizarea și conținutul lui sînt diferite de la o orînduire socială la alta, în funcție de condițiile materiale și de nevoile societății. În orînduirile bazate pe exploatarea omului de către om, ele reflectă interesele clasei dominante, învățămîntul fiind caracterizat prin conținut neștiințific, verbalism, dogmatism, învățare mecanică.

În societatea socialistă, învățămîntul servește interesele întregului popor, pregătind constructori activi ai socialismului. Conținutul său este științific, iar metodele folosite sînt raționale, bazate pe înțelegere.

Organizarea și desfășurarea procesului de învățămînt trebuie să se realizeze și în funcție de particularitățile psihofizice, de vîrstă și individuale. Creșterea și dezvoltarea elevilor au la bază legi obiective, care condiționează capacitatea lor de învățare, imprimîndu-le un anumit specific.

b) *Caracterul bilateral* al procesului de învățămînt se referă la cei doi factori implicați în activitatea comună: profesorul și elevul, fiecare avînd rol și sarcini bine precizate.

Pentru stabilirea locului elevului și al profesorului în procesul de învățămînt se ține seama de obiectivele urmărite în activitatea comună pe care o desfășoară. Astăzi, profesorul nu mai este sursa principală de informație, iar elevul nu mai recepționează în mod pasiv. Situația educațională este o situație interpersonală în care nici una din părți nu poate fi socotită exclusiv pasivă sau activă. În societatea noastră, relația profesor—elev este privită într-o lumină nouă: profesorul îndrumază și coordonează activitatea de formare a personalității elevului, iar acesta participă activ la propria sa formare. Autoritatea profesorului rezultă din încrederea și respectul față de elev, din începerea de a-l ajuta să se dezvolte învățînd. Raportul profesor—elev se caracterizează prin crearea unui climat de încredere reciprocă, bazat pe participarea activă a elevilor în scopul modelării propriiei lor personalități. Elevul colaborează cu profesorul la formarea sa, tinzînd să devină din obiect, asupra căruia se exercită influența educativă, subiect activ. În raportul dintre predare și învățare, ponderea cea mai mare se acordă activității individuale a elevilor, dar rolul conducător îi revine profesorului.

c) *Prin intermediul procesului de învățămînt elevul cunoaște realitatea obiectivă.*

V. I. Lenin a definit cunoașterea ca apropiere veșnică, infinită a gîndirii de obiect și a redat în „Caiete filozofice” dialectica procesului cunoașterii prin formula: „de la intuirea vie la gîndirea abstractă și de la ea la practică; aceasta este calea dialectică a cunoașterii adevărului, a cunoașterii realității obiective”¹.

Procesul cunoașterii are două trepte, care se află într-o strînsă corelație dialectică: treapta senzorială, în cadrul căreia omul ia contact cu însușirile fenomenelor, obiectelor și proceselor, prin intermediul simțurilor sale, și treapta rațională, a gîndirii abstracte, la nivelul căreia este sesizată esența proceselor și obiectelor din natură și societate, cauzele și legile lor. Pe treapta senzorială operăm cu senzații, percepții, reprezentări;

¹ V. I. Lenin, *Caiete filozofice*. București, E.S.P.L.P., 1956, p. 140.

pe treapta rațională — cu noțiuni, judecăți și raționamente. Raportul dintre senzorial și logic se caracterizează prin reciprocitate și unitate intuitiv-conceptuală, concretul aflîndu-se în interacțiune cu abstractul, la diferite nivele de relație.

Cunoașterea realității obiective se realizează atît prin cercetarea științifică, cît și în procesul de învățămînt.

Cunoașterea didactică are trăsături comune cu cunoașterea științifică; descoperă adevărul și folosește calea dialectică indicată de Lenin. Singura deosebire constă în faptul că adevărurile descoperite de elev îi sînt necunoscute numai lui însuși, ele au fost însă descoperite și clarificate de știință. În prezent, cunoașterea didactică, realizată sub conducerea profesorului, se apropie tot mai mult de cunoașterea științifică, deoarece în școală pot fi dobîndite aptitudini intelectuale inerente investigației științifice. Astăzi, elevul trebuie să fie un cercetător, care să-și pună probleme, să descopere, să înțeleagă cauza și esența lucrurilor. „A crește noile generații în spiritul comunismului înseamnă... a le ajuta să se ridice la nivelul cunoașterii științifice proprii acestei jumătăți de secol”¹.

Actul învățării este cu atît mai eficient, cu cît stabilește o relație nemijlocită între elev și obiectul cunoașterii. De aceea, este necesar să-l punem în contact direct cu realitatea, învățîndu-l să observe, să compare, să rețină esențialul etc. Elevul trebuie să caute adevărul: să formuleze ipoteze, să le verifice, să găsească soluții originale pentru diferite probleme, să redescopere adevărurile științei. În acest fel el reface anumite etape ale cunoașterii științifice și își însușește elemente ale metodologiei cercetării științifice. Știința nu mai este pentru elev un produs finit, ci un proces a cărui însușire presupune asimilarea metodelor de investigație științifică și înțelegerea evoluției istorice a ideilor și teoriilor, a faptului că adevărurile științifice nu sînt imuabile, că știința se restructurează neîncetat.

În procesul de cunoaștere a realității obiective, un rol important revine *practicii*, care, așa cum spune Lenin „este izvorul cunoașterii și criteriul de verificare a adevărului”. Lumea reală este reflectată în creierul elevului sub forma abstracțiunilor și generalizărilor, pe care el le confruntă apoi cu realitatea, aplicîndu-le în practică.

¹ Nicolae Ceaușescu Cuvîntare la Conferința Națională a cadrelor didactice, februarie 1969, București, Editura politică, 1969, p. 25.

Etapele principale ale cunoașterii în procesul de învățămînt sînt : perceperea și generalizarea, fixarea și aplicarea în practică.

Perceperea obiectelor și fenomenelor de către elevi este o observare activă, care se caracterizează prin orientare selectivă, în funcție de scopul urmărit și de experiența lor anterioară (fondul apercceptiv). Observația urmează calea analitico-sintetică în cunoașterea obiectelor și fenomenelor. Pe baza reprezentărilor juste despre obiecte și fenomene se formează noțiunile științifice. Trecerea de la percepții și reprezentări la noțiuni presupune un proces complex de abstractizare și generalizare, prin care se desprind notele esențiale ale unei clase de obiecte sau fenomene și raporturile logice dintre acestea.

De la percepere se trece la generalizare și abstractizare. În formarea noțiunilor, un rol însemnat revine comparației — proces analitico-sintetic care stabilește asemănările și deosebirile dintre fapte, obiecte, fenomene.

Odată formate, noțiunile și generalizările se fixează și se consolidează în mintea elevului — prin sistematizare (în sinteze) și prin recapitulare — și contribuie la formarea priceperilor și deprinderilor, în urma efectuării conștiente și repetate a unor acțiuni sau operații.

Cunoștințele se consolidează și se îmbogățesc prin aplicarea lor în activitatea practică.

d) *Caracterul educativ* al procesului de învățămînt reflectă unitatea organică dintre instrucție și educație, resursele educative ale instrucției.

Educația se realizează prin formarea convingerilor și conduitei morale comuniste, prin conturarea concepției științifice despre lume, dezvoltarea proceselor psihice cognitive și a aptitudinilor intelectuale.

Înzestrîndu-i pe elevi cu cunoștințe, trebuie să urmărim în primul rînd realizarea educației lor comuniste, cultivarea acelor trăsături care îi pot defini ca viitori constructori ai orînduirii socialiste : dragoste de muncă, simțul responsabilității sociale, interesul profund pentru elementele progresului, dorința de a-și consacra eforturile propășirii patriei socialiste etc.

Caracterul educativ al procesului de învățămînt se realizează prin conținutul cunoștințelor, priceperilor și deprinderilor și prin formele de organizare a activității. Efectul educativ al ace-

tui proces nu rezultă imediat și automat din predarea și însușirea cunoștințelor, ci depinde de conținutul care se asimilează și de metodele folosite de profesor, care trebuie să urmărească în mod sistematic și conștient atât instruirea, cît și educarea elevilor.

Concepția științifică despre lume, formată la elevi pe baza cunoștințelor științifice sistematizate unitar într-o imagine de ansamblu asupra naturii și societății, are o mare valoare educativă. Ea se caracterizează prin sistemul de reprezentări, noțiuni și idei, dar și prin atitudinile pe care aceste noțiuni și idei, transformate în convingeri, le determină în conștiința și conduita elevului.

Deoarece datele științei pe care le asimilează elevii trebuie să servească nu numai la explicarea lumii înconjurătoare, ci să fie totodată și un instrument de transformare a acesteia, cunoștințele trebuie să se îmbine cu experiența lor de viață.

Cunoștințele însușite de elevi se cristalizează în convingeri, care devin principii de comportare, determinînd aspectul moral al personalității. Ele devin suportul trainic al conduitei morale a elevului, caracterizată prin patriotism și internaționalism socialist, prin umanism socialist, atitudine nouă față de muncă și grijă față de avutul obștesc, disciplină conștientă și spirit colectivist.

Caracterul educativ al procesului de învățămînt include și aspectul formativ, care se realizează prin dezvoltarea aptitudinilor intelectuale ale elevilor, prin dezvoltarea gîndirii critice, creatoare și a atitudinii conștiente și active în învățare.

Caracterul formativ al învățămîntului se realizează prin : a) însușirea de către elevi a unor metode de cunoaștere ; b) dezvoltarea spiritului de observație și investigație, a capacității de aplicare a cunoștințelor în condiții variate ; c) determinarea unei formații intelectuale corespunzătoare ritmurilor de evoluție ale științei și tehnicii.

Accentuarea caracterului formativ al procesului de învățămînt, ca esență a modernizării acestuia, are rolul să diminueze decalajul care se stabilește între informația în continuă creștere și capacitatea intelectuală a omului, relativ staționară. Profesorul american Julius Lukasiewicz, făcînd raportul dintre masa de informație care „scapă” individului și volumul global de

informație, determină gradul de ignoranță și atrage atenția asupra necesității de a găsi modalități de creștere a capacității omului de a asimila mai mult.

Învățămîntul nu este numai un act de informare, el este, prin excelență, un proces de formare complexă.

În activitatea de asimilare a cunoștințelor se dezvoltă la elevi aptitudinile intelectuale pe calea efortului propriu de observare și gîndire, în condițiile învingerii dificultăților găsirii soluțiilor, analizării rezultatelor, comparării faptelor și formulării în mod independent a concluziilor și generalizărilor.

Procesul de instruire trebuie să se situeze întotdeauna înaintea dezvoltării intelectuale, impunînd elevilor un anumit efort, care-i ridică pe o treaptă nouă a evoluției. A dezvolta gîndirea elevilor înseamnă a pune în fața lor o sarcină cognitivă care nu poate fi rezolvată prin metode obișnuite, furnizîndu-le, în același timp, materialul minim necesar (noțiuni, fapte) și înarmîndu-i cu anumite procedee de gîndire logică.

Caracterul educativ al procesului de învățămînt presupune deplasarea accentului de la aspectul informativ spre cel formativ, fără a se minimaliza însă latura informativă.

Toate aceste particularități ale procesului de învățămînt caracterizează și activitatea de *educație fizică*.

Procesul pedagogic de educație fizică are un caracter obiectiv, deoarece nu se desfășoară întîmplător, ci în funcție de cerințele sociale actuale, care impun dezvoltare fizică armonioasă, capacitate sporită de muncă și, de asemenea, în raport cu particularitățile dezvoltării fizice și psihice ale elevilor, exercițiile fizice fiind diferențiate, conform perioadei de vîrstă, sexului, caracteristicilor individuale. Capacitatea de practicare a exercițiilor fizice este condiționată în principal de dezvoltarea fizică a elevilor.

În procesul de educație fizică, relația profesor-elev se caracterizează printr-o colaborare permanentă, printr-un climat favorabil, în care elevul se manifestă liber și creator, iar profesorul îl îndrumază, conducînd procesul însușirii conștiențe și raționale a actelor motrice.

La lecția de educație fizică elevii învață să-și dirijeze mișcările corpului în cele mai variate situații și condiții, își însușesc acțiuni și mișcări simple sau complexe, învață mișcări noi sau le repetă și le perfecționează pe cele însușite anterior. Ca în orice proces de cunoaștere, și în acest caz, concretul este în același timp punctul de plecare și scopul final. Mai mult însă decît la alte obiecte de învățămînt, la educația fizică, elevii sînt puși în situația să aplice imediat cunoștințele în rezolvarea sarcinii motrice în curs de învățare, să le valorifice. Legătura teoriei cu practica este impusă în fiecare moment al învățării sau perfecționării (nu poți să execuți, decît ceea ce ai învățat). Interacțiunea elementelor senzoriale cu cele logice, a elementelor intuitive cu cele verbale, este continuă în diferite etape ale procesului învățării acțiunii motrice, se desfășoară în spirală și are ca rezultat îmbunătățirea execuției proprii. Însușirea actelor motrice nu trebuie să situeze cunoașterea la nivelul treptei senzoriale, ci să o ridice tot mai mult spre treapta rațională.

La educația fizică rolul formativ al procesului de învățămînt se realizează, în mare măsură, cu ajutorul cunoștințelor științifice, care orientează elevii în activitate, îi ajută să înțeleagă obiectul, finalitatea și modul de învățare, îi conving despre utilitatea și necesitatea practicării educației fizice în mod rațional și permanent, determinîndu-i să dorească și să poată include această preocupare în ansamblul activităților pe care le desfășoară.

COMPONENTELE ESENȚIALE ALE PROCESULUI DE ÎNVĂȚĂMÎNT

Componentele esențiale ale procesului de învățămînt sînt cunoștințele, priceperile și deprinderile.

Cunoștințele reprezintă informații despre obiectele și fenomenele lumii materiale, sînt abstracțiuni (noțiuni, legi) care rezultă din procesul de reflectare a realității obiective în conștiința oamenilor (cu ajutorul gîndirii).

Din activitatea de abstractizare și de generalizare a gîndirii rezultă reprezentări, noțiuni, concepte, idei, legi. Ele îndeplinesc funcția de cunoaștere, situîndu-se pe treapta rațională a cunoașterii și sînt exprimate cu ajutorul cuvintelor.

Reprezentarea, deși constituie o formă de reflectare senzo-

rială, are un rol important în realizarea trecerii la cea de-a doua treaptă a cunoașterii, la gândirea abstractă. Reprezentarea realizează evocarea mentală a obiectelor și fenomenelor din realitate, în absența acestora (percepute anterior sau imaginate pe baza elementelor furnizate de experiența anterioară).

Noțiunea reflectă însușirile esențiale și generale ale unei clase de obiecte sau fenomene, marcând saltul de la senzorial la rațional în cunoașterea realității. Noțiunile au grade diferite de generalitate, plecând de la individual și ridicându-se pînă la categorii.

Legea exprimă „raportul esențelor sau raportul dintre esențe” (V. I. Lenin). Ea scoate în evidență raporturi esențiale, necesare, generale, relativ stabile și repetabile, între laturile interne ale aceluiași obiect sau fenomen, între obiecte sau fenomene diferite sau între stadii succesive ale unui anumit proces. Legile sînt descoperite cu ajutorul gândirii logice, în procesul ridicării cunoașterii de la fenomen la esență.

Deoarece, în zilele noastre, asistăm la o explozie a informației, știința și tehnica dezvoltându-se într-un ritm accelerat, volumul cunoștințelor este foarte mare. De aceea, se impune selecționarea lor după criteriul actualității, operativității și esențialității. Cunoștințele transmise elevilor trebuie să reprezinte ultimele cuceriri ale științei contemporane și să poată fi folosite în viață, avînd *rol de integrator social*. Accentul se deplasează de la cantitatea de informație la sistematizarea ei prin reorganizare structurală, pe baza logicii interne, în jurul unor idei fundamentale.

Se apreciază că „în anul 2000 procesul educativ va da elevilor considerabil mai puține cunoștințe decît cele de astăzi. Le va oferi însă pe cele esențiale și într-o formă de mare sistematizare și de perfectă organizare”¹.

Selectarea și sistematizarea cunoștințelor permit înlăturarea datelor perimate, a descriptivismului, promovarea noului, accentuarea caracterului explicativ și operațional, a laturii aplicative.

Astăzi, randamentul creierului nu trebuie măsurat după volumul de date înmagazinate, ci după capacitatea de selecție, regăsire și folosire promptă a informațiilor respective.

¹ Mircea Malița Cronica anului 2000. București, Edit. politică, 1970, p. 32—33.

În procesul de învățămînt la *educația fizică*, prin intermediul cunoștințelor se realizează cunoașterea, avîndu-se în vedere particularitățile învățării la acest obiect. Activitatea elevului se bazează pe cunoștințele transmise de profesor, pe care el le înregistrează și le prelucerează, le reține, le valorifică, aplicîndu-le în executarea exercițiului fizic și le actualizează, adaptîndu-le la situații noi. Dirijarea și prelucrarea acestora, precum și integrarea lor în activitate, condiționează calitatea execuției. Cu ajutorul cunoștințelor, elevul descoperă esența actelor motrice, legile lor și relațiile dintre ele.

Transmiterea și însușirea cunoștințelor trebuie să urmărească, pe de o parte, formarea unei concepții științifice a elevilor despre importanța și căile practicării exercițiilor fizice și, pe de altă parte, conștientizarea actului motric.

Cunoștințele nu trebuie să se refere numai la mișcarea ce se va executa, ci la exercițiul complex în care ea se încadrează, la grupa de exerciții din care face parte. În acest fel, ele se încheagă în sisteme, oferind elevilor posibilitatea să valorifice în fiecare execuție tot ce au acumulat în decursul anilor de școală, să reactualizeze și să restructureze cunoștințele, fixîndu-le în legi și reguli, pe care să le poată folosi în situații și condiții variate.

Clasificate după criteriul gradului de generalitate, cunoștințele din domeniul educației fizice sînt *generale* și *particulare*. Primele fac tranziția de la fenomen la esență, de la mișcarea pe care o execută la mecanismul și structura ei complexă, evidențiază raporturile existente între actele motrice, legile care le guvernează. Cu ajutorul lor, elevul înțelege în ce constă educația fizică, utilitatea și necesitatea practicării ei în mod rațional și eficient, își explică locul pe care îl ocupă această activitate în viața omului și în orarul școlar.

Cunoștințele particulare sînt necesare efectuării actelor motrice, se aplică imediat în executarea mișcărilor și au ca scop raționalizarea învățării și participarea conștientă. Execuția conștientă a actului motric devine sursă de noi cunoștințe pentru elevi. Comparînd planul adoptat cu planul model și cu scopul propus, elevul își îmbogățește cunoștințele.

PRINCIPIILE PROCESULUI DE ÎNVĂȚĂMÎNT

Principiile procesului de învățămînt sînt teze fundamentale obiective care condiționează desfășurarea acestuia. În primul rînd, ele decurg din scopul educației comuniste, iar în al doilea rînd, din legile procesului învățării, al asimilării cunoștințelor și din logica internă a științelor care formează conținutul învățămîntului.

Principiile procesului de învățămînt sînt fundamentate științific pe teoria marxist-leninistă a cunoașterii și pe învățătura pavlovistă despre reflexele condiționate și interacțiunea celor două sisteme de semnalizare. Aceste principii reprezintă tezele fundamentale după care se conduce profesorul în activitatea sa cu elevii. Ele sînt constituite într-un sistem, în cadrul căruia se condiționează reciproc.

PRINCIPIUL LEGĂRII TEORIEI DE PRACTICĂ

Legarea școlii de viață este o cerință imperioasă a contemporaneității.

Necesitatea asigurării unei legături strinse între teorie și practică rezultă din scopul educației comuniste, din sarcina școlii de a forma oameni capabili să făurească societatea socialistă multilateral dezvoltată. Elevii trebuie pregătiți în scopul rezolvării problemelor variate pe care le ridică viața.

Însușirea cunoștințelor nu este un scop în sine, ci se realizează în vederea utilizării lor în activitatea practică. Procesul de învățămînt asigură legătura teoriei cu practica, înarmîndu-i pe elevi cu cunoștințele necesare în viață și indicîndu-le modul de folosire a acestora în diferite situații.

Îmbinarea teoriei cu practica se realizează în sens dublu, avînd în vedere logica procesului de cunoaștere : practica reprezintă punctul de plecare și scopul final al cunoașterii și, în același timp, ea constituie criteriul de verificare a adevărului.

Cunoștințele rezultate din practică reflectă în mod abstract realitatea obiectivă.

Domeniul de aplicare a acestora este foarte larg, pornind de la transferul cunoștințelor dintr-o sferă în alta, de la formularea aprecierilor și definirea atitudinilor, pînă la formarea priceperilor și deprinderilor necesare în activitatea practică. Acest domeniu nu se reduce numai la producția industrială și agricolă, ci se extinde și asupra vieții social-politice. Elevii de astăzi devin specialiști competenți, dar și cetățeni activi, care, interpretînd în mod științific evenimentele curente, adoptă o atitudine corectă față de ele, înțelegînd locul pe care îl ocupă în opera de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate.

Aplicarea cunoștințelor în practică presupune capacitatea de a gîndi independent, de a opera cu noțiunile însușite în condiții diferite. Independența în gîndire se asociază cu independența acțiunilor practice desfășurate de elevi.

Legarea teoriei de practică se realizează în procesul de învățămînt prin valorificarea sistematică a cunoștințelor în activități practice organizate în cadrul fiecărui obiect de învățămînt și îndeosebi în activitatea tehnico-productivă în atelierul școlar sau direct, în întreprindere.

Pregătirea elevilor se consolidează prin aplicarea cunoștințelor în activitățile practice, acestea favorizînd clarificarea, îmbogățirea și fixarea noțiunilor. Experiența dobîndită de elevi în activitățile practice trebuie aplicată în mod permanent.

Activitatea în cadrul lecției de *educație fizică* cuprinde un ansamblu de stări, procese și acțiuni în care elementele teoretice alternează cu cele practice, realizîndu-se astfel o legătură continuă între teorie și practică.

Actul motric depinde de actul intelectual și are la bază reprezentările și noțiunile, înțelegerea mișcării. Cunoștințele însușite sînt aplicate ulterior în executarea mișcării.

Efectuarea repetată a actului motric este o sursă de informații și de precizări pentru actul intelectual, care se îmbogățește astfel permanent. De la acest nivel superior față de stadiul inițial, actul intelectual intervine din nou în realizarea actului motric.

Circuitul act intelectual-act motric (teorie-practică) nu se închide niciodată la același nivel, ci — la fiecare revenire — la un stadiu superior, dezvoltîndu-se în spirală.

PRINCIPIUL INTUIȚIEI

Principiul intuiției exprimă cerința desfășurării procesului de învățămînt, astfel încît reprezentările și noțiunile pe care și le formează elevii să aibă la bază percepția obiectelor și fenomenelor studiate.

Necesitatea de a prezenta elevilor, în cadrul procesului de învățămînt, lucruri și fenomene din viața reală, ușurîndu-le astfel însușirea obiectului de învățămînt, este demult cunoscută. Principiul intuiției a fost formulat de pedagogul ceh J. A. Komensky, în secolul al XVII-lea. El cerea ca tot ce este vizibil să fie pus la dispoziția ochiului, tot ce este accesibil auzului să fie audiat, tot ceea ce este palpabil să fie pipăit, iar ceea ce este accesibil mai multor organe de simț să fie pus la dispoziția tuturor acestor organe.

Necesitatea intuiției a fost înțeleasă și de alți pedagogi progresești din trecut: J. Locke, J. J. Rousseau, J. H. Pestalozzi, K. D. Ușinski și alții.

În pedagogia științifică, principiul intuiției este privit într-un mod nou, rezultînd din teza leninistă cu privire la calea cunoașterii adevărului obiectiv: „de la contemplarea vie la gîndirea abstractă și de aici înapoi la practică“, din înțelegerea dialectică a raporturilor dintre senzații, percepții, gîndire și practică, în cunoașterea și transformarea lumii.

Intuiția este un mijloc de cunoaștere a realității obiective, care este folosită nu numai în faza inițială de percepere a realității, dar și atunci cînd se trece la gîndirea abstractă. Ea favorizează conducerea gîndirii abstracte de la fenomen la esență și de la o esență mai puțin profundă la una mai profundă. În același timp, intuiția este folosită și în aplicarea cunoștințelor în activitatea practică, prin ilustrarea fenomenelor, prin experiențe sau prin observarea desfășurării lor în activitatea productivă.

Observarea obiectelor și fenomenelor are ca scop descoperirea elementelor generale.

Intuiția este *nemijlocită* în cazul în care sînt prezentate obiecte și fenomene din realitate, de exemplu, plante, animale, piese de mașini, instrumente, aparate etc., cînd se fac experiențe de laborator, pe lotul școlar etc. și *mijlocită*, atunci cînd în locul obiectelor și fenomenelor este prezentată imaginea acestora.

I. P. Pavlov a arătat că la baza gîndirii abstracte se află al doilea sistem de semnalizare, care nu poate să asigure în mod independent cunoașterea, deoarece legătura cu lumea obiectivă se realizează numai prin intermediul primului sistem de semnalizare, adică prin senzații, percepții și reprezentări, cuvintele fiind „semnale ale semnalelor“. Dacă ele pierd legătura cu obiectele și fenomenele pe care le desemnează, își pierd valoarea, nu mai reprezintă semnale ale realității.

În activitatea comună a celor două sisteme de semnalizare, rolul conducător revine celui de-al doilea sistem. Cuvîntul dezvoltă spiritul de observație al elevilor, formîndu-le priceperea de a distinge în mod independent particularitățile obiectelor studiate.

În desfășurarea procesului de învățămînt există diverse forme de *îmbinare a cuvîntului cu intuiția*:

— în cazul în care principala funcție a mijloacelor intuitive este aceea de *izvor al cunoștințelor*, funcția cuvîntului constă în *orientarea procesului observației*, formarea capacității de desprindere a notelor particulare ale fiecărui obiect;

— în situațiile în care mijloacele intuitive servesc ca *punct de sprijin pentru cunoașterea legăturilor dintre fenomene*, cuvîntul pedagogului *conduce gîndirea elevului spre generalizare*, pe baza observațiilor făcute asupra unei serii de obiecte și fenomene;

— atunci cînd cuvîntul servește ca *mijloc de comunicare* a cunoștințelor noi, mijloacele intuitive confirmă, ilustrează conținutul explicației verbale.

În îmbinarea mijloacelor verbale cu cele intuitive pot apărea fenomene de inducție negativă, atenția elevilor fiind atrasă de aspectele neesențiale pentru scopul urmărit.

Deși este valabil pentru orice vîrstă, principiul intuiției are un caracter specific în primele clase de învățămînt, datorită bagajului relativ redus de reprezentări, gîndirii concrete, capacității de percepere etc. La această vîrstă, intuiția are rolul de a-l pune pe elev în legătură directă cu obiectele și fenomenele. Mai tîrziu ea este folosită și pentru descoperirea esenței fenomenelor, a raporturilor și dependențelor, mijloacele intuitive demonstrînd evoluția fenomenelor, schimbările lor calitative și cantitative.

Intuiția nu este utilă sub orice formă. Astfel, sînt contraindicate ilustrarea săracă și uniformă, precum și folosirea intuiției în mod exagerat. Foarte important este ca intuiția să nu se reducă la o contemplare pasivă, să nu-l dispenseze pe elev de efortul intelectual, ci, dimpotrivă, să fie o observare activă la care să participe gîndirea creatoare și critică a elevului.

Mijloacele intuitive folosite astăzi în școală se deosebesc considerabil față de cele aplicate în trecut. Tehnica modernă a înlocuit imaginile statice cu imagini dinamice. Alături de scheme, planșe, schițe, desene, fotografii, se utilizează discul, magnetofonul, cinematograful, radioul și televiziunea.

În *educația fizică*, principiul intuiției are o însemnătate deosebită. În formarea deprinderilor motrice caracterul intuitiv este pregnant: elevul trebuie să vadă și să simtă mișcarea. Percepția mișcărilor rezultă din colaborarea analizatorilor vizuali, tactili, auditivi și îndeosebi chinestezici și este condiția de bază în învățarea actelor motrice.

Dificultățile întîmpinate de elevi în îmbinarea intuiției cu cuvîntul sînt determinate de transmiterea incompletă a excitațiilor din primul sistem de semnalizare în cel de-al doilea și invers, prejudiciind legătura între treapta senzorială și treapta rațională a cunoașterii: elevul execută mișcarea, dar nu poate să o explice, sau o explică, însă nu este capabil s-o efectueze. În executarea mișcărilor complexe apare uneori fenomenul de mascare, datorită căruia o excitație puternică acoperă o excitație mai puțin intensă.

PRINCIPIUL CONȘTIENTIZĂRII ȘI ACTIVIZĂRII

Necesitatea conștientizării și activizării elevilor decurge din sarcina educației comuniste de a pregăti constructori conștienți și activi. Edificarea socialismului este un proces rațional, izvorît dintr-o conștiință socialistă înaintată, caracterizată prin înțelegerea necesității actului de creație și prin integrarea hotărîtă în efortul creator comun.

Conștientizarea elevilor constă în înțelegerea scopului învățării și a utilității cunoștințelor însușite și presupune, de asemenea, înțelegerea conținutului cunoștințelor. În școala socialistă învățarea se bazează pe participarea conștientă a elevului

și se realizează, în primul rînd, prin crearea unei motivații puternice, avîndu-se în vedere perspectivele imediate și îndepărtate ale acestui proces. Elevul trebuie să-și dea seama că nu învață numai de dragul de a învăța, ci pentru a utiliza în mod eficient cunoștințele. Pătrunderea esențelor fenomenelor, a faptelor studiate, încadrarea lor în generalizări reprezintă condiții obligatorii ale însușirii conștiente.

Conștientizarea duce în mod inevitabil la activitatea elevului. Dacă acesta înțelege obiectul și finalitatea învățării, el participă activ și din proprie inițiativă la procesul de învățămînt, adică este atent, ascultă, dă răspunsuri, face asociații între cunoștințe, le confruntă și le aplică, pune și rezolvă probleme etc.

Din punct de vedere fiziologic procesul învățării se caracterizează, în esență, prin formarea legăturilor temporare, care se realizează numai în condițiile unei stări active, ale unui tonus ridicat sau moderat al scoarței cerebrale.

Didactica modernă pune în centrul preocupărilor necesitatea formării atitudinii conștiente și active față de învățatură; elevul nu mai este un factor pasiv, ci un element activ care nu așteaptă totul de la profesor, ci se străduiește să înțeleagă, să facă legături între cunoștințe, să le folosească, găsind rezolvări noi, rapide și eficiente în diferite situații.

Activizarea elevului se bazează pe educarea intereselor și pe formarea deprinderilor de a munci independent, pe conturarea stilului de muncă intelectuală, pe însușirea unei tehnici a învățării.

Un aspect definitoriu al activizării elevilor îl constituie cultivarea și satisfacerea setei de cunoaștere.

În *educația fizică*, conștientizarea și activizarea elevilor se realizează prin prezența cunoștințelor în procesul formării deprinderilor motrice. Este greșită părerea că elevii sînt activi prin faptul că se mișcă. Activizarea lor presupune dirijarea conștientă a însușirii actelor motrice, pe baza înțelegerii mecanismului mișcărilor și a scopului pentru care le învață.

PRINCIPIUL SISTEMATIZĂRII

Principiul sistematizării exprimă cerința ca elevii să-și însușească logic, succesiv și continuu cunoștințele, priceperile și deprinderile. Necesitatea sistematizării cunoștințelor derivă din

logica internă a obiectelor de învățămînt, din legătura obiectivă dintre lucrurile și fenomenele lumii reale și din faptul că procesele cognitive și aptitudinile nu se pot dezvolta fără exersarea lor sistematică și succesivă.

Sistematizarea cunoștințelor se realizează prin structurarea lor în sisteme, în cadrul fiecărui obiect de învățămînt. Cunoștințele noi trebuie să se bazeze pe cele însușite anterior, lărgind și adîncind treptat și succesiv cercul de reprezentări și noțiuni. Legăturile organice între cunoștințele noi și cele precedente ușurează și aprofundează procesul cunoașterii.

Sistematizarea se reflectă în repartizarea materiei de învățămînt în cadrul programei școlare, în eșalonarea succesivă a cunoștințelor și în desfășurarea lecției, în repetarea lor de la o lecție la alta. De asemenea, se manifestă prin introducerea unei anumite ordini în repartizarea obiectelor de studiu în cadrul planului de învățămînt, pe ani, în așa fel încît studierea fiecărei discipline să se sprijine pe materialul însușit anterior la obiectul respectiv sau la cele înrudite, constituind o bază solidă pentru ceea ce urmează a fi predat și însușit.

Cunoștințele se sistematizează prin predarea lineară, adăugîndu-se elemente noi de la an la an, sau prin predarea concentrică, reluîndu-se și aprofundîndu-se conținutul și sfera unor cunoștințe deja predate.

Atît în acumularea cunoștințelor, cît și în formarea priceperilor și deprinderilor este necesară o succesiune judicioasă, o continuitate strictă.

Respectarea principiului sistematizării în procesul de învățămînt presupune desfășurarea unei activități ritmice, continue. Stilul de muncă al elevilor trebuie să se caracterizeze prin ordine și disciplină.

În *educația fizică*, sistematizarea este absolut necesară: actele motrice nu pot fi învățate în mod anarhic, ci într-o anumită ierarhie, prin acumulări cantitative și calitative succesive.

PRINCIPIUL ACCESIBILITĂȚII

Principiul accesibilității exprimă necesitatea adaptării cunoștințelor (conținutului și forme lor), a metodelor de transmitere, a cerințelor și sarcinilor, la nivelul de dezvoltare a elevilor și la gradul lor de pregătire.

Particularitățile fizice și psihice de vîrstă și individuale condiționează capacitatea de muncă a elevilor.

Formarea cunoștințelor, priceperilor și deprinderilor are în vedere nu numai trăsăturile caracteristice perioadelor de vîrstă sau individualității elevilor, ci și nivelul de pregătire într-o anumită etapă.

Principiul impune evidențierea acestor condiții obiective, dozarea efortului în funcție de ele. Dacă cerințele adresate elevului depășesc puterile lui, el nu înțelege și nu poate asimila cunoștințele. Dimpotrivă, dacă sînt prea ușoare, elevul se plictisește, nu mai depune eforturi.

Accesibilitatea nu trebuie înțeleasă în accepția de scutire de efort. Totdeauna învățarea depășește într-o oarecare măsură dezvoltarea, stimulînd-o. Caracterul atractiv, interesant, nou, plăcut, variat al lecțiilor contribuie la realizarea accesibilității, prin înlăturarea monotoniei obositoare.

Principiul accesibilității include următoarele *reguli didactice*:

a) *Trecerea de la cunoscut la necunoscut.* Înțelegerea noilor cunoștințe este condiționată de cele anterioare, sprijinindu-se pe actualizarea și utilizarea acestora. De aceea, profesorul trebuie să se bazeze pe elementele cunoscute de elevi, să facă mereu apel la fondul lor apercceptiv și să adauge la acesta noi cunoștințe, legîndu-le în mod organic de cele precedente. Deoarece elevii cunosc ceea ce le este apropiat, regula se extinde în sensul trecerii de la apropiat la depărtat (prin analogie), pe baza asemănării obiectelor și fenomenelor sub aspectul notelor lor esențiale.

b) *Trecerea de la simplu la complex* necesită gradarea cunoștințelor, pornind de la elementele componente, de la fapte concrete la generalizări și de la generalizări mai simple la generalizări mai complexe, lărgind și adîncind mereu cercul de cunoștințe al elevilor. Analiza părților componente ale unui obiect sau fenomen, precum și sinteza acestora prin integrarea în structuri, fac posibilă trecerea de la simplu la complex.

c) *Trecerea de la ușor la greu* are în vedere nivelul mediu de pregătire a elevilor, condițiile concrete de lucru și particularitățile colectivului, la un moment dat. Cu toate acestea este foarte greu să se delimiteze hotarul între ușor și greu, ținînd

seama de caracterul dinamic al procesului de învățămînt. În desfășurarea lui, ceea ce a fost greu la început devine ușor pe măsura asimilării noilor cunoștințe și servește ca punct de plecare pentru însușirea unui nou material care pare dificil.

La *educație fizică* accesibilitatea exercițiilor este o condiție de bază. Respectarea acestor reguli didactice asigură însușirea gradată și îmbogățirea actelor motrice, sintetizarea lor în exerciții complexe. Execuția motrică este rezultatul integrării unor elemente simple în structuri și presupune utilizarea și valorificarea permanentă a fondului motric aperiectiv. Ignorarea acestei cerințe creează dificultăți în învățare și provoacă uneori accidente, punînd în pericol viața elevilor.

PRINCIPIUL ÎNSUȘIRII TEMEINICE A CUNOȘTINTELOR

Acest principiu decurge din perspectiva pregătirii elevilor pentru viață, din sarcina școlii de a realiza integrarea lor rapidă și eficientă în muncă, în societate. Cunoștințele sînt temeince numai atunci cînd elevul se poate folosi de ele oricînd și în orice situații.

Temeinicia este condiția durabilității cunoștințelor și rezultă din înțelegerea profundă și clară, din fixarea cunoștințelor în memoria elevului și din utilizarea și aplicarea lor în condiții cît mai diferite.

Principiul însușirii temeince a cunoștințelor se realizează prin respectarea tuturor celorlalte principii ale procesului de învățămînt. De asemenea, presupune repetarea cunoștințelor însușite, recapitularea lor în forme variate și verificarea frecventă, pentru ca elevii să rețină, să reproducă și să reactualizeze creator materia parcursă.

Respectarea acestui principiu face posibilă integrarea *educației fizice* ca latură componentă a dezvoltării personalității umane, prin practicarea rațională, corectă și permanentă a exercițiilor fizice, nu numai în anii de școală și la lecțiile de educație fizică, dar și mai tîrziu, pe parcursul întregii vieți.

CONȚINUTUL ÎNVĂȚĂMÎNTULUI

CONȚINUTUL ÎNVĂȚĂMÎNTULUI ÎN ORÎNDUIREA SOCIALISTĂ

Conținutul învățămîntului reprezintă sistemul de cunoștințe, priceperi și deprinderi pe care trebuie să și le însușască elevii, în vederea pregătirii lor în concordanță cu scopul și sarcinile educației comuniste.

Conținutul învățămîntului din școala noastră constituie baza dezvoltării multilaterale a elevilor, a înarmării lor cu cunoștințele, priceperile și deprinderile cerute de societatea noastră socialistă; se concretizează în planurile de învățămînt, programele și manualele școlare.

Ca și idealul educației, conținutul învățămîntului este determinat de nivelul de dezvoltare a societății din punct de vedere economic, social-politic, cultural, științific și tehnic. El a evoluat și s-a transformat odată cu dezvoltarea și transformarea bazei materiale a societății, reflectînd necesitățile obiective ale acesteia.

În orînduirile sociale bazate pe exploatare, conținutul învățămîntului reflectă interesele claselor sociale dominante, este mistic, rupt de realitate, formează o concepție neștiințifică despre lume, o cultură sumară. Ridicarea nivelului cultural al maselor și înarmarea lor cu cunoștințe științifice reprezintă o primejdie pentru clasa dominantă. Din încercarea de a împăca știința cu religia rezultă elemente contradictorii, care creează confuzii în mintea elevilor.

Conținutul învățămîntului este conturat în legătură directă cu conceptul de cultură generală, care a suferit transformări semnificative în decursul dezvoltării societății. Astfel, secole de-a rîndul începînd din epoca Renașterii, prin cultură generală s-a înțeles o cultură umanistă (clasică, literară și filozofică). Cultura umanistă clasică a fost susținută de reprezentanții *teoriei culturii formale*, care considerau că importante nu sînt cunoștințele însușite de elevi, ci influența pe care o exercită diferitele discipline asupra formării aptitudinilor intelectuale și că cele mai indicate obiecte de învățămînt pentru dezvoltarea intelectuală a elevilor sînt limbile clasice (greaca și latina), literatura, istoria antică și istoria patriei.

În școala burgheză, secole de-a rândul a fost aplicată această concepție asupra conținutului învățământului și culturii generale.

Spre sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea apare și capătă tot mai mulți adepți *teoria culturii materiale*, care promovează drept criteriu de alegere a materialului de învățat, gradul lui de utilitate pentru viață, considerând importante cunoștințele acumulate. Reprezentanții teoriei culturii materiale susțin că în procesul însușirii disciplinelor realiste, a cunoștințelor utile pentru viață, formarea aptitudinilor intelectuale se produce fără eforturi speciale. Această orientare, deși impusă de necesitățile producției capitaliste, imprimă conținutului învățământului un caracter mai mult teoretic, fără a realiza legătura cu practica.

Disputa dintre orientarea clasică și cea realistă a conținutului învățământului este prezentă și astăzi în țările capitaliste, unde predomină tendința de menținere și dezvoltare a învățământului tradițional umanist, în detrimentul celui realist.

Pedagogia științifică consideră teoria culturii formale și teoria culturii materiale ca unilaterale și lipsite de temei, promovind ideea unei *culturi integrale umaniste și realiste*, și pledând pentru corelația dintre însușirea cunoștințelor științifice și dezvoltarea capacităților intelectuale.

În școala noastră socialistă elevii dobândesc o cultură vastă cu ajutorul conținutului învățământului. După cum spune Marx, omul societății socialiste este omul unei înalte culturi. Conținutul învățământului asigură un înalt nivel de pregătire pentru muncă și viață, este legat de cerințele producției și vieții socialiste, este realist, are caracter științific.

Societatea socialistă a creat condițiile necesare pentru îmbogățirea conceptului de cultură, definit într-o sferă și un conținut nou, prin lărgirea și adîncirea cunoașterii, valorificarea optimă a rezultatelor acesteia și creșterea coeficientului de creativitate în toate activitățile umane.

Stabilirea conținutului învățământului, asigurarea unei culturi generale, care să răspundă cerințelor actuale, constituie o sarcină foarte grea și de mare răspundere. Fiecare obiect de învățămînt trebuie privit în corelație cu celelalte.

Conținutul învățământului se stabilește ținînd seama de nivelul dezvoltării științei și tehnicii, de interesele construirii

socialismului într-o anumită etapă și de capacitatea de asimilare a elevului la o anumită vîrstă. El se lărgeste treptat în decursul școlarizării, devine mai complex și mai profund, odată cu dezvoltarea elevilor, urmărind finalizarea cunoștințelor și legarea teoriei de practică.

Conținutul învățământului trebuie să reflecte cele două tendințe ale științei contemporane: a) adîncirea cunoașterii prin îngustarea dimensiunilor de cercetare și prin diversificarea ramurilor științifice, concretizată în apariția unor discipline noi din ce în ce mai specializate și b) dezvoltarea disciplinelor științifice de sinteză, a disciplinelor de graniță.

Modernizarea conținutului învățământului se realizează prin introducerea ultimelor cuceriri ale științei și prin restructurarea și reconsiderarea cunoștințelor. Pentru aceasta este necesar să fie eliminate amănuntele nesemnificative, să fie sistematizat riguros materialul, să se stabilească corelații între cunoștințe. În acest fel, se reduce volumul în favoarea creșterii calității.

Prezentarea sintetică a cunoștințelor se realizează astăzi prin predarea unor obiecte noi, de sinteză, care formează viziunea de ansamblu, de exemplu, cursul general de biologie, structurat pe niveluri de integrare a lumii vii (în locul botanicii, zoologiei, anatomiei), istoria universală, cu accent pe evenimentele mai însemnate, pe ideile politice și filozofice, pe elementele principale de cultură și civilizație (în locul istoriei antice și a evului mediu).

Ținînd seama de necesitățile crescînde ale construcției socialiste, de dezvoltarea economiei, științei, tehnicii și culturii, în țara noastră, Partidul Comunist Român și conducerea statului au trasat sarcina accentuării caracterului realist-științific al conținutului învățământului și a legării tot mai strînse a acestuia de practică, de producție. Etapa actuală impune pregătirea unor oameni cu un nivel cultural și științifico-tehnic cît mai înalt, cu conștiință politică și conduită morală comunistă, oameni care să se poată integra în muncă după absolvirea școlii și, în același timp, să participe activ la organizarea și conducerea vieții sociale.

În școală, conținutul culturii generale îmbină cele două atribute: realist și umanist. Elevilor li se asigură cultura generală în domeniul științelor naturii și al științelor sociale, precum

și o largă pregătire tehnică, ajutându-i ca, încă din timpul școlii, să se califice într-o profesiune.

În felul acesta se realizează legătura indisolubilă între cultura generală, cultura tehnică și cea profesională. Pe fondul de cultură generală se grefează pregătirea de specialitate într-un anumit domeniu. În școala de cultură generală, elevii își însușesc bazele științifico-tehnice ale producției moderne, în cadrul diferitelor obiecte de învățămînt, efectuează activități practice și muncă efectivă în domeniul industriei și agriculturii. În liceele de specialitate, în școlile postliceale și profesionale se accentuează pregătirea de specialitate, atît prin obiectele de învățămînt, cît și prin instruirea practică în domeniul respectiv.

Perfecționarea conținutului învățămîntului impune respectarea următoarelor sarcini: imprimarea unei orientări ideologice comuniste, corespunzătoare idealului educației comuniste, și imbinarea culturii generale și speciale cu o pregătire temeinică în domeniul producției, tehnicii, muncii.

PLANUL DE ÎNVĂȚĂMÎNT

Planul de învățămînt este un document de stat elaborat de Ministerul Educației și Învățămîntului, pentru școlile de cultură generală și pedagogice, în colaborare cu ministerele de resort pentru școlile profesionale și liceele de specialitate. El este aprobat de Consiliul de Miniștri și publicat anual în Buletinul M.E.I.

Planul de învățămînt cuprinde: a) denumirea obiectelor de învățămînt și repartizarea lor pe ani școlari; b) numărul de ore afectat fiecărui obiect, pe clase (total și săptămînal); c) notă cu precizări și indicații privind desfășurarea diferitelor activități incluse în plan.

Realizarea planului de învățămînt este condiționată de structura anului școlar, prevăzută în regulamentul școlar elaborat de M.E.I.

Planul de învățămînt are caracter unitar și obligatoriu pentru școlile cu profilul respectiv.

În școlile profesionale și în liceele de specialitate, planul de învățămînt are în vedere specificul unei meserii sau specialități.

Planul de învățămînt trebuie executat integral de toate unitățile școlare cărora i-a fost destinat și nu poate fi schimbat decît de forul care l-a elaborat.

Obiectele de învățămînt. Alegerea obiectelor de învățămînt se face pe baza unor criterii precise, în primul rînd în funcție de cerințele sociale, concretizate în scopul și sarcinile generale ale educației comuniste, astfel încît prin conținutul tuturor disciplinelor cuprinse în planul de învățămînt, prin acțiunea lor convergentă să se realizeze dezvoltarea multilaterală a personalității elevilor.

Planul de învățămînt al școlilor generale cuprinde, pe lîngă științele despre natură și societate, discipline și activități practice.

Elevii își însușesc astfel bazele științelor, dobîndesc un larg orizont politehnic, își formează priceperile și deprinderile necesare în vederea viitoarei lor activități practice și, totodată, se dezvoltă multilateral din punct de vedere intelectual, moral, estetic, fizic. Prin aceste obiecte de învățămînt se asigură cunoașterea științifică a realității obiective, formarea concepției științifice despre lume și pregătirea elevilor pentru a participa activ la viața socială.

Importanța pe care o acordă planul de învățămînt disciplinelor umaniste (limba și literatura română, istoria universală și istoria patriei, educația cetățenească, limbile moderne) se explică prin contribuția lor la formarea culturii generale, la educarea politico-ideologică și patriotică a elevilor, la formarea conștiinței și conduitei lor comuniste.

Din grupa disciplinelor realiste fac parte matematica, fizica, chimia, științele naturale și biologice, geografia.

Desenul, caligrafia, muzica, educația fizică contribuie la educația estetică și fizică a elevilor.

Pregătirea tehnico-productivă se realizează în mod diferențiat în mediul urban și rural, prin discipline de cultură tehnică, care studiază bazele producției industriale sau agricole și prin activități practice în atelierele școlare sau în unitățile productive.

Obiectele de cultură generală sînt condensate în primele opt clase, acordîndu-se pondere celor cu deosebită valoare formativă și operațională, iar în clasele a IX-a și a X-a se pune

accent pe disciplinele care asigură pregătirea profesională și integrarea absolvenților în producție.

Dirigenția este prevăzută cu o oră săptăminal începând din clasa a V-a.

În stabilirea *ordinii și succesiunii obiectelor* în planul de învățământ se au în vedere: particularitățile de vîrstă ale elevilor, capacitatea lor de asimilare și de înțelegere, pregătirea lor anterioară, precum și cerințele logicii interne a științei, gradul de complexitate a fiecărui obiect de învățământ.

La început se studiază disciplinele de bază (limba română și aritmetica), apoi se introduc obiecte noi, pe măsura însușirii cunoștințelor și a formării deprinderilor necesare pentru asimilarea conștientă a altor cunoștințe și odată cu dezvoltarea proceselor cognitive.

Pentru a îndeplini cu succes scopurile și sarcinile educației comuniste și pentru a realiza o bună sistematizare și succesiune în predarea obiectelor de învățământ, la alcătuirea planului de învățământ se ține seama de sarcinile învățămîntului pe fiecare treaptă a lui și de legătura organică, reciprocă, dintre disciplinele studiate.

În alegerea și repartizarea obiectelor de învățământ se iau în considerație specificul fiecărei trepte și perspectiva continuării studiilor sau a încadrării în producție. Fiecare treaptă de învățământ are sarcina de a extinde și desăvîrși pregătirea teoretică și practică a elevilor, adăugînd cunoștințe noi și aprofundîndu-le pe cele anterioare.

Prin concordanța planurilor de învățământ ale școlilor de grade și tipuri diferite se asigură caracterul unitar al învățămîntului și se realizează o educație relativ completă, pe profilul școlii și treptei respective.

Studierea materiei noi se bazează pe materia studiată anterior la același obiect de învățământ sau la altele, cu care are legătură organică. De exemplu, studiarea chimiei începe în clasa a VII-a, după ce elevii au dobîndit cunoștințe de fizică, științe naturale, biologie, matematică. Pregătirea practică se realizează în primele clase prin lucru manual, apoi prin lucrul în atelierul școlii și abia ulterior în producție.

La alcătuirea planului de învățământ trebuie să se respecte și *logica interioară a fiecărei științe*. De exemplu, n-ar fi logic ca studiul matematicii să înceapă cu algebra și geome-

tria în locul aritmeticii sau să se studieze fiziologia înaintea anatomiei.

Numărul de ore pentru fiecare obiect de învățământ se repartizează în funcție de următoarele criterii:

- importanța instructiv-educativă a obiectului de învățământ, rolul lui în realizarea sarcinilor instructiv-educative ale școlii în pregătirea multilaterală a elevilor;

- volumul cunoștințelor, priceperilor și deprinderilor care trebuie însușite de elevi la obiectul respectiv;

- importanța disciplinei pentru studierea altor obiecte de învățământ;

- particularitățile didactice ale studierii obiectului.

Totalul săptăminal de ore este de 24—25 la clasele I—IV, 25—30 la clasele V—X și 31—33 la liceul de cultură generală. La liceele de specialitate se ajunge pînă la 36 de ore săptăminal.

Educația fizică este prevăzută cu 3 ore săptăminal, pe toate treptele de învățământ.

Planul de învățământ se realizează pe baza *structurii anului școlar* care repartizează activitatea pe unități de timp, indicînd data începerii și încheierii anului școlar, etapele de muncă în cursul anului școlar (numărul de săptămîni), perioadele de practică în producție, timpul rezervat examenelor, data și durata vacanțelor.

Structura anului școlar prevede *trei etape de muncă* (trimestre) pentru învățămîntul de cultură generală și liceal și două (semestre) pentru învățămîntul superior și pentru clasa a XII-a liceală.

Elevii și studenții beneficiază de vacanță de iarnă, de primăvară și de vară.

PROGRAMA ȘCOLARĂ

Programa școlară este un document de stat elaborat de Ministerul Educației și Învățămîntului, prin care se precizează conținutul fiecărui obiect de învățământ: volumul de cunoștințe, priceperi și deprinderi pe care trebuie să le însușească elevii la o anumită disciplină, în cursul unei perioade școlare determinate, pentru a realiza sarcinile educației comuniste.

Programa școlară enumeră în ordine, sistematic, problemele eșalonate pe capitole și teme, indicînd și lucrările practice necesare, acolo unde este cazul.

Programa școlară se alcătuiește pentru fiecare obiect de învățământ, pe tipuri de școli și pe clase, de exemplu, elaborarea programei de educație fizică pentru liceele de cultură generală, anul I etc. Ea constituie principalul act îndrumător, după care se conduce profesorul în munca sa, în delimitarea volumului de cunoștințe pentru fiecare lecție și în alcătuirea planurilor calendaristice. În ultimii ani programele școlare de educație fizică au fost mult îmbunătățite.

Profesorul stabilește conținutul programei la o anumită clasă în corelație cu programa de la alte clase și chiar de la alte obiecte înrudite. În acest fel evită suprapunerile, repetările și asigură transferul și aprofundarea cunoștințelor.

Programa școlară este unică și obligatorie pentru toate școlile de același tip și pentru toți profesorii.

În timp ce planurile de învățământ prevăd numărul total de ore rezervate unui anumit obiect, programa școlară le repartizează pe capitole, pe teme și chiar pe lecții.

Programa școlară cuprinde două părți: a) partea introductivă, care prezintă problemele cele mai importante legate de predarea obiectului respectiv, arată importanța și valoarea lui instructiv-educativă și oferă indicații metodice și b) programa propriu-zisă, care formulează clar și concis cunoștințele, pe capitole, subcapitole și lecții, indicând și numărul de ore necesar pentru predare.

Principiile de elaborare a programelor școlare

a. *Stabilirea unui conținut consecvent științific* pentru obiectul respectiv de învățământ, în deplină concordanță cu scopurile și sarcinile educației comuniste. Caracterul științific se asigură prin includerea în programă a unor cunoștințe autentice, care să dezvăluie și să interpreteze legile dezvoltării naturii și societății în lumina materialismului dialectic și istoric. Orientarea ideologică-politică marxist-leninistă conferă programelor școlare un caracter combativ.

b. *Legarea conținutului științific al programei de practica construirii socialismului.* Programa cuprinde acele cunoștințe care sînt utile în activitatea practică viitoare a elevilor și scoate în evidență posibilitățile de aplicare a cunoștințelor. În acest fel, elevii înțeleg importanța cunoștințelor, priceperilor și

deprinderilor însușite pentru munca utilă societății, pentru producția socialistă, și apreciază rolul științei și tehnicii în construcția socialismului.

De asemenea, conținutul programelor asigură cunoașterea realizărilor oamenilor muncii din țara noastră și a perspectivelor în construirea socialismului.

c. *Stabilirea conținutului programelor în raport cu particularitățile de vîrstă.* Cunoștințele sînt selecționate sub aspectul volumului și caracterului lor, în funcție de capacitatea de înțelegere și experiența anterioară a elevilor, în așa fel încît să poată fi asimilate rațional.

Accesibilitatea conținutului programei școlare elimină supraîncărcarea elevilor.

d. *Sistematizarea conținutului,* prezentarea cunoștințelor într-o anumită ordine, respectînd logica internă a științei și cerințele didactice ale obiectului de învățământ. Sistematizarea presupune corelarea cunoștințelor și constituirea lor în sisteme.

În organizarea materiei în cadrul programei se ține seama de specificul obiectului, de nivelul de pregătire al elevilor, de profilul școlii. Sistematizarea se poate face în două forme: *concentric și linear.* Sistematizarea concentrică constă în revenirea asupra cunoștințelor predate anterior, pe un plan superior, într-o formă mai complexă, mai dezvoltată, mai aprofundată. În acest fel, materia se repetă în anul școlar următor sau pe treapta următoare de învățământ.

De exemplu, predarea istoriei și geografiei patriei este organizată concentric (în clasa a VIII-a se reiau cunoștințele predate în clasa a IV-a).

Este necesar ca sistematizarea concentrică să nu dea loc la repetări inutile, ci să urmărească aprofundarea cunoștințelor. Aceasta permite introducerea în conținutul programei a ultimelor cuceriri din domeniul științei și tehnicii.

Sistematizarea lineară constă în predarea cunoștințelor în mod succesiv, fără a se reveni asupra materiei predate. De exemplu, predarea cunoștințelor din sfera producției și însușirea deprinderilor tehnice se continuă neîntrerupt, în forme mai complexe.

La majoritatea obiectelor de învățămînt, sistematizarea concentrică se îmbină cu cea lineară, de exemplu, la limba și literatura română, limbi moderne, matematică, educație fizică.

Pentru unele obiecte, sistematizarea concentrică sau lineară rezultă chiar din planul de învățămînt.

e. *Corelarea conținutului cu conținutul altor obiecte de învățămînt*, în vederea realizării scopului comun : dezvoltarea multilaterală și pregătirea pentru viață.

MANUALUL ȘCOLAR

Manualul școlar este cartea care conține expunerea bazelor științei, conform programei școlare și corespunzător cerințelor didactice.

Elaborarea manualelor reprezintă o problemă de stat. Ele sînt redactate de cadre didactice cu o bună pregătire de specialitate și cu experiență pedagogică. Pentru îmbunătățirea calității manualelor, Ministerul Educației și Învățămîntului a dispus selecționarea lor pe bază de concurs. Manualele admise la concurs sînt unice și obligatorii pentru clasa și obiectul respectiv. Ele sînt editate de Editura Didactică și Pedagogică.

Manualul școlar expune detaliat și sistematic cunoștințele prevăzute în programă, fiind util atât pentru profesor, cît mai ales pentru elev, care îl folosește în activitatea independentă de învățare, ca izvor principal de cunoștințe.

Manualul ușurează înțelegerea și fixarea cunoștințelor de către elevi și, în același timp, îi orientează în munca independentă prin întrebările recapitulative și prin exercițiile aplicative, stabilind în mare măsură și metodică studierii cunoștințelor. De asemenea, el este un îndreptar prețios pentru cadrele didactice.

Manualele școlare sînt distribuite tuturor elevilor din învățămîntul general (cu începere din anul școlar 1961—1962) și liceal (cu începere din anul școlar 1965—1966) în mod gratuit. Această măsură oglindește grija partidului și guvernului pentru ridicarea nivelului cultural al poporului.

Cerințele principale față de manual se referă la :

a) *conținut* : manualul prezintă, prelucrînd din punct de vedere didactic, bazele științei respective, extrăgînd ceea ce este esențial, evitînd controversile și confuziile. Deoarece el constituie pentru elevi un mijloc de cunoaștere a realității, cu-

noștințele trebuie să reflecte veridic realitatea, să fie științifice, să explice fenomenele pe baza materialismului dialectic și istoric, să contribuie la formarea concepției științifice despre lume și viață.

Corelat cu sarcinile construirii socialismului în țara noastră, conținutul manualului trebuie să se bazeze pe un material faptic bogat, legat de realitate, subliniind valoarea aplicativă a cunoștințelor prezentate. Este necesar ca expunerea acestora să fie argumentată și fundamentată științific, să fie convingătoare.

Legătura cunoștințelor teoretice cu activitatea practică trebuie realizată astfel încît conținutul manualelor să reflecte tendințele de dezvoltare a fenomenelor din natură, societate și gîndire, liniile și perspectivele de dezvoltare ale științei și tehnicii moderne. Utilizarea documentelor de partid și de stat ca expresie a legăturii dintre teorie și practică permite alegerea materialului tipic, sesizarea noului, improspătarea cunoștințelor. Reflectarea actualității în conținutul manualelor le accentuează considerabil accesibilitatea, conferindu-le posibilități mai mari de raportare a cunoștințelor la realitatea înconjurătoare ;

b) *formă* : materialul cuprins în manual trebuie să fie expus în mod sistematic, după un plan logic, incluzînd treptat cunoștințele noi, în funcție de complexitatea lor.

Definițiile, concluziile, regulile, generalizările trebuie să fie formulate clar și concis, atrăgîndu-se atenția elevilor asupra esențialului.

Expunerea cunoștințelor presupune și un stil curgător, unitar, o terminologie corectă și accesibilă elevilor.

Este necesară și o formă corespunzătoare din punct de vedere didactic : ordonarea și distribuirea materialului pe părți ; completarea și concretizarea textului cu desene, ilustrații, scheme, grafice, hărți, planșe, tabele ; introducerea întrebărilor recapitulative, a rezumatelor scurte etc.

De asemenea, se impune ca manualul să fie prezentat într-o formă grafică atrăgătoare și în același timp să asigure perceperea vizuală a textului în bune condiții, prin alegerea caracterelor literelor și prin folosirea lor variată.

Planurile de învățămînt, programele și manualele școlare se află într-o strînsă legătură. Pornind de la repartizarea obiec-

telor pe clase și stabilirea numărului de ore în planul de învățămînt, programele școlare conturează sistemul de cunoștințe la fiecare obiect de învățămînt, pe clase, într-un anumit număr de ore, iar manualele școlare dezvoltă cunoștințele prevăzute în programă.

Toate aceste documente orientează conținutul învățămîntului în funcție de cerințele construirii socialismului în țara noastră, îi conferă un caracter științific, rezolvă sarcinile educației comuniste în etapa actuală, asigură dezvoltarea multilaterală a elevilor și pregătirea lor pentru viață. În acest sens fiecare obiect de învățămînt aduce o contribuție specifică.

METODELE DE ÎNVĂȚĂMÎNT

ESENȚA ȘI CONȚINUTUL METODELOR DE ÎNVĂȚĂMÎNT ÎN CONDIȚIILE MODERNIZĂRII ÎNVĂȚĂMÎNTULUI

Metoda de învățămînt este modul de lucru folosit în procesul de învățămînt, prin care pedagogul transmite un sistem de cunoștințe și formează elevilor priceperi și deprinderi, iar elevii își însușesc un sistem de cunoștințe și își formează și dezvoltă priceperi și deprinderi.

În evoluția istorică a practicii școlare se întîlnesc metode variate de învățămînt, care au fost impuse de scopul educației și de conținutul învățămîntului din diferite orînduiri sociale.

În orînduirea feudală, ca și în cea capitalistă, cu excepția perioadei de ascensiune, metodele de învățămînt au un caracter dogmatic și formal, realizînd o învățare mecanică, bazată pe memorarea textelor, fără a fi înțelese, fără solicitarea gîndirii. Aceasta atrage după sine lipsa de inițiativă și de independență, conformismul și pasivitatea elevului.

În școala societății socialiste, metodele de învățămînt urmăresc dezvoltarea multilaterală a personalității elevului prin însușirea activă și conștientă a cunoștințelor, priceperilor și deprinderilor.

Imperativele moderne la care trebuie să răspundă orice metodă de învățămînt se referă la : a) modul de prezentare a informației didactice și b) gradul de antrenare a elevului în procesul de învățare.

Metoda este apreciată în funcție de rezultatele obținute prin folosirea ei.

Conform noilor orientări, este necesar ca profesorul să selecteze și să acorde o importanță mai mare metodelor care îi antrenează pe elevi în activitatea școlară, de exemplu, lucrările de laborator, exercițiile, lucrările practice, conversația euristică, instruirea programată etc.

Profesorul poate folosi diferite metode de învățămînt, alegîndu-le în funcție de următorii *factori* : scopul educației, legile interne ale procesului de învățămînt, conținutul și caracteristicile obiectului de învățămînt, particularitățile de vîrstă și nivelul de pregătire a elevilor, scopul didactic al lecției.

În alegerea și stabilirea ansamblului de metode pentru fiecare lecție se ține seama atît de parcurgerea tuturor etapelor procesului de învățare, cît și de condițiile specifice în care se desfășoară acesta. *Îmbinarea lor în procesul de învățămînt trebuie să se facă pe un fond de problematizare permanentă și să asigure o învățare activă prin descoperire.*

Problematizarea constituie pivotul în jurul căruia se structurează complexul de metode folosite.

Problematizarea învățămîntului vizează antrenarea elevului în executarea unor operații. Sarcina profesorului constă în crearea situațiilor psihologice care să-l determine pe elev să construiască operațiile. Antrenarea elevului se realizează gradat, în funcție de particularitățile de vîrstă și individuale, începînd cu efectuarea operațiilor creatoare, distincte și independente ale procesului de cunoaștere, cum ar fi : formularea unei sarcini, efectuarea unor observații, aplicarea în practică a unor cunoștințe.

Prin problematizare se provoacă în mintea elevului o situație conflictuală între necesitatea rezolvării unei probleme, a găsirii răspunsului la o întrebare și caracterul nesatisfăcător al cunoștințelor și tehnicilor de lucru pe care elevul le posedă în momentul respectiv.

Această situație declanșează curiozitatea elevilor, le suscită interesul, îi determină să caute ei înșiși soluții. Se realizează astfel o învățare activă prin descoperire.

Modalitățile de realizare a problematizării sînt variate. Printre acestea se menționează :

a) Dezvăluirea intenționată a eventualei contradicții dintre experiența acumulată de elevi, dintre unele cunoștințe empirice eronate și cerințele problemei a cărei rezolvare necesită cunoștințe științifice.

b) Formularea unei probleme care poate fi rezolvată prin prelucrarea creatoare a cunoștințelor anterioare. Această modalitate necesită din partea elevilor efortul de a reorganiza cunoștințele și deprinderile însușite anterior, de a stabili corelații și analogii, de a realiza unele deducții etc. Problema trebuie formulată astfel, încât să-i orienteze pe elevi în selecționarea cunoștințelor și să le ofere puncte de reper pentru generalizarea acestora.

c) Formularea unor probleme, care pot fi rezolvate pe mai multe căi, stimulează gândirea creatoare a elevilor, imaginația, spiritul de investigație.

Verificarea logică sau experimentală le oferă încredere în forțele proprii și satisfacție.

d) Compararea diferitelor puncte de vedere sau moduri de abordare, verificarea diverselor ipoteze emise în legătură cu problema respectivă reprezintă modalitatea care le cere elevilor să analizeze critic fiecare ipoteză, să găsească argumente pentru respingerea ipotezelor neștiințifice și să verifice valabilitatea celor științifice.

Învățarea prin descoperire

Învățarea prin descoperire presupune intensificarea eforturilor intelectuale de găsire a unor căi originale. Elevul este pus în situația să gândească, să observe singur diferite aspecte ale realității, să valorifice informațiile însușite anterior. „Ori de câte ori un copil care se găsește în fața unei probleme îi restructurează datele sau imaginează procedeul care conduce la soluție, fie că această problemă este o sarcină școlară, o sarcină a vieții curente, sau un test, realizează o descoperire”¹.

Învățarea prin descoperire nu trebuie să pună pe primul plan asimilarea unui bogat volum de informații, ci însușirea de către elevi a unei metodologii de descoperire a cunoștințelor.

Importanța învățării prin descoperire constă în faptul că :

a) dezvoltă capacitățile intelectuale, îndeosebi spiritul de observație, gândirea și creativitatea. Elevii sînt deprinși cu

¹ P. Oléron Les componentes de l'intelligence, Paris, P.U.F., 1957, p. 466.

tehnica unei observări complexe, rapide și intensive, reclamate de cunoașterea științifică a legăturilor și interdependențelor dintre lucruri și fenomene. Gîndirea este exercitată în procesul acțiunii : elevii analizează procese și fenomene, emit ipoteze și principii pe care le verifică experimental, stabilesc soluții, comentează rezultatele și formulează concluzii. Orice afirmație este însoțită de argumente și verificată în practică.

Acest mod de lucru dezvoltă gândirea logică, spiritul critic și originalitatea, attribute ale creativității, opuse șablonismului și rezolvării mecanice. Spiritul critic se manifestă în actul descoperirii prin capacitatea de interpretare și apreciere, de sesizare a inconvenientelor și prin adoptarea unui punct de vedere personal ;

b) înarmează elevii cu metodele, procedeele și tehnicile de investigare a realității. Învățarea prin descoperire perfecționează deprinderile de activitate intelectuală și inițiază elevii în metodologia cercetării științifice. Uneori, ipoteza este sugerată de profesor, alteori inițiativa aparține elevilor, în ceea ce privește punerea problemei, aflarea răspunsului și verificarea concluziei. În cursul investigației, elevii sînt deprinși cu tehnica documentării, a descoperirii surselor de informare, a utilizării dicționarelor și enciclopediilor, a stocării și folosirii cunoștințelor.

În procesul de învățămînt se reeditează principalele etape ale descoperirii, bazate pe stabilirea unor relații între cunoștințele noi (pentru elevi) și cele însușite anterior, se realizează un transfer în cadrul asimilării materialului nou.

Modalitățile de realizare a învățării prin descoperire corespund în general formelor de raționament pe care se întemeiază, mai importante fiind : descoperirea pe cale inductivă, descoperirea pe cale deductivă și descoperirea prin analogie. Aceste forme se îmbină în moduri variate în raport cu specificul problemei abordate. Învățarea prin descoperire se poate realiza la diferite obiecte de învățămînt și la orice vîrstă școlară, în forme deosebite, în funcție de caracterul disciplinei sau domeniului care trebuie studiat și în raport cu capacitățile cognitive ale elevilor.

Învățarea prin descoperire se realizează cu ajutorul metodei conversației, prin metoda exercițiului și, mai ales, cu aju-

torul metodelor de muncă independentă: studiu, lucrări de laborator, experiențe etc.

Descoperirea inductivă constă în trecerea de la cunoștințele cu un anumit grad de generalitate la cunoștințele noi, cu un grad de generalitate mai mare, trecerea de la particular la general.

Deoarece ceea ce este general în natură și societate se manifestă în singular, individual, adică în obiecte și fenomene concrete, cunoașterea generalului este posibilă numai prin intermediul cunoașterii singularului.

Inducția reprezintă unul din mijloacele de cunoaștere a generalului. Descoperirea pe cale inductivă presupune analiza faptelor concrete particulare și formularea unor concluzii generale despre o anumită clasă, pe baza cercetării tuturor faptelor de aceeași natură (atunci când numărul lor e limitat și relativ mic) sau a unei părți dintre faptele similare (în număr nelimitat sau chiar limitat, ținând seama de imposibilitatea examinării fiecărui fapt în parte).

Descoperirea deductivă se realizează pornind de la adevărurile cele mai generale spre cele mai puțin generale, spre particular.

Elevii confruntă anumite cazuri particulare cu un principiu general, pentru a cunoaște modul de manifestare a adevărilor generale în cazurile particulare studiate. Scopul urmărit constă în formarea capacității elevilor de a opera cu abstracțiuni științifice și filozofice în condiții cât mai variate, această capacitate constituind o caracteristică esențială a unei învățări eficiente.

Calea deductivă este aplicabilă mai ales în predarea disciplinelor deductive prin excelență, de exemplu, matematica, dar și a științelor naturii sau a științelor sociale, elevii fiind solicitați să emită anumite ipoteze referitoare la cauzele sau relațiile dintre fenomenele studiate și apoi să le verifice pe plan mintal sau experimental.

În procesul de învățămînt, deducția se utilizează în strînsă legătură cu inducția.

Descoperirea prin analogie nu este o simplă comparație între două obiecte sau două fenomene, ci inferența de la asemănarea existentă în privința unei părți dintre notele lor, la asemănarea probabilă și în privința alteia, în cazul în care

aceste note din urmă au fost deja găsite la primul obiect sau la primul fenomen, dar nu se știe încă dacă ele vor fi prezente și la celălalt. Conform raționamentului analogic, pe baza asemănării unor elemente din două sisteme (obiecte, fenomene) se presupune asemănarea probabilă a acestor sisteme și în ceea ce privește alte elemente, cunoscute la primul sistem și necunoscute la al doilea.

Analogia nu oferă certitudini, dar permite formularea unor ipoteze referitoare la însușirile sistemului studiat, care urmează să fie verificate (se realizează cu eficiență prin modelare).

Instruirea programată este o nouă metodă de învățămînt care reprezintă una dintre aplicațiile școlare ale studiilor moderne de psihologie a învățării și constituie unul din mijloacele reprezentative de realizare a învățării prin descoperire.

Aplicînd teoria informației, capitol al ciberneticii, în studierea procesului de învățămînt, conceput ca un proces cu comandă și control, cu autoreglare, putem să ne explicăm cauzele pierderii de informație transmisă de la profesor la elev.

Principiul conexiunii inverse exprimă necesitatea ca în cadrul sistemelor de comandă și control, deci și în procesul de învățămînt, să existe o continuă informare a elementului de comandă (profesor) despre rezultatul obținut în elementul comandat (elev), pentru ca, în raport cu acest rezultat, să se modifice comanda viitoare.

Instruirea programată fragmentează dificultățile pe care le întîmpină elevul în procesul de învățămînt, în așa fel încît el le poate depăși, realizează o adaptare la particularitățile individuale, determină participarea activă a elevului, asigură controlul operativ prin aferența inversă (spre profesor și spre elev).

Instruirea programată este privită ca o cale de optimizare a procesului instructiv. În această nouă tehnică de instruire, elementul esențial îl constituie programarea materialului și a activității elevului.

Prin operația de programare, materialul de studiu se distribuie în unități elementare, care pot fi asimilate dintr-o dată. Fiecare temă se fragmentează într-o suită, logic ordonată, de pași sau secvențe. Pe lângă materialul de informație, fiecare pas cuprinde, de regulă, și o întrebare sau problemă de control, care comportă un răspuns imediat, urmărind să asigure

participarea activă a elevului. Răspunsurile de control prevăzute în cadrul fiecărei secvențe îi oferă acestuia posibilitatea să verifice corectitudinea răspunsurilor date, confirmându-le sistematic. Dacă școlarul comite erori, el este condus spre parcurgerea programelor auxiliare, pentru a reveni apoi la seria de bază. „Progresiunea în pași mici” și „sanționarea” răspunsurilor fac ca posibilitatea răspunsului greșit să fie foarte mică. Se asigură astfel fluxul continuu de informație inversă, necesar formării noțiunilor și operațiilor intelectuale.

Modul în care este prelucrat conținutul capitolului în cuprinsul programului determină starea de optimizare a activității mentale, capabilă să declanșeze mecanisme operatorii eficiente, prin care elevul să rezolve situațiile „problemă” create și să realizeze un randament sporit al activității sale de adaptare cognitivă și practică.

În procesul învățării programate se realizează un ritm individual de studiu prin faptul că elevul este obligat să desfășoare o activitate independentă, având în față, fie manualul programat, fie mașina de învățat care conține programul.

Programarea poate fi *liniară* (de tip Skinner), cu întrebări succesive și teste de control periodice, sau *ramificată* (de tip Crowder), cu întrebări ajutătoare care îl conduc pe elev la răspunsul corect, atunci când el întâmpină unele dificultăți în formularea acestuia.

Odată cu distribuirea conținutului în pași mici, se urmărește și organizarea activității independente a elevului, dându-se indicații de lucru, formulându-se întrebări, probleme test etc., pentru a se verifica însușirea cunoștințelor.

Programarea are rolul de a dirija procesul de învățare; profesorul este ajutat să sistematizeze activitatea, să selecționeze și să dozeze just materialul, iar elevul să regleze și să-și controleze propria activitate.

Programarea include și *modelarea* activității și prezintă avantajul că îl pune pe profesor (atât pe cel experimentat, cât și pe cel tânăr) în situația de a folosi, încă de la început, procedee eficiente de învățare. Având în vedere că în rezolvarea unei sarcini există două posibilități de a acționa: corect

sau încorect, *planul model¹* cuprinde: numărul operațiilor pe fazele problemei și pe trepte de învățare, numărul maxim de erori posibile în timpul efectuării fiecărei operații, cauzele care le produc, procedeele metodice pentru corectarea greșelilor, durata însușirii pe faze și trepte de învățare.

Programarea pe baza modelării elimină elementele cu caracter întâmplător în activitate. Învățarea devine activă și se realizează printr-un flux neîntrerupt de informații în două direcții: de la profesor la elevi și de la elevi la profesor.

La baza modelării stă analogia, al cărei suport filozofic obiectiv îl constituie verigile comune de legătură dintre fenomenele aflate în diverse ipostaze evolutive, la diferite niveluri de integrare și de condiționare reciprocă.

Modelul este o copie a unui obiect sau fenomen, ce nu poate fi abordat direct. El trebuie să îndeplinească unele condiții: să reproducă însușirile esențiale ale fenomenului modelat și să creeze premise pentru descoperirea unor noi însușiri în fenomenul sau obiectul modelat.

Multe relații dintre procese și fenomene pot fi reproduse în modele, operație care solicită gândirea elevilor în stabilirea analogiilor.

Prin intermediul modelării, un fenomen mai complex poate fi studiat în raport cu altele, mai simple. Reducționismul analogic, simplificarea prezintă unele riscuri, dar funcțiile gnoseologice ale modelării sînt incontestabile, ca „operație de cercetare a fenomenelor din natură sau societate, cu ajutorul modelelor ideale sau imaginare”².

★

O asemenea abordare a esenței și conținutului metodelor de învățămînt determină o optică nouă despre *rolul profesorului* și despre interdependența care există între formele activității sale și formele de activitate a elevilor.

¹ Modelul este în esență reproducerea unui sistem natural sau presupus ca atare. El reflectă parțial, schematic, rezumativ, ceva din realitatea obiectivă, fiind expresia unor constatări, dar și a unor ipoteze, proiecții imaginative. Modelul este elaborat prin cunoașterea aprofundată a diferitelor sisteme funcționale, prin analiza structurală a realității. El reprezintă o simplificare, o reflectare parțială a obiectului în ceea ce are esențial și caracteristic.

² Dicționar de pedagogie contemporană. București, Edit. Enciclopedică, 1969, p. 177.

Rolul profesorului nu mai constă în furnizarea cunoștințelor, ci se extinde în direcția conducerii și coordonării activității de cunoaștere independentă a elevilor.

Activitatea elevului, antrenată de profesor, se deplasează de la simpla reproducere la activitatea creatoare.

Aplicarea în practica școlară a metodelor active schimbă raportul dintre instrucție și educație, ponderea cea mai mare fiind acordată caracterului formativ.

Metodele sînt dependente de conținut și, în același timp, au atributul de a-l condiționa, oferindu-i un plus de accesibilitate și atractivitate.

Orientarea fundamentală în folosirea eficientă a sistemului de metode rezidă în înțelegerea faptului că acestea *sînt și instrumente ale muncii de învățare, nu numai de predare*. Importanța lor este accentuată de faptul că activitatea intelectuală și practică pe care o desfășoară elevii este configurată de natura metodei folosite.

Măiestria profesorului constă în descoperirea și utilizarea resurselor formative ale metodelor de învățămînt. El trebuie s-o aleagă pe cea mai potrivită pentru ca elevii să-și însușească un anumit conținut, anumite priceperi și deprinderi.

METODELE GENERALE DE ÎNVĂȚĂMÎNT

Metodele generale, comune mai multor obiecte de învățămînt sînt :

— metoda expunerii cunoștințelor : povestirea, explicația, prelegerea ;

— metoda conversației euristice ;

— metoda demonstrației ;

— metode de muncă independentă : exercițiul, munca cu manualul și alte cărți, observarea independentă, lucrările de laborator etc.

1. *Metoda expunerii cunoștințelor*, folosită în scopul transmiterii cunoștințelor noi sau al fixării celor însușite anterior, se realizează prin : povestire, explicație, prelegere.

a) *Povestirea* este forma cu ajutorul căreia profesorul transmite elevilor cunoștințe despre lucruri și evenimente mai mult sau mai puțin îndepărtate în timp și în spațiu. Ea este folosită frecvent la istorie, geografie, științele naturii, literatură etc.

Materialul povestirii are un caracter narativ sau descriptiv.

Povestirea trebuie să îndeplinească următoarele condiții didactice :

— să prezinte un material faptic autentic ;

— să exprime clar ideile, într-o succesiune logică ;

— să aibă caracter intuitiv ; să creeze în conștiința elevilor impresii vii, plastice, reale despre locurile în care se desfășoară fenomenele, evenimentele și acțiunile personajelor ;

— să aibă caracter emoțional : să impresioneze, să dezvolte anumite sentimente, stări afective.

b) *Explicația* constă în expunerea logică și argumentată a unor probleme, teoreme, reguli, legi sau principii științifice.

Explicația urmărește precizarea unor noțiuni ale elevilor și îmbogățirea cunoștințelor cu altele noi ; analiza și interpretarea fenomenelor pe baze științifice, cu argumente raționale ; încadrarea faptelor și fenomenelor concrete în noțiuni, definiții, legi, sau invers, extinderea generalizărilor anterioare la fapte noi și fenomene concrete.

Caracterul emoțional al explicației dezvoltă interesul elevilor, îi stimulează, le formează încrederea în forțele proprii, le creează bună dispoziție.

Expresivitatea explicației se realizează prin pronunțare corectă, intonație, limbaj plastic etc.

Corectitudinea și claritatea explicației formează la elevi reprezentări adecvate și întărește legătura între primul și cel de al doilea sistem de semnalizare.

Concizia presupune surprinderea esențialului în cuvinte puține, economisind timp.

În conținutul explicației intră permanent fixarea cunoștințelor sub formă de reguli și concluzii.

Explicația se folosește atât pentru transmiterea unor noțiuni noi, cît și pentru îmbogățirea cunoștințelor, pentru clarificarea și precizarea acelor care n-au fost înțelese sau au fost interpretate greșit de către elevi. Utilizarea ei are ca rezultat activizarea elevilor pe baza conștientizării, deoarece subliniază esența fenomenelor, prin analiza cauzelor și efectelor.

c) *Prelegerea* se folosește atât în ultimele clase liceale, cît mai ales în învățămîntul superior.

Ea se caracterizează prin conținutul riguros științific și prin durată ei (pe tot parcursul lecției) ; constă în expunerea con-

tinuă și sistematică a cunoștințelor noi, pe baza explicațiilor și argumentelor științifice, subliniindu-se în anumite momente concluziile parțiale și prezentându-se la sfârșit concluzia generală.

Prelegerea stimulează gândirea elevilor și le formează convingeri și sentimente superioare, prin conținutul ei științific, prin logica expunerii și măiestria argumentării. Se folosește, de obicei, pentru transmiterea cunoștințelor noi și, uneori, cu scopul repetării materiei studiate (sub forma sintezei).

2. *Metoda conversației* constă în formularea unor întrebări de către profesor, care solicită răspunsuri din partea elevilor; este utilizată în scopul însușirii unor noțiuni noi sau în vederea recapitulării și verificării cunoștințelor asimilate anterior de elevi, pentru aprofundarea, sistematizarea și fixarea acestora.

Didactica modernă recomandă *conversația euristică*, adică acea formă a conversației, care activează elevii, determinându-i să descopere adevăruri noi, pe baza celor cunoscute anterior (Gr. euriskei=a afla, a descoperi).

Conversația se folosește în următoarele forme:

a) *Conversația introductivă* este frecventă în lecțiile în care elevii fac observații, efectuează lucrări practice, de laborator etc. Ea are rolul de a-i familiariza pe elevi cu natura activității pe care urmează s-o desfășoare.

b) *Conversația în scopul dobândirii unor noi cunoștințe* se folosește numai atunci când noțiunile predate se întemeiază pe date, fapte, observații din experiența elevilor; ea contribuie deci la actualizarea cunoștințelor lor anterioare.

c) *Conversația de aprofundare, sistematizare și fixare* a cunoștințelor se realizează în scopul desprinderii ideilor principale, a concluziilor și are ca rezultat alcătuirea schemelor, diagramei etc. (pe tablă și în caietele elevilor).

d) *Conversația de recapitulare* sintetizează cunoștințele dintr-un capitol sau pe cele dobândite într-o anumită etapă școlară.

Alegerea uneia dintre formele conversației se face în funcție de tipul de lecție și sarcinile concrete, de conținutul acesteia, de nivelul pregătirii elevilor și de particularitățile lor de vîrstă.

Succesul metodei conversației depinde de măiestria profesorului în formularea și înlănțuirea întrebărilor.

Pentru a fi eficiente, întrebările trebuie să îndeplinească următoarele condiții:

— să fie precise din punct de vedere al conținutului și concise ca formă;

— să stimuleze gândirea elevilor;

— să se adapteze nivelului mediu al clasei;

— să dea timp elevilor pentru formularea răspunsurilor.

În ceea ce privește răspunsurile elevilor se impune respectarea următoarelor cerințe:

— să aibă un fond corect, să fie exprimate clar și precis;

— să se întemeieze pe cunoașterea și înțelegerea faptelor, a fenomenelor, a legăturilor lor cauzale și nu pe reproducerea mecanică.

3. *Metoda demonstrației*. Importanța metodei demonstrației în procesul de învățămînt rezultă din rolul pe care îl are primul sistem de semnalizare în cunoașterea realității obiective.

Prin intermediul acestei metode elevul intră în contact direct cu fenomenele sau îi sînt prezentate, cu ajutorul materialelor didactice intuitive și al mijloacelor tehnice audio-vizuale (Lat. demonstro—are=a arăta); demonstrația constă deci în prezentarea, descrierea și explicarea obiectelor și fenomenelor. Ea se folosește în legătură reciprocă cu metoda expunerii cunoștințelor și cu conversația, realizîndu-se astfel unitatea celor două sisteme de semnalizare în procesul cunoașterii.

Cerințele principale ale metodei demonstrației sînt:

— angrenarea mai multor analizatori în perceperea materialului demonstrativ;

— orientarea observațiilor elevilor, prin indicații și întrebări, spre perceperea trăsăturilor caracteristice și esențiale ale obiectelor și fenomenelor;

— prezentarea obiectelor și fenomenelor în diferite etape de dezvoltare sau de transformare.

Prin metoda demonstrației, obiectele și fenomenele sînt prezentate cît mai aproape de starea lor naturală și de înțelegerea lor firească în viața omului: în condiții naturale; cu ajutorul experiențelor; prin intermediul tablourilor și materialului grafic (fotografii, fotomontaje, hărți, tabele, scheme, diagrame, desene etc.); cu ajutorul mijloacelor tehnice moderne: diapozitive, diafilme, filme, înregistrări pe placă, bandă etc.

Demonstrația poate constitui un punct de plecare în predarea unor cunoștințe noi sau se poate folosi cu scopul de a le ilustra și concretiza, îmbogățind conținutul însușit.

Prin această metodă, profesorul nu trebuie să substituie propria sa activitate observării pe care trebuie să o desfășoare elevii. Activizarea acestora, prin prezentarea de către profesor a unui material intuitiv, presupune declanșarea și orientarea activității de observare, creînd la elevi o stare de tensiune, de căutare a unor răspunsuri la probleme.

Prin însușirea tehnicilor de cunoaștere și prin antrenarea afectivă în căutarea adevărului, se realizează ucenicia cunoașterii științifice.

✓ 4. *Metodele de muncă independentă* au ca obiectiv aprofundarea și temeinicia cunoștințelor, sesizarea unor noi semnificații ale acestora și descoperirea unor resurse de aplicare.

a) *Exercițiul*. Exercițiul este metoda prin care elevul execută conștient și repetat o acțiune, cu scopul dobîndirii unei priceperi sau a unei deprinderi.

Profesorului îi revine rolul de a conduce și îndruma procesul formării priceperilor și deprinderilor, de a-i ajuta pe elevi să aplice corect cunoștințele și de a preveni sau corecta greșelile. Elevilor le revine sarcina să valorifice și să aplice creator cunoștințele însușite. Repetarea contribuie la perfecționare cunoștințelor, priceperilor, deprinderilor. Ea este la fel de importantă ca și învățarea, deoarece solicită efort, atenție, participare conștientă și activă. Aceasta presupune înțelegerea scopului concret al activității, aprecierea eficienței acțiunii și cunoașterea rezultatului.

În practica instructiv-educativă se folosesc *exerciții introductive*, premergătoare efectuării acțiunii respective (elevii repetă procedeul de efectuare a operației) și *exerciții de bază* (elevii execută operația).

Metoda exercițiului are ca rezultat formarea priceperilor și deprinderilor de muncă intelectuală, fizică sau productivă.

Exercițiile care urmăresc formarea deprinderilor de muncă intelectuală constau în folosirea cunoștințelor însușite de elevi pentru rezolvarea unor probleme de natură teoretică, oral sau în lucrări scrise. Ei sînt puși în situația să găsească soluții, să

ilustreze cu exemple, să interpreteze texte, să alcătuiască scheme de sinteză etc.

Ca metodă aplicativă, exercițiul este conceput adeseori numai ca un prilej de aplicare a cunoștințelor dobîndite la o temă, în special la cea din lecția curentă. Această modalitate este utilă pentru fixarea cunoștințelor, dar este necesar ca, prin exercițiu, cunoștințele să fie integrate în sisteme din ce în ce mai complexe. În cadrul exercițiului, elevilor trebuie să li se repartizeze sarcini a căror îndeplinire presupune sesizarea legăturii funcționale între noțiunile predate la lecție și altele mai vechi.

Priceperile și deprinderile de muncă fizică se formează cu precădere prin exercițiile fizice, în activitatea de educație fizică și sport (prin repetarea acțiunilor motrice), iar cele de muncă productivă prin exerciții în cadrul lucrărilor practice, în atelierul școlii, în întreprinderi industriale, în agricultură. Elevii aplică în lucrările practice cunoștințele însușite și efectuează diferite activități, repetîndu-le în scopul consolidării și perfecționării lor.

Eficacitatea metodei exercițiului este asigurată de respectarea unor *condiții* esențiale, printre care se menționează:

— înțelegerea principiului teoretic, a regulii care stă la baza execuției;

— succesiunea sistematică;

— varietatea;

— continuitatea și durata corespunzătoare a exercițiilor.

✓ b) *Munca cu manualul și alte cărți*. Metoda folosirii manualului și a diferitelor surse bibliografice (cărți, reviste) constă în studierea sistematică a textului, adică: orientarea în text, analiza celor citite, memorarea rațională a conținutului, extragerea ideilor principale și prelucrarea mentală.

Pentru aceasta este necesar ca elevii să înțeleagă materialul, să facă asociații logice cu cunoștințele asimilate anterior și să folosească modalitatea de memorare corespunzătoare.

Deși manualul este principalul instrument de muncă individuală, munca cu manualul este o metodă insuficient folosită pentru activizarea elevului. Deoarece priceperea de a-l utiliza este lăsată de cele mai multe ori pe seama propriilor posibilități, activitatea preponderentă a elevului în munca cu manualul o constituie memorarea.

Metoda de lucru cu manualul sau cu alte cărți trebuie să genereze o activitate intelectuală intensă și complexă, să-l determine pe elev să gândească, să facă legături, să înțeleagă esența fenomenelor.

Elevii trebuie să fie învățați de către profesor, în cadrul lecțiilor, cum să folosească manualul, cum să alcătuiască rezumate, conspecte, fișe etc.

c) *Observarea independentă*. Observarea independentă este metoda prin care elevii urmăresc fenomenele în condiții naturale de manifestare sau atunci când se produc experimental (în laborator, pe terenul școlar etc).

Observarea independentă efectuată de elevi trebuie îndrumată cu grijă de profesor prin precizarea temei, stabilirea unui plan de activitate. Ea se poate realiza la științe naturale, geografie, fizică, chimie etc.

Obiectivul principal al acestei metode îl constituie formarea priceperii și deprinderii elevilor de a observa în mod sistematic lucrurile și fenomenele, în dinamica lor.

d) *Lucrările de laborator*. Lucrările de laborator, executate de elevi la fizică și chimie, constau în verificarea, prin experiențe proprii, a unor adevăruri, principii, legi etc., și constituie un mijloc de verificare și aplicare în practică a cunoștințelor. Experiențele efectuate de elevi au caracter de cercetare. La început, sînt efectuate după modelul prezentat de profesor și concomitent cu el, iar mai târziu, după ce acumulează o oarecare experiență, elevii descoperă singuri noțiuni și principii. Activitatea independentă a elevilor este în același timp teoretică și practică.

Lucrările de laborator dezvoltă curiozitatea și interesul, spiritul de observație, inventivitatea, capacitatea de a manevra aparatele, contribuind la formarea priceperilor și deprinderilor de muncă.

e) *Lucrările practice*. Elevii execută lucrări practice în atelierul școlar, în producție, pe lotul experimental etc., aplicînd cunoștințele însușite, confruntîndu-le cu cerințele practice. Această metodă contribuie la clarificarea și îmbogățirea cunoștințelor, la formarea priceperilor și deprinderilor, dezvoltarea spiritului de observație și de independență, a spiritului critic, a capacității de muncă etc.

În procesul de învățămînt la *educația fizică*, metodele de învățămînt se folosesc în funcție de specificul acestui obiect, avîndu-se în vedere că elevii își însușesc acțiuni motrice. Acestea pot fi clasificate în :

a) metode verbale : expunerea sistematică a cunoștințelor prin povestire și explicație, conversația euristică ;

b) metode demonstrative : demonstrația directă sau cu ajutorul materialului didactic și al mijloacelor tehnice audio-vizuale ;

c) metode de activitate practică independentă : exercițiul.

MIJLOACELE DE ÎNVĂȚĂMÎNT

Perfecționarea continuă a învățămîntului în țara noastră impune revizuirea tehnologiei didactice și noi orientări în dezvoltarea mijloacelor de învățămînt. Printre acestea se includ aparatura, utilajele și instalațiile, precum și mijloacele audio-vizuale.

Instituțiile de învățămînt de toate gradele au primit în dotare o gamă variată de mijloace de învățămînt. În etapa actuală, potrivit indicațiilor Plenarei C.C. a P.C.R. din 18—19 iunie 1973, privind dezvoltarea și perfecționarea învățămîntului, se preconizează dotarea laboratoarelor și cabinetelor școlare ca adevărate laboratoare de producție. Peste 30 de întreprinderi republicane și locale participă împreună cu întreprinderea didactică la fabricarea mijloacelor de învățămînt. Se impune o mai mare diversitate și se recomandă truse complexe cu aparatură, accesorii și subansamble pentru fizică, chimie, biologie, matematică etc., însoțite de documentația tehnică necesară pentru a putea fi utilizate corespunzător.

Îmbogățirea, modernizarea și perfecționarea mijloacelor de învățămînt au în vedere, în principal, creșterea valorii lor pedagogice.

Mijloacele audio-vizuale pot fi considerate *clasice* : desene, planșe, tablouri, fotografii, grafice, aparatura din laboratoarele de fizică și chimie, mulajele la științele naturale ; și *moderne* : diapozitive, diafilme, înregistrări pe bandă magnetică și pe

disc, filme sonore, emisiuni radiofonice și de televiziune, precum și instalații și mașini de diferite tipuri destinate învățării și verificării cunoștințelor.

Folosirea mijloacelor audio-vizuale nu trebuie să constituie un scop în sine, ci să se integreze organic în procesul de învățămînt.

Mijloacele tehnice moderne sînt foarte utile la acele discipline și teme de lecții, în studierea cărora perceperea nemijlocită a realității este imposibilă sau mai greu de realizat. Ele sînt recomandabile îndeosebi datorită faptului că solicită acțiunea concomitentă a minimum doi analizatori.

Modernizarea învățămîntului nu înseamnă însă folosirea excesivă a acestora, indiferent de măsura în care se subordonează scopului urmărit prin lecția respectivă.

Avantajul mijloacelor amintite constă în faptul că introduc în școală imaginea fidelă a realității și îi ajută pe elevi să pătrundă în esența proceselor și fenomenelor, făcînd posibilă observația prin mărirea obiectelor, prin încetinirea sau descompunerea mișcărilor rapide, prin simplificarea realității complexe cu ajutorul schemelor animate etc.

Mijloacele audio-vizuale moderne prezintă, prin natura lor, și unele carențe, care, fără intervenția profesorului, apar mai pregnant, în loc să fie atenuate. De exemplu, imaginile filmate sau televizate, neînsoțite de explicații, prezintă pericolul ca perceperea să fie superficială, deoarece elevii nu au timp de reflecție asupra fiecărui moment al succesiunii imaginilor.

Mijloacele audio-vizuale nu determină prin ele însele calitatea lecțiilor în care sînt folosite.

În procesul pedagogic de educație fizică se folosesc, în afara schemelor, fotografiilor, chinogramelor, și filme didactice referitoare la tehnică sau tactică în diferite ramuri de sport, precum și filme documentare privind realizările, performanțele, viața sportivilor, unele serbări sau demonstrații sportive etc.

Principalele condiții care asigură eficiența folosirii lor sînt :

a) Stabilirea rolului mesajului audio-vizual în fiecare lecție, prin alegerea mijloacelor audio-vizuale în funcție de dificultățile înțelegerii temei studiate. Se menționează necesitatea

introducerii lui numai în cazul în care este indispensabil, iar prezența lui — justificată.

b) Verificarea calităților specifice ale mijloacelor audio-vizuale în funcție de obiectivele pedagogice pe care le pot servi (de exemplu pentru observarea unui obiect sau fenomen în detaliu sau cu precizie se utilizează mijloace fixe : diapozitive, diafilme ; iar pentru prezentarea proceselor, activităților se folosește filmul). Utilizarea unuia dintre mijloace nu le exclude pe celelalte (de exemplu, în aceeași lecție pot fi folosite : filmul didactic pentru prezentare și diapozitivele cu imagini din film pentru fixare și recapitulare).

c) Integrarea mesajului audio-vizual în momentul cel mai potrivit al lecției, în funcție de conținutul lui (pune sau rezolvă probleme) și de obiectivele lecției (ca punct de plecare, ca centru de meditație sau ca instrument de revizie).

d) Limitarea duratei mesajului audio-vizual în cadrul lecției.

e) Necesitatea creării de către profesor a unui fond psihologic favorabil folosirii mesajului : stimularea curiozității și a interesului, reactualizarea cunoștințelor, atragerea atenției asupra problemelor esențiale.

Mijloacele tehnice audio-vizuale pot fi clasificate în *statice* și *dinamice*. Printre cele care se adresează văzului se menționează : documentele grafice (hărți, tablouri, afișe, grafice, gravuri, fotografii etc.), documentele fixe proiectate, filmele mute ; iar auzului : emisiunile de radio, discurile, înregistrările pe bandă de magnetofon. Filmele sonore și emisiunile de televiziune se adresează în egală măsură văzului și auzului.

TELEVIZIUNEA ȘCOLARĂ INTEGRATĂ ȘI CONDIȚIILE FOLOSIRII EFICIENTE

Transformînd în acțiune una dintre măsurile prevăzute în programul de perfecționare a învățămîntului de cultură generală, Radioteleviziunea Română, în colaborare cu Ministerul Educației și Învățămîntului realizează, din anul 1968, pentru prima dată în țara noastră, emisiuni de radioteleviziune școlară integrată.

Datorită sincronizării lor cu programa școlară, aceste emisiuni sînt recepționate de elevi în sălile de clasă, în timpul desfășurării lecției și sub conducerea profesorilor.

Elementul care le individualizează, față de celelalte forme de televiziune școlară, este, în primul rînd, conținutul care se integrează exact în programa școlară a obiectului respectiv, cuprinzînd acele părți care prezintă, fie dificultăți de înțelegere pentru elevi, fie dificultăți de realizare eficientă pentru profesori. În al doilea rînd, aceste emisiuni vizualizează conținutul fără a mai fi necesară intervenția unui alt profesor pe micul ecran.

Emisiunile sînt realizate în colaborare cu Institutul de științe pedagogice.

Condițiile esențiale care asigură eficiența emisiunilor de televiziune școlară integrată sînt :

— *Condițiile pedagogice.* Toți profesorii, care aderă la ideea integrării mesajului televizat în lecțiile lor, sînt obligați să-și alcătuiască planificarea calendaristică anuală și trimestrială, în funcție de datele și subiectele emisiunilor anunțate din timp.

În orarele școlilor care folosesc televiziunea școlară integrată, lecțiile cu mesaj televizat trebuie să fie planificate în așa fel, încît emisiunea să se încadreze în întregime în limitele lecției, mai exact, să înceapă cu aproximativ 15 minute înainte de startul emisiunii, pentru a se lăsa un timp inițial de pregătire și o perioadă finală de valorificare.

Profesori antrenați în această acțiune trebuie să cunoască în prealabil modul de integrare, modelul lecțiilor, precum și conținutul fiecărei emisiuni.

Această informare se realizează cu ajutorul presei și publicațiilor de specialitate, prin stagii și cursuri organizate periodic.

Elevii trebuie pregătiți în prealabil pentru a învăța să recepționeze și să folosească limbajul audio-vizual al mesajului televizat și să-și organizeze activitatea în timpul emisiunii.

Întreaga experiență acumulată de cadrele didactice care folosesc televiziunea școlară integrată în condiții locale (particulare) trebuie să fie prezentată în dezbateri științifice perio-

dice, pentru a se valorifica experiențele bune și a se îndrepta rezultatele nesatisfăcătoare.

Procesul de învățămînt cu televiziune integrată trebuie să fie astfel organizat, încît să utilizeze cu maximum de randament pedagogic timpul planificat, respectîndu-se :

— *Condițiile ergonomice.* Toți elevii trebuie să recepționeze imaginea și mesajul auditiv cît mai clar, indiferent de condițiile de iluminare din clasă, în diferitele momente ale zilei, și de factorii perturbatori existenți.

— *Condițiile tehnice.* Este necesar ca mesajul transmis și recepționat să fie de cea mai bună calitate tehnică.

Profesorii trebuie să cunoască în prealabil toate detaliile folosirii corecte a telereceptorului.

În laboratoare (clase) trebuie să se asigure toate condițiile tehnice de recepție.

— *Condițiile economice.* Se impune ca școlile să asigure baza materială corespunzătoare, procurîndu-și 1—2 telereceptoare, în funcție de numărul maxim al profesorilor care ar recepționa simultan emisiunile de televiziune.

CONTROLUL ȘI APRECIEREA CUNOȘTINȚELOR, PRICEPERILOR ȘI DEPRINDERILOR

1. ROLUL CONTROLULUI ȘI APRECIERII

Controlul cunoștințelor, priceperilor și deprinderilor are un rol important atît pentru elev, pe care îl informează asupra pregătirii sale și a sarcinilor ce-i revin, cît și pentru profesor, pe care îl ajută să-și analizeze critic activitatea.

Verificarea nivelului de pregătire a elevilor este necesară pentru stabilirea volumului și calității acestora, pentru cunoașterea progresului realizat de elevi în însușirea cunoștințelor, priceperilor și deprinderilor, pentru obișnuirea acestora de a se pregăti ritmic.

După verificarea cunoștințelor se face aprecierea prin note.

În analiza și aprecierea riguroasă a rezultatelor obținute, se aplică metode corespunzătoare celor folosite pentru dobîndirea cunoștințelor, și convergente în direcția obiectivelor procesului de învățămînt.

Verificarea și aprecierea formează o unitate dialectică, rezultatul fiind concretizat în notă, care îndeplinește următoarele funcții :

— *de control* (constatativă) : evaluează progresul realizat de elevi în procesul instructiv-educativ, precum și capacitatea acestora ;

— *selectivă* : ierarhizează și clasifică elevii după capacitate și pregătire, după randamentul activității școlare ;

— *educativă* : formează trăsături pozitive de caracter, stimulează elevii, le oferă satisfacții și bucurii, dezvoltă capacitatea de apreciere și autoapreciere ;

— *socială* : reflectă măsura în care este pregătit elevul sau absolventul pentru integrarea lui în societate.

Profesorul dispune de metode și instrumente diferite pentru a controla și a aprecia cât mai complet pregătirea elevului, de exemplu, prin : întrebări de control, lucrări scrise, teste pentru evaluarea cunoștințelor, a aptitudinilor și a însușirilor personalității (lunar, trimestrial, anual), referate, lucrări practice etc. Prin toate acestea, profesorul nu trebuie să urmărească numai înlăturarea lacunelor din pregătirea elevului, așa cum se întâmplă frecvent, ci și relevarea pregătirii individuale, raportată la înclinații și posibilități, în vederea intervenției educaționale.

În aprecierea obiectivă a nivelului de pregătire trebuie să se țină seama de capacitatea elevului de a reactualiza creator, de a organiza și restructura cunoștințele, de a le aplica în condiții variate, de a rezolva probleme, de a stabili legături, de a analiza și sintetiza, de a ilustra prin exemple, de a se exprima, de a utiliza terminologia specifică, dovedind, prin toate acestea, că a înțeles ceea ce a învățat.

2. CERINȚE PEDAGOGICE

Valoarea controlului și aprecierii cunoștințelor, a priceperilor și deprinderilor este condiționată de respectarea următoarelor cerințe pedagogice :

a) *Stabilirea notei în funcție de prevederile programei și de sarcinile speciale ale obiectelor de învățământ*. Nota trebuie să reflecte măsura în care elevul și-a însușit cunoștințele,

priceperile și deprinderile cuprinse în programa școlară a obiectului de învățământ pentru clasa respectivă.

În acordarea calificativului se iau în considerație nu numai volumul și calitatea cunoștințelor dobândite într-o lecție, dar se ține seama și de alte răspunsuri ale elevului, care nu au fost notate (notă sinteză).

b) *Principialitatea în notare*. Respectarea acestei cerințe condiționează realizarea funcției sociale și educative a notei ; ea contribuie la dezvoltarea capacității de apreciere și autoapreciere a elevului și impune profesorului imparțialitate în notare.

Cerințele referitoare la nivelul de pregătire sînt unitare pentru toți elevii. Inexistența unor condiții egale de pregătire a acestora nu trebuie să-l influențeze pe profesor în aprecieri ; el este obligat să se ocupe mai mult de unii elevi și, în funcție de particularitățile individuale, să-i îndrumeze pentru a atinge nivelul impus.

c) *Folosirea integrală a scării de notare*. În aprecierea principală, corectă se folosește scara integrală a notelor. Pentru ca ele să reflecte cât mai exact pregătirea elevului, este necesar să fie folosite toate notele, de la 1 la 10.

d) *Valorificarea tuturor funcțiilor notei școlare*. Notarea trebuie să îndeplinească funcția de control, evaluînd cunoștințele și capacitățile elevului, să selecteze valorile, ierarhizînd-le ; să stimuleze interesul ; să fie un diagnostic de integrare socială.

e) *Perspectiva de notare*. Această cerință presupune urmărirea atentă a dezvoltării, a succeselor și insucceselor elevilor. Nota reflectă capacitatea unui elev într-un anumit moment, dar și în ansamblu, ținînd seama de activitatea acestuia la obiectul respectiv, de comportarea lui generală, de raportul dintre răspunsurile acordate și ansamblul cunoștințelor și deprinderilor elevului, avînd în vedere posibilitatea completării lipsurilor în viitor.

f) *Ritmicitatea examinărilor*. Este necesar ca fiecare elev să fie examinat de mai multe ori, la lecții de tipuri diferite, prin probe diferite, ritmul notării fiind același de-a lungul anului școlar. În acest fel pot fi apreciate diferite aspecte ale pregătirii elevului.

g) *Unitatea, consecvența și continuitatea în aplicarea sistemului de notare.* Unitatea se realizează prin formularea aceluiași cerințe și printr-o tehnică unitară în acordarea notelor; consecvența constă în adoptarea unei atitudini obiective, constante, față de toți elevii și în tot cursul anului; continuitatea presupune permanentizarea unității și consecvenței.

3. TEHNICA CONTROLULUI ȘI APRECIERII

a) *Tehnica controlului*

Controlul se realizează în cadrul lecțiilor, de către profesorul care predă la obiectul și clasa respectivă, sau în cadrul examenelor.

Formele principale de control se realizează oral, scris și prin aplicații practice.

Controlul curent se efectuează în fiecare lecție, iar controlul de bilanț la sfârșit de etapă.

Controlul oral este cel mai frecvent folosit: la lecțiile combinate (în prima parte), la lecțiile speciale de verificare, la cele de recapitulare și parțial, chiar la lecțiile de comunicare prin fixarea cunoștințelor, în lecțiile de formare a priceperilor și deprinderilor de muncă independentă. Întrebările se pot adresa memoriei (definiții, reproduceri, enumerări etc.), judecății (comparații, determinări cauzale, stabilirea diferențelor specifice, caracterizări, clasificări, aprecieri, concluzii etc.) sau priceperilor și deprinderilor (executarea unor desene, scheme, utilizarea unor formule sau termeni, efectuarea unor operații, mînuirea anumitor instrumente de lucru etc.).

Controlul scris se realizează prin:

- probe scrise de control curent (extemporale);
- lucrări scrise de control, la sfârșitul unui capitol;
- lucrări scrise de control, trimestrial (teze).

Subiectele pentru probele scrise trebuie alese cu grijă, formulate cu precizie sub formă de întrebări (extemporal) sau probleme de ordin general (teză). În timpul lecției trebuie asigurate condițiile necesare pentru ca fiecare elev să se poată concentra și lucra independent. Lucrările trebuie corectate și apreciate din toate punctele de vedere: fond, organizare, vocabular, stil, ortografie.

Controlul prin aplicații practice se realizează prin: exerciții, experiențe, compuneri, rezolvări de exerciții și probleme etc.

Examenele

Există mai multe categorii de examene — concurs de admitere (în școlile profesionale, în liceu, în învățămîntul superior); examene de promovare; examene de absolvire (baccalaureatul, examene de an în învățămîntul superior).

Bacalaureatul încheie o perioadă de școlaritate, acordînd absolvenților de liceu dreptul de a candida la concursul de admitere în învățămîntul postliceal și superior.

Examenul de tip concurs are un pronunțat caracter selectiv și social: depistează elementele valoroase pentru necesitățile economiei și culturii socialiste.

Obiectul examenului este materia studiată într-un ciclu de învățămînt, organizată în programe speciale (pentru bacalaureat, pentru concursul de admitere etc.). Este necesar ca biletele de examen să cuprindă problemele principale, iar metoda examinării să fie cea predominant-expozitivă — din partea elevului — și însoțită de demonstrații logice.

Examenul se susține în fața unei comisii constituite din profesorii școlii și alte cadre didactice.

b) *Tehnica aprecierii*

Nivelul de pregătire al elevului este evaluat cu ajutorul notelor.

Pe plan mondial există diferite scări de apreciere: cu două trepte: satisfăcător-insuficient, admis-respins; cu patru trepte: slab sau respins, satisfăcător sau admis, bun, excepțional; cu cinci trepte — cu nota maximă 5 (în școala sovietică) sau 1 (în R.D.G.).

Scara de notare din școala românească are 10 trepte, de la 1 la 10, nota 5 fiind limita de promovare. Ea stabilește etalonul general, capabil să unifice măsurarea rezultatelor performanțelor școlare. Nota trebuie raportată la acest etalon general și nu la nivelul clasei.

Notele 8—9—10 măsoară rezultatele care corespund în întregime sarcinilor programei școlare.

Notele 6—7 măsoară rezultatele care rezolvă sarcinile programei, dar nu le aprofundează.

Nota 5 se acordă răspunsului minimal: cunoștințe puține, sumare.

Nota 4 se acordă elevilor care au îndeplinit parțial sarcinile programei școlare, nu cunosc unele probleme sau le-au înțeles greșit, nu știu să aplice cele învățate, răspund numai cu ajutorul profesorului, exprimându-se imprecis.

Notele 3—2—1 reflectă răspunsul elevilor total nepregătiți. Pentru copiere se dă nota 1.

La fiecare obiect de învățămînt se calculează media trimestrială și anuală, exprimată într-un număr zecimal. Media trimestrială este media aritmetică a tuturor notelor sau cea rezultată din media notelor de la examinarea orală, plus nota de la teză, împărțite la 2.

Evidența notelor și mediilor se ține prin catalogul școlar și carnetul de elev.

La educația fizică nota trebuie să reflecte cunoștințele, priceperile și deprinderile motrice ale elevului, exprimate în executarea probelor de control prevăzute în programă, în mod diferențiat, pe clase și pe sexe. Prin notă se apreciază atît corectitudinea execuției, cît și performanța realizată.

Controlul nu este numai individual, ci și frontal: la fiecare lecție profesorul observă întreaga clasă și apreciază cu note cîțiva elevi.

Cu începere din anul școlar 1973—1974 aprecierea elevilor se face pe baza normelor și probelor de control elaborate recent de Ministerul Educației și Învățămîntului, pe bază experimentală, fundamentate științific.

Controlul și aprecierea conduitei elevilor.

Deși nota reflectă pregătirea și conduita elevilor, dînd relații și despre calitățile lor morale și de voință, purtarea elevilor este apreciată separat printr-o notă care se acordă trimestrial, limita ei inferioară fiind 6. Prin această notă se apreciază, mai ales, gradul în care elevii își îndeplinesc obligațiile școlare și reflectă unitatea între conștiința și conduita morală.

Nota la purtare este stabilită de diriginte, după consultarea celorlalți profesori. Notele sub 7 se acordă în cadrul consiliului profesoral.

CAPITOLUL III

FORME DE ORGANIZARE A ACTIVITĂȚII ȘCOLARE

LECȚIA, FORMA DE BAZĂ A ORGANIZĂRII PROCESULUI DE ÎNVĂȚĂMÎNT

Succesul activității didactice depinde în mare măsură de modul în care ea este organizată.

Formele de organizare a procesului de învățămînt sînt determinate de condițiile economico-sociale. În decursul istoriei au existat diferite forme de organizare a activității didactice: de exemplu, sistemul individual, în orînduirile sclavagistă și feudală, sistemul monitorial (Bell-Lancaster), sistemul Dalton, sistemul Decroly și altele, în orînduirea capitalistă.

Lecția, ca formă de organizare a procesului de învățămînt, a fost fundamentată teoretic și introdusă în practica școlară, cu sute de ani în urmă, pe pedagogul ceh J. A. Komenský. Ulterior, pedagogi de seamă și-au adus contribuția la perfecționarea ei. Deși a suferit numeroase modificări, lecția și-a păstrat caracteristicile de bază, constituind și astăzi forma de bază a organizării procesului de învățămînt.

Organizarea învățămîntului pe baza lecției presupune gruparea elevilor pe *clase* (colective relativ omogene ca vîrstă și nivel de pregătire) și împărțirea conținutului obiectelor de învățămînt în unități didactice succesive, numite lecții, repartizate pe numărul de ore rezervate obiectului respectiv prin planul de învățămînt. Lecția se desfășoară într-o unitate de

timp precis determinată (45—50 minute în învățământul general, liceal, profesional sau 100 minute în învățământul superior) și urmărește realizarea unor scopuri și sarcini didactice.

Lecțiile sînt eșalonate într-o ordine stabilă, prevăzută în orarul școlar; ele alternează cu pauze pentru odihnă — recreații.

Ca unitate didactică, lecția este o verigă a procesului de învățămînt.

Acest mod de organizare a procesului de învățămînt a fost introdus în practica școlară în secolul al XVII-lea, la începutul constituirii societății capitaliste, datorită inițiativei creatoare a lui Komenský, oglindind cerințele puse în fața învățămîntului în perioada de ascensiune a burgheziei (volum mare de cunoștințe, ca urmare a dezvoltării științei și tehnicii și un număr mare de elevi, cerut de dezvoltarea industriei și comerțului).

Generalizînd practica școlară înaintată și propriile sale încercări, marele pedagog ceh a preconizat și susținut în opera sa „Didactica magna” necesitatea organizării învățămîntului pe clase și lecții.

Lecția s-a menținut ca formă principală de organizare a procesului de învățămînt, datorită rolului ei important în pregătirea elevilor, în formarea și dezvoltarea personalității lor. În condițiile actuale ale dezvoltării societății socialiste în țara noastră, profesorul trebuie să utilizeze cu maximă eficiență și în mod creator posibilitățile multiple pe care le oferă lecția. Se impune ca lecția să nu fie tributară unei opinii tradiționale depășite, care se reflectă în structura ei, în modul uniform de desfășurare, în șablon și rutină. Ea trebuie să încorporeze noile elemente structurale, izvorite din varietatea conținutului, din diversitatea metodelor, procedeele și a mijloacelor didactice, permanent îmbunătățite.

Referitor la adaptarea lecției tradiționale la noile cerințe ale modernizării învățămîntului, subliniem necesitatea revizuirii substanțiale a metodicii lecției și necesitatea îmbinării ei cu alte forme de activitate instructiv-educativă.

Obiecțiile care se aduc lecției sînt justificate într-o oarecare măsură datorită unor *dezavantaje* pe care le prezintă, și anume:

— Accentul principal se pune pe activitatea profesorului, elevii neavînd posibilitatea de a fi activi, de a munci independent. Relațiile profesor-elev (clasă) au un caracter unilateral: profesorul organizează și conduce activitatea din cadrul lecției fără să solicite colaborarea activă a elevilor. Stimularea insuficientă a efortului personal în dobîndirea cunoștințelor noi are ca efect o slabă dezvoltare a gîndirii creatoare.

— Nu este promovată munca creatoare și variată în desfășurarea unui anumit tip de lecție. Șablonismul, rutina și rigiditatea provoacă plictiseală și dezinteres din partea elevilor. Timpul nu este folosit rațional și intens, cunoștințele fiind însușite de multe ori mecanic.

— Predomină munca frontală la lecții, cu tendință de nivelare și de uniformizare: profesorul predă în același ritm pentru întregul colectiv, pretinde aceleași eforturi, același volum de cunoștințe, același interes, aceleași forme de muncă independentă etc., orientîndu-se după nivelul mediu al clasei.

Lecția tradițională se prezintă ca un sistem cu conexiune inversă incompletă, nesatisfăcătoare: profesorul știe prea puțin despre conținutul și volumul cunoștințelor însușite de elevi și, mai ales, despre modul în care ei participă efectiv la activitatea de predare-asimilare.

Aceste aspecte perimate pot fi înlăturate prin perfecționarea lecției sub aspectul conținutului și al organizării ei, prin îmbinarea metodelor clasice cu cele moderne, prin corelarea permanentă cu celelalte forme de organizare a procesului de învățămînt etc.

Conexiunea inversă poate fi îmbunătățită prin realizarea controlului în diferite momente ale lecției, prin organizarea sondajului asupra materialului predat și asupra clasei (ceea ce asigură fixarea), prin verificarea orală și scrisă în lecțiile următoare, prin integrarea instruirii programate în structura clasică a procesului de predare-asimilare pentru însușirea, fixarea, recapitularea și sistematizarea cunoștințelor.

Perfecționarea metodică a lecției presupune eliminarea rigidității structurii. Elasticitatea lecției se realizează prin ale-

gerea celor mai potrivite forme de muncă și adaptarea lor permanentă la condițiile concrete în care se desfășoară activitatea didactică, în funcție de scopul urmărit, de conținutul lecției și de nivelul de dezvoltare a elevilor. Este necesar ca în cadrul lecțiilor să fie prevăzute forme variate de transmitere și însușire a cunoștințelor, de exemplu, alături de predarea cunoștințelor prin expunerea profesorului, perceperea de către elevi a obiectelor și fenomenelor prin observare cu ajutorul materialului didactic, al mijloacelor audio-vizuale, prin efectuarea unor experimente și lucrări practice, însușirea independentă a cunoștințelor din manual și din alte materiale tipărite, instruirea programată, învățarea prin problematizare etc.

Activitățile variate desfășurate în cadrul lecției modifică și condițiile exterioare ale organizării ei, anexînd la clasa obișnuită, cu bănci și catedră, cabinetul, atelierul, laboratorul.

Noțiunea de lecție nu mai rămîne legată exclusiv de clasă. Datorită faptului că înglobează activități variate, ea se poate desfășura în condiții variate, chiar în afara școlii: la muzee, la expoziții, stațiuni experimentale, în aer liber etc.

În prezent, se recomandă ca în timpul lecțiilor să fie îmbinate permanent trei forme de activitate: munca frontală, munca diferențiată și munca individualizată.

Munca frontală se desfășoară cu întreaga clasă de elevi. Conținutul multor lecții se pretează la o predare frontală; de exemplu, la istorie, literatură, geografie, științele naturii, numeroase probleme pot fi transmise în mod eficient prin expunerea profesorului. Munca frontală creează posibilitatea unei activități comune, a informării reciproce între elevi, ceea ce contribuie la dezvoltarea spiritului de colaborare.

Munca diferențiată se realizează prin activități pe grupe și prin cele individualizate.

În cadrul colectivului clasei se alcătuiesc grupuri temporare (grupe, echipe), care au de îndeplinit anumite sarcini, de exemplu: efectuarea unor experimente, a unor lucrări practice, adunarea materialului documentar, redactarea unei lucrări, confectionarea unor aparate etc. Crearea unor grupe poate fi determinată și de interesele comune, deosebit de pronunțate, ale unor elevi sau de dezvoltarea lor inegală, de progresul diferit la învățatură. În gruparea elevilor se ține

seama de interesele și aptitudinile lor, de capacitatea și posibilitățile de colaborare. Autoorganizarea și autocontrolul grupului stimulează dezvoltarea spiritului colectivist, a responsabilității față de sine și față de alții. Activitatea grupurilor este îndrumată de profesor, căruia îi revine rolul conducător.

Existența grupurilor este temporară, iar componența lor, dinamică: ele se schimbă și se regroupează.

Elevii din grup participă la acțiunile clasei, problemele pe care le rezolvă contribuind la realizarea sarcinilor repartizate întregii clase. Aceasta preîntîmpină izolarea grupului de colectivul clasei.

Individualizarea reprezintă o diferențiere mai nuanțată, care presupune adaptarea la particularitățile individuale. Ea se realizează într-o oarecare măsură în cadrul activităților frontale sau de grup, antrenarea elevilor făcîndu-se în funcție de particularitățile lor individuale.

Munca individualizată nu constă în efectuarea individuală a aceluiași activități de către toți, ci în alegerea, pentru fiecare, a muncii specifice convenabile.

Într-o formă superioară, individualizarea se realizează prin organizarea procesului de transmitere și asimilare a cunoștințelor într-un mod și într-un ritm diferențiate. În acest sens, pedagogul elvețian Robert Dottrens recomandă „munca cu fișele”¹, activitate care are la bază două idei esențiale: libertatea individuală și munca adecvată posibilităților elevului. În folosirea fișelor se disting trei momente esențiale: alegerea fișelor, munca prin intermediul acestora, controlul muncii.

Fișele de dezvoltare sînt destinate elevilor buni la învățatură, conțin probleme mai dificile și sînt distribuite celor care au terminat tema dată pentru întreaga clasă. Fișele de recuperare sînt întocmite pentru elevii rămași în urmă la învățatură. Ele conțin probleme concrete, rezultate din dificultățile pe care le întîmpină elevul și adecvate posibilităților lui. Întrebările sînt simple și îl ajută pe elev să depășească, în etape succesive, dificultățile pe care le întîmpină în asimilarea cunoștințelor. Fișele de exerciții înlocuiesc parțial exercițiile

¹ Robert Dottrens L'enseignement individualisé, Delachaux et Niestlé Neuchatel (Suisse), 1971.

din manual pentru a fi mai bine adaptate particularităților individuale.

Munca diferențiată devine din ce în ce mai actuală; ea este eficientă pentru că valorifică pe deplin capacitățile individuale, stimulează aptitudinile, este o bună premisă a orientării școlare și profesionale a elevilor.

Munca în grup se realizează ca o completare a celei frontale, iar individualizarea se desfășoară pe fondul muncii frontale și de grup (este o activitate specială prin care se corectează tendința de uniformizare a predării frontale).

Lecția oferă posibilități de activizare a elevilor care n-au fost încă suficient folosite. De aceea, în prezent este mai puțin acută problema găsirii unor forme noi de organizare, se impune doar utilizarea celor existente într-o manieră care să îngăduie atingerea obiectivelor perfecționării învățămîntului.

CERINȚELE DIDACTICE GENERALE ALE LECȚIEI

Eficiența lecției depinde de respectarea următoarelor cerințe:

a) *Precizarea scopului didactic.* Întreaga desfășurare a lecției depinde de scopul propus. Fiecare lecție trebuie să aibă un țel clar și precis, stabilit de profesor în concordanță cu obiectivele generale ale educației comuniste, corespunzător etapei respective a procesului de învățămînt, conținutului lecției și nivelului de dezvoltare a elevilor.

Scopul didactic al lecției este instructiv-educativ și se referă la: transmiterea unor cunoștințe, fixarea lor și formarea unor priceperi și deprinderi, repetarea și sistematizarea cunoștințelor, dezvoltarea sentimentului de patriotism, formarea spiritului de disciplină, educarea unor trăsături de caracter etc. Scopul lecției este unitar, sarcinile instructive și educative fiind realizate într-o legătură organică.

Profesorul trebuie să analizeze perspectivele disciplinei respective și să stabilească posibilitățile pe care le oferă în acest sens fiecare capitol și, în cadrul lui, fiecare lecție, precizînd obiectivele parțiale, precum și performanțele de atins,

prin conținutul prevăzut în programă, pe care-l va realiza în secvența concretă a procesului de învățămînt.

b) *Integrarea lecției într-un sistem.* Deși fiecare lecție este o unitate didactică independentă, ea este o verigă a întregului lanț de lecții, prin care elevii sînt conduși de la necunoaștere la cunoaștere, de la cunoștințele simple spre altele, mai complicate. De aceea este necesar ca lecția să se bazeze pe cele anterioare și să le pregătească pe cele următoare. Efectul unei lecții depinde în mare măsură de încadrarea ei organică în sistemul general al lecțiilor, de fixarea judicioasă a locului acesteia în sistemul de lecții care se referă la un capitol, o temă sau care realizează sarcini importante ale obiectului respectiv.

Conținutul fiecărei lecții trebuie să îmbogățească fondul de cunoștințe, priceperi și deprinderi ale elevilor, să consolideze noțiunile însușite anterior și să sporească posibilitățile de înțelegere și de aplicare a cunoștințelor.

Este necesar ca munca didactică să fie integrată într-un sistem de activități — urmînd o traiectorie bine definită în perspectiva obiectivelor finale — activități pe care profesorul trebuie să le gîndească în ansamblu și să le planifice în cadrul unor sisteme de lecții, pe etape mai lungi sau mai scurte, în raport cu tema studiată. În cadrul acestui sistem, deși fiecare lecție are un conținut complex, accentul se va deplasa permanent, de la un aspect al muncii la altul, de la un gen de activitate la altul, pentru că de fiecare dată trebuie realizat un alt obiectiv imediat în cadrul obiectivului mai larg al temei sau capitolului studiat.

c) *Structura cît mai diferențiată a fiecărei lecții,* în așa fel încît ea să constituie de fiecare dată o surpriză, o noutate și, în același timp, un cadru stimulator al activității elevului. În cazul unei structuri mobile, suple, elastice a lecției, principalele sarcini didactice nu se mai realizează de sine stătător în cadrul „verigilor” clasice, ci prin permanenta lor întrepătrundere, susținîndu-se și completîndu-se reciproc. De exemplu, într-o lecție consacrată dobîndirii cunoștințelor prin activitate independentă, fixarea și verificarea acestora nu mai reprezintă momente distincte, ci se realizează concomitent cu procesul însușirii, avînd astfel un caracter mult mai eficient.

Noile cunoștințe se fixează în procesul operării cu ele și se verifică în funcție de capacitatea elevilor de a le aplica în cazuri și situații noi.

Varietatea formelor de lucru antrenează elevii la o participare activă și creatoare la lecție.

d) *Organizarea metodică a lecției.* Această cerință didactică este condiționată de factori obiectivi, esențiali fiind: scopul și conținutul lecției, metodele și materialul didactic întrebuintat, vârsta și nivelul de pregătire a elevilor, particularitățile obiectului de învățămînt. Reușita lecției depinde foarte mult de organizarea și desfășurarea ei metodică. Deși condițiile generale de organizare rămîn aceleași, lecțiile diferă mult între ele. Astfel, același scop sau conținut poate fi realizat prin metode și mijloace variate.

e) *Îmbinarea muncii frontale cu munca diferențiată, pe grup sau individualizată.* Antrenînd întreaga clasă în rezolvarea sarcinilor didactice ale lecției, profesorul trebuie să stimuleze, în același timp, activitatea fiecărui elev. El este preocupat să trezească interesul și atenția tuturor elevilor pentru a-i determina să participe conștient și activ la lecție. Dar, în cadrul lecției, fiecare elev își însușește cunoștințele și deprinderile prin activitate proprie, într-un ritm propriu.

Deoarece clasa reprezintă un colectiv de muncă, efectele instructive și educative ale muncii individuale depind de atmosfera de lucru și seriozitatea colectivului, de interesul și atitudinea întregii clase față de învățatură, de ordinea și disciplina conștientă, de relațiile dintre elevi.

f) *Asigurarea randamentului muncii didactice.* Respectarea acestei cerințe presupune folosirea timpului cu maximă eficiență, în așa fel încît lecția să aibă o intensitate și o densitate corespunzătoare.

Este necesar ca ritmul de lucru să fie relativ egal, să nu se creeze timpi morți, să se activeze elevii în diferitele faze ale lecției. Profesorul trebuie să fie operativ, să folosească timpul rațional și economic, dozînd în mod judicios atît activitatea proprie, cît și pe cea a elevilor.

TIPOLOGIA LECȚILOR

Dacă în trecutul nu prea îndepărtat structura lecției era concepută ca o schemă șablon, urmînd în mod arbitrar anumite „trepte” sau „momente”, didactica actuală impune cerința restructurării creatoare a metodicii de desfășurare a lecției.

Structura lecției constă în organizarea și succesiunea etapelor ei de desfășurare, în îmbinarea și corelarea părților ei constitutive.

Deși în practica școlară există o varietate de structuri ale lecțiilor, între ele există asemănări importante din punct de vedere structural, care justifică gruparea lor în anumite categorii sau tipuri principale de lecții în funcție de elementele lor comune. *Tipologia lecțiilor are la bază criteriul scopului principal al lecției.* Fiecare urmărește și realizează mai multe scopuri didactice: transmitere, verificare, fixare, aplicare, consolidare etc., dintre care unul este dominant și determină atît conținutul, cît și modul de desfășurare a lecției. *Tipul de lecție* reprezintă modul de organizare și desfășurare a lecției, determinat de scopul didactic dominant. Fiecărui tip îi corespunde o anumită structură, care poate fi modificată prin suprimarea unor verigi în favoarea altora, care dobîndesc o extindere mai mare, în sensul realizării concomitente a două sau mai multe etape sau în sensul ordinii, succesiunii lor. Se constituie astfel variante, în cadrul fiecărui tip de lecție.

Factorii care determină variantele de lecție pot fi: particularitățile de vîrstă și nivelul de dezvoltare intelectuală, un anumit conținut de idei și scopul lecției, metoda sau materialul didactic folosit, cadrul general (locul) în care se desfășoară lecția (clasă, laborator, atelier, teren agricol, întreprindere etc.), și locul pe care-l ocupă în sistemul de lecții afectate capitolului respectiv.

Lecția, deși aparține unui tip, dobîndește un profil individual.

Tipurile de lecție pe care le prezentăm au o valoare orientativă fiind susceptibile modificării și îmbogățirii, potrivit condițiilor concrete de predare a diferitelor discipline și corespunzător capacității creatoare a fiecărui profesor.

Tipul de lecție combinată (mixtă), care este frecvent întâlnit, mai ales în școala generală, urmărește îndeplinirea mai multor sarcini didactice: comunicarea noilor cunoștințe, verificarea celor însușite, fixarea și sistematizarea cunoștințelor transmise și uneori chiar formarea priceperilor și deprinderilor.

În desfășurarea lecției combinate se disting următoarele etape:

- organizarea clasei: asigurarea condițiilor de ordine și liniște, pregătirea psihologică a elevilor pentru începerea lecției;
- verificarea temelor și lucrărilor executate de elevi acasă și a cunoștințelor predate în lecția precedentă;
- pregătirea și anunțarea subiectului, sublinierea importanței lui și a legăturii cu lecțiile anterioare;
- transmiterea cunoștințelor noi;
- fixarea cunoștințelor prin sublinierea datelor, problemelor, ideilor esențiale și formularea generalizărilor și concluziilor;
- explicarea temei pentru acasă.

Durata acestor etape este stabilită de profesor, în funcție de condițiile concrete ale lecției.

Variantele care se pot crea prin modificarea structurii acestui tip de lecție, pentru asigurarea unei eficiențe sporite, sînt:

a) *Lecția combinată, cu fixarea cunoștințelor concomitent cu predarea.* Fixarea nu mai apare ca verigă specială, ci se realizează în cadrul expunerii materialului nou, sub forma unor fixări parțiale. Dacă noțiunile predate sînt complexe și mai greu de înțeles, profesorul repetă unele legi, principii explicate, apoi trece la transmiterea și demonstrarea altor noțiuni, după care le repetă din nou pe cele predate, procedînd astfel pînă cînd epuizează întreg conținutul lecției.

b) *Lecția combinată, cu simultaneitatea etapelor ei.* În cazul acestei variante utilizate atunci cînd noile cunoștințe sînt strîns legate de cele predate anterior, verificarea cunoștințelor se face paralel cu predarea și fixarea noilor noțiuni sau în cadrul unor exerciții complexe efectuate de elevi, cu ajutorul cărora, pe baza unor judecăți și raționamente, trec de la cunoștințele vechi la altele noi, descoperind principii și

legi noi, tehnici noi de lucru. Efectuarea exercițiului asigură în același timp și fixarea cunoștințelor.

c) *Lecția combinată, cu predarea cunoștințelor prin mijloace tehnice audio-vizuale.* Mijloacele audio-vizuale se pot folosi în toate etapele lecției sau numai în una sau două, pentru comunicare, verificare sau fixare.

În cadrul lecției profesorul verifică numai cunoștințele care condiționează înțelegerea celor noi, apoi proiectează diapozitive, diafilme didactice sau audiază cu elevii banda magnetică.

Concomitent, profesorul explică, argumentează, face sublinieri, adaugă informații, antrenează elevii să explice, să caute, să aplice cunoștințele predate etc. În continuare, se fixează datele esențiale sub forma concluziilor generale și se dă tema pentru acasă.

d) *Lecția combinată cu însușirea cunoștințelor prin muncă independentă.* După verificarea sumară a cunoștințelor anterioare, elevii sînt pregătiți pentru munca independentă, indicîndu-li-se subiectul și modul de lucru. Activitatea lor independentă constă în: lectura și analiza unui text, exerciții aplicative, rezolvarea unor probleme, experiențe etc. Elevii observă, analizează, compară, interpretează rezultatele obținute, dobîndind cunoștințe noi prin studiu individual. În încheiere se stabilește tema pentru acasă.

e) *Lecția combinată, cu însușirea cunoștințelor prin instruirea programată.* Textul programat, elaborat în prealabil de profesor, poate fi utilizat: a) în întreaga lecție — elevii sînt instruiți asupra modului de utilizare a textului programat, apoi parcurg prin muncă independentă secvențe de verificare a cunoștințelor, de însușire a celor noi, de fixarea prin exerciții aplicative; lecția se încheie cu discuții generalizatoare pentru fixarea cunoștințelor noi cuprinse în textul programat; b) numai pentru comunicarea noilor cunoștințe — după verificarea cunoștințelor vechi, elevii parcurg textul programat, prin muncă independentă, sub îndrumarea profesorului.

Lecția se încheie cu discuții pentru fixarea noțiunilor predate.

Tipul de lecție de comunicare a noilor cunoștințe, care este frecvent aplicat la vîrsta școlară mijlocie și mare, are următoarea structură: organizarea clasei, pregătirea elevilor pen-

tru înțelegerea noilor cunoștințe (repetare, reactualizare), anunțarea subiectului, predarea cunoștințelor noi, evidențierea esențialului, stabilirea temei pentru acasă.

Spre deosebire de lecția combinată în care se realizează toate etapele procesului didactic, acest tip cuprinde numai comunicarea noilor cunoștințe. Utilizarea ei presupune un nivel de pregătire ridicat, o anumită capacitate de însușire și este determinată de conținutul complex al materialului predat.

Comunicarea noilor cunoștințe se face prin expunere orală sau conversație euristică, prin observarea, demonstrarea și explicarea obiectelor și fenomenelor studiate, prin analiza datelor și formularea generalizărilor.

Lecția de comunicare a cunoștințelor noi este tipul fundamental care oferă resurse încă insuficient valorificate pe linia accentuării caracterului independent al muncii de învățare. Introducerea unor elemente de problematizare în conceperea procesului de asimilare a cunoștințelor de către elevi imprimă muncii de învățare un caracter mai pronunțat de investigare.

Acest lucru se poate realiza prezentând problematica temei noi la începutul lecției și axînd repetarea cunoștințelor și chiar verificarea celor asimilate anterior pe sarcina elaborării ipotezelor legate de soluționarea noilor probleme.

Fixarea cunoștințelor poate să solicite eforturile elevilor în direcția integrării în sistem a unor cunoștințe dobîndite în lecții diferite.

Concluzia lecției este valoroasă dacă cuprinde un sector mai larg al realității, sesizează noi asociații între cunoștințe etc.

Structura acestui tip de lecție este diferită în funcție de vîrsta elevilor și conținutul materialului predat. Se pot constitui următoarele variante :

a) *Lecția introductivă* se organizează la începutul anului școlar pentru a-i lămuri pe elevi asupra problemelor de bază ale obiectului respectiv, sau la începutul unui capitol, pentru a oferi o imagine de ansamblu și a stimula interesul elevilor. Structura lecției introductive este foarte simplă, ea incluzînd o singură etapă : expunerea sintetică a problemelor principale ale obiectului sau ale capitolului.

b) *Lecția de comunicare a cunoștințelor noi cu ajutorul mijloacelor tehnice audio-vizuale* (proiecțiile pe ecran sau înre-

gistrările sonore). Profesorul orientează prin întrebări atenția elevilor spre aspectele esențiale ale mesajului, oferindu-le explicații sau ajutîndu-i să le găsească singuri.

Prezentarea mesajului vizual sau auditiv poate fi precedată de expunerea unor idei — celelalte fiind cuprinse în mesaj — sau de crearea unei situații-problemă a cărei rezolvare elevii o găsesc în mesaj.

Fixarea cunoștințelor noi se face prin discuții cu elevii, concretizîndu-se uneori în scheme sintetice.

c) *Lecția de însușire a cunoștințelor prin muncă independentă* se realizează prin anunțarea subiectului și pregătirea elevilor pentru munca individuală. Aceasta constă din : studierea documentelor, a materialului bibliografic, a textelor etc. sau efectuarea experiențelor, lucrărilor de laborator, lucrărilor practice (fizică, chimie, geografie, biologie). Elevii cercează, fac disecții etc., notează ceea ce este mai important, își însușesc cunoștințele noi prin studiu și observație proprie, apoi profesorul organizează o discuție cu întreaga clasă pentru fixarea cunoștințelor dobîndite și stabilirea temei pentru acasă.

d) *Lecția de însușire a cunoștințelor prin texte programate* ; textul programat sau manualul programat pot fi folosite ca atare, sau se introduc în mașina de învățat. Se aplică foarte frecvent la limba română, limbi străine și la alte obiecte de învățămînt, care se pretează la o analiză logică minuțioasă. Elevii își însușesc cunoștințele noi parcurgînd textul programat într-o anumită etapă a lecției sau în tot cursul acesteia.

e) *Lecția-prelegere* este destinată expunerii unui mare volum de cunoștințe complexe și se folosește numai în ultimele clase de liceu. Structura ei este simplă : profesorul anunță titlul și scopul, prezintă planul expunerii, apoi predă cunoștințele, formulînd concluzii parțiale. La sfîrșit el trage concluziile generale. Fixarea se realizează prin întrebări adresate elevilor, iar tema pentru acasă constă în studierea materialului bibliografic pentru completarea cunoștințelor.

Tipul de lecție de recapitulare și sistematizare a cunoștințelor are următoarea structură : precizarea temei și a planului de repetare, desfășurarea recapitulării, stabilirea concluziilor

generale, aprecierea modului de lucru al elevilor, cu recomandările de rigoare și indicarea temei pentru acasă.

Variantele acestui tip de lecție sînt :

a) *Lecția de sinteză* se organizează la încheierea unuiu sau mai multor capitole și se realizează cu ajutorul prelegerii : profesorul prezintă sintetic cunoștințele predate, sistematizînd ideile în scheme (pe tablă și planșe) ; sau prin conversație, prin întrebări adresate elevilor după un plan care cuprinde problemele revăzute în prealabil de elevi și fixarea răspunsurilor corecte.

b) *Lecția de recapitulare cu aplicații practice* are următoarea structură : formularea temei și repetarea cunoștințelor însușite anterior, care urmează să fie aplicate în activitățile individuale ale elevilor, munca independentă (rezolvarea exercițiilor, problemelor sau a lucrărilor practice în laborator, atelier, terenul agricol al școlii), analiza și aprecierea activității elevilor, stabilirea temei pentru acasă.

c) *Lecția de recapitulare și sistematizare a cunoștințelor cu ajutorul mijloacelor tehnice audio-vizuale* se desfășoară în funcție de natura materialului didactic disponibil, astfel : se reamintește tema de repetat, apoi se proiectează filmul sau se audiază banda, placa etc. Repetarea și sistematizarea cunoștințelor se pot face concomitent cu proiecția sau la sfîrșitul lecției, fixîndu-se cunoștințele prin concluzii, în scheme.

d) *Lecția de recapitulare — vizită* se organizează în întreprinderi, muzee etc. și constă în urmărirea unui proces tehnologic, studierea unor mașini, unelte, exponate, cu scopul repetării cunoștințelor însușite anterior la fizică, chimie, istorie, științe biologice, literatură, desen etc.

Lecția se mai poate desfășura și în clasă, în vederea repetării cunoștințelor însușite de elevi, prin observarea dirijată a unor procese tehnologice, aparate, mașini, exponate etc., cu ocazia vizitelor organizate anterior. Acestea îi ajută pe elevi să recunoască, să consolideze și să sistematizeze cunoștințele însușite.

Tipul de lecție de formare a priceperilor și deprinderilor de muncă independentă are următoarea structură : anunțarea subiectului și scopului urmărit, actualizarea cunoștințelor pe baza cărora se va efectua activitatea independentă, precizarea

procedeelor de lucru, munca independentă (individuală sau în grup), analiza activității și aprecierea elevilor, stabilirea temei pentru acasă.

Lecția de formare a priceperilor și deprinderilor este cu atît mai eficientă, cu cît urmărește integrarea nu numai a cunoștințelor, ci și a priceperilor și deprinderilor în sisteme din ce în ce mai complexe. Pentru aceasta, în îndeplinirea sarcinilor trasate elevilor trebuie să se utilizeze cunoștințe variate, priceperi și deprinderi deja existente, care să se situeze în noi relații funcționale. De asemenea, este necesar să se acorde mai multă atenție individualizării sarcinilor, pentru ca fiecare elev să fie solicitat conform stadiului de dezvoltare în care se află.

În general, acest tip de lecție se desfășoară în laborator sau cabinet, în atelier, în producție.

Laboratoarele își justifică pe deplin utilitatea atunci cînd asigură desfășurarea unor activități orientate spre scopuri productive, prin aplicarea anumitor formule tehnologice.

Cabinetul este, în esență, tot un laborator destinat disciplinelor umaniste și sociale, în care elevii au posibilitatea de a munci independent, folosind aparatele și materialele existente. De exemplu, elevii pot interpreta un fenomen social cu ajutorul unor scheme sau grafice întocmite pe baza datelor statistice care le sînt puse la dispoziție.

Acest tip de lecție poate avea ca variante :

a) *Lecția de formare a priceperilor și deprinderilor pe baza analizei temei pentru acasă.* Profesorul evidențiază greșelile elevilor, lacunele în cunoștințele pe care le posedă și cauzele care le-au generat și le indică modul concret de lucru, cerîndu-le să efectueze, prin muncă independentă, exerciții asemănătoare, pentru a demonstra că au înțeles cum trebuie să lucreze.

b) *Lecția destinată folosirii independente a manualului sau a altor cărți.* Elevii analizează, într-un timp limitat, prin muncă independentă, texte din manual sau un material bibliografic și desprind ideile legate de problema pusă în discuție de profesor, studiază materialul, evidențiind ideile principale și secundare. Urmează discuții care subliniază esențialul, contribuind la fixarea cunoștințelor.

c) *Lecția-seminar* îi familiarizează pe elevi cu aspectele caracteristice muncii din învățământul superior. Eficiența acesteia este reală atunci când oferă un cadru organizatoric, care să permită și să stimuleze o activitate accentuat independentă a elevului, fără să se limiteze la reproducerea unor cunoștințe.

Acest tip de lecție este caracteristic ultimelor clase de liceu. După aprofundarea prin studiu individual a cunoștințelor, pe baza unor materiale bibliografice, în seminar se confruntă opinii privind coordonatele esențiale ale unei probleme, valoarea practică a cunoștințelor etc. Astfel, elevii își clarifică semnificația unor adevăruri însușite independent, stabilesc ordini prioritare și noi funcționalități în sistemul lor de cunoștințe.

Tipul de lecție de verificare a cunoștințelor, priceperilor și deprinderilor are următoarele variante :

a) *Lecția de verificare orală* constă în : anunțarea temei, examinarea — ascultarea unui număr de elevi (sub raport teoretic, dar și practic, prin efectuarea unor exerciții, activități practice, rezolvarea unor probleme), aprecierea răspunsurilor cu notă, evidențiindu-se aspectele pozitive și lipsurile, formulându-se recomandări pentru viitor.

b) *Lecția de verificare scrisă* se realizează prin lucrări scrise, efectuate independent de elevi.

În lecția următoare, profesorul analizează lucrările scrise, subliniază greșelile tipice și le explică, evidențiind cele mai bune teze și oferind indicații utile elevilor ale căror lucrări au fost necorespunzătoare.

c) *Lecția de verificare prin temă practică* este destinată controlului priceperilor și deprinderilor de muncă și se desfășoară în următoarele etape : anunțarea subiectului, executarea lucrării practice de către elevi, analiza și aprecierea colectivă și individuală, recomandări pentru viitor. Elevii aplică în lucrările practice cunoștințele dobândite, dovedind că le-au reținut, le-au înțeles, le pot reactualiza și folosi. De exemplu, ei alcătuiesc circuite electrice, efectuează experiențe de chimie, fizică, lucrări de laborator, lucrări agricole, confecționează obiecte, aparate, completează unele date pe hartă etc.

La educația fizică pot fi folosite toate aceste tipuri de lecție : combinată, de comunicare și însușire a noilor cuno-

ștințe ; de recapitulare și sistematizare, de formare a priceperilor și deprinderilor de muncă independentă ; de verificare în variante diferite, stabilite de profesor în funcție de specificul obiectului. În toate situațiile se pune accent pe formarea priceperilor și deprinderilor motrice, pe corelarea lor cu noțiunile, pe utilizarea cunoștințelor, priceperilor și deprinderilor în mod creator, în condiții variabile.

Structura lecției, în cadrul oricărui tip, trebuie să fie elastică, să nu se limiteze în mod schematic la partea introductivă, fundamentală și de încheiere. Este necesar ca profesorul de educație fizică să dea dovadă de creativitate și inventivitate în organizarea și desfășurarea lecției.

PREGĂTIREA PROFESORULUI PENTRU LECȚIE

Pregătirea profesorului pentru organizarea și desfășurarea lecției are un aspect general și altul concret :

a) *Pregătirea generală* constă în : studierea programei școlare (în corelație cu programa din celelalte clase), consultarea manualului, a metodicilor, a unor cărți și reviste de specialitate, revederea și completarea materialului didactic necesar. În acest fel, profesorul își îmbogățește și sistematizează și selecționează atât materialul impus de conținutul lecției, cât și cel introductiv, ajutător. Pe această bază profesorul alcătuiește *planul calendaristic*, împărțind materia întregului an școlar în capitole, organizând lecțiile în sisteme cu legătură între ele și repartizându-le în ordine cronologică, pe săptămâni, cu precizarea subiectului lecției și a datei la care urmează să aibă loc. Planul calendaristic este alcătuit pentru un trimestru școlar.

b) *Pregătirea specială* pentru lecție se concretizează în *planul (conspectul) de lecție*, care este rezultatul unei munci minuțioase a profesorului. Alcătuirea acestuia presupune precizarea scopului instructiv-educativ al lecției, stabilirea conținutului lecției, alegerea metodelor, procedeele, mijloacelor didactice corespunzătoare.

În alcătuirea planului de lecție, profesorul are în vedere particularitățile de vîrstă și individuale ale elevilor, nivelul lor de pregătire și condițiile concrete de lucru.

Planul de lecție reflectă structura metodică a lecției, indicând etapele succesive în desfășurarea acesteia.

Ținând seama de faptul că pregătirea profesorului pentru lecție se reflectă în organizarea și desfășurarea acesteia, el trebuie să dea dovadă de spirit de orientare în aplicarea planului propus, să acționeze creator, adaptându-se la condițiile concrete de lucru.

Pregătirea pentru lecție se încheie cu analiza lecției și desprinderea unor recomandări pentru viitor.

ALTE FORME DE ORGANIZARE A PROCESULUI DE ÎNVĂȚĂMÎNT

Cerințele pregătirii și formării multilaterale a elevilor reclamă forme variate de organizare a procesului de învățămînt, care să se completeze reciproc.

Lecția nu trebuie privită ca formă exclusivă, care monopolizează timpul și energia elevilor.

Didactica modernă recomandă, de asemenea, promovarea altor forme de însușire a cunoștințelor, care să completeze unele limite pe care le prezintă lecția. De exemplu, prin intermediul *formelor de muncă independentă* elevii sînt puși în situația de a-și manifesta inițiativa, de a dobîndi cunoștințele prin eforturi proprii.

După cum s-a menționat anterior munca independentă se realizează atît în cadrul lecțiilor, în forme variate, cit și în forme specifice, în *laboratoare* și *cabinete* sau prin integrarea organică a *filmului* și *televiziunii* în activitatea școlii. *Cercurile de elevi* capătă o importanță din ce în ce mai mare în activitatea didactică, contribuind la relevarea și dezvoltarea aptitudinilor elevilor. Ele nu reprezintă numai o formă de activitate extradidactică, ci pot face parte integrantă din procesul de învățămînt, ca una din modalitățile lui specifice.

Definind forma de organizare ca „structura procesului de învățămînt într-o anumită unitate de timp și într-un anumit ansamblu de condiții”¹ cuprindem în sfera acestei noțiuni:

¹ P. Popescu și T. Popescu. Noțiunea de metodă de învățămînt în condițiile modernizării învățămîntului. În: Revista de pedagogie, nr. 3, 1970, p. 15.

lecția, excursia (în care se include și vizita), instruirea sau practica în producție etc.

Necesitățile actuale ale societății moderne impun o concepție nouă și despre clasa de elevi, care nu mai este considerată loc special + grup școlar de învățatură, ci „un loc instituțional, în care se desfășoară introducerea unui grup școlar în cultură pe o anumită treaptă sau nivel”¹.

Excursia. Ca formă de organizare a procesului de învățămînt, excursia constă în observarea și studierea obiectelor și fenomenelor în condiții naturale sau în locurile special amenajate unde se păstrează documente istorice, colecții de artă etc. În cazul în care excursia se organizează în producție (la uzine, întreprinderi, C.A.P.) sau la muzee, expoziții, case memoriale, ea poartă denumirea de vizită.

Excursiile și vizitele sînt efectuate în legătură cu o anumită temă sau capitol din programa școlară a unor obiecte de învățămînt: geografie, științele naturii, istorie, chimie, fizică etc. și oferă mijloace variate și complexe pentru dezvoltarea interesului elevilor, a orizontului lor intelectual și a gîndirii, pentru înțelegerea obiectelor și fenomenelor din natură și societate. În felul acesta ele întăresc relația dintre munca instructiv-educativă și viață. Vizitele în producție contribuie la dezvoltarea interesului elevilor pentru munca productivă și la orientarea lor profesională.

După scopul urmărit, excursiile și vizitele constituie:

a) *Pregătirea inițială* a tratării unei teme sau capitol din programă. Elevii observă fapte și fenomene pe care le vor studia în clasele următoare, acumulează reprezentări pe baza cărora se va realiza ulterior transmiterea cunoștințelor noi.

b) *Concretizarea și ilustrarea* cu fapte și exemple a unor teme expuse la lecțiile precedente, cu scopul de a îmbogăți și preciza cunoștințele însușite de elevi și de a verifica în ce măsură au fost înțelese.

c) *Încheierea* la o temă, capitol, ciclu de lecții, în vederea aplicării cunoștințelor dobîndite de către elevi.

Pregătirea și desfășurarea excursiei sau vizitei implică următoarele *cerințe*:

¹ Ștefan Bărsănescu, Către o concepție mai largă și mai profundă despre clasa de elevi. În: Revista de pedagogie, nr. 3, 1970, p. 7.

a. Stabilirea temei, scopului, planului. În funcție de scopul urmărit în excursie sau vizită și de tema prevăzută, planul prevede: data organizării excursiei, locul de desfășurare, sarcinile și activitatea elevilor, problemele care vor fi studiate.

b. Pregătirea elevilor prin convorbiri despre scopul și conținutul excursiei și explicarea sarcinilor care le revin în grup și individual.

c. Orientarea observației și a activității elevilor în timpul excursiei sau vizitei, prin indicații, întrebări sau scurte expuneri.

d. Analiza observațiilor și prelucrarea materialului adunat (interpretare, sistematizare, selecționare, aranjare în colecții, albume etc.): profesorul verifică îndeplinirea sarcinilor de către elevi și organizează discuții referitoare la faptele și fenomenele observate, sintetizează observațiile și formulează concluziile generale.

Instruirea sau practica în producție. Instruirea sau practica în producție se organizează în scopul inițierii elevilor în procedeele de muncă, al formării și fixării deprinderilor de muncă. Elevii parcurg diferite etape și procedee de muncă și capătă deprinderi în executarea principalelor operații, în folosirea și minuirea sculelor și utilajelor. Vechile deprinderi se perfecționează și se formează altele noi, specifice procesului de muncă.

Deprinderile care se formează în cadrul practicii în producție sînt strîns legate de sistemul de cunoștințe însușite de elevi la lecțiile de fizică, chimie, științe naturale, matematică, desen, tehnologie. În procesul muncii se realizează corelația între cunoștințele predate și priceperile formate la lecții, ceea ce contribuie la accentuarea caracterului aplicativ al învățămîntului, la creșterea capacității de sinteză și a creativității elevilor. Obişnuința de a planifica procesul de muncă și de a citi documentația tehnică (desene, schițe) asigură sistematizarea pe plan mental a diferitelor operații, precum și legătura tehnologică dintre ele, în vederea realizării lucrării de ansamblu. Elevii primesc indicațiile necesare pentru alegerea procedeeleor și mijloacelor ce vor fi folosite (scule, utilaje). De asemenea, se fixează timpul necesar pentru efectuarea diferitelor faze și operații.

Instruirea în producție formează deprinderi de autocontrol, oferind posibilitatea executării pieselor în conformitate cu cerințele tehnice referitoare la formă, precizie dimensională, calitatea suprafețelor. Autocontrolul acționează și asupra folosirii corecte a utilajelor, în vederea înlăturării eventualelor rebuturi.

În școala generală, în clasele VII—VIII această activitate are caracterul unei precalificări, iar în clasele IX—X și în liceul de cultură generală în anii I—IV are ca scop calificarea.

Instruirea sau practica în producție se desfășoară organizat, după un plan concret pe zile și grupe de elevi, care corespunde următoarelor etape:

— instructajul introductiv;

— reîmprospătarea cunoștințelor și deprinderilor însușite anterior;

— explicarea și demonstrarea lucrării;

— munca independentă a elevilor și instructajul curent;

— analiza lucrărilor și instructajul de încheiere.

Instruirea în producție prezintă și eficiență educativă: dezvoltă convingeri și obişnuințe de comportare, de etică a muncii, precum și unele trăsături de caracter.

ACTIVITĂȚILE ÎN AFARA CLASEI ȘI EXTRAȘCOLARE

IMPORTANȚA, SCOPUL ȘI SARCINILE ACTIVITĂȚILOR ÎN AFARA CLASEI ȘI EXTRAȘCOLARE

În etapa actuală a învățămîntului, activitățile în afara clasei și extrașcolare sînt justificate de considerente de ordin social-pedagogic.

În prezent, lecția, ca formă de bază a organizării procesului de învățămînt, nu mai poate să facă față singură volumului imens de informație și ritmului accelerat de dezvoltare a științei și tehnicii.

Completarea lecției cu alte forme de activitate a elevilor este impusă atât de imperativul îmbogățirii canalelor de informație, cît și de necesitatea adaptării, chiar în condițiile

școlii, a procesului de comunicare-asimilare, la receptivitatea elevului și la resursele sale formative.

Inclinațiile și preferințele elevului pentru unele discipline și activități schițate de lecție au drept consecință desfășurarea unor acțiuni suplimentare, fie în cadrul școlii, fie în afara procesului de învățământ sau în instituțiile extrașcolare.

Activitatea în afara orelor de clasă oferă elevilor posibilitatea cunoașterii nemijlocite și complexe a realităților noastre socialiste și a afirmării calităților și aspirațiilor personale.

Prin activitatea extrașcolară se înțelege forma de activitate instructiv-educativă, organizată, îndrumată și realizată în școală, în afara planului de învățământ și a programelor școlare, cu sprijinul organizației de pionieri și U.T.C.

Activitatea extrașcolară este acea formă instructiv-educativă organizată și desfășurată cu elevii, în cadrul diferitelor instituții și organizații, în afara școlii.

Acțiunile întreprinse în afara clasei și școlii sînt bogate și variate; ele nu constituie o repetare, ci o aprofundare, o completare a procesului de învățământ, ca parte integrantă a sistemului de muncă instructiv-educativă.

Scopul acestor activități îl constituie contribuția la realizarea educației comuniste a tineretului școlar, la continuarea, completarea, extinderea și aprofundarea pregătirii instructiv-educative a elevilor.

Activitățile în afara clasei și extrașcolare sînt axate pe îndeplinirea următoarelor sarcini:

a) Îmbogățirea, fixarea, aprofundarea și aplicarea în practică a cunoștințelor însușite de elevi pe calea procesului de învățământ; lărgirea orizontului de cultură generală și specială; stimularea interesului pentru diferite domenii ale științei și tehnicii, angrenarea în viața social-politică.

b) Îndrumarea și dezvoltarea inclinațiilor individuale, a aptitudinilor și talentelor elevilor; orientarea școlară și profesională.

c) Educarea înaltelor calități morale ale elevilor, a conștiinței și conduitei morale comuniste; educația politică și patriotică.

d) Organizarea rațională a timpului liber al elevilor, canalizarea energiei lor pentru a fi folosită în mod plăcut și util.

Cerințe pedagogice. Metodica organizării și desfășurării activităților în afara clasei și extrașcolare este flexibilă, ceea ce impune cunoașterea și respectarea unor cerințe pedagogice, de exemplu:

a) imprimarea unei orientări ideologico-politice corespunzătoare principiilor educației comuniste;

b) corelarea activităților cu conținutul învățămîntului, cu planurile de învățământ și programele școlare;

c) accesibilitatea și atractivitatea acțiunilor în conformitate cu particularitățile de vîrstă și individuale ale elevilor;

d) organizarea activităților în funcție de interesul și preferințele elevilor;

e) dezvoltarea inițiativei și independenței elevilor, oferindu-le posibilitatea valorificării resurselor individuale, prin muncă;

f) realizarea obiectivelor educative prin integrarea acestor activități în sistemul muncii educative din școală;

g) organizarea, planificarea, coordonarea acțiunilor prin planul comun al școlii, evitîndu-se suprapunerile și supra-solicitarea elevilor.

Activitățile în afara clasei și extrașcolare prezintă unele *particularități*, care le deosebesc de activitatea didactică, și anume:

a) este o activitate organizată prin eforturile comune ale școlii, organizațiilor de pionieri și U.T.C., ale familiei, ale unor instituții culturale; spre deosebire de procesul de învățământ, care este organizat exclusiv de școală, această activitate implică mai mulți factori educativi;

b) are un caracter facultativ, bazîndu-se pe principiul participării prin liberă alegere;

c) conținutul și formele de organizare sînt flexibile și elastice în funcție de vîrsta, nivelul de pregătire, interesele participanților; în stabilirea lor sînt consultați și elevii;

d) verificarea, aprecierea și evidența activității se realizează pe baza rezultatelor obținute (dări de seamă, expoziții, concursuri, olimpiade etc.).

CONȚINUTUL ȘI FORMELE ACTIVITĂȚILOR ÎN AFARA CLASEI ȘI EXTRAȘCOLARE

Principalele forme de activitate sînt cele de masă și individuale.

Activitățile de masă sînt acțiuni organizate pe clase sau pe școală, la care participă un număr mare de elevi, ca participanți, ca organizatori sau numai ca spectatori.

a) *Activități cultural-artistice și sportive :*

— seri literare : dezbaterile unor probleme pe bază de referate, lectură din opere literare, recenzii etc. ;

— întâlniri cu oameni de seamă, cu personalități din domeniul literaturii, artei, sportului, cu fruntași în producție etc., care le vorbesc elevilor despre viața și munca lor ;

— organizarea demonstrațiilor și serbărilor școlare ;

— participarea la întreceri, concursuri, olimpiade, festivaluri etc.

b) *Acțiuni de educare politico-ideologică, patriotică și moral-cetățenească :*

— informări politice ;

— dezbaterile documentelor de partid și de stat ;

— organizarea festivităților cu ocazia comemorărilor și pentru cunoașterea unor evenimente social-politice interne sau internaționale ;

— sărbătorirea evenimentelor importante din viața și lupta partidului, poporului, tinerețului, din viața școlii, a localității etc. ;

— organizarea unor excursii, vizite, sesiuni de referate și comunicări, vizionarea filmelor și spectacolelor cu tematică adecvată, reuniuni și seri distractive, carnavaluri, întocmirea unor albume, fotomontaje, monografii, reviste etc. ;

— inițierea concursului „Trecut, prezent și viitor“ ;

— organizarea activității cercurilor „Prietenii pompierilor“ și altele ;

— organizarea „Patrulelor de circulație“ ;

— acțiuni de muncă patriotică.

c) *Activitatea obștească social-utilă* este o formă principală a activității de masă. Elevii pot participa la curățenia,

repararea și înfrumusețarea școlii, întreținerea străzilor, parcurilor, la amenajarea terenurilor sportive, la îngrijirea monumentelor istorice, la sădirea pomilor, strîngerea recoltei, culegerea plantelor medicinale, colectarea fierului vechi și a deșeurilor, la munca pe șantierele de construcții etc.

Acțiunile de masă au un rol important în educarea spiritului colectiv, a simțului de răspundere, a plăcerii de a trăi și munci în colectiv.

Pentru că aceste activități angrenează un număr mare de elevi este necesar să fie bine pregătite, iar rezultatele lor să fie analizate, folosindu-se experiența pozitivă.

Concursurile, organizate în etape, pe școală, pe județ și pe țară, dezvoltă inițiativa elevilor, le oferă prilejul de a-și afirma calitățile și înclinațiile, favorizează selecționarea celor mai valoroase elemente etc.

Acțiuni educative organizate cu elevii în vacanțele școlare :

— Acțiuni de muncă patriotică : săptămîna primăverii, participarea elevilor la campania agricolă de toamnă, la acțiunile de sprijinire a construcțiilor școlare, înfrumusețarea școlii, amenajarea bazelor sportive, activitatea pe șantierele naționale de muncă patriotică.

— Excursii locale, județene și interjudețene, organizate cu scopul cunoașterii frumuseților și bogățiilor patriei, a realității noastre socialiste.

— Tabere centrale de odihnă, de instruire (pe profile și interese), de perfecționare sportivă etc.

— Tabere de odihnă și instruire pentru activele U.T.C. și pionierești din școli.

— Tabere internaționale pentru pionieri și școlari (în vacanța de vară).

Cercurile școlare sînt organizate în școală, în afara procesului de învățămînt, cu începere din clasa a V-a. În primele clase nu este obligatorie alcătuirea lor, deoarece obiectele de învățămînt nu sînt diferențiate decît din clasa a III-a și nici interesele elevilor nu sînt clar conturate.

Conducerea școlii apreciază profilul cercurilor care trebuie înființate, în funcție de pregătirea elevilor și de condițiile concrete ale școlii. Se pot organiza cercuri pe obiecte de învă-

țămînt (matematică, fizică, chimie, literatură, biologie etc.), tehnice (electronică, radio, aeromodelism etc.), artistice, dramatice, muzicale, sportive etc.

Activitatea în cadrul lor se desfășoară în mod sistematic și organizat, în ședințe lunare sau bilunare.

Fiecare cerc este condus de un responsabil, ajutat de un colectiv de 3—5 elevi.

Pentru evitarea supraîncărcării, un elev poate frecventa maximum două cercuri.

În ceea ce privește conținutul activității, acesta este diferit în funcție de vîrsta și nivelul de pregătire a elevilor.

Profesorul are un rol deosebit atît în înființarea cercului, cît și în desfășurarea activității elevilor. Lui îi revine sarcina de a organiza grupul de elevi înscriși în cerc, precum și sistemul informațional pe care îl posedă deja elevul, corectîndu-l, transformîndu-l, dezvoltîndu-l. Corectarea constă în precizarea faptelor, noțiunilor, legilor etc., transformarea se bazează pe criteriul esențialității, iar dezvoltarea se realizează în sensul extinderii orizontului de cunoștințe.

Activitatea cercurilor nu trebuie să fie impusă; se recomandă crearea unei atmosfere plăcute, dar încordate în cadrul căreia elevul devine cercetător, inventator, artist, creator etc., sub îndrumarea profesorului. Acesta definește cultura de specialitate a membrilor cercului: precizează vocabularul de specialitate, tehnica cercetării sau execuției; îi pregătește pentru înțelegerea teoriilor științifice sau estetice, pentru formularea și susținerea opiniilor personale.

În tematica cercului școlar se introduc elemente de informație profesională, ceea ce contribuie la orientarea școlară și profesională a elevilor.

Cercul devine un teren al antrenamentului și încercării, care solicită capacitățile fiecărui elev. Factorul subiectiv, atît de însemnat în decizia profesională, poate fi corijat prin acordarea lui cu factorii de natură obiectivă. Elevul învață să se autocunoască și să se autoaprecieze.

Profesorul trebuie să cultive acele laturi ale personalității elevului care sînt implicate în activitatea de cunoaștere, cercetare și creație desfășurată în cadrul cercului.

Sub aspectul conținutului, această activitate favorizează transformarea cunoștințelor în instrumente ale gîndirii, cu valoare operațională sporită.

Cercul școlar contribuie substanțial la formarea personalității elevului și la pregătirea lui de perspectivă.

Activitatea în colectiv este un izvor de satisfacții intelectuale și morale; cercul școlar prezintă cea mai utilă cale de utilizare a timpului liber la vîrsta școlară. Efortul desfășurat de elevi este ușor, fiind bazat pe o stare afectivă favorabilă.

Cercul trebuie să fie locul preferat al elevului, unde poate găsi răspuns la frământările sale intelectuale, unde poate să-și manifeste inventivitatea.

Activitatea individuală a elevilor completează formele colective de activitate. În afara clasei sau școlii, elevii pot efectua munci independente, de exemplu: lectura particulară, însușirea diferitelor arte, încercări de creație (desene, compuneri, referate, articole pentru revistele școlare etc.), alcătuirea colecțiilor, albumelor etc. Foarte utile sînt acțiunile de autoservire și muncile gospodărești pe care elevul le desfășoară în familie.

Toate aceste forme de activitate sînt organizate în strînsă legătură reciprocă.

Instituțiile extrașcolare sînt: a) *generale* — palatele și casele pionierilor, cluburile și casele de cultură ale tineretului, căminele culturale, bibliotecile etc. și b) *speciale* — teatrele, cinematografele, taberele sportive, școlile sportive, patinoarele, strandurile, stațiunile tinerilor naturaliști etc.

Activitatea extrașcolară a elevilor poate fi organizată și în colaborare cu organizațiile de masă (sindicat, femei etc.), cu societățile culturale, științifice, cu uniunile scriitorilor, artiștilor, cu Consiliul Național pentru Educație Fizică și Sport, Crucea roșie etc. Un rol important revine consiliilor Frontului Unității Socialiste care, în colaborare cu școala, pot antrena elevii în acțiuni culturale și de educație socialistă.

Profesorul de educație fizică are un rol important în organizarea și desfășurarea activităților în afara clasei și extrașcolare. Este necesar ca el să înțeleagă just importanța acestor activități pentru stimularea interesului elevilor față de edu-

cație fizică și sport, să găsească forme eficiente pentru antrenarea elevilor, atât în sportul de masă, cât și în sportul de performanță. El trebuie să participe alături de elevi la amenajarea curții școlii și chiar la crearea bazelor sportive. Plăcute și atractive pentru elevi sînt activitățile recreative: plimbări, excursii, marșuri cu schiurile, jocuri de mișcare, frecventarea bazinelor de înot, a patinoarelor etc. Este necesar să se pună un accent deosebit pe formele de activitate în aer liber.

Ținînd seama de locul important pe care îl ocupă activitățile sportive în timpul liber al elevilor, se impune ca profesorul să le recomande cele mai indicate modalități de practicare a acestora și să-i antreneze în competiții.

CAPITOLUL IV

PROFESORUL — FIGURA CENTRALĂ A ȘCOLII

ROLUL PROFESORULUI ÎN EDUCAREA COMUNISTĂ A ELEVILOR

Rolul profesorului în societatea socialistă trebuie înțeles în strînsă legătură cu rolul învățămîntului, ca una dintre cele mai importante activități de formare a omului, de pregătire a tineretului în vederea integrării conștiente și active în opera de construire a socialismului.

Societatea socialistă încredințează profesorului sarcina de mare cinste și răspundere „de a realiza țelurile învățămîntului, contribuind la îndeplinirea misiunii sociale de instruire și educare a cetățenilor”¹.

Prin funcția sa, profesorul are un rol deosebit în viața societății; de aceea „el trebuie ridicat la o înălțime la care nu s-a aflat, nu se află și nu se poate afla în societatea burgheză”².

În țara noastră, partidul și guvernul continuă să depună eforturi susținute pentru îmbunătățirea permanentă a condițiilor de muncă și de trai ale profesorilor. Astfel, majorarea sistematică a salariilor și instituirea gradelor didactice, precum și elaborarea Legii privind Statutul personalului didactic din R.S.R. demonstrează grija și prețuirea de care se bucură cadrele didactice în țara noastră.

¹ Lege privind învățămîntul în R.S.R., 13 mai 1968.

² V. I. Lenin Despre învățămîntul public, E.S.D.P., 1959, p. 513.

Pentru activitatea lor rodnică pusă în slujba poporului, profesorii sînt decorați cu ordine și medalii. Titlurile de „învățător și profesor emerit“, „învățător și profesor fruntaș“ reflectă înalta apreciere a activității și a măiestriei pedagogice a profesorilor. Tot în semn de prețuire s-a instituit sărbătorirea Zilei învățătorului. În acest context social profesorii înțeleg importanța misiunii lor și fac eforturi pentru a-și îndeplini cît mai conștiincios sarcinile încredințate.

Conferința națională a cadrelor didactice din 5—7 februarie 1969, prima de acest fel organizată în țara noastră, a exprimat hotărîrea tuturor profesorilor de a-și consacra forțele dezvoltării continue a învățămîntului, de a pregăti temeinic noile generații. Ei și-au manifestat atașamentul și adevărată deplină la politica internă și externă a partidului și guvernului nostru, angajîndu-se să traducă în viață programul partidului de înflorire materială și spirituală a României socialiste.

Conferința a dezbătut proiectul de statut al personalului didactic, care a căpătat ulterior putere de lege, cuprinzînd drepturile și îndatoririle cadrelor didactice, precum și reglementări precise cu privire la organizarea și desfășurarea activității în școli și facultăți.

În cuvîntarea rostită cu acest prilej, secretarul general al partidului a subliniat că „partidul și guvernul dau o înaltă apreciere învățătorilor și profesorilor din întreaga țară, acordă toată cîntea muncii de răspundere pe care o desfășoară aceștia pentru instruirea și educarea tineretului patriei noastre, contribuției importante pe care ei o aduc la progresul României pe drumul civilizației socialiste“¹.

Situația materială și poziția socială a cadrelor didactice se deosebesc mult astăzi, față de trecut. Profesorii constituie un detașament important al intelectualității, chemat să ridice nivelul cultural al întregului popor, corespunzător cerințelor societății noastre socialiste.

¹ Nicolae Ceaușescu, Cuvîntare la Conferința națională a cadrelor didactice. București, Edit. politică, 1969, p. 39.

Realizarea obiectivelor impuse învățămîntului de toate gradele este condiționată în mare măsură de calitatea muncii profesorilor, de răspunderea care le revine în înfăptuirea revoluției culturale în țara noastră.

PERSONALITATEA PROFESORULUI

Profunzimea și amploarea deosebită a funcției profesorului impun sarcini complexe referitoare la pregătirea și activitatea lui profesională. În calitatea lui de „educator în sensul cel mai larg al cuvîntului, profesorul trebuie să asigure atît predarea cunoștințelor de specialitate pe baza celor mai noi cuceriri, cît și înarmarea tînarului cu cunoștințe sociale, educarea lui pentru a deveni un bun cetățean al patriei, un bun constructor al socialismului și comunismului“¹.

Cerințele față de pregătirea profesorului decurg din sarcinile sale, pentru a căror îndeplinire el trebuie „să dea dovadă de o înaltă conștiință cetățenească și profesională, să aibă o comportare demnă în școală, în familie și în societate, să se preocupe permanent de ridicarea nivelului pregătirii sale de specialitate, pedagogice și ideologice“².

În formarea personalității profesorului este extrem de importantă *orientarea ideologică și politică* a activității și conduitei. Profesorului i se cere să le formeze elevilor o cultură ancorată puternic în preocupările sociale, politice, culturale ale poporului și statului. El are rolul unui activist politic, ale cărui idei izvorăsc din concepția marxist-leninistă, din politica partidului și statului nostru.

Însușirea creatoare a științei marxist-leniniste și a politicii P.C.R. se răsfrînge direct asupra rezultatelor activității instructiv-educative. Succesul muncii pedagogice este condiționat în primul rînd de această latură a pregătirii profesorului, ridicarea nivelului ideologic și politic reprezentînd pentru el o sarcină permanentă.

Dinamica vieții sociale, specificul muncii de instrucție și educație impun cadrelor didactice „cunoașterea adîncă a legilor

¹ Nicolae Ceaușescu, Cuvîntare la mitingul consacrat deschiderii anului de învățămînt universitar, București, Edit. politică, 1971, p. 25.
² Lege privind Statutul personalului didactic din R.S.R., 14 martie 1969;

obiective ale dezvoltării economiei sociale, o stăpînire temeinică a metodei materialist-dialectice de analiză a fenomenelor sociale, o înțelegere aprofundată a realităților istorice noi, a caracteristicilor economice, politice și sociale ale epocii în care trăim¹.

Pregătirea profesională temeinică se realizează prin însușirea cunoștințelor de specialitate, prin aprofundarea științei predate, prin rezolvarea unor probleme de mare actualitate.

Este necesar ca profesorul să fie un specialist apreciat, să se informeze cu tot ce apare nou în domeniul respectiv, să fie el însuși un om de știință, un cercetător însetat de cunoaștere.

Pregătirea de specialitate trebuie completată cu o bogată cultură generală, cu un larg orizont cultural, cu cunoștințe din diferite domenii ale artei, științei și tehnicii.

Profilul moral-comunist definește personalitatea profesorului prin acele trăsături morale care îl caracterizează în desfășurarea activității. El trebuie să fie un patriot animat de dorința pregătirii unor oameni de nădejde, activi și devotați cauzei socialismului.

De asemenea, este necesar ca profesorul să știe să se apropie cu dragoste și căldură de elevi, să manifeste încredere în forțele lor creatoare.

El trebuie să acționeze cu energie și fermitate, să fie perseverent, dîrz, consecvent și prompt, principial, obiectiv și imparțial.

Stăpînirea de sine, spiritul de inițiativă, simțul de răspundere, spiritul de disciplină, exigența față de sine și față de alții, modestia, demnitatea sînt trăsături de caracter care alcătuiesc profilul moral al profesorului.

Pregătirea pedagogică a profesorului se concretizează în cultura și măiestria pedagogică. *Cultura pedagogică* rezultă din însușirea științelor pedagogice, dintre care un loc important îl ocupă pedagogia generală, istoria pedagogiei, didactica, metodica, psihologia pedagogică. Profesorul trebuie să fie la curent cu toate noutățile în domeniul științelor pedagogice, să studieze, să cunoască experiența pozitivă în rezolvarea unor probleme de mare actualitate, de exemplu: problemele de

teoria și metodica educației comuniste, modernizarea procesului de învățămînt, tehnologia didactică, formele de organizare a activității etc. Cultura pedagogică dobîndită în anii studenției se îmbogățește permanent prin studierea literaturii de specialitate și a presei pedagogice (*Revista de pedagogie*, *Tribuna școlii* etc.), prin formele organizate pentru perfecționarea pregătirii pedagogice și metodice a profesorului.

Măiestria pedagogică este o însușire care sintetizează toate calitățile pedagogice specifice ale profesorului și care implică priceperea de a acționa prompt și eficient în diferite situații, în conformitate cu scopul educației comuniste. Ea este rezultatul unei munci sistematice.

Măiestria pedagogică este determinată de: a) calitățile generale (cultura generală și de specialitate, orientarea ideologică politică și calitățile morale) ale profesorului; b) calitățile speciale izvorîte și cerute de specificul muncii sale și c) aptitudinile pedagogice.

Măiestria pedagogică se exprimă prin pasiune și dăruire, prin priceperea de a găsi cele mai adecvate metode și procedee de instruire și de educare, în funcție de situațiile și condițiile diferite în care se desfășoară munca profesorului, pe baza înțelegerii profunde a particularităților psihologice ale elevilor.

Tactul pedagogic este un element esențial al măiestriei pedagogice, definit prin: simțul măsurii în exigență, atitudine, gesturi, limbaj, ton, capacitatea de a acționa potrivit scopurilor educației comuniste, ținînd seama totodată de specificul elevului și al situației concrete.

Tactul pedagogic reprezintă capacitatea de a găsi la momentul oportun forma cea mai adecvată de tratare a elevilor, priceperea de a exercita asupra lor o influență pozitivă. Acesta presupune anumite calități, printre care: autocontrol, stăpînire de sine, sensibilitate, suplețe psihică, încredere în copil și în acțiunea educativă întreprinsă, discreție, rațiune.

Aptitudinile pedagogice, considerate însușiri psiho-pedagogice stabile ale personalității profesorului, condiționează succesul deplin în activitatea instructiv-educativă.

În sfera aptitudinilor pedagogice sînt cuprinse aptitudinile didactice și educative, care se găsesc în raport de interdependență.

¹ Nicolae Ceaușescu Expunere la deschiderea colocviului privind problemele științei conducerii societății. Edit. politică p. 8—9.

Aptitudinile didactice se referă la predare, la transmiterea cunoștințelor, formarea priceperilor și deprinderilor elevilor. De ele depinde în mare măsură succesul activității de instruire. Printre aceste aptitudini se includ :

- selectarea, sintetizarea și organizarea cunoștințelor, rezultate din pregătirea temeinică de specialitate și psihopedagogică și din calitățile psihice și pedagogice și se manifestă prin capacitatea de a gândi analitic și sintetic, de a orienta multilateral gândirea spre conținutul de idei ce trebuie transmis, prin flexibilitatea gândirii, spiritul de observație, mobilitatea proceselor cognitive, capacitatea de a cunoaște și înțelege elevii ;

- predarea creatoare, „arta de a preda“, ca rezultat al profunzimii cunoștințelor de specialitate și metodicopedagogice, al priceperilor și deprinderilor didactice (tehnica predării) și al unor însușiri psihice, de exemplu : creativitatea gândirii, capacitatea de a reactualiza cunoștințele și a opera cu ele, spirit inventiv etc. ; la acestea se adaugă pasiunea, dăruirea de sine ș.a. ;

- exprimarea clară, convingătoare, inteligibilă, expresivă, plastică ;

- aptitudini organizatorice privind pregătirea și desfășurarea metodică a activității pe tot parcursul lecției : organizarea și conducerea colectivului clasei, conceperea, pregătirea și organizarea sub raport metodic a lecției și a fiecărei etape a acesteia.

Aptitudinile educative se exercită în activitatea desfășurată de profesor cu elevii, pentru a asigura participarea conștientă și activă a acestora în vederea formării lor multilaterale și armonioase :

- aptitudini necesare activității de formare a convingerilor ;

- exercitarea unei influențe asupra vieții afective ;

- aptitudini implicate în activitatea de formare a deprinderilor și obișnuințelor de conduită ;

- aptitudini impuse de educarea trăsăturilor de voință și caracter ;

- aptitudini de organizare și desfășurare a muncii educative ;

- aptitudini de evaluare și autoapreciere a activității educative.

Îmbinarea tuturor laturilor pregătirii sale, a calităților și trăsăturilor menționate anterior condiționează autoritatea și prestigiul profesorului.

Personalitatea profesorului de educație fizică este definită ca ansamblul calităților pe care trebuie să le posede și să le afirme acesta, pentru a asigura eficiența activității desfășurate în timpul lecțiilor. El trebuie să aplice în mod propriu și să pună în valoare, potrivit specificului muncii la obiectul respectiv, calitățile impuse în general, în activitatea oricărui profesor.

În procesul pedagogic de educație fizică, în afara calităților generale sînt necesare unele însușiri particulare cerute de faptul că profesorul de educație fizică realizează concomitent dezvoltarea fizică și psihică a elevilor, prin mișcarea lor permanentă pe tot parcursul lecției.

În conținutul personalității profesorului de educație fizică, dragostea pentru mișcare, pasiunea pentru educație fizică și sport ocupă un loc foarte important.

El trebuie să-i convingă pe elevi de necesitatea și utilitatea practicării educației fizice, prin exemplu personal.

Este necesar ca profesorul de educație fizică să fie un bun specialist și pedagog (profesor și antrenor), un executant desăvîrșit, un cercetător pasionat și un activist obștesc, care să slujească în permanență mișcarea sportivă din țara noastră.

PERFECTIONAREA PREGĂTIRII PERSONALULUI DIDACTIC

Perfecționarea pregătirii profesionale și pedagogice este o îndatorire de bază, prevăzută în articolul 61 din Legea privind Statutul personalului didactic.

Conținutul complex al muncii profesorului impune o pregătire temeinică, realizată prin studii de specialitate în cadrul învățămîntului superior pedagogic. Această pregătire continuă cu o perfecționare profesională permanentă prin studiu individual sau în forme organizate, sub conducerea Institutului central de perfecționare a personalului didactic.

Perfecționarea pregătirii profesorilor vizează în primul rând dezvoltarea procesului instructiv-educativ, a muncii de educație comunistă a elevilor, la nivelul exigențelor actuale și de perspectivă ale societății noastre socialiste.

Sistemul de perfecționare reglementat prin legea menționată cuprinde :

1. Activitatea pedagogică-metodică desfășurată în cadrul școlii sau pe grupe de școli.

În școală, această activitate este desfășurată de :

a) *consiliul profesoral*, ale cărui atribuții principale sînt axate pe îmbunătățirea procesului de învățămînt, pe baza analizei și aprecierii critice a activității profesorilor din școală; el stabilește măsuri pentru perfecționarea activității și contribuie, prin dezbateri și hotărîri, la generalizarea experienței înaintate;

b) *colectivele de catedră*, cărora le revine sarcina de a îmbunătăți activitatea în cadrul specialității, prin completarea permanentă a culturii de specialitate (informare, documentare) și a pregătirii metodico-pedagogice (găsirea celor mai eficiente căi și mijloace de instruire și de educare); schimbul de experiență asigură perfecționarea continuă a pregătirii profesionale;

c) *comisia metodică a diriginților* care are ca obiectiv principal îmbunătățirea muncii educative desfășurate de profesor în clasă și în afara acesteia, perfecționarea conținutului și a metodicii orelor de dirigenție.

În afara școlii:

a) *cercurile pedagogice* organizate pe specialități sau clase, prin inspectoratul școlar județean sau municipal, în cadrul cărora se dezbate probleme de specialitate și se organizează schimbul de experiență între profesori;

b) *cursurile periodice de informare științifică* de specialitate, organizate de instituțiile de învățămînt superior, care pregătesc cadre didactice, și de către filialele Institutului central de perfecționare a personalului didactic, taberele și cursurile de vară;

c) *cursurile de instructaje* pentru personalul didactic de conducere, de îndrumare și control, pentru diriginți;

d) *sesiunile metodico-științifice* de comunicări, consfătuiri, simpozioane axate pe probleme de specialitate și de metodică a predării;

e) *pregătirea în vederea examenului pentru definitivarea în învățămînt, precum și obținerea gradelor didactice I și II* prin: consultații individuale și colective, tematici, indicații bibliografice, cursuri etc.;

f) *sistemul doctoratului*.

Studiul individual și documentarea științifică stau la baza activității de perfecționare a profesorului.

Instituțiile care organizează perfecționarea cadrelor didactice sînt: Institutul central de perfecționare a personalului didactic, Institutul de științe pedagogice, instituțiile de învățămînt superior pedagogic, casele corpului didactic și societățile științifice ale cadrelor didactice.

Casele județene ale corpului didactic au fost create în 1969 pe baza propunerilor făcute la Conferința națională a cadrelor didactice, din inițiativa conducerii partidului, cu sprijinul nemijlocit al comitetelor județene de partid, al comitetelor executive ale consiliilor populare și ale consiliilor județene ale sindicatelor. Ele sînt importante centre metodologice de perfecționare a personalului didactic, cu un profil distinct, avînd sarcina să asigure o bogată documentare tehnico-științifică a profesorilor, să-i țină la curent cu toate noutățile în domeniul științei pedagogice. Casele corpului didactic sînt nuclee de cercetare științifică și metodică, în care se realizează un intens schimb de experiență între toți slujitorii școlii.

Societățile științifice ale cadrelor didactice funcționează cu filiale în care activează profesori din învățămîntul de toate gradele, cercetători științifici, oameni de cultură și știință, ce desfășoară o vastă muncă de propagandă științifică și metodică-pedagogică. Ele organizează conferințe, consfătuiri, simpozioane, tabere și cursuri de vară, editează publicații de specialitate etc. în scopul informării profesorilor asupra celor mai noi orientări și descoperiri din diferite domenii ale științei și al stimulării acestora pentru a folosi metode și mijloace

noi de predare în procesul de învățămînt, contribuind astfel la modernizarea lui.

Aceste societăți sînt grupate în Uniunea societăților științifice ale cadrelor didactice.

ACTIVITATEA SOCIAL-CULTURALĂ A PROFESORULUI

Profesorul are datoria să extindă aria preocupărilor sale în afara procesului de învățămînt, legînd activitatea didactică de cea social-culturală.

El trebuie să contribuie activ la formarea și dezvoltarea conștiinței socialiste a maselor de oameni ai muncii, răspîndind cunoștințele științifice, popularizînd politica P.C.R. și a guvernului R.S.R. Explicînd de pe poziții științifice fenomenele din natură și societate, profesorul contribuie la formarea unei concepții juste despre lume și viață, înlătură misticismul și prejudecățile.

Profesorul este solicitat să participe la organizarea și pregătirea acțiunilor de răspîndire a cunoștințelor ideologice, culturale, științifice în rîndul cetățenilor, prin conferințe și lecții în cadrul căminelor culturale și caselor de cultură, la cluburi, muzee, universități populare.

Profesorul de educație fizică activează nu numai pe tărîm social-cultural, ci și sportiv. În calitate de slujitor al mișcării sportive din țara noastră, el are datoria să-i convingă pe oameni despre necesitatea și utilitatea practicării sistematice a exercițiilor fizice și să contribuie la dezvoltarea sportului de masă în rîndurile tuturor cetățenilor, indiferent de vîrstă, inițiînd unele activități sau sprijinindu-le pe cele desfășurate de sindicate, organizații de tineret, asociații sportive etc.

CAPITOLUL V

DIRIGINTELE

LOCUL DIRIGINTELUI ÎN SISTEMUL MUNCII EDUCATIVE DIN ȘCOALĂ.

Începînd din clasa a V-a a școlii generale, predarea diferitelor obiecte de învățămînt nu se mai realizează de către un singur cadru didactic (învățătorul), ci de mai mulți profesori de specialitate. Prezența acestora impune asigurarea unității influențelor instructiv-educative și coordonarea activității întregului colectiv pedagogic al clasei respective.

Sarcinile amintite îi revin dirigintelui — un profesor membru al colectivului pedagogic al școlii, căruia, în afara obligațiilor de predare a unui obiect de învățămînt, i se încredințează conducerea unei clase¹.

În sistemul muncii educative din școală, dirigințele are un loc bine precizat. Munca lui nu trebuie să se suprapună sau să se substituie activității educative desfășurate de ceilalți profesori în cadrul procesului de învățămînt.

Dirigințele este educatorul unei clase; el organizează și conduce activitatea elevilor, în concordanță cu sarcinile școlii, cu exigențele societății noastre. Munca profesorului diriginte are un caracter complex, ea constînd, în principal, dintr-un ansamblu de activități educative care sintetizează, sistematizează

¹ dirigo (lat.): a îndrepta spre, a potrivi, a ordona viața după o normă.

zează și completează influențele educative exercitate asupra clasei, atât în cadrul procesului de învățămînt, cît și în afara acestuia.

Dirigintele realizează la nivelul clasei, ceea ce realizează directorul la nivelul școlii: formarea unui colectiv pedagogic care acționează asupra elevilor printr-un sistem unitar de cerințe instructiv-educative. Prin urmare, diriginții sînt ajutoare nemijlocite ale directorului în asigurarea unității conducerii pedagogice. Ei unifică și coordonează activitatea la nivelul clasei și răspund de îndeplinirea sarcinilor de către profesorii care predau la clasa respectivă.

Diriginții sînt desemnați de către directorul școlii, căruia îi revine sarcina de a le controla și îndruma munca. Numirea lor se face pe bază de selecție, optîndu-se pentru profesorii care îndeplinesc anumite condiții referitoare la gradul de pregătire.

Avînd în vedere răspunderea mare care îi revine dirigintelui, *este necesar ca la numirea acestuia să se țină seama de următoarele cerințe:*

— Recrutarea dirigintelui din rîndul profesorilor care predau la clasa respectivă. Deși aceasta este o cerință elementară, se întîlnesc cazuri în care o serie de profesori diriginți ai unei clase, timp de mai mulți ani, rămîn în această funcție și după ce încetează să mai predea la clasa respectivă.

Din aceste considerente este indicat să se aibă în vedere perspectiva desfășurării activității la aceeași clasă, pe tot parcursul claselor școlii generale sau al anilor de liceu.

Necesitatea desemnării în funcția de diriginte a unui profesor model, a cărui autoritate să rezulte dintr-o muncă de înaltă calitate în specialitatea pe care o predă.

— Imperativul *pregătirii ideologice și politice* superioare, al informării și documentării, al combativității și spiritului creator.

— Întrunirea calităților de *bun și fin pedagog și psiholog*. Este necesar ca pregătirea lui pedagogică să vizeze îndeosebi problemele referitoare la teoria și metodică educației. Ca psiholog, dirigintele trebuie să fie înarmat cu metodologia studierii personalității elevilor. Cunoșcînd particularitățile, capacitățile, interesele și aspirațiile acestora, el trebuie să orienteze munca educativă în sensul realizării sarcinilor, în conformi-

tate cu exigențele actuale și de perspectivă ale societății noastre. Mai mult decît ceilalți profesori, dirigintelui i se prețuiește nu numai pregătire pedagogică, ci și măiestrie pedagogică.

— Necesitatea ca dirigintele să fie un *om cult*, cu un orizont foarte larg și cu o bogată cultură generală, să posede cunoștințe din domeniul științei, literaturii, artei. Numai în acest fel el va reuși să organizeze acțiuni complexe, în vederea dezvoltării multilaterale a elevilor.

— Întrunirea calităților necesare pentru a constitui un *exemplu de ținută moral-cetățenească*, dirigintele întruchipînd profilul moral comunist, caracterizat prin: patriotism și internaționalism socialist, umanism socialist, atitudine comunistă față de muncă și grijă pentru bunurile obștești, disciplină conștientă, spirit colectivist, cinste, sinceritate, modestie, stăpînire de sine, curaj, perseverență etc.

Este foarte important ca elevii să considere dirigintele un model de comportare, pe care să dorească să-l urmeze.

— Îndeplinirea rolului de *bun organizator al colectivului* și necesitatea cunoașterii metodicii muncii educative cu colectivul.

Aceste cerințe sînt mai ușor de respectat în școlile mari, cu un număr mare de cadre didactice, ceea ce permite directorului să facă o selecție mai riguroasă în desemnarea diriginților. În celelalte cazuri se impune o muncă mai intensă din partea directorului, o îndrumare și un sprijin mai substanțial.

În activitatea pe care o desfășoară, dirigintele conlucrează cu colectivul de profesori care predau la clasa respectivă, cu organizația de pionieri sau U.T.C., cu familia etc.

Comisia metodică a diriginților reprezintă un factor însemnat pe linia îmbunătățirii muncii educative. Ea este alcătuită din toți diriginții din școală și condusă de director sau directorul adjunct. De asemenea, mai poate participa și comandantul unității de pionieri.

Comisiei metodice a diriginților îi revine sarcina de a dezbate problemele muncii educative, pornind de la realitățile școlii și de a găsi soluții eficiente, generalizînd experiența pozitivă a unor diriginți și formulînd cerințe educative unitare.

Principalele forme de lucru sînt discuțiile pe baza unor informări și analize, demonstrațiile practice etc. Cu această ocazie, diriginții înțeleg care trebuie să fie conținutul și metodică orei de dirigenție, cum să alcătuiască planul orei, caietul de dirigenție, fișele de observație, cum să-și cunoască elevii, ce acțiuni să organizeze și cum să alcătuiască procesul de antrenament al elevilor, în colaborare cu organizația de pionieri și U.T.C., cu familia.

De asemenea, comisia metodică a diriginților trebuie să organizeze unele acțiuni care intră în tradiția școlii, de exemplu, serbări, festivități, excursii, tabere etc.

CONȚINUTUL MUNCII EDUCATIVE A DIRIGINTELUI

Obiectivul fundamental al muncii dirigințului și cheia succesului constau în studierea sistematică, multilaterală și aprofundată a elevilor, cunoașterea particularităților și a nivelului lor de dezvoltare și de pregătire.

Dirigințele trebuie să cunoască :

a) nivelul general de dezvoltare a clasei : dezvoltarea generală și individuală fizică și psihică, starea sănătății etc. ;

b) situația și atitudinea elevilor față de învățatură, nivelul de pregătire, interesul pentru obiectele studiate și rezultatele obținute, nivelul ideologic și politic, frecvența și activitatea la lecții, pregătirea lecțiilor, stilul de muncă etc. ;

c) interesele și preocupările elevilor : preferințele pentru unele obiecte și activități, motivația învățării, modul de folosire a timpului liber, realizările personale, creațiile proprii, aptitudinile etc. ;

d) stadiul în care se află colectivul clasei în procesul formării lui : calitățile activului clasei, opinia publică, elevii „problemă”, relațiile dintre elevi, trăsăturile pozitive și negative ale colectivului, capacitatea organizatorică, legătura clasei cu colectivul școlii etc. ;

e) principalele probleme pe care le ridică clasa : integrarea în cerințele de ansamblu ale școlii, părerea colectivului pedagogic despre capacitatea clasei și rezultatele obținute etc.

f) condițiile materiale ale elevilor : regimul de activitate și de odihnă, condițiile igienico-sanitare de muncă, climatul afectiv, atmosfera din familie etc.

Toate măsurile pe care le întreprinde dirigințele în scopul educării colectivului impun cunoașterea temeinică și multilaterală a clasei respective și a fiecărui elev în parte.

Căile, mijloacele și metodele folosite de dirigințe în vederea studierii și cunoașterii elevilor necesită timp și presupun o adevărată artă. Acestea se referă la :

— cunoașterea muncii educative desfășurate anterior cu clasa : studierea fișelor psiho-pedagogice ale elevilor, convorbirile cu învățătorul, cu profesorii cu care au lucrat, cu fostul dirigințe, cu instructorul de pionieri sau secretarul U.T.C. ;

— observarea permanentă a activității și comportării elevilor în clasă, în timpul lecțiilor, în activitățile în afara clasei și extrașcolare, în societate, în familie ; dirigințele asistă la lecții, stabilește legături directe cu elevii la obiectul pe care îl predă, precum și în unele activități comune, ca : plimbări, excursii, vizite în producție, organizarea unor serbări, demonstrații, vizionarea spectacolelor etc. ;

— convorbirile cu elevii, cu profesorii care predau la clasa respectivă, cu părinții și cu conducătorii organizațiilor de copii și tineret din școală ;

— analiza rezultatelor la învățatură și a celor obținute în activitățile extrașcolare : cercuri, concursuri, olimpiade etc. ;

— anchetele pe bază de chestionar cu scopul de a cunoaște interesele, aspirațiile, concepțiile, opiniile elevilor în probleme de literatură, artă, filozofie, politică etc ;

— vizitele la domiciliul elevilor.

Ora de dirigenție oferă prilejul cunoașterii elevilor în funcție de modul în care participă la dezbateri, felul în care pun și rezolvă probleme de morală, de comportare în societate, în viață.

Datele privind caracterizarea clasei și a fiecărui elev sînt înscrise de dirigințe în fișe personale, pe care le completează periodic.

Este necesar ca în centrul atenției dirigințului să se situeze *colectivul de elevi*, pe care îl organizează și îl educă, deoarece întreaga lui muncă educativă trebuie să se bazeze pe participarea activă a elevilor. Eficiența acțiunilor educative depinde în mare măsură de felul în care este antrenat colectivul de elevi în rezolvarea lor. Baza formării colectivului o constituie

munca, lupta pentru realizarea unor țeluri comune. Viața și activitatea elevilor trebuie astfel organizate, încât în fața lor să stea în permanență sarcini comune, concrete, care să constituie perspective mobilizatoare pentru întreaga clasă. Ele se pot referi atât la procesul de învățămînt, cît și la activitățile în afara clasei și extrașcolare. Activul de elevi, constituit din președintele detașamentului de pionieri sau secretarul U.T.C., membrii biroului, responsabilul clasei, membrii diferitelor comisii etc., reprezintă ajutorul cel mai apropiat al dirigintelui.

Urmărirea și sprijinirea reușitei la învățatură a tuturor elevilor, prin mobilizarea lor pentru ridicarea continuă a nivelului la învățatură, este o îndatorire de bază a dirigintelui.

Succesul elevilor la învățatură, nivelul și calitatea pregătirii lor nu depind întotdeauna numai de ei înșiși, ci, mai ales, de munca profesorilor care predau la clasa respectivă și de justa organizare a întregului proces instructiv-educativ din școală.

Dirigintelui îi revine sarcina să cunoască permanent situația elevilor la învățatură, să urmărească evoluția fiecăruia și să-și explice rezultatele prin prisma posibilităților lor intelectuale și a condițiilor concrete de muncă.

El trebuie să urmărească modul de învățare a elevilor, măsura în care reușesc să utilizeze cunoștințele însușite, dificultățile întâmpinate etc.

Dirigintele cunoaște rezultatele elevilor la învățatură prin legătura directă cu clasa, consultînd catalogul, discutînd cu profesorii sau informîndu-se prin intermediul responsabilului clasei.

Preocuparea lui de bază o constituie formarea atitudinii juste a elevilor față de învățatură și față de muncă în general, dezvoltarea conștiinței datoriei față de sarcinile școlare, a spiritului de răspundere personală și colectivă. Dirigintele are în vedere și prevenirea rămînerii în urmă, astfel încît colectivul să fie cît mai omogen sub aspectul nivelului de pregătire.

Pentru ca elevii să obțină rezultate bune la învățatură dirigintele le oferă indicații privind modul de organizare a activității, prin alternarea rațională a muncii cu odihna, în cadrul regimului zilnic și îi ajută să-și formeze un stil de

muncă intelectuală, o tehnică a activității intelectuale și deprinderea de a acționa independent, astfel încît randamentul să fie corespunzător efortului depus.

Dintre mijloacele utilizate în acest scop se recomandă :

— asistențele la lecții pentru a observa gradul de participare a elevilor, calitatea răspunsurilor, nivelul de cunoștințe, priceperi și deprinderi specifice obiectului respectiv. Cu acest prilej, dirigintele va cunoaște și sistemul de lucru al profesorului de specialitate, părerile lui referitoare la nivelul de pregătire a clasei ;

— analiza periodică a rezultatelor obținute de elevi la învățatură, pentru a evidenția succesele și insuccesele, pentru a determina cauzele rămînerii în urmă a unor elevi, consultarea clasei în legătură cu aceste cazuri, formularea propunerilor pentru lichidarea lipsurilor ;

— discuțiile individuale cu elevii rămași în urmă la învățatură, recomandarea unor procedee de studiu individual, de organizare mai rațională a timpului etc. ;

— convorbirile cu profesorii care predau la clasa respectivă și organizarea unor întîlniri periodice, în scopul stabilirii formelor de sprijinire a elevilor rămași în urmă la învățatură — meditații și consultații suplimentare, verificarea frecvență a pregătirii lor — oferindu-le astfel posibilitatea corectării notelor nesatisfăcătoare ;

— organizarea schimbului de experiență privind tehnica muncii intelectuale, prin dezbateri în cadrul lecției de dirigentie ; cu acest prilej, elevii frunțași împărtășesc celorlalți sistemul lor de muncă, modul în care își organizează timpul etc. ;

— organizarea unor întîlniri cu părinții, mai ales ai elevilor care au nevoie de sprijin și îndrumare, de control și supraveghere.

Realizarea educației moral-politice a elevilor. Conștiința morală a elevilor se formează, în primul rînd, prin intermediul procesului de învățămînt. Dirigintele are sarcina de a sistematiza noțiunile și cunoștințele morale asimilate de elevi în procesul de predare a diferitelor obiecte de învățămînt, de a le valorifica în cadrul acțiunilor pe care le întreprind. De asemenea, el trebuie să-i ajute pe elevi în cla-

rificarea semnificației noțiunilor și principiilor moralei comuniste; să le transforme în convingeri morale, pe care să le consolideze; să le dezvolte judecăți și sentimente morale. Este necesar ca dirigințele să realizeze unitatea între conștiința și conduita comunistă a elevilor, între vorbele și faptele lor. El trebuie să completeze, să sistematizeze și să ierarhizeze influențele exercitate de ceilalți factori educativi asupra formării conștiinței politice și a atitudinii elevilor din clasa pe care o conduce. Cel puțin o dată pe lună, profesorul organizează informarea politică, preocupându-se ca elevii să fie la curent cu evenimentele cu caracter politic, să cunoască principalele coordonate ale politicii partidului nostru, să analizeze și să explice fenomenele din viața socială. Deosebit de utilă este dezvoltarea deprinderii elevilor de a citi cu regularitate presa. Organizarea lunară a informării politice a elevilor în lecțiile de dirigenție nu absolvă organizația pionierilor și U.T.C. de această sarcină, după cum informările din cadrul organizațiilor menționate nu-l scutesc pe diriginte de a le realiza prin mijloace proprii; importante sînt evitarea suprapunerilor și a paralelismelor, folosirea unor metode cît mai variate.

Mijloacele de educare moral-politică a elevilor vizează activitatea organizată în clasă, la orele de dirigenție (dezbateri și convorbiri pe teme moral-politice); în plus, ele includ și alte acțiuni organizate în școală, de exemplu, întîlnirile cu personalități ale vieții noastre științifice, politice, economice; participarea elevilor la acțiunile patriotice și de folos obștesc, precum și vizionarea spectacolelor, organizarea excursiilor și vizitelor. Foarte utile sînt vizitele la cabinetele de științe sociale și de documentare, la muzee, case memoriale, diferite instituții etc.

Sprijinirea activității organizațiilor de copii și tineret.

Printre condițiile esențiale ale colaborării eficiente dintre dirigințe și organizațiile de copii și tineret se menționează cunoașterea de către dirigințe a specificului activității și metodelor folosite de către acestea, recunoașterea rolului și a sarcinilor care le-au fost încredințate, evitarea tutelării și a frînării inițiativei lor.

Corelarea măsurilor și acțiunilor dirigintelui cu cele care se realizează pe linia organizațiilor de copii și tineret asigură unitatea procesului educativ.

Ca pedagog cu experiență în munca educativă, dirigințele are îndatorirea să sprijine activitatea acestor organizații. La clasele V—VIII, ca urmare a reorganizării mișcării pionierești, i s-a repartizat funcția de comandant de detașament.

Organizarea și conducerea muncii în afara clasei. Dirigințele organizează și îndrumază permanent munca elevilor în afara clasei. El urmărește în mod sistematic toate activitățile la care participă colectivul clasei respective, coordonează și asigură unitatea de cerințe și influențe educative. Numeroase acțiuni, de exemplu, vizitele la expoziții, la muzee, la unități productive, participarea în comun la unele spectacole, recenzarea unor cărți, întîlnirile cu activiști de partid și cu alți oameni de seamă etc. sînt conduse direct de dirigințe; altele sînt desfășurate cu ajutorul celorlalți profesori sau împreună cu organizația de pionieri ori U.T.C.

Dirigintelui îi revine sarcina de a asigura integrarea armonioasă a tuturor acțiunilor educative în sistemul unitar al muncii instructiv-educative la nivelul clasei sale, ceea ce se realizează printr-o planificare precisă a principalelor activități în afara clasei și a școlii.

Sprijinirea acțiunii de orientare școlară și profesională a elevilor. Dirigințele are un rol important în organizarea și desfășurarea activității de orientare școlară și profesională a elevilor. El îi ajută să-și aleagă drumul în viață, contribuind astfel la realizarea scopului final al școlii — pregătirea în vederea integrării în viață.

Mijloacele de care dispune dirigințele sînt:

- descoperirea intereselor și aptitudinilor elevilor;
- informarea elevilor asupra specificului diferitelor meserii și profesii, cu ajutorul monografiilor profesionale, al filmelor didactice, emisiunilor de televiziune; organizarea expozițiilor, întîlnirilor cu muncitori, tehnicieni, ingineri și alți specialiști;
- organizarea excursiilor și vizitelor în întreprinderi industriale, agricole, unități comerciale, instituții, diferite tipuri de școli etc.;

— cunoașterea dorințelor și proiectelor de viitor ale elevilor pe baza unor anchete scrise ;

— consfătuirile cu părinții elevilor.

Dirigintele are sarcina de a urmări frecvența, de a cerceta cauzele absențelor și de a întreprinde măsurile corespunzătoare.

El completează catalogul și registrul matricol cu datele personale, calculează media anuală și stabilește notele la purtare. De asemenea, are datoria să informeze periodic consiliul profesoral și conducerea școlii despre propria activitate.

Deoarece elevul își petrece cea mai mare parte din timp în familie, unde se exercită o influență continuă și multilaterală asupra formării personalității lui, succesul muncii educative poate fi asigurat numai în condițiile unei *strînse și permanente colaborări între școală și familie*. Participarea părinților la munca și viața școlii depinde, în cea mai mare măsură, de felul în care dirigintele știe să-și aproprie părinții, să le câștige încrederea. El realizează această sarcină, folosind următoarele mijloace :

— vizitele sistematice la domiciliul elevului ;

— organizarea adunărilor lunare cu părinții ;

— organizarea unor conferințe pentru părinți, pe probleme pedagogice ;

— antrenarea părinților în desfășurarea unor acțiuni școlare : excursii, serbări, acțiuni de folos obștesc etc. ;

— corespondența cu familia.

★

Deoarece timpul afectat rezolvării multiplelor sarcini este limitat, succesul muncii dirigintelui depinde, în primul rând, de organizarea rațională a activităților, de măsura în care reușește să folosească cele mai potrivite mijloace, metode și procedee de lucru.

Printre cerințele pedagogice referitoare la munca educativă a dirigintelui se menționează :

— organizarea și planificarea judicioasă a principalelor acțiuni educative întreprinse la nivelul clasei respective ;

— folosirea unor forme și metode de muncă variate, cu întregul colectiv sau cu fiecare elev în parte ;

— asigurarea participării active a tuturor factorilor în

munca educativă a clasei, realizându-se unitatea de cerințe, acțiuni și influențe educative ;

— evidența muncii educative și analiza sistematică a rezultatelor obținute.

ORA DE DIRIGENȚIE

a) *Conținutul și tematica orelor de dirigenție*

Ora de dirigenție este una din principalele forme de activitate a dirigintelui. Ea nu este o lecție cu anumită structură și de un anumit tip, ci o formă organizată și sistematică de activitate colectivă a clasei, avînd ca scop cunoașterea, dezbaterea și soluționarea principalelor probleme pe care le ridică viața și activitatea clasei.

Conținutul orei de dirigenție se stabilește de către diriginte în mod diferențiat, ținînd seama de vîrsta elevilor, de problemele clasei, de stadiul de formare și dezvoltare a colectivului clasei, de nivelul politic și moral al elevilor, de etapele anului școlar, de evenimentele mai importante care au loc în viața școlii, a statului nostru, de situația internațională etc.

La clasele mari, tematica orelor de dirigenție poate fi stabilită de comun acord cu elevii.

Lecția de dirigenție se deosebește de restul activităților din cadrul procesului de învățămînt, deoarece factorul principal, în funcție de care se stabilește conținutul ei, îl constituie clasa, nivelul educativ la care se află elevii.

Conținutul orelor de dirigenție este preponderent educativ, tematica lor fiind stabilită după următoarele *criterii* :

— Preocupările elevilor, viața colectivului clasei, de exemplu : problemele referitoare la învățătură, disciplină, activitatea patriotică ; conduita elevilor în diferite împrejurări etc. Apelînd la evenimentele și întîmplările din viața clasei, în cadrul orei, dirigintele dispune de date concrete pentru argumentare, de exemple pozitive pe care le poate analiza. Datorită încărcăturii lor afective, lecțiile de dirigenție devin interesante, mobilizatoare, stimulează interesul elevilor și permit profesorului să canalizeze discuțiile în direcția dorită.

Fiecare temă trebuie să contribuie la realizarea obiectivelor muncii educative a dirigintelui, la educarea elevilor în spirit colectiv.

— Stabilirea conținutului orelor de dirigenție pe o perioadă mai îndelungată și în strinsă legătură cu celelalte activități ale dirigintelui. În acest sens se recomandă elaborarea programelor lunare care să prevadă tematica pentru cele 4 sau 5 ore, precum și alte acțiuni pe care urmează să le realizeze dirigenții cu colectivul clasei, sau anumite probleme referitoare la activitatea personală a dirigintelui (vizite la domiciliu, adunări cu părinții, întâlniri cu profesorii etc.).

Programul de lucru complex este mai realist și mai operativ decât un plan de muncă trimestrial sau anual.

Programul lunar nu exclude posibilitatea de a stabili, încă de la începutul anului școlar, unele acțiuni de perspectivă, de exemplu, organizarea unei serbări sau a unei excursii la încheierea trimestrului sau la sfârșitul anului școlar.

— Imprimarea unui caracter variat orelor de dirigenție, care să reflecte diversitatea sarcinilor educației comuniste. Ele pot fi organizatorice, de analiză, morale, ideologico-politice, cultural-științifice, de orientare profesională, de educație estetică, de educație sanitară, referitoare la aniversări și comemorări etc. În această varietate trebuie să existe totuși o unitate, conform obiectivelor urmărite.

— Concordanța dintre temele alese și nivelul de dezvoltare a elevilor în etapa respectivă, astfel încât să nu depășească puterea lor de înțelegere, dar, în același timp, să le solicite eforturi, să fie deci accesibile.

b) Metodica orei de dirigenție

Organizarea și pregătirea orei de dirigenție. Pregătirea orei de dirigenție se bazează pe pregătirea generală complexă a dirigintelui și se concretizează în alegerea faptelor, datelor, exemplelor, textelor și a materialelor ilustrative, pe care se va sprijini acesta în tratarea temei.

Pregătirea orei face parte din planificarea întregii munci educative a dirigintelui, care stabilește succesiunea temelor pe o perioadă de timp în funcție de obiectivele urmărite. Lecția de dirigenție este corelată cu toate celelalte activități organizate de profesor în perioada respectivă.

Pregătirea orei de dirigenție constă în precizarea datei la care se ține, a obiectivului urmărit, a temei, a scopului și

sarcinilor lecției, menționându-se metodele și materialul folosit, activitățile din săptămîna respectivă. De exemplu, la obiectivul „Educarea patriotismului socialist“, tema lecției poate fi: „Să cunoaștem frumusețile și bogățiile patriei“, scopul și sarcinile orei: „Să stimulăm dorința pentru cunoașterea frumuseților și bogățiilor patriei și năzuința de a le spori“; metode: convingerea (prin referate); material: albume, filme, texte literare etc.; activitățile săptămînii: o plimbare prin oraș, vizitarea unei expoziții cu realizări ale industriei locale, organizarea unei seri pe această temă etc. (în plan se vor preciza factorii educativi care vor fi solicitați).

Scopul orei de dirigenție trebuie să fie concret și foarte clar exprimat, corespunzător temei propuse. De exemplu, la tema „prelucrarea regulilor de purtare“ scopul va fi „înțelegerea importanței disciplinei conștiente“; la o temă de orientare profesională — „stimularea interesului elevilor pentru munca productivă“ etc.

Alegerea formelor de activitate care vor fi desfășurate cu elevii în cadrul orei, precum și stabilirea metodelor presupun cunoașterea preocupărilor elevilor, a intereselor și preferințelor, a capacității lor de înțelegere și, în același timp, impun dirigintelui multă inventivitate și creativitate. Aceeași temă poate fi realizată într-o varietate de forme și prin diferite metode.

Orele de dirigenție nu se încadrează într-un tip anumit: fiecare dintre ele prezintă o notă specifică.

În funcție de obiectivele urmărite, dirigenții poate să organizeze în cadrul lecției:

— informarea elevilor asupra principalelor evenimente politice interne și internaționale, dezbateri a unor documente importante ale partidului și statului nostru;

— comentarii și discuții pe marginea unor cărți recomandate de dirigenți și citite de elevi, a unor spectacole, expoziții, evenimente științifice, culturale, politice, sportive etc.;

— dezbateri referitoare la problemele legate de ținuta și comportarea civilizată în școală, familie și societate, privind relațiile colegiale, prietenești dintre băieți și fete;

— analiza rezultatelor la învățătură în anumite etape ale anului școlar;

— organizarea unor întâlniri cu un părinte, cu specialiști din diferite sectoare de activitate, oameni de știință și artă,

reprezentanți ai organelor de partid și de stat, membri de partid din ilegalitate etc. ;

— pregătirea și organizarea unor acțiuni educative școlare : serbări, excursii, concursuri, întreceri sportive, reuniuni etc. ;

— în clasa a V-a și în primul an de liceu, dirigintele prelucrează cu elevii regulamentul școlar, ajutându-i să se adapteze la cerințele școlii.

Planul orei de dirigenție cuprinde : data, tema, scopul, metodele și materialul folosit.

Planul indică momentele mai importante ale orei, ideile sau activitățile principale, selecționarea și dozarea conținutului, concluziile, sarcinile ce revin elevilor în timpul orei și după terminarea ei. Cu cât planul este mai detaliat, cu atât este mai folositor.

Pregătirea orei de dirigenție nu îl privește numai pe profesor, ci și pe elevi. Dirigintele le comunică din timp tema și le dă indicații în legătură cu modul de pregătire, lucrările pe care trebuie să le citească, problemele la care să reflecteze, exemplele pe care să le pună în discuție etc. Este necesar ca sarcinile trasate elevilor să fie concrete și atractive și, pe cât posibil, colective.

Se recomandă ca în ora de dirigenție să fie abordată doar o singură temă, dar ea să fie astfel realizată, încât să rezolve obiective variate, de exemplu, să servească educației morale, intelectuale sau estetice, să formeze nu numai noțiuni și convingeri morale, dar și sentimente etc.

Cu ajutorul mijloacelor, metodelor și procedeelor folosite la lecție, dirigintele sistematizează experiența personală a elevilor, le clarifică noțiunile morale, astfel încât ele să devină principii ferme de conduită, îi determină să acționeze conștient într-o anumită direcție etc.

Sînt considerate reușite acele ore de dirigenție care au urmărit și au realizat un scop bine ales, i-au făcut pe elevi să înțeleagă clar ceea ce li s-a comunicat, determinîndu-i să aplice în viață concluziile și recomandările primite în cadrul lecției

Dacă ora de dirigenție este strîns legată și coordonată cu celelalte activități ale dirigintelui, ea poate deveni una dintre cele mai importante verigi ale educației comuniste a elevilor. Pregătind lecția de dirigenție prin acțiuni premergătoare, continuînd și consolidînd rezultatele ei prin activitățile în

afara clasei și extrașcolare, asigurînd o legătură permanentă cu elevii, cu toți factorii educativi, dirigintele conduce întregul proces de educație a colectivului clasei.

Dificultățile întîmpinate de unele cadre didactice sînt determinate în principal de o pregătire pedagogică nesatisfăcătoare, ceea ce atrage după sine scăderea prestigiului dirigintelui și transformarea orei de dirigenție într-o activitate pur formală. Deoarece nu se va putea crea niciodată un tipar standard al orelor de dirigenție și nu pot exista soluții general valabile pentru determinarea conținutului și pentru desfășurarea metodică a lecției, succesul activității depinde de pregătirea pedagogică a profesorilor diriginți, de orientarea ideologică și politică, de înțelegerea sensurilor majore ale educației, ca funcție socială de prim ordin.

Profesorii care nu stăpînesc știința conducerii procesului educativ ocolesc sau chiar refuză munca de diriginte.

Pregătirea lor, realizată în cadrul facultății, trebuie perfecționată ulterior, prin îndrumarea directorului școlii, prin organizarea schimbului de experiență între diriginți în comisia metodică, prin informarea periodică și chiar prin cursuri post-universitare.

ORGANIZAȚIA PIONIERILOR ȘI UNIUNEA TINERETULUI COMUNIST

FUNCȚIA EDUCATIVĂ A ORGANIZAȚIEI PIONIERILOR ȘI A UNIUNII TINERETULUI COMUNIST

Organizația pionierilor și Uniunea Tineretului Comunist sînt organizații revoluționare de masă ale copiilor (7—14 ani) și tinerilor (14—26 ani). Ele își desfășoară întreaga activitate sub conducerea nemijlocită a Partidului Comunist Român și au un rol deosebit de important în educația tinerei generații — „schimbul de mîine chemat să continue cele mai înalte tradiții revoluționare de luptă socială și națională ale partidului nostru, de luptă pentru socialism”¹.

Organizația pionierilor a fost înființată în țara noastră în aprilie 1949.

Uniunea Tineretului Comunist, care a fost fondată în aprilie 1922, a urmat neabătut linia generală a P.C.R. în lupta pentru o viață liberă, independentă și fericită. După eliberarea țării, U.T.C. a contribuit activ la tot ceea ce s-a realizat și se înfăptuiește pe pămîntul României socialiste. „Întreaga istorie a sa este o adevărată epopee de luptă revoluționară”².

¹ Nicolae Ceaușescu Cuvîntare la mitingul consacrat deschiderii anului universitar, 1 oct. 1971, București, Editura politică, 1971, p. 27.

² Nicolae Ceaușescu Cuvîntare la adunarea festivă consacrată semicentenarului U.T.C., 14 apr. 1972, București, Editura politică, p. 17.

Fiind educați pentru a deveni uteciști, membrii organizației pionierilor constituie rezervele viitoare ale organizației U.T.C. Asociațiile studenților comuniști reprezintă forma specifică de organizare a activității U.T.C. în instituțiile de învățămînt superior. U.A.S.C.R. face parte integrantă din U.T.C. și are un statut propriu.

Prin recente modificări aduse statutului Organizației pionierilor (1971), prin încredințarea rolului de comandant de detașament și de unitate pionierilor, prin antrenarea lor mai activă în conducerea organizației, sporește considerabil răspunderea socială a pionierilor, li se stimulează inițiativa creatoare, spiritul de organizare, li se formează deprinderi de comportare socială și de participare la treburile obștești.

„U.T.C. are îndatorirea nobilă de a milita neobosit pentru formarea omului nou al societății noastre, pentru a sădi în inimile tineretului patriotismul socialist, dragostea față de patrie, față de partid și popor”¹.

U.T.C. militează pentru participarea activă a întregului tineret la înfăptuirea politicii P.C.R.

„Este o datorie sacră, înalt patriotică a fiecărui tînar de a contribui cu toate forțele sale la întărirea și înflorirea României socialiste, de a se pregăti temeinic și a fi gata oricînd să apere — chiar cu prețul propriei vieți — independența și integritatea patriei, cuceririle revoluționare ale poporului”².

Ca organizații revoluționare ale copiilor și tinerilor, organizația pionierilor și U.T.C. au datoria de a contribui la formarea conștiinței și conduitei socialiste a elevilor, încă din cea mai fragedă vîrstă.

Procesul complex și de durată al formării conștiinței socialiste este puternic influențat de experiența socială a fiecăruia, iar acumularea experienței sociale, necesară unui cetățean activ, este posibilă numai cu condiția antrenării nemijlocite a copiilor și tinerilor în viața și activitatea socială.

Principalele direcții spre care se îndreaptă astăzi efortul de perfecționare a muncii educative desfășurate de organizația pionierilor și U.T.C. vizează *pregătirea temeinică pentru*

¹ și ² Nicolae Ceaușescu Cuvîntare la adunarea festivă consacrată aniversării semicentenarului U.T.C., 14 aprilie 1972, București, Editura politică, 1972, p. 15.

viață a copiilor și tinerilor, educarea lor în spiritul dragostei față de muncă, stimularea inițiativelor creatoare și orientarea spre acțiuni folositoare întregii activități.

Pentru aceasta, este necesar ca, de la vârsta copilăriei, să fie transferate treptat tinerei generații răspunderi și sarcini, deoarece călirea morală se realizează numai depunând eforturi și învingând greutăți adaptate specificului fiecărei vârste. Menținerea pionierilor și uteciștilor într-o stare de tutelă absolut nejustificată (datorită intenției unor profesori de „a-i ajuta”), îi poate crește insuficient formați pentru misiunea de răspundere de cetățean al patriei noastre socialiste. Criticând atitudinea unor profesori care s-au substituit gândirii copiilor și tinerilor, secretarul general al partidului a arătat că „este necesar să se asigure o participare mai activă a copiilor la munca și conducerea organizației”, că „unitățile și detașamentele de pionieri vor trebui să devină centre active de educare comunistă, de formare a caracterului și personalității copiilor, de dezvoltare în rîndul acestora a spiritului muncii și conducerii colective, a simțului de răspundere față de colectiv, de problemele obștești, a spiritului de disciplină și organizare”¹.

În procesul de proiectare, adoptare a deciziilor și în desfășurarea unor acțiuni între tineri se creează relații care prefigurează numeroase raporturi sociale, pe care le vor stabili mai târziu în viață, ca adulți. Ei își aleg, după propria lor dorință, liderii în detașamente și unități de pionieri sau în birourile și comitetele U.T.C., colaborează cu aceștia, critică sau se supun criticii, învață să conducă și să fie conduși.

Deși aceste organizații politice urmăresc în principal realizarea, prin mijloace și forme proprii, a scopului și sarcinilor educației comuniste, în ansamblu și sub diverse aspecte au ca îndatorire primordială *educarea ideologică-politică* în spiritul ideilor marxist-leniniste, al politicii P.C.R.

Pionierii și uteciștii trebuie să-și însușească ideologia marxistă, să înțeleagă înaltele idealuri ale socialismului și comunismului, să prețuiască la adevărata valoare condițiile de viață oferite de societatea socialistă.

¹ Nicolae Ceaușescu. Cuvîntare la Conferința Națională a Organizației Pionierilor, 22 oct. 1973, București, Editura politică, 1973.

Participînd activ și cu elan tineresc la viața și activitatea organizației, la conducerea și dezbaterile problemelor ce-i frămîntă și pe care partidul și statul le pun în fața lor, pionierii și uteciștii aderă la sistemul de valori socialiste, înțeleg democrațismul societății, sînt pregătiți pentru a participa conștient la treburile obștești.

Un aspect important al conștiinței socialiste îl reprezintă concepția științifică materialist-dialectică despre natură, societate și gîndire. Organizațiile pionierilor și uteciștilor cimentează convingerile științifice materialiste, acordînd o atenție deosebită combaterii misticismului, a manifestărilor și practicilor religioase retrograde.

Puritatea morală, dorința de perfecționare continuă, *însușirea unor trăsături morale* proprii membrilor societății socialiste, ca: cinstea, simțul datoriei civice și al dreptății sociale, grija și respectul față de interesele colectivității, față de avuțul obștesc, aspirațiile spre progres trebuie să fie caracteristice copiilor și tineretului. Componenta afectiv-motivațională ocupă un rol preponderent în dezvoltarea conștiinței și conduitei socialiste, iar cunoștințele moral-politice se clarifică, se adîncesc și se interiorizează, devenind convingeri din ce în ce mai trainice, pe măsură ce sînt susținute de experiența moral-politică și, mai ales, de afectivitatea copilului și tînărului.

Participarea la viața organizației trebuie să dezvolte sentimentul de dragoste față de patrie, față de toți oamenii muncii, să trezească admirația față de faptele de curaj, de abnegație, de umanitate și dispreț pentru atitudinile inumane. Un loc important îl ocupă dezvoltarea sentimentelor de prietenie și solidaritate cu toți copiii și tinerii din țara noastră, indiferent de naționalitate, cu copiii și tinerii din țările socialiste, și cu cei care luptă pentru eliberarea națională și socială.

Organizația pionierilor și U.T.C. constituie nucleul mobilizator al colectivului școlar, reprezentînd un cadru favorabil educării spiritului colectivist și a deprinderilor de viață colectivă.

O sarcină educativă importantă care revine organizației pionierilor și U.T.C. constă în dezvoltarea *interesului și dragostei elevilor pentru învățătură*. Numai „învățînd, învățînd și iar învățînd, însușind cu neobosită sîrguință comorile științei și culturii pionierii și uteciștii vor putea să ridice

națiunea socialistă pe culmile luminoase ale comunismului¹, „se vor dovedi demni fii ai poporului”². Organizațiile revoluționare au menirea să stimuleze preocuparea tuturor elevilor pentru învățătură, care este îndatorirea lor principală, pentru întărirea disciplinei școlare și formarea deprinderilor de muncă.

Folosirea timpului liber al școlarilor reprezintă o sarcină educativă principală a acestor organizații. Ele se ocupă de utilizarea plăcută și rațională a timpului liber al școlarilor, stimulând curiozitatea și setea de cunoaștere, organizând activitatea tehnico-științifică, cultural-artistică, de pregătire pentru apărarea patriei, activitatea sportivă și turistică.

Pionierii și tinerii reprezintă o imensă forță, un izvor inepuizabil de energii morale. Ei sînt în sufleteți de un înalt spirit de dăruire, de entuziasm și înflăcărare.

Educați de partid, care le-a insuflat înalta conștiință a îndatoririi patriotice de a participa activ la viața și lupta poporului, pionierii și tinerii s-au situat întotdeauna în primele rînduri, răspunzînd prompt solicitărilor multiple în diverse domenii ale vieții sociale.

STRUCTURA ORGANIZAȚIEI PIONIERILOR ȘI A U.T.C.

Eficiența muncii educative a organizației pionierilor și U.T.C. depinde foarte mult de structura lor organizatorică.

Pionierii sînt organizați în unități și detașamente.

Unitatea cuprinde toți pionierii din școală și se constituie indiferent de numărul acestora. Ea este condusă de un comandament format din reprezentanți ai tuturor detașamentelor, îndrumat, orientat și sprijinit de comandantul-instructor de pionieri, cadru didactic (directorul adjunct).

Detașamentul, constituit din pionierii aceleiași clase, este condus de pionierul-comandant, care îndeplinește și funcția de ajutor al comandantului-instructor de detașament, cadru didactic (dirigintele).

¹ Nicolae Ceaușescu Cuvîntare la Conferința Națională a pionierilor, 22 oct. 1971. București, Editura politică, 1971.

² Nicolae Ceaușescu Cuvîntare la Conferința U.A.S.C.R., 23 martie 1973. București, Editura politică, 1973.

Detașamentul este alcătuit din grupe de cîte 8—10 pionieri, avînd în frunte un pionier-comandant de grupă.

Pionierul-comandant de detașament și pionierii comandanți de grupă alcătuiesc comandamentul detașamentului.

Atît comandamentele cît și pionierii-comandanți sînt aleși anual dintre elevii cei mai buni la învățătură, organizatori pricepuți, iubiți și stimați de colegi.

În cadrul comandamentului activitatea este organizată pe baza unui program alcătuit în conformitate cu dorințele și propunerile pionierilor.

Organizațiile U.T.C. înființate în întreprinderi, instituții, școli, unități agricole, sate, cartiere etc. sînt conduse de comitete ale organizațiilor U.T.C., care se aleg o dată la doi ani. În interiorul acestora se constituie organizații pe secții, sectoare, brigăzi, clase etc. sub conducerea birourilor, care sînt alese anual.

În cadrul școlii funcționează organizația U.T.C. pe școală și organizațiile U.T.C. pe clase.

Forul suprem al U.T.C. este Congresul, care se convoacă o dată la patru ani. În intervalul dintre congrese, activitatea este condusă de Comitetul Central al U.T.C., al cărui prim secretar îndeplinește funcția de ministru pentru problemele tineretului.

În cadrul Comitetului Central se creează Consiliul tineretului muncitoresc, Consiliul tineretului sătesc, Consiliul elevilor, Consiliul tinerelor fete și comisiile permanente pe domenii de activitate: politică, ideologică, culturală, sportivă-turistică și de apărare a patriei, organizatorică, internațională.

La nivelul comitetelor județene municipale și orășenești ale U.T.C. se organizează consilii și comisii cu atribuții similare.

U.T.C. conlucrează cu organizația pionierilor, sprijinind-o în vederea pregătirii pionierilor pentru a deveni membri ai U.T.C.

La rîndul său, organizația U.T.C. recomandă pe cei mai activi membri ai săi pentru a intra în rîndurile P.C.R.

Organele U.T.C. își desfășoară activitatea pe baza principiului muncii și conducerii colective. Este necesar ca uteciștii să participe activ la elaborarea și aplicarea hotărîrilor, să manifeste inițiativă, spirit critic, fermitate și combativitate.

CONȚINUTUL ȘI FORMELE DE ACTIVITATE ALE ORGANIZAȚIEI PIONIERILOR ȘI ALE U.T.C.

Conținutul activității acestor organizații revoluționare este determinat de scopul educației comuniste, de specificul organizației și de particularitățile de vîrstă ale pionierilor și uteciștilor.

Activitățile programate trebuie să aibă un conținut educativ bogat, să fie atractive și interesante.

În ultimii ani P.C.R. a atras atenția asupra necesității de a fi evitate formele și metodele rigide, de a se lăsa mai multă inițiativă organizațiilor în adoptarea unor forme cit mai variate de activitate.

După Conferința Națională a Organizației pionierilor (oct. 1971) și Congresul al IX-lea al U.T.C. (febr. 1971), după aniversarea semicentenarului U.T.C. (apr. 1972), conținutul și formele de activitate s-au îmbunătățit considerabil.

Conținutul și formele de activitate ale organizației pionierilor sînt precizate în statut. Obiectivele ei constau în dezvoltarea atitudinii juste față de învățătură, lărgirea orizontului cultural, stimularea interesului pentru știință, tehnică, artă și literatură, dezvoltarea trăsăturilor morale comuniste.

Se organizează acțiuni care educă pionierii în spiritul patriotismului socialist, prin cunoașterea tradițiilor și a trecutului glorios de luptă ale poporului, a realizărilor obținute în construcția socialismului.

De asemenea, se organizează acțiuni care lărgesc sfera cunoștințelor în diferite domenii, satisfăcînd curiozitatea și interesul pionierilor, activități științifice, cultural-artistice, de pregătire pentru apărarea patriei, activități sportive, turistice sau recreative.

Programul unității sau detașamentului cuprinde acțiuni cit mai variate, alese în funcție de condițiile locale și de particularitățile de vîrstă și de sex. Pe baza principiului autoconducerii, toți pionierii sînt antrenați în inițierea, organizarea și desfășurarea propriei activități. Forma principală de activitate este *adunarea* de detașament sau de unitate.

Detașamentul organizează o adunare pe lună, în cadrul căreia se discută toate problemele care-i preocupă pe pionieri,

sînt adoptate programe de activitate, se fac primiri de noi membri, se organizează acțiuni pionierești etc. Adunările detașamentelor și ale unității se desfășoară sub conducerea comandanților și comandanților-instructori, în prezența cadrelor didactice și, uneori, a invitaților (de exemplu, a părinților). În cadrul acestora se pot introduce jocuri, ghicitori, cîntece patriotice și revoluționare.

Adunările oferă largi posibilități educative prin tematica lor, care trebuie să fie cit mai variată și interesantă. În cadrul celor axate pe teme literare, comandantul sau comandantul-instructor citește sau povestește basme populare, iar pionierii prezintă povestiri dramatizate, pe care le-au pregătit în prealabil. În adunările cu teme etice, noțiunile și judecățile morale se formează prin discutarea conținutului unor cărți sau spectacole, prin analiza comportării unor pionieri sau a îndeplinirii unor sarcini. Pionierii apreciază faptele, le aprobă sau le dezaprobă, înțeleg mai bine cerințele impuse.

În cadrul adunărilor tematice se pot organiza comemorări și pot fi evocate evenimente social-politice din viața poporului nostru, care generează la pionieri trăiri afective intense.

Eficiente din punct de vedere educativ sînt și adunările tematice în care se prezintă viața și lupta eroilor clasei muncitoare, activitatea oamenilor de seamă etc. Pionierii adună ei înșiși date, fac prezentări, relatează diferite întîmplări, culeg exemple din literatură, din presa pionierească, alcătuiesc albume, foto-montaje, expoziții.

Se cultivă admirația pentru eforturile depuse de oamenii muncii, pentru realizările lor, sentimentul de mîndrie națională, de dragoste de patrie etc.

Alte forme de muncă specifică vieții de organizație sînt: carnavalurile pionierești (cu program artistic și distractiv); călătoriile imaginare (pionierii adună material documentar despre locurile de pe traseul stabilit); formațiile artistice (corale, dans, teatru de păpuși, teatru etc.); cercurile pionierești; excursiile și vizitele; serbările și expozițiile; expedițiile pionierești; concursurile și olimpiadele; acțiunile patriotice ș.a.

Toate aceste forme solicită nu numai participarea, ci și organizarea activităților respective de către pionierii înșiși.

Conținutul și formele de activitate ale organizației U.T.C. Majoritatea formelor de activitate menționate anterior sînt folosite și de organizația U.T.C., dar cu un conținut specific,

determinat de particularitățile de vîrstă ale adolescenților și tinerilor și de complexitatea sarcinilor acestei organizații.

Activitatea U.T.C. din școli reprezintă o continuare pe plan superior a activității pionierești.

Una din îndatoririle esențiale ale organizației U.T.C. o constituie îmbunătățirea muncii politico-educative în rîndul elevilor, iar formele principale de realizare — *adunarea generală*, care se întrunește lunar și *conferința* de dare de seamă și alegerea comitetelor organizațiilor U.T.C. (la doi ani).

Adunarea generală pune în discuție probleme cu conținut politic și ideologic sau moral și dezbate activitatea și atitudinea uteciștilor. Valoarea educativă a adunării generale depinde foarte mult de preocuparea biroului sau comitetului de a alege judicios tema, de a elabora materialele ce vor fi dezbătute, de a antrena în discuții un număr cît mai mare de uteciști.

Prin conținutul lor, adunările generale contribuie la pregătirea ideologică și politică a elevilor, le dezvoltă simțul răspunderii, spiritul critic și autocritic, patriotismul socialist.

Formele specifice, prin care organizația U.T.C. sprijină cunoașterea și însușirea de către tineri a ideologiei marxist-leniniste și a politicii interne și externe a partidului și statului nostru, le constituie *informările politice* realizate de către activiști de partid și personalități de seamă ale vieții noastre social-politice și *dezbaterile* privind evenimentele curente din activitatea partidului și statului nostru, reflectate în documentele de partid și de stat. La aceste dezbateri, tinerii prezintă referate și participă la discuții.

Educația ideologică-politică și morală a uteciștilor se completează prin : *întîlniri* cu vechi militanți ai mișcării muncitorești, cu activiști de partid și de stat, cu muncitori ; *excursii* și *vizite* la monumente istorice, case memoriale, muzee ; *acțiuni patriotice* (brigăzi și șantiere ale tineretului, muncă patriotică pentru construirea unor obiective economice, social-culturale, în sprijinul agriculturii etc.).

Organizațiile U.T.C. inițiază *activități menite să contribuie la lărgirea orizontului cultural* al tineretului, la dezvoltarea interesului pentru literatură și artă, precum și *activități recreativ-distractive*. În colaborare cu organele școlare, organi-

zația U.T.C. desfășoară *activități în sprijinul orientării, integrării și calificării profesionale a tinerilor*.

U.T.C. organizează și conduce nemijlocit *activitatea de pregătire pentru apărarea patriei* a tinerilor, colaborînd cu organele și unitățile militare.

Activitatea sportivă de masă în școli este condusă nemijlocit de organizația U.T.C., care se preocupă, împreună cu ceilalți factori răspunzători, de dezvoltarea bazei materiale necesare practicării exercițiilor fizice și sportului de masă și inițiază competiții. În cadrul U.T.C. funcționează Biroul de Turism pentru Tineret, care organizează excursii, drumeții și tabere.

COLABORAREA ORGANIZAȚIEI PIONIERILOR ȘI A U.T.C. CU ȘCOALA

Necesitatea unei strînse și permanente colaborări a acestor factori în munca educativă este determinată de comunitatea țărilor lor finale.

Cadrele didactice sînt obligate să conlucreze cu organizațiile de pionieri și U.T.C. pentru a elabora un sistem educativ unitar și a evita paralelisme.

Viața de organizație trebuie să se încadreze într-un plan comun de activitate, alcătuit la începutul anului școlar, prin conlucrarea tuturor factorilor educativi din școală. Pe baza acestui plan sînt trasate sarcini concrete pionierilor și uteciștilor.

Colaborarea între cadrele didactice și organizațiile pionierilor și U.T.C. are un caracter permanent și se realizează în principal prin comandanții-instructori, prin diriginți, dar și prin ceilalți profesori. Aceștia se sprijină pe opinia publică a pionierilor și uteciștilor, pe exemplul lor pozitiv, pe capacitatea de a mobiliza întregul colectiv de elevi la diferite acțiuni. Pe de altă parte, profesorii pot contribui la buna desfășurare a muncii celor două organizații printr-o îndrumare pedagogică eficientă, prin înarmarea membrilor organizației cu metode și procedee de muncă educativă.

Membrii activului trebuie învățați să studieze și să descopere posibilitățile și resursele colectivului și, pe baza lor, să organizeze activitatea. Dezvoltarea capacității de autoconducere se realizează prin îndrumarea pedagogică a cadrelor didactice.

Profesorul de educație fizică, în colaborare cu organizația pionierilor și cu U.T.C. contribuie la stimularea interesului elevilor pentru activitatea de educație fizică, la formarea priceperii și obișnuinței de practicare a exercițiilor fizice. Împreună cu membrii acestor organizații profesorul trebuie să organizeze activități atractive în timpul liber al elevilor (antrenamente, concursuri, competiții, excursii, tabere etc.).

CAPITOLUL VII

FAMILIA

ROLUL ȘI SARCINILE FAMILIEI CA FACTOR EDUCATIV

Printre factorii care participă la opera de formare a omului nou, un rol deosebit îl ocupă familia. Ea reprezintă nucleul social elementar, întemeiat prin căsătorie, este celula de bază a societății, care îi unește pe soți și pe descendenții acestora.

Familia este un produs al sistemului social, care se dezvoltă și se modifică pe măsura dezvoltării societății.

În orînduirea socialistă familia reflectă noile relații sociale, întemeiate pe colaborare și ajutor reciproc, căsătoria bazîndu-se pe dragoste și respect, pe egalitatea deplină a soților.

Statul socialist ocrotește căsătoria și familia prin reglementări juridice.

Partidul și guvernul înconjoară cu mare dragoste și cu profund respect pe femeia mamă, ocrotesc mama și copilul, ușurează munca femeilor în gospodărie și creează toate condițiile pentru ca femeile să participe activ la dezvoltarea economiei, științei și culturii, la viața politică și socială a țării, fiind încadrate cu prioritate în meserii și funcții adecvate particularităților care le caracterizează¹.

¹ Hotărîrea Plenarei C.C. al P.C.R. din 18—19 iunie 1973 cu privire la creșterea rolului femeii în viața economică, politică și socială a țării.

Rolul familiei se manifestă în funcțiile sociale pe care le îndeplinește în societatea socialistă. În ansamblul acestora, funcția spiritual-educativă, care constă în transmiterea valorilor, este dominantă.

Studiile și dezbaterile recente în legătură cu rolul și funcțiile familiei în societatea contemporană subliniază necesitatea și răspunderea accentuată a acesteia în procesul de pregătire a copilului pentru viața socială.

Funcția ei nu poate fi transferată altor factori educativi (internat, semiinternat, colonie, grupă educativă etc.). Succesul muncii educative în cadrul familiei socialiste este asigurat de esența ei morală, de faptul că la baza relațiilor dintre membrii ei se află înaltele principii ale eticii comuniste.

Astăzi, când se pune accent pe caracterul permanent al educației, funcția educativă a familiei se extinde la toți membrii acesteia. Familia reprezintă un cadru adecvat pentru ca membrii ei să se influențeze reciproc, pentru ca interacțiunea persoanelor care alcătuiesc colectivul familial să modeleze continuu conduita fiecăruia.

Nu există un mediu mai prielnic, condiții mai plăcute și mai adecvate pentru formarea și dezvoltarea copilului, decât acelea pe care le pot oferi un cămin bine încheiat, în cadrul căruia educația copiilor reprezintă o preocupare permanentă.

Familia dispune de condiții optime pe care nici un alt factor educativ nu le întrunește, mai ales în prima etapă a dezvoltării copilului: climatul spiritual de căldură, simpatie și dragoste, atmosfera de grijă, de ajutor, preocuparea permanentă de a asigura condiții adecvate pentru creșterea și dezvoltarea fizică, tonul optimist al relațiilor de colaborare, de stimă reciprocă, stilul elevat de viață, concretizat prin înțelegere, năzuințe și aspirații comune și prin străduința de a le realiza. Principala bază a acestei educații o constituie dragostea părintească față de copii, căreia îi corespunde, în mod firesc, același sentiment din partea copiilor.

Prin acțiunea ei educativă, familia asigură copilului integrarea în școală, în profesie, în societate, la niveluri diferite și prin mecanisme adaptate condițiilor concrete.

Familia trebuie să răspundă adecvat cerințelor impuse de societatea contemporană și să promoveze un tip de persona-

litate, care să fie producătoare, nu mai consumatoare de valori. În acest fel, ea devine o instituție de înnoire permanentă și de progres social.

În aprecierea rolului educativ al familiei, prezintă interes: a) din punct de vedere psihologic — relațiile între membrii familiei, raporturile lor cu alții, opinia familiei despre anumite evenimente, concepțiile unitare ale membrilor ei, raporturile între generații etc.; b) din punct de vedere pedagogic — influența pe care o exercită părinții asupra copiilor și invers, modul de asigurare a circulației informației în familie, lupta pentru un ideal comun, preocuparea pentru creșterea continuă a nivelului cultural-educativ; c) din punct de vedere etic — sistemele de valori apreciate și promovate de familie, idealul de viață al membrilor ei etc.

Influența educativă a familiei este condiționată de climatul spiritual și social propice educației membrilor ei, iar premisa fundamentală a succesului o constituie armonizarea intereselor familiei cu cele ale societății.

Societatea socialistă ridică valoarea educativă a familiei pe o treaptă superioară, comparativ cu orînduirile bazate pe exploatare, datorită noilor condiții economice, datorită faptului că, odată cu înlăturarea exploatării, toți oamenii au devenit egali.

Consolidarea materială, culturală și morală a familiei stă la baza noilor relații dintre membrii ei, contribuie la ridicarea nivelului cultural al acestora și-i sporește posibilitățile educative.

Astăzi, rolul educativ al familiei are o esență socială, iar pregătirea părinților pentru îndeplinirea lui, un imperativ național. Programul de educație comunistă adoptat de Plenara din noiembrie 1971 a C.C. al P.C.R. cuprinde ca element esențial consolidarea temeliilor etice ale familiei și educarea ei în spiritul normelor și exigențelor societății noastre. Proiectul de norme al vieții și muncii comunistilor, prezentat la Conferința Națională a P.C.R., în iulie 1972, menționează că „fiecarui comunist îi revine o înaltă răspundere în stabilirea relațiilor de familie pe principiile moralei socialiste, a egalității, respectului și afecțiunii reciproce între soți... că fiecare „trebuie să militeze pentru ca familia să constituie un cadru sănătos de creștere spirituală a copiilor, cea dintîi

școală în care copilul să învețe, odată cu regulile de comportare, prețuirea muncii, devotamentul față de patrie și popor, față de cauza socialismului". (Art. 26 și 27).

Sarcinile familiei, ca factor educativ sînt :

— Asigurarea condițiilor igienice de viață și muncă a copilului, crearea unui regim zilnic rațional, adaptat la particularitățile lui de vîrstă; asigurarea condițiilor pentru dezvoltarea fizică normală și pentru menținerea sănătății.

— Cultivarea unei atitudini pozitive a copilului față de învățatură, față de muncă și formarea simțului de răspundere. Familia îmbogățește reprezentările și noțiunile copilului, contribuie la formarea concepției științifice despre lume, la dezvoltarea lui intelectuală. Ea îl inițiază pe copil în tehnica muncii intelectuale, îl învață cum să-și pregătească lecțiile, îi îndrumază lectura. Părinții trebuie să stabilească un raport just între activitatea intelectuală a copilului și celelalte forme de activitate, pe care este recomandabil să le îndeplinească sub îndrumarea lor (activități practice, gospodărești, munci fizice etc.). Familia dezvoltă simțul de răspundere al copilului pentru toate aceste activități și, în mod special pentru învățatură, care este principala sa preocupare. Important este ca familia să-i formeze deprinderi de muncă, să-l facă să simtă plăcere și satisfacție în procesul muncii.

— Educarea moral-politică și cetățenească, dezvoltarea conștiinței comuniste și a comportării civilizate. Familia îi dezvoltă copilului trăsăturile care definesc profilul moral comunist, îi formează convingeri, deprinderi și obiceiuri morale, sentimente morale, caracterul. Părinții îl ajută pe copil să înțeleagă realitatea înconjurătoare, evenimentele social-politice, să participe activ la viața socială. Familia are un rol important în pregătirea copilului pentru intrarea în organizația de pionieri și în U.T.C., în pregătirea lui ca cetățean activ al României socialiste.

— Orientarea școlară și profesională a copilului. Cunoșcînd capacitatea, particularitățile, înclinațiile și interesele copilului, familia le canalizează în anumite direcții, favorizînd dezvoltarea lor. Părinții contribuie la formarea capacității de autoapreciere a copilului, în așa fel încît să se orienteze spre domeniul de activitate în care ar obține randamentul maxim.

— Dezvoltarea gustului pentru frumos, a capacității de a percepe și înțelege frumosul, de a-l realiza în ambianța în

care trăiește, în relațiile cu oamenii, în ținută și comportare. Familia poate crea condițiile necesare dezvoltării aptitudinilor estetice, realizării unor valori artistice autentice.

PREGĂTIREA PEDAGOGICĂ A PĂRINȚILOR

Din analiza acestor sarcini rezultă necesitatea pregătirii familiei pentru îndeplinirea funcției sale educative. Pentru a fi buni educatori, părinții trebuie să fie ei înșiși educați.

Scopul educației părinților îl constituie cunoașterea îndatoririlor ce decurg din acest rol și înarmarea lor cu o teorie științifică, care să-i călăuzească în activitatea practică.

Educația părinților cuprinde atît latura informativă : cunoștințe în domeniul puericulturii și igienei infantile, psihologiei copilului, pedagogiei familiale, cunoștințe cu privire la evoluția și progresul vieții sociale contemporane, cît și latura formativă : influențarea personalității părinților prin modificarea ideilor și convingerilor acestora, astfel încît familia să exercite o acțiune educativă pozitivă prin exemplu personal.

Pregătirea părinților pentru îndeplinirea rolului educativ nu se reduce numai la înarmarea lor cu o serie de principii, de norme pedagogice, ci presupune în același timp fundamentarea conștientă a activității lor pe criterii științifice.

În țara noastră, educația părinților este un fenomen care se impune cu necesitate datorită transformărilor rapide care au avut loc în structura și funcțiile familiei. Acestea sînt determinate de dispariția familiei de tip capitalist, în care predominau interesele și calculele economice egoiste, și apariția familiei de tip socialist, în care domnesc afecțiunea și stima între soți, egalitatea și sentimentul responsabilității comune în creșterea și formarea copiilor. Ca urmare a faptului că familia înregistrează un salt remarcabil pe planul conștiinței sale civice, părinților le revine responsabilitatea pentru modul în care își cresc copiii.

Factorii care realizează educația părinților sînt : școala, organizațiile politice și obștești, societatea, în ansamblul ei, prin opinia publică, diferite instituții specializate, mass-media.

Educația educatorului-părinte prezintă două perioade distincte :

a) Educarea viitorului părinte: pregătirea adolescenților pentru viața de familie, pentru rolul de părinte. Această acțiune începe din familie, prin exemplul permanent al membrilor săi și continuă în școală, unde, începând de la o anumită vîrstă, trebuie să se realizeze în mod intenționat și științific.

b) Educarea părinților: experiența proprie, dobîndită în mod spontan de părinte trebuie să se îmbine cu participarea lui conștientă la multiplele forme de pregătire. Pentru educarea părinților sînt eficiente două căi principale: informarea personală (studierea literaturii de specialitate, audierea unor conferințe, referate, emisiuni de radio, vizionarea filmelor, spectacolelor, cu subiecte adecvate, a unor emisiuni de televiziune etc.) și pregătirea pedagogică realizată în cadrul colaborării dintre școală și familie.

COLABORAREA DINTRE ȘCOALĂ ȘI FAMILIE

În prima etapă a dezvoltării sale, copilul este supus unei singure influențe educative exercitate de familie. Pînă la vîrsta intrării în școală (sau într-o instituție preșcolară) răs-punderea integrală pentru educația și creșterea lui revine familiei.

În timpul școlarizării, sarcina educării copilului se împarte între familie și școală. În decursul anilor de studiu între membrii familiei copilului și personalul școlii se creează un sistem de relații complexe. Familia este obligată să cunoască modul de dezvoltare a copilului sub influența școlii, rezultatele obținute, greutățile întîmpinate etc. Pentru părinți apar probleme noi, legate de sarcinile copilului, ca elev. Este greșit să se creadă că, după intrarea copilului în școală, familia este absolvită de sarcinile educative. O asemenea poziție creează dificultăți în desfășurarea procesului educațional. Părinții trebuie să înțeleagă just funcția școlii și să colaboreze voluntar cu această instituție specializată, care deține rolul conducător în procesul instructiv-educativ.

Conlucrarea familiei cu școala este impusă de condiții obiective: unitatea scopului și a sarcinilor educative, complexitatea muncii educative, necesitatea pregătirii unor adevărați constructori ai societății socialiste.

Colaborarea strînsă dintre școală și familie este o condiție a succesului în munca de educație comunistă a tinerei generații.

Școlii îi revine sarcina de a contribui la ridicarea nivelului de pregătire pedagogică a părinților în vederea realizării unității de acțiune. Conținutul și formele colaborării dintre școală și familie sînt variate și se schimbă în funcție de vîrsta copilului, de pregătirea părinților, de posibilitățile școlii etc.

Prin asigurarea unei colaborări sistematice se realizează o informare reciprocă a școlii și familiei în problemele dezvoltării copilului, se ajunge la o cunoaștere mai temeinică a acestuia și se pot preveni unele greșeli în educație.

Locul central în această acțiune comună îl deține dirigintele, la nivelul clasei de elevi, și comisia diriginților, la nivelul școlii.

Școala organizează colaborarea în diferite forme, dintre care cele mai importante sînt: vizitele, convorbirile individuale, consultațiile pedagogice, adunările cu părinții, conferințele și referatele pe probleme pedagogice, lectoratele pentru părinți, universitățile pentru părinți, seri de cultură pedagogică, difuzarea unor materiale pedagogice (circulare, îndrumare etc.)

Vizitele înlesnesc legătura directă a școlii cu familia și au ca scop cunoașterea condițiilor materiale de muncă și de viață ale familiei, a climatului spiritual din familie, a nivelului cultural și pedagogic al părinților, cunoașterea activității și preocupărilor copilului în timpul liber, a conduitei lui în familie etc.

Vizitele la domiciliul elevului sînt efectuate de învățător, în primele clase și de diriginte și alți profesori la clasele mari. Ele oferă posibilitatea schimbului de opinii cu părinții, în vederea unei cunoașteri multilaterale a elevului și contribuie la rezolvarea unor probleme educative privind organizarea muncii, regimul de viață, tehnica activității intelectuale, atitudinea față de învățătură și muncă, prevenirea sau lichidarea rămînerii în urmă la învățătură, combaterea manifestărilor de indisciplină etc.

Eficiența vizitei este condiționată de pregătirea ei și de tactul pedagogic al profesorului. Pregătirea acesteia constă în stabilirea scopului și a problemelor care urmează a fi dis-

cutate cu părinții, precizarea modului în care se va desfășura convorbirea. Tactul pedagogic îl ajută pe profesor să orienteze convorbirea și să câștige încrederea părinților. Profesorul trebuie să țină seama de nivelul lor de înțelegere a problemelor pedagogice, de sensibilitatea lor etc.

Se recomandă ca vizita să constituie o formă permanentă de colaborare, care să nu fie folosită numai în cazul în care se semnalează anumite lipsuri și dificultăți.

Convorbirile individuale cu părinții se desfășoară la școală și au ca scop cunoașterea particularităților individuale ale copilului, soluționarea anumitor probleme educative și luarea măsurilor necesare. Ele sînt provocate fie de diriginte (uneori chiar și de alți profesori), fie de părinți, care vin la școală din proprie inițiativă, pentru a cunoaște situația copilului la învățătură, activitatea și comportarea lui în școală sau pentru a solicita sprijin și îndrumare în exercitarea influenței educative.

Convorbirile pot avea caracterul unor *consultații pedagogice*, atunci cînd profesorul îi indică părintelui anumite metode educative, îi dă sfaturi în unele situații concrete, îl inițiază sau îl perfecționează din punct de vedere pedagogic. Aceste consultații au scopul de a-i orienta pe părinți în unele probleme ale muncii educative, de a-i lămurii și a-i ajuta să găsească cele mai adecvate soluții.

Dirigintele acordă consultații părinților, săptămînal în anumite zile și ore, stabilite în prealabil.

O formă specifică de consultație este *corespondența între școală și familie* (mai ales în școlile cu internat). Ea oferă părinților, care nu se pot deplasa la școală, posibilitatea colaborării în realizarea educației comuniste.

Această formă de colaborare se realizează prin scrisori sau prin intermediul carnetului de corespondență. Prin scrisori, părinții sînt informați periodic despre situația copilului la învățătură și comportarea lui în școală. În răspunsul lor, părinții fac precizări asupra educației primite acasă de copil, asupra particularităților individuale, a înclinațiilor și lipsurilor acestuia. Carnetul de corespondență poate fi folosit zilnic, pentru o informare permanentă a părintelui asupra rezultatelor la învățătură și a comportării copilului la școală.

Adunările părinților constituie principala formă a muncii pedagogice de masă și sînt organizate de școală, cu scopul de a-i atrage pe părinți în colectiv, la activitatea școlii, de a realiza schimburi de experiență, de a elabora unele măsuri comune și de a le aplica pe o anumită perioadă. De asemenea, ele sînt importante și pentru răspîndirea cunoștințelor pedagogice în rîndurile părinților.

Aceste adunări sînt organizate pe clase (trimestrial, de către învățător sau diriginte) sau pe școală (anual, de către director). La adunările pe școală, directorul prezintă un raport asupra activității școlii pe o anumită perioadă și le oferă indicații părinților în legătură cu modalitatea de a acorda școlii un sprijin concret.

În adunările de clasă, dirigintele informează părinții asupra activității instructiv-educative desfășurate de elevi, indicîndu-le măsurile pe care le pot întreprinde pentru îmbunătățirea calității acestei activități.

Învățătorul, dirigintele sau directorul trebuie să facă o analiză profundă, bazată pe exemple concrete, constînd din popularizarea experienței înaintate a unor familii și sublinierea unor greșeli frecvente săvîrșite de părinți în educație. La rîndul lor, părinții trebuie să participe activ la discutarea problemelor, să-și spună părerea, să expună metodele și rezultatele obținute în munca de educare a copiilor.

În adunările părinților se pot discuta probleme, ca : educarea atitudinii comuniste față de muncă ; educarea spiritului colectivist la elevi ; cauzele rămîinerii în urmă la învățătură ; regimul de viață al copilului ; tehnica muncii intelectuale etc.

În fiecare adunare se aprobă hotărîri, în vederea aplicării unor măsuri educative comune.

Cu ocazia acestor ședințe se pot organiza expoziții cu caietele elevilor, cu lucrările executate de ei etc.

Părinții sînt anunțați din timp asupra zilei, locului, și ordinei de zi a adunării, prin elevi, prin diriginte sau prin intermediul carnetului elevului.

Conferințele și referatele cu teme pedagogice sînt prezentate părinților de către directorul școlii, diriginte, cadre didactice, medicul școlii, pedagogi, oameni de știință, artiști, de către unii părinți etc. Ele reprezintă forme colective de colaborare, organizate de școală cu scopul de a populariza în rîndurile părin-

ților unele idei despre educație, de a le stimula interesul pentru asemenea preocupări, de a-i atrage spre rezolvarea în comun a unor probleme care interesează deopotrivă școala și familia. Temele alese trebuie să fie actuale și legate de preocupările părinților, să lămurească unele aspecte deosebit de importante, de exemplu: cunoașterea particularităților de vîrstă, regimul zilnic, metodele de educație comunistă, orientarea școlară și profesională, educația sexuală etc.

De asemenea, este necesar ca referatele și conferințele să cuprindă indicații pedagogice.

Lectoratele pentru părinți sînt organizate de școală și cuprind lecții cu caracter pedagogic, care îi inițiază pe părinți în problemele educației comuniste, fundamentînd științific pregătirea lor pedagogică.

Lectoratele constituie un mijloc de propagandă pedagogică în rîndurile părinților și prin popularizarea literaturii pedagogice.

Tematica lectoratelor trebuie să fie atrăgătoare, să trezească interes; ea se stabilește în raport cu condițiile concrete ale muncii educative din școală și în funcție de cerințele părinților.

În organizarea lectoratelor, școala poate colabora cu consiliile Frontului Unității Socialiste, prin cercurile de cultură și educație socialistă.

Universitățile pentru părinți sînt o formă superioară a lectoratelor, prin intermediul cărora se predau cunoștințe pedagogice în mod sistematic și la un nivel ridicat.

Colaborarea între școală și familie se realizează prin *alte forme*, ca: seri de lectură pedagogică (citirea unor fragmente și discutarea lor, recenzii etc.), șezători (mai ales în mediul rural cu program artistic prezentat de elevi), gazeta de perete „Școala și familia” (editată săptămînal de școală, în care se prezintă unele probleme comune și se popularizează extrase din regulamentul școlar, cărți pedagogice etc.).

Comitetul de părinți este un organ care funcționează în permanență pe lîngă școală, cu scopul de a o ajuta în munca de educație comunistă a elevilor, de a consolida legăturile între școală și familie, mobilizînd și antrenînd masa părinților în vederea colaborării cu școala.

În acest comitet sînt aleși părinții cei mai activi, care manifestă pricepere și interes față de educația copiilor, țin

legătura cu școala și înțeleg necesitatea colaborării între școală și familie.

Comitetul de părinți secondează munca colectivului pedagogic, contribuind la rezolvarea problemelor educative și a celor administrativ-gospodărești. Accentul trebuie să cadă pe sprijinirea muncii de educare a copiilor, pe asigurarea condițiilor necesare desfășurării activității școlare. Comitetul de părinți poate contribui la organizarea instruirii în producție, înzestrarea atelierelor școlare, executarea unor reparații, confecționarea materialului didactic, organizarea bufetului sau cantinei etc. De asemenea, poate să organizeze excursii, serbări școlare, expoziții etc. Aportul comitetului de părinți este salutar în acțiunile întreprinse pentru realizarea planului de școlarizare și generalizare a învățămîntului de 10 ani, îmbunătățirea disciplinei școlare etc.

În unele cazuri, comitetul îndrumază activitatea unor părinți și discută cu cei care manifestă o atitudine greșită față de copii.

În școlile mari, în cadrul comitetului de părinți funcționează comisii permanente, pe probleme culturale, administrative, de propagandă pedagogică, învățatură, disciplină, sanitar-igienice.

Comitetul de părinți pe școală coordonează și controlează munca desfășurată de comitetele de părinți pe clase.

Profesorul de educație fizică poate să folosească în mod eficient convorbirile cu părinții și consultațiile pedagogice, vizitele la domiciliu, să organizeze întâlniri cu părinții, în care să le prezinte prin filme, relatări etc. realizările din domeniul educației fizice și sportului, rolul și importanța acestora în viața omului contemporan, să-i invite la competiții sportive la care participă copiii lor, să-i antreneze în crearea bazei materiale (amenajarea terenurilor, confecționarea materialelor sportive ș.a.). Foarte utile sînt informațiile bilaterale privind înclinațiile copilului, interesul pentru educația fizică, cerințele privind practicarea ei rațională etc.

BIBLIOGRAFIE

- LENIN V. I. Despre învățământul public, E.S.D.P., 1959.
- MARX K, ENGELS FR. Despre educație și învățământ, Editura didactică și pedagogică, 1960.
- CEAUȘESCU NICOLAE. Expunere cu privire la programul P.C.R. pentru îmbunătățirea activității ideologice, ridicarea nivelului general al cunoașterii și educația socialistă a maselor, pentru așezarea relațiilor din societatea noastră pe baza principiilor eticii și echității socialiste și comuniste, 3 nov. 1971. București, Editura politică, 1971.
- CEAUȘESCU NICOLAE. Raport la cel de al X-lea Congres al P.C.R., București, Editura politică, 1969.
- CEAUȘESCU, NICOLAE. Raport la Conferința Națională a P.C.R., 19—21 iulie 1972, Editura politică, 1972.
- CEAUȘESCU, NICOLAE. Cuvîntare la adunarea festivă consacrată aniversării semicentenarului U.T.C., 14 apr. 1972, București, Editura politică, 1972.
- CEAUȘESCU, NICOLAE. Cuvîntare la Conferința Națională a cadrelor didactice. București, Editura politică, 1969.
- CEAUȘESCU, NICOLAE. Cuvîntare la Conferința Națională a organizației pionierilor, 22 oct. 1971. București, Editura politică, 1971.
- CEAUȘESCU, NICOLAE. Cuvîntare la Plenara C.C. al P.C.R. din 18—19 iunie 1973, cu privire la dezvoltarea și perfecționarea învățămîntului. București, Editura politică, 1973.
- CEAUȘESCU, NICOLAE. Cuvîntare la Consfătuirea cadrelor didactice care predau științele sociale în învățămîntul superior, 10 nov. 1972, București, Editura politică, 1972.
- CEAUȘESCU, NICOLAE. Cuvîntare la Conferința Uniunii Asociațiilor Studenților Comuniști din România, 23 martie, 1973.
- BĂRBULESCU, P. ș.a. Sistemul muncii educative în licee. București, Editura didactică și pedagogică, 1970.
- BĂRSĂNESCU, S. Statutul entităților abstracte în știința educației. În : Revista de pedagogie, nr. 5, 1973.
- CARABA, V. Dirigenția, Editura didactică și pedagogică, 1970.
- CEAUȘESCU, N. N. Pedagogia, București, Editura Stadion, 1970.
- CEAUȘESCU, N. N. Rolul educației fizice în formarea omului, Editura Stadion, 1972.
- CHIRIȚĂ, GEORGETA. Optimizarea lecției de educație fizică, Editura Stadion, 1972.
- COMĂNESCU, I. Contribuții la definirea conceptului de autoeducație. În : Revista de pedagogie, nr. 3, 1969.
- DANCSULY, A. și SALADE, D. Educație și contemporaneitate, Cluj, Editura Dacia, 1972.
- DANCSULY, A. și SALADE, D. Modernizarea formelor de transmitere-asimilare a cunoștințelor. În : Revista de pedagogie, nr. 3, 1968.
- DUMITRESCU, GH., MANOLACHE, A. și ROȘIANU, M. Pedagogia socială, Editura politică, 1972.
- DUMITRESCU, GH. Metode și tehnici matematice în pedagogie, București, Editura didactică și pedagogică, 1969.
- GAL, T. Morala, dominantă majoră a profilului personalității. În : Revista de pedagogie, nr. 5, 1972.
- GEORGESCU, FL. Lenin despre funcționalitatea educației. În : Revista de pedagogie, nr. 1, 1973.
- MALIȚĂ, M. Cronica anului 2000. București, Editura politică, 1969.
- MALIȚĂ, M. Aurul cenușiu, Cluj, Editura Dacia, vol. I, 1971, vol. II, 1972.
- MALIȚĂ, M. Renovarea pedagogiei și a educației în sprijinul științei moderne. În : Revista de pedagogie nr. 1, 1971.
- MANOLACHE, A., CHIRCEV, A. și DANCSULY, A. Pedagogia, București, Editura didactică și pedagogică, 1964.
- MANOLACHE, A. Didactica, domeniu de creație. În : Gazeta Învățămîntului, nr. 843, 23.III.1966.
- NICOLESCU, N. Permanentă întrepătrundere a educației și autoeducației în cizelarea personalității. În : Revista de pedagogie, nr. 1, 1972.
- POP, T. ș.a. Orientări și modalități actuale de perfecționare a procesului de învățămînt. În : Revista de pedagogie, nr. 6.
- POPESCU, M., POPESCU, T. Noțiunea de metodă de învățămînt, în condițiile modernizării învățămîntului. În : Revista de pedagogie, nr. 3, 1970.
- RADULIAN, V. și FLEANCU, GH. Funcțiile educative ale activităților pionierești, București, Editura politică, 1972.
- ROȘCA, AL., MUNTEANU, G. ș.a. Creativitatea, modele programate. Studii de psihologie a gîndirii. București, Editura științifică, 1967.
- STANCIU, GH. I. Cercetarea pedagogică în fața exigențelor societății socialiste. În : Revista de pedagogie, nr. 3, 1969.
- STANCIU, S. Cercetarea pedagogică — aspecte metodologice, București, Editura politică, 1969.

ȘICLOVAN, I. **Munca educativă în procesul antrenamentului sportiv**, București, Editura U.C.F.S., 1964.

VIȘAN, M. **Procesul constituirii didactice actuale**. În: Revista pedagogică, nr. 3, 1968.

* * * **Hotărîrea Plenarei C.C. al P.C.R. cu privire la dezvoltarea continuă a educației fizice și sportului**, 28 februarie—2 martie, 1973.

* * * **Hotărîrea Plenarei C.C. al P.C.R. din 18—19 iunie 1973 cu privire la dezvoltarea și perfecționarea învățămîntului**. București, Editura politică, 1973.

* * * **Proiectul de norme ale vieții și muncii comuniștilor, ale eticii și echității socialiste**. Din: Conferința Națională a P.C.R., 19—21 iulie, 1972.

* * * **Educația intelectuală**, Editura didactică și pedagogică, 1971.

CUPRINS

PARTEA I

Bazele generale ale pedagogiei

Capitolul I. Obiectul, sarcinile și metodele de cercetare ale pedagogiei

Apariția și dezvoltarea pedagogiei ca știință	5
Sarcinile pedagogiei	17
Noțiunile fundamentale ale pedagogiei	23
Izvoarele pedagogiei	24
Sistemul științelor pedagogice	25
Legătura pedagogiei cu alte științe	29
Metodologia cercetărilor pedagogice	31

Capitolul II. Formarea și perfecționarea personalității umane

Personalitatea umană	46
Factorii care condiționează formarea personalității umane	49
Educația și dezvoltarea	55
Particularitățile de vîrstă și individuale. Importanța lor în acțiunea educațională	59

Capitolul III. Idealul educației

Esența idealului educativ	67
Caracterul obiectiv al idealului educației	71
Idealul educației comuniste	74

Componentele educației comuniste**Capitolul I. Educația intelectuală**

Esența și conținutul educației intelectuale	82
Obiectivele și sarcinile educației intelectuale	88
Căi și mijloace de realizare a obiectivelor și sarcinilor educației intelectuale	94
Educația politico-ideologică	99

Capitolul II. Educația morală

Rolul și esența educației morale	103
Obiectivele și sarcinile educației morale	108
Metodica educației morale comuniste	111
Principiile educației morale	111
Metodele educației morale	118
Căi și mijloace de educație morală	131

Conținutul educației moral-cetățenești

Educarea patriotismului socialist și a internaționalismului socialist	137
Esența și conținutul educației în spiritul patriotismului socialist și al internaționalismului socialist	137
Obiectivele și sarcinile educației patriotice	138

Educarea umanismului socialist

Esența educației în spiritul umanismului socialist	143
Obiectivele și sarcinile educării umanismului socialist	146

Educarea atitudinii comuniste față de muncă

Esența educării atitudinii comuniste față de muncă	147
Educația în, prin, și pentru muncă	150
Obiectivele și sarcinile educării atitudinii comuniste față de muncă	152
Cerințe pedagogice	154

Educarea disciplinei conștiente

Esența și conținutul disciplinei conștiente	155
---	-----

Educația în spirit colectivist

Esența educației în spirit colectivist	164
Obiectivele educării spiritului colectivist	165
Colectivul, factor educativ principal	167

Capitolul III. Educația tehnică

Esența și conținutul educației tehnice	176
Obiectivele și sarcinile educației tehnice	179

Modalitățile de realizare a obiectivelor și sarcinilor educației tehnice	182
Educația profesională	187

Capitolul IV. Educația estetică

Esența și conținutul educației estetice	192
Obiectivele educației estetice	195
Căi și mijloace de realizare a obiectivelor și sarcinilor educației estetice	197

Capitolul V. Educația fizică. Corelația educației fizice cu celelalte laturi ale educației comuniste**Factorii educativi****Capitolul I. Școala. Sistemul de învățămînt**

Dezvoltarea învățămîntului în România	209
Principiile organizării sistemului de învățămînt în R.S.R.	212
Structura sistemului de învățămînt în R.S.R.	215

Capitolul II. Procesul de învățămînt

Esența procesului de învățămînt	220
Caracterizarea generală a procesului de învățămînt	220
Particularitățile procesului de învățămînt	223
Componentele esențiale ale procesului de învățămînt	229
Principiile procesului de învățămînt	232

Conținutul învățămîntului

Conținutul învățămîntului în orinduirea socialistă	241
Planul de învățămînt	244
Programa școlară	247
Manualul școlar	250

Metodele de învățămînt

Esența și conținutul metodelor de învățămînt, în condițiile modernizării învățămîntului	252
Metodele generale de învățămînt	260
Mijloacele de învățămînt	267
Controlul și aprecierea cunoștințelor, priceperilor și deprinderilor	271

Capitolul III. Forme de organizare a activității școlare

Lecția, forma de bază a organizării procesului de învățămînt	277
Cerințele didactice generale ale lecției	282

Tipologia lecțiilor	285
Pregătirea profesorului pentru lecție	293
Alte forme de organizare a procesului de învățămînt	294
Activitățile în afara clasei și extrașcolare	297
Importanța, scopul și sarcinile activităților în afara clasei și extrașcolare	297
Conținutul și formele activităților în afara clasei și extrașcolare	300

Capitolul IV. Profesorul, figura centrală a școlii

Rolul profesorului în educarea comunistă a elevilor	305
Personalitatea profesorului	307
Perfecționarea pregătirii personalului didactic	311
Activitatea social-culturală a profesorului	314

Capitolul V. Dirigintele

Locul dirigintelui în sistemul muncii educative din școală	315
Conținutul muncii educative a dirigintelui	318
Ora de dirigenție	325

Capitolul VI. Organizația pionierilor și U.T.C.

Funcția educativă a organizației pionierilor și U.T.C.	330
Structura organizației pionierilor și a U.T.C.	334
Conținutul și formele de activitate ale organizației pionierilor și ale U.T.C.	336
Colaborarea organizației pionierilor și a U.T.C. cu școala	339

Capitolul VII. Familia

Rolul și sarcinile familiei ca factor educativ	341
Pregătirea pedagogică a părinților	345
Colaborarea dintre școală și familie	346
Bibliografie	352

Redactor : Eugenia Vișinolu
Tehnoredactor : I. Petre

București, 1974
Coli tipar : 22,5
Tiraj : 4 200+140 ex.
Bun de tipar 5-III-1974

I. P. Oltenia — Craiova
Str. Mihai Viteazu nr. 4
Comanda nr. 28